

משפט מבוים

משפט מבוים

הקליניקה לסיוע משפטי לנשים

בענייני משפחה

עו"ד עטרה קניגסברג-ראם	מנהלת הפקה:
מעין מילר ובת שבע אביטן	אחראית הפקה וביצוע גרפי:
תמר פוקס	עריכת לשון:
הסטודיו של מיכל	עיצוב כריכה:
עו"ד טל ויצמן-רפאל ואילה פורגס	הבאה לדפוס:

With thanks to:

The Joseph Alexander Foundation

The Jewish Women's Foundation of the Greater Palm Beaches

The Hadassah Foundation

The David Berg Foundation

The Jewish Women's Endowment of Greater Seattle

The Rose & Louis Klosk Fund

© כל הזכויות שמורות

למרכז לקידום מעמד האשה ע"ש רות ועמנואל רקמן

מאי 2013, סיון תשע"ג

אין במובא בחוברת זו משום תחליף לייעוץ משפטי

הערה: ההדגשות המופיעות בציטוטים אינן בהכרח מופיעות במקור

הקליניקה לסיוע משפטי בענייני משפחה

משפט מבויים תשס"ח-2008

ביטול גט וגט על תנאי

מנחה מקצועי של המשפט המבויים :	עו"ד רוברט ליכט-פטרן
ראש מרכז רקמן ואחראית אקדמית :	פרופ' רות הלפרין-קדרי
אחראי מקצועי :	עו"ד יוסי מנדלסון
מנהלות הקליניקה :	עו"ד קרן ארקין-חן, עו"ד עדי רז
מנהלת מרכז רקמן :	עו"ד עטרה קניגסברג-ראם
רכזת הקליניקה :	בת שבע אביטן

חוברת זו נושאת את פרי עבודתם של הסטודנטים/ות, תלמיד/ות הקליניקה לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה בשנת הלימודים תשס"ח :

נריה אליה	לילך חזני	אנה גורביץ' רובינזון
יפעת כביר	לאה גלקופ	מיכל סירי
יונית בן-יהודה	רועי פרידמן	ליאור דיאמנדי
גלי ראובני	שירלי הרמן	מרים רודיך
יולי זינגרמן	אורית שטרנברג	רעות חזן
אורי שלומאי	קרן שמש	

תוכן עניינים

5		מבוא
9		תיאור מקרה
13		כתב תביעה
31		כתב הגנה
סיכומי משפט אזרחי		
45		סיכומי משפט אזרחי מטעם התובע
57		סיכומי משפט אזרחי מטעם הנתבעת
סיכומי משפט עברי		
79		סיכומי משפט עברי מטעם התובע
97		סיכומי משפט עברי מטעם הנתבעת
עיקרי טיעון		
113		עיקרי טיעון מטעם התביעה
123		עיקרי טיעון מטעם ההגנה
129		פסק דין

אני שמחה להציג בפניכם את **חוברת המשפט המבוים** – שנה"ל תשס"ח של הקליניקה לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה, הפועלת במרכז רקמן, שבפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר אילן. חוברת זו הינה הראשונה בסדרת החוברות, אשר תתפרסמה מדי שנה ושנה, לאחר קיומו של המשפט המבוים ותצגנה את החומר המשפטי, שהוכן במסגרתו ע"י הסטודנטים/ות בקליניקה.

הקליניקה לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה משלבת עבודה מעשית עם לימודים עיוניים. במסגרת הקליניקה מטפלים הסטודנטים/ות בתיקים שונים של נשים בענייני משפחה, דוגמת תביעות גירושין, תביעות משמורת, תביעות מזונות ותביעות רכושיות. העבודה המעשית, בדומה להתמחות, כוללת הכנת כתבי טענות ועריכת מחקר משפטי, צפייה בדיונים בערכאות משפטיות, השתתפות במפגשים עם לקוחות, כתיבת הצעות חוק, הגשת ניירות עמדה ועוד. הסטודנטים/ות משתתפים/ות במהלך השנה בשיעורים עיוניים מגוונים המועברים על ידי צוות התוכנית ועל ידי מרצים בעלי שם מתחומים שונים. **שיאה של תוכנית זו הוא המשפט המבוים.**

בשנת הלימודים תשס"ח השתתפו בתוכנית 17 סטודנטים וסטודנטיות. בשנה זו בחרה הקליניקה לדון **בסוגיית ביטול גט וגט על תנאי**, בשל חשיבות הנושא ומתוך רצון להעלותו למודעות הציבור. **המשפט המבוים** עסק בשאלה: **האם רשאי יששכר לבקש ביטול הגט לאור התנהלותה של רוחמה לאחר סידור הגט?** ביטול גט משמעו מצב דברים בו כבר סודר גט בבית הדין הרבני, אולם לאחר מכן מוצא בית הדין הרבני, לעיתים לבקשת הבעל ולעיתים אף מיוזמתו, כי יש לכאורה עילה לבטלו בשל טענות הנוגעות לדרך גיבושו של הסכם הגירושין או לאי קיום תנאים המופיעים בו. בשנים האחרונות אנו עדים יותר ויותר, לצערנו, לתופעה הולכת וגוברת בפסיקת בתי הדין הרבניים – כאשר בית הדין הרבני מבטל בדיעבד גיטין שניתנו. דוגמאות לפסקי דין מעין אלו ניתן לראות בכל גיליונות הדין והדיין האחרונים ובמיוחד בגיליון 12.

בהזדמנות זו ברצוני להודות לכל אשר לקחו חלק במשפט המבוים ובהוצאת החוברת לאור: להרכב המכובד של ביה"ד במשפט המבוים: אב ב"ד הרב שלמה דיכובסקי, דיין בית הדין הרבני הגדול (כתוארו אז), הרב יאיר בן מנחם מתמחה בבית הדין הרבני בירושלים (כתוארו אז), וטו"ר הרב יוסף וסרמן יו"ר לשכת הטוענים הרבניים בישראל על שהסכימו להקדיש מזמנם היקר לפרויקט חשוב זה; לעו"ד רוברט ליכט-פטרן על ליווי הסטודנטים/ות והנחייתם המקצועית; לעורכת הלשון תמר פוקס על עבודתה המבורכת שנעשתה בהתנדבות ובאהבה רבה; לעו"ד עטרה קניגסברג, מנהלת מרכז רקמן לקידום מעמד האשה, הרוח החיה מאחורי העשייה הרבה המבורכת; לעו"ד טל ויצמן-רפאל ולאילה פורגס על ההבאה לדפוס ולבת שבע אביטן על העבודה הנמרצת והמסורה שבלעדיה לא הייתה יוצאת החוברת לאור. מעל הכל תודות לסטודנטים/ות המוכשרים/ות אשר חוברת זו היא פרי עבודתם/ן המוצלחת ולכל התורמים והקרנות שבזכות נדיבותם מתאפשרת פעילות הקליניקה.

"הרבה תורה למדתי מרבתי ומחברי יותר מהם, ומתלמידי יותר מכולן" (מכות י, א)

פרופ' רות הלפרין-קדרי

ראש המרכז לקידום מעמד האשה

ע"ש רות ועמנואל רקמן

יששכר, יהודי אזרח ותושב ישראל נשוי כדת משה וישראל לרוחמה, יהודיה אזרחית ותושבת ישראל, מאז שנת 1984. לבני הזוג ילד אחד בלבד, פנחס, יליד 1995, אותו גידלו במהלך השנים בעיקר הוריה של רוחמה, בסיועו של יששכר. במהלך השנים סייעו שני בני הזוג לפרנסת המשפחה, והכניסו את מלוא הכנסתם למשק הבית המשותף, רוחמה את משכורתה כרופאה בכירה בסכום של 15,000 ₪ בממוצע לחודש ויששכר את משכורתו הצנועה בסכום של 5,000 בממוצע לחודש.

לאחר 20 שנות נישואין במהלכן עבד יששכר כפקיד קבלה במיון של בית החולים תל השומר ורוחמה עבדה כרופאה בכירה בבית החולים, מבקשת רוחמה להתגרש מיששכר, היות והכירה את יונתן, מתמחה צעיר בניורו-כירורגיה בבית החולים, ועל-כן, אין עוד אהבה בליבה ליששכר.

יששכר מקבל את הבשורה המרה בתדהמה לאור אהבתו לרוחמה, אולם, היות ואין לו כסף לנהל הליכים משפטיים והיות והוא אוהב את רוחמה בכל ליבו ומאודו, הוא מסכים לבקשתה להתגרש ממנו, ואף מסכים לוותר על זכויותיו ברכוש הרב שצברה רוחמה, לרבות בית המגורים המשותף, בתנאי שלא תתבע ממנו מזונות עבור פנחס ושכל ענייניו של פנחס יידונו בבית הדין הרבני. רוחמה מסכימה לדרישותיו של יששכר והצדדים חותמים על הסכם גירושין ברוח זו בבית הדין הרבני במסגרתו מוותרת רוחמה על מזונותיו של פנחס, כתובתה ותוספת הכתובה, פנחס נשאר במשמורת משותפת של רוחמה ויששכר והצדדים מתגרשים זה מזה. יששכר עובר להתגורר בדירה שכורה בסמוך לבית בו נותרה רוחמה לגור, ומתקיים בקושי מהכנסתו.

כעבור שנתיים ימים מחליטים יונתן שהפך לרופא מן המניין בבית החולים פוריה בטבריה ורוחמה להינשא זה לזה, מאחר שרוחמה נמצאת בחודש החמישי להריונה. רוחמה ויונתן מחליטים כי רוחמה תקדיש את עצמה לגידול פנחס והילד/ה שי/תיוולד, וכי יונתן יפרנס את המשפחה מהכנסתו. במקביל מגישה רוחמה תביעת משמורת לבית המשפט לענייני משפחה היות והסדר המשמורת המשותפת אינו לטובת פנחס לאור המעבר שלה ושל יונתן להתגורר בטבריה, וכן היא מגישה תביעה לחיובו של יששכר במזונות פנחס.

יששכר נדהם לקבל את התביעות ומגיש תביעה לבית הדין הרבני האזורי בתל אביב לביטול הגט שנתן לרוחמה לאור הפרת התנאים שלא לתבוע מזונות עבור פנחס ולהגיש תביעות בעניין פנחס רק לבית הדין הרבני.

תיק מס' 315/08

בבית הדין הרבני האזורי

תל-אביב

בפני כבוד הדיינים:

הדיין הרב שלמה דיכובסקי,
הדיין הרב יאיר בן מנחם,
הדיין הרב יוסף וסרמן

עוזרת משפטית לדיינים: רעות חזן

יששכר אלעזרוב

התובע:

ע"י ב"כ דיאמנדי ליאור ו/או גורביץ' רובינזון אנה
ו/או ראובני גלי ו/או זינגרמן יולי ו/או שמש קרן
ו/או שטרנברג אורית ו/או שלומאי אורי ו/או בן-יהודה יונית
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

- נגד -

רוחמה אלעזרוב

הנתבעת:

ע"י ב"כ חזני לילך ו/או סירי מיכל ו/או רודיך מירי
ו/או אליה נריה ו/או גלקופ לאה ו/או פרידמן רועי
ו/או הרמן שירלי ו/או כביר יפעת
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

כתב תביעה

כללי:

1. התובע והנתבעת היו נשואים זל"ז כדמו"י במשך 20 שנה, במהלכן עשה התובע כל שביכולתו לקיים הקשר ולחינוך בנם באהבתו הרבה לנתבעת.
2. חרף השקעתו הרבה של התובע בחיי הנישואין והמשפחה, הוא נדהם לגלות כי אשתו ניהלה מערכת יחסים עם אדם אחר, ובכך הביאה את הנישואין לסופם בעקבות הקשר הפסול.
3. למרות זאת, ובעקבות לחציה ודרישותיה של הנתבעת, נכרת חוזה גירושין בין הצדדים ועל בסיסו הסכים התובע, למרות רצונו בשלום בית, לתת גט לנתבעת, וכן ויתר על זכויות רבות שעמדו לו לפי הדין האזרחי ולפי הדין הדתי, בתנאי שיובטחו לו אך ורק שני דברים: כי לא

- יאלץ לשלם מזונות עבור בנם לאור הכנסתם הגבוהה של הנתבעת ובן זוגה, וכי הסמכות לדון בענייני בנם, בין היתר לאור היותם משפחה דתית, תהיה לבית הדין הרבני.
4. בעניינינו, לא חלפו אלא שנים ספורות והנתבעת הפרה בצורה בוטה את ההסכם בין הצדדים וזאת בנוסף על התנהגותה הלא סבירה בעת הכריתה.
5. בנסיבות אלו ברור כי על כת"ר להחליט אחת משתיים: לבטל את ההסכם לאור הפרתו על ידי הנתבעת ולחייבה להשיב את שקיבלה על פי ההסכם, או לבטל את ההסכם לאור פגמים בכריתתו לאור העובדה שהנתבע הוטעה על ידי התובעת.
6. על כן, פונה התובע לכבוד בית הדין בבקשה לביטול הגט ולפיצויים על הפרת החוזה או בגין הפגמים בכריתתו.

רקע עובדתי:

7. התובע (להלן "יששכר") והנתבעת (להלן: "רוחמה") הכירו במסגרת עבודתם בבית החולים תל השומר. ולאחר זמן מה נישאו זו לזה כדמו"י, בשנת 1984.
8. כעבור 11 שנות נישואין נולד לבני הזוג בשעה טובה בן (להלן: "פנחס"). יששכר רצה מאוד במשפחה גדולה אך קיבל בהבנה את רצונה של רוחמה לדחות את מועד הרחבת המשפחה, וכיבד פעם אחר פעם את סירובה להרות בשל שאיפותיה האישיות לקידום חייה המקצועיים. בכל אותן שנים עמד לצידה ותמך בה בדרכה המקצועית, אף שזו גבתה מחיר אישי ומשפחתי יקר שכן רוחמה עבדה שעות מרובות ואף לילות רבים. אף על פי כן, שמח יששכר בחלקו באהבתו הרבה כלפי רוחמה, ושמח בהצלחתה המקצועית.
9. משנולד פנחס לא ניתן היה לשער את אושרו של יששכר, שציפה שנים רבות לילד. הוא קיווה כי משהפכו להורים תפנה רוחמה מזמנה לטיפול בילד ותשקיע גם במשפחתה ובבן זוגה, כך שחיהם המשותפים יעלו על דרך חדשה ואהבתם תלך ותעמיק.
10. אך תקווה זו לא התממשה לגמרי, שכן רוחמה שבה לעבודתה במהרה לאחר הלידה, ולא רק שלא פינתה מזמנה למען משפחתה, אף נעדרה מן הבית יותר מבעבר בשל השתלמויות שונות וזאת על מנת להגיע לתואר של רופאה בכירה. יששכר לעומת זאת שם את שאיפותיו המקצועיות בצד והשקיע את כל מרצו בגידול בנם ובחינוכו, בשיתוף עם הוריה של רוחמה שאף הם סייעו ליששכר ככל שהיה ביכולתם.
11. וכך עברו השנים: יששכר, שלא המשיך את לימודיו נשאר במקום עבודתו כסטודנט, היינו פקיד קבלה בב"ח, ואילו רוחמה נתמנתה לתפקיד המיוחל של רופאה בכירה. יששכר לא קונן על מר גורלו שכן ראה נחת רבה בגידול הילד ובהיותו איש משפחה, ואף הביע את רצונו לילדים נוספים. לצערו נענה בשלילה מצד רעייתו, שהקריירה שלה עמדה בראש מעייניה.
12. במהלך 20 שנות נישואיהם ניהלו שני בני הזוג משק בית משותף וכל אחד תרם את חלקו: יששכר השתכר 5,000 ₪ לחודש, וגם זאת בעמל רב, שכן ניהול משק הבית ברובו רבץ על

כתפיו והקשה עליו להחזיק אפילו במשרה צנועה זו. רוחמה תרמה את חלקה שהגיע לסך של 15,000 ₪ בחודש.

13. מיותר לציין שליששכר חלק חשוב בהישגיה המקצועיים של רוחמה שהביאו אותה הן להכנסה נכבדת והן למעמדה הרם בתחומה. יששכר עמד לימינה כל השנים ועודד אותה, תוך ויתור, כאמור, מבחינה מקצועית ובהתאמת אורח חיו ושאיפותיו לשאיפותיה שלה. בכל אותן שנים שבהן טיפל הן במשק ביתם והן טיפח וחינך את בנם, לא פסק יששכר מאהבתו לאשתו ולא בא אליה בטענות אף ששילם מחיר כבד. כאמור, ויתר יששכר על הקריירה שלו וכל זאת תוך ספיגת ביקורת לא מבוטלת מסביבתו, שכן לא היה הדבר מקובל במשפחתו שהגבר יהיה לעקר בית, מה גם שיכולותיו, כפי שבאו לידי ביטוי בלימודיו, ייעדו גם אותו לגדולות מבחינה מקצועית.

הנסיבות הכרוכות בגירושין:

14. מקץ 20 שנות נישואין ובהיות בנם של בני הזוג בן 9, עשתה רוחמה צעד שלא ייעשה אשר פגע קשות במסגרת המשפחתית, כאשר נתנה עינה בגבר אחר. המדובר ברופא צעיר אשר עבר הכשרה מקצועית במקום עבודתה. קשר זה אף הביא אותה לכדי החלטה שאינה מעוניינת עוד בבעלה, אשר היה לצידה כל אותן השנים, והשקיע ממרצו ומזמנו למען קיומו של תא משפחתי נורמטיבי.

15. רוחמה הודיעה ליששכר באופן פתאומי על רצונה לשים קץ לנישואיהם וזאת, כאמור, לאור קשר עם גבר זר. יששכר קיבל את הבשורה בתדהמה, היות ואהבתו לאשתו היא זו שעודדה אותו כל השנים הקשות והוא ראה את חייהם המשותפים נמשכים יחדיו עד לאריכות ימיהם בבחינת "ודבק איש באשתו ויזדקנו יחדיו".

16. למרות הקשר האסור של רוחמה היה מוכן יששכר, באהבתו הרבה לאשתו, לסלוח לה על בגידתה. אולם רוחמה התעקשה על סיום החיים המשותפים והפעילה על יששכר מכבש לחצים רגשי וכלכלי, לרבות איומים בהליכים משפטיים שעלולים להותירו חסר כול, דבר שימנע ממנו את האפשרות לפרנס את בנו ולדאוג לצרכיו, ולרבות איומים בדבר הסדרי ראייה ומשמורת. רוחמה לא חסכה שום מניפולציה ותחבולה כדי לשכנע את יששכר להסכים לכל תנאיה, ולא בחלה באף אמצעי לרבות שימוש בילדם כקלף מיקוח, כדי להעצים את תועלתה האישית.

17. בלית ברירה נאלץ יששכר להסכים לתנאיה של רוחמה, לפיהם מותר יששכר על זכויותיו הכלכליות ברכוש ובנכסים שנצברו לבני הזוג במהלך שנות הנישואים, לרבות בית המגורים המשותף שבו התגוררו שנים רבות, ומסכים לתת לרוחמה גט פיטורין. לכל זאת הסכים יששכר ורק שני תנאים ביקש בתמורה: האחד, שלא תהיינה לרוחמה תביעות עתידיות כלפיו בכל הקשור למזונותיו של פנחס והשני, שכל העניינים הקשורים לפנחס ידונו בביד"ר. יודגש: לאור הכנסתה הגבוהה של רוחמה והכנסתו הגבוהה של בן זוגה ולאור היותם של הצדדים

דתיים, היו שני התנאים של יששכר לא רק לטובתו של יששכר עצמו אלא גם הבטיחו את טובתו של פנחס, כפי שראה יששכר לנגד עיניו בעת הגירושין.

18. משהגיעו הצדדים להסכמות הנ"ל, ערכו ביניהם הסכם גירושין המגלם את התנאים שהוזכרו. בהסכם זה התחייבה רוחמה בבירור להימנע מלתבוע את מזונות פנחס, כי פנחס יישאר במשמורת משותפת של שניהם וכי כל סכסוך עתידי יתברר בבית הדין הרבני. רק בכפוף להסכם זה ולתנאיו הסכים יששכר לתת גט לרוחמה, ויודגש כי יששכר היה מוכן ועודנו מוכן לחזור לשלום בית עם רוחמה ולסלוח לה על בגידתה בו. הסכם זה קיבל תוקף של פס"ד ע"י ביד"ר.

השתלשלות העניינים לאחר הגירושין והנסיבות שהובילו לתביעה זו:

19. לאחר שסודרו הגירושים וע"פ ההסכמות שבין יששכר לרוחמה, עזב יששכר את בית המגורים המשותף ועבר להתגורר בדירה שכורה בקרבת מקום, וזאת כדי שיוכל לשמור על קשר רציף ומשמעותי עם בנו, וכדי לאפשר את התנאים הנדרשים לקיומה של המשמורת המשותפת. יש לציין ששכירת דירה בשכונה בה התגוררו בני הזוג הינה דבר יקר, וחלק נכבד ממשכורתו של יששכר הופנה לכיסוי הוצאה זו.

20. תנאי ההסכם דרדרו את מצבו הכלכלי של יששכר עד כדי כך שהתקיים בקושי רב, דבר שלא פגע בקשר שלו עם בנו ובמסירותו האבהית במסגרת המשמורת המשותפת שנקבעה בין הצדדים. יששכר היה מעוניין לייצב את מצבו ולשקם את חייו.

21. כעבור שנתיים ימים מיום חתימת ההסכם בין בני הזוג, נחתה בשורת איוב על מפתנו של יששכר, שגילה לתדהמתו כי רוחמה מעוניינת לעבור ביחד עם בנם המשותף לטבריה. זאת ועוד, יששכר גילה כי בניגוד לכל ההסכמות שביניהם, אשר בהסתמך עליהן ויתר התובע ויתורים רבים על זכויותיו, הגישה רוחמה תביעה למזונות קטין בבית המשפט לענייני משפחה, ואם לא די בכך הגישה גם תביעת משמורת.

22. כל זאת לאור רצונה להינשא לאותו גבר צעיר שהקשר עימו הוביל לגירושי הצדדים.

מהות התביעה:

23. לאור כל זאת, פונה התובע לכבוד ביה"ד בבקשות הבאות:

- א. לבטל הגט שסודר בין הצדדים שכן או שהינו גט מוטעה – שכן רוחמה הולכה את יששכר שולל במטרה לקבל גט והציגה לו מצגי שווא, או שהופר התנאי שבצידו של הגט. מכאן שהסכמתו של יששכר לאו הסכמה היא והגט לוקה בפגם חמור היורד לשורשו, או שהסכמתו של יששכר ניתנה בכפוף לתנאי שהופר.
- ב. להורות על בטלות ההסכם שנחתם בין בנה"ז – שכן הוא לוקה בפגמים שבכריתה, או לחילופין הופר באופן חמור ובאורח חד צדדי ע"י רוחמה וכל נסיבותיו אפופות בחוסר סבירות חמור ובהעדר תום לב מצד רוחמה, ובנוסף להורות על פיצויים ליששכר.

טיעונים משפטיים:

סמכות ביה"ד לדון בתביעה:

24. מכיוון שמדובר בתביעה שעניינה ביטולו של הגט, הרי שעסקינן בענייני גירושין ומכאן שהתביעה מסורה לסמכותו הייחודית של ביד"ר ע"פ ס' 1 לחשבד"ר.

25. מה גם שמרגע שנקנתה הסמכות בתביעת הגירושין מלפני שנתיים קיימת בידי ביה"ד סמכות נמשכת לדון בעניינם של בני הזוג בסכסוך זה. עקרון זה נובע מכלל הכיבוד ההדדי בין הערכאות והן בשל הרצון לשמור על יעילות הדיון. אף בית המשפט העליון ציין כי: "במקום שבו מכריעה אחת משתי הערכאות בעניינים מסוימים תוך שימוש בסמכות מקורית, תמשיך אותה ערכאה ותחזיק בסמכות להכרעה בהתדיינות נוספות שתהיינה בין בעה"ד באותם עניינים" (כבוד השופט חשין, בבג"ץ 6103/93 סימה לוי נ' ביה"ד הרבני, מח (4) 591)

26. אם כך במקרה הרגיל – קל וחומר כאשר אחד הצדדים מתנהג באורח לא סביר ומהתל בצד שכנגד ובערכאה המשפטית. על כך הרחיב השופט זילברג בבג"ץ 124/59 גלאובהרדט נ' בית-הדין האזורי חיפה, פ"ד (יג) 1490: "כלל גדול הוא בדין, כי הטריבוטל המוסמך לשנות או לבטל את החלטותיו הוא – מטעמי אונאה, העלמת עובדות וכיוצא בזה – הוא הטריבוטל שהחליט מעיקרו בדבר. סמכות זו נובעת מתוך הסמכות המקורית שהייתה נתונה לו בעת מתן פסק-הדין הנתקף. מכיוון שכך, אין צורך בהסכמה חדשה, ובית הדין רשאי לדון בעניין על סמך ההסכמה הראשונה".

27. נלמד מכל אלה, כי עקרון הסמכות הנמשכת נועד – מעיקרו – להקנות סמכות לביטולה או לשינויה של החלטה קודמת, וזאת עקב שינוי שחל בנסיבות שהחלטה הראשונה יסדה עצמה עליהן. גם בפס"ד סימה לוי (בג"ץ 6103/93 סימה לוי נ' ביה"ד הרבני, מח (4) 591) ובפס"ד סימה אמיר (בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' ביה"ד הרבני הגדול) חזר בית המשפט העליון על ההלכה כי תביעה לתיקון, לשינוי או לביטול הסכם ממוני שאושר כפס"ד, תוגש לערכאה שאישרה את ההסכם (המכירה את הנסיבות שהובילו להסכם), לרבות ביטול בשל פגמים בכריתה, או כשאכיפת ההסכם הפכה בלתי צודקת באורח קיצוני עקב שינוי נסיבות.

28. טענות בקשר להליך האישור (פגם בהליך האישור – בג"ץ 5385/95 ורבר נ' ורבר, נב(5) 817) – תוגש אף היא רק לערכאה שאישרה את פסה"ד. בית המשפט העליון ציין ב- ע"א 401/66 ברוריה מרום נ' בן ציון מרום כא (1) 673 כי:

"אמנם, זהו מעשה של יום יום, שנערכים הסכמי גירושין, אולם מטרתם העיקרית היא לקבוע את הסידורים הכספיים בעקבות הגירושין וגם סידור ענייני הילדים. לאחר שנערכו כבר הגירושין וההסכם אושר על ידי בית הדין, במידה והיה צורך באישור כזה, חייבים הצדדים לנהוג כפי האמור באותו הסכם. אצלנו, נוכח ההוראות בנוגע לשיפוט בתי דין רבניים וכן ההוראות בדבר השיפוט הייחודי והבלעדי של שאר העדות בענייני נישואין וגירושין, העיקרון צריך להיות שבענייני הסכמי גירושין,

וההתחייבויות הקשורות בהם ובכללם הפיצויים הכרוכים במקרה של הפרתם, צריכים להיות נתונים לאותו בית דין דתי שידון בתקפותם ונפקותם של אותם הסכמים לפי דינם האישי של הצדדים".

משמע, ביהמ"ש העליון קובע מפורשות שהסמכות לדון בגין הפרת הסכם גירושין וההתחייבויות הכרוכות בו מסורות לבית הדין הדתי.

29. לעניין הגט ישנן שתי טענות בידי יששכר שתוצאתן אחת היא. גט על תנאי – שנתן הגט מרצונו בהסתמך על תנאי מסוים, ומשבטל התנאי בטלה הסכמתו והגט איננו תקף. גט מוטעה – שבהסכמה שבו נפל פגם מהותי כך שניתן עקב הטעיה או טעות שנפלה בידי הנותן ואף גט זה פסול מבחינה הלכתית. ויודגש: בכל הקשור לנושא הגט לא רק שהסמכות היא בידי בית הדין הרבני, אלא שהדין החל הינו הדין הדתי בלבד, אף על פי שגם אילו חל הדין האזרחי לא הייתה התוצאה בענייננו שונה.

גט מוטעה:

30. ניתן לראות דיון באפשרויות אלו כפי שעולה מפסק הדין שניתן בביד"ר בכ"ב טבת תשס"ו (22.01.2006) בתיק מס' 1-24-7009:

"...עקב סירובה של האשה למחוק את העתירה פנה הבעל לביה"ד הגדול וטען כי הוטעה ע"י האשה וביום 25.1.2000 הוציא ביה"ד הגדול צו ביניים שלפיו 'אסורים הצדדים להינשא לעלמא עד לבירור עניינם'.

"...כבר דנו האחרונים בכגון זה בדמיון למעשה בגט דווינא שאשה התחייבה לבעלה השכ"מ שאם יגרשנה ויחלים תינשא לו מחדש, וגירשה ואח"כ הבריא ולא עמדה בהתחייבותה, שמהר"ם מלובלין פסל הגט, ורוב רובם של האחרונים כולל סמ"ע ב"ש וח"מ ונודע ביהודה הכשירו הגט, משום שכנגד הגילוי דעת שמגרשה ע"ס ההתחייבות שלה הרי בשעת סידור הגט ביטל את הגילוי דעת באומרו שנותנו בלא תנאי.

"...דיון על טעות בגט. הטעות נובעת מכך שלפי הצהרות ב"כ האשה הייתה כוונת האשה מהרגע הראשון להסכם למראית עין ולא ע"מ לעמוד בהסכם. ובנוסף לכך יש חשש שמא ההסכם לא היה לו מעמד בערכאות או מבחינה הלכתית.

"אם ההנחה שההסכם פגום מבחינה משפטית או הלכתית היא נכונה, כי אז הבעל הוטעה לחשוב שהשיג את מבוקשו בהסכם ולמעשה לא השיג דבר. במקרה כזה כל מתן הגט היה בטעות כולל אמירתו שנותן את הגט 'ללא תנאי'. כי גם אמירה זו הייתה בטעות כמו כל הגט. או שמא סבור שכבר נתקיים תנאו בכריתת ההסכם ולכן אמר 'בלי תנאי', אבל אם ההסכם אינו תקף אין בביטוי בלא תנאי שום משמעות.

"ועיין במאמרו החשוב של הגאון הרב אוריאל לביא בשורת הדין כרך ב' ע' קס"ה שהביא לשון הפתחי תשובה קלד ס"ק א שמחלק בין טעות ובין התחייבות לעתיד. או בין בעל שהוטעה על נתינה או הישג שכבר קיבל כביכול בעבר לבין נתינה שהובטחה לו בעתיד ולא קויימה. בשורת הדין ע' קסו הביא כן בשם שו"ת חסד לאברהם מהדו"ק חלק אבהע"ז סימן מ"ב והגאון ר' יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק ח"ב סיק לז ס"ק כו על ההבדל בין טעות שהייתה קיימת בזמן נתינת הגט, או טעות בגורם שהביא את הבעל להחלטה לתת גט לבין עמידה של האשה בהתחייבות בעתיד. הביא הגר"א לביא שם שהמחלוקת תחילתה בדעת הנוב"י הסובר שאין הבדל בין גט מוטעה מיסודו לבין גט שהתחייבות בו לא קויימה, וכן דעתו של האבני מלואים סי' י' ס"ק ב'."

לאור הנ"ל, גם במקרים של הפרת הסכם תיתכן שאלה של כשרות הגט.

31. יש לציין, כי למרות שחל בעניין זה דין תורה בלבד, עמדה הלכה זו אף במבחן בית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק:

"עם כל ההבנה למצוקת העותרת, אין בידנו להושיט לה סעד. בא-כוח העותרת, עורך הדין מזרחי, הודה לפנינו, כי הצהרות העותרת – לפני בית הדין הרבני הגדול ולפני בית הדין הרבני האזורי – אודות הסכמתה לקיום דיון מחודש בענייני הממון על-פי דין תורה, לא היו אלא תחבולה שנקטה על-ידה ואשר נועדה להוציא מהמשיב גט בדרכי עורמה. עתה, משהשיגה את מבוקשה, מבקשת היא מבית-משפט זה לפטור אותה מתוצאות הסכמתה המדומה. לכך לא נוכל לתת ידנו. בעל-דין המופיע לפני ערכאה שיפוטית מוסמכת, וביודעין מוליך אותה שולל, אינו יכול לצפות כי בית המשפט הגבוה לצדק יסייע בידו להחזיר את גלגלו לאחור..." (בג"ץ 5548/00 אברהם נ. ביה"ד הרבני הגדול, תק-על 2001(2)1488).

32. מפס"ד זה יצאנו למדים שגם אם לא יסתפק כבוד ביה"ד בגילוי הדעת של יששכר שמגרש את רוחמה על סמך התחייבותה שלא להגיש תביעות בעתיד – מכיוון שבשעת סידור הגט ביטל את גילוי הדעת באומרו שנתנו "בלא תנאי" כפי שסברו האחרונים, הרי שבמקרה כמו שלנו כאשר ישנה הטעיה מכוונת ומעשה עורמה ומבחינה משפטית ישנם פגמים חמורים בהסכם (כפי שיפורטו בהמשך בעילות לביטולו), נכנסת לתוקף הלכה בדבר טעות במתן הגט – גט מוטעה מיסודו. יששכר כלל לא חפץ להיפרד מאשתו אך בשל החשש מתביעות עתידיות נעתר לבקשתה והסכים לגרשה, זאת כאשר חשב שהחשש הוסר כיוון שהגיעו לידי הסכמה בנידון. משנתגלה כי ההסכמה היא למראית עין בלבד הרי שהסכמתו מוטעית מיסודה.

33. עניין נוסף בו ניתן לראות ביטול הגט בשל מרמה שמביאה לגט מוטעה הוא פס"ד של ביד"ר מיום י"א חשון תשמ"ד (10.10.1983) בתיק מס' 5641/תשמ"ב:

"... נודע לי שיש כאן עניין מרומה וגט מוטעה, כי האיש לא רצה לגרש רק אם ימצאו עבורו אשה אחרת. רימו אותו והביאו לפניו אשת איש שהבטיחה להינשא לו וקדש אותה, ורק לאחר שקדש את השנייה הסכים לגרש, וע"ד כן גירש...יש לנו אומדנא דמוכחא וגלוי דעתא הברורה, דרק על סמך כן נתן את הגט ואם לא יהא כן יהיה הגט בטל".

34. למרות הנסיבות השונות פסק הדין רלוונטי לענייננו ומקל וחומר, שהרי בענייננו הבעל כלל לא צפה קשר עם אשה אחרת, היה נכון לשמור אמונים לאשת נעוריו ואף הלכה למעשה שמר לה אמונים.

גט על תנאי:

35. בבסיס הסכמתו של יששכר לגרש את רוחמה על אף רצונו לשיקום היחסים עומדים התנאים שגולמו בהסכם, היינו עניין המזונות של פנחס וההסכמה בדבר סמכות השיפוט של כבוד ביה"ד. למעשה השתמש יששכר בזכותו המקורית להתנות תנאים בגט. ניתן לראות את העיגון ההלכתי לזכות זו בפס"ד של ביה"ד מיום י"ב אלול תשס"ד (29.08.2004) בתיק מס' 0027-21-1:

"אמנם כיום אין נוהגים לסדר גט בתנאי, אולם לא פקעה זכותו של הבעל להתנות תנאי ולכן כיון שזכותו המקורית היא להתנות תנאי והוא מציב זאת כדרישה מקדמית עובר לגט, יש לדרישה תוקף מכח זכותו להתנות זאת בגט. בפסה"ד גופו הראנו כי בענייני גירושין יש זכות לבעל להתנות תנאים גם במקום שהוא מחויב בגט ואפילו במקום שהוא חייב גט בכפיה. הלכה זו מקורה במהרשד"ם ובב"י ויש חולקים בדבר.

"דיני התנאים כולם כולל זכות התנאים של מי שחויב בגט או ניתן נגדו פס"ד לכפיה אינם זכות משפטית, אלא חלק מדיני גיטין. ראיה לכך שהם אינם ממוקמים בדיני אישות ברמב"ם או בהלכות כתובות בשו"ע אלא בדיני גיטין ברמב"ם ובשו"ע.

"במהרשד"ם נקבע שמי שיפעל בניגוד לדבריו וכפה גט ולא ישעה לתנאי הרי זה מרבה ממזרים בישראל. כלומר הגט פסול. ברור א"כ שזו הלכה בהלכות גטין ולא בדיני המשפטים.

"יסודה של דעת המהרשד"ם והב"י הוא בכך, שכשם שהמגרש ברצונו יכול להתנות תנאים בגט כך גם המגרש בכפיה יכול להתנות תנאים בגט, אבל יש הגבלה חשובה ועקרונית שהתנאים שלו לא יגרמו לבטול התועלת שבדין הכפיה או החיוב."

36. מהלכה זו ניתן ללמוד כי לפי המהרשד"ם והבית יוסף, נתונה לבעל הזכות להתנות תנאים בגט אף בחיוב גט ובכפיית גט, ומקל וחומר גם בגט שנתנו מרצונו בלא חיוב וכפיה. גם מקום שאין גילוי דעת מפורש לפני מתן הגט, הרי שהתנאי יכול להיות גם משתמע (קל וחומר בענייננו כאשר עולה בבירור כי המדובר בגט על תנאי). לעניין זה ראה פס"ד של ביד"ר ת"א בפרשת אנג'ל – כבוד ביה"ד הורה לבטל הגט כאשר סיבת הביטול הייתה הגשת תביעת מזונות קטינים לביהמ"ש לענייני משפחה וכל זאת אף שלא היה תנאי מפורש לפני מתן הגט.

37. דוגמה נוספת לדיון באפשרות ביטול הגט ניתן לראות גם בפרשת אברהם בבי"ד הגדול, שבה סיבת ביטול הגט הייתה חזרתה של האשה מהסכמתה לפתוח מחדש את כל ענייני הממון בביה"ד כפי שהוחלט בין הצדדים לפני מתן הגט.

38. אף ניתן לראות בפסיקה שזכות זו לביטול הגט נתונה אף בידי ביד"ר והוא עצמו יכול להפעיל זכות זו מיוזמתו, אפילו בלא תנאי מפורש לפני מתן הגט. כך בעקבות עתירת האם לבג"ץ נגד סמכות ביד"ר בנושא חינוך הילדים – יעויין בעניין זה בפס"ד של ביד"ר באשדוד תיק מס' 56006448.

39. יפה סיכם את העניין כבוד הרב הרב איזירר בתיק מס' 1-21-0027:

"...יסדו הלכה שאם הבעל מוכן לגרש את אשתו ומתנה זאת בתנאי סביר שהאשה יכולה לקיימו בגט אי אפשר לכופו לגרש אלא בתנאי זה. מדובר בתנאים שאין האשה חייבת בהם כלל גם לפי דין תורה אלא שההלכות שתקנו חז"ל של 'יוציא ויתן כתובה' לא שללו את הבעל מלהתנות תנאים..."

"נבהיר עוד כי הזכות להתנות תנאים איננה רק בתחום הממון אלא גם בתחום ההתנהגות כגון: שלא תאכל מאכלים מסוימים או שלא תלבש בגדים מסוימים. גם בית דין רבני לא יכול לחייב את האשה בדרישות אלו אולם בתנאי גט הן חלות ומחייבות ואפילו במקום שעל הבעל מוטל חיוב גט או כפית גט. כל אלו תנאים שהאשה יכולה לקיימם אף על פי שאין מחויבות משפטית כלפי הגרוש לקיימם.

"כדי להבהיר את מושג התנאי בגט ולהבדילו מדרישה משפטית (שיכולה לבוא לפעמים לכלל התנגשות עם פסיקות נוגדות), הראינו שאדם יכול להתנות גם תנאים בלבוש האשה ובמאכליה; אבל הדברים אמורים במתגרשים מרצון, וגם זה רק לתקופה שנהגו לסדר גיטין לתנאי. אולם בבעל המגרש מכח חיוב גט או דיני כפיה, נראה שלא יוכל להתנות תנאים על התנהגות האשה במאכל או בביגוד, אפילו בתנאים שיש להם הצדקה כגון שלא תאכל מאכלים מזיקים ותחלה (ולא תוכל לטפל בילדים), או שתלבש מלבושים צנועים.

"בכל תנאי שהמחויב בגט מתנה הגט, יש צורך בקביעת בית דין מיוחדת, לאור המציאות בימינו, שתקבע אם יש סיכוי שהאשה תוכל לקיים את התנאי ולא להפר אותו פעם אחת. באם אין סיכוי – לא יאשר בית הדין את התנאי. בתנאים של קום ועשה, שקיומן נעשה על ידי פעולה חד פעמית – קל יותר לכל אשה לגייס את כוחותיה פעם אחת, אפילו אם זה נעשה בהתרסה ובשנאה, ולכן יש מקום לקבל תנאי זה.

"כאשר בית הדין בדק את התנאי הכספי ומצא שהוא סביר מאד, הן מצד צרכי הילדים, כפי שהדבר בנדון שלנו, והן מצד יכולת הבעל לעמוד בו, וגם ... קיומו יהיה בהסכם חד פעמי עובר לגט, עם ערבים כנדרש - אזי אין חשש שהגט לא יקויים, ולא יגרם לאשה בטול הגט, לכן יכול הבעל להתנות.

"בכל דיון על חיוב/כפיית גט ניתן/צריך ביה"ד לפתוח מחדש את כל הנושאים, לרבות אלה שכבר הוכרעו, בין בביה"ד בין בביהמ"ש, בכדי לבדוק האם יכולה האשה לוותר.

"זו הלכה בהלכות גיטין, ולא בדיני המשפטים; רק בית דין הדין במקרה לגופו יכול לקבוע בכל מקרה לפי הכרת האנשים אם התנאי הוא בר קיום".

40. ולסיכום נראה דבריהם של כבוד הדיינים שיינפלד, ריגר ודומב:

"במידה ואשה פועלת בניגוד להסכמות שנחתמו בהסכם הגירושין ושעל בסיסם סודר הגט, יש בכך לעורר שאלות הלכתיות כבדות משקל על כשרותו של הגט, בהיותו בחינת 'גט מוטעה'". (הדין והדיין 12(4)).

41. לאור כל הנ"ל פונה יששכר לכבוד בית הדין בבקשה לבטל את הגט שסודר בינו לבין רוחמה, בין שהושג הגט בדרך בלתי כשרה ובעורמה ובין שהיה כולו תלוי על תנאי שלא עמדה בו רוחמה ולא התכוונה מלכתחילה לכבדו.

תוכן ההסכם – דין אזרחי

42. גם בהנחה שהדין שיש להחילו הוא הדין האזרחי, התוצאה אינה משתנה. כבוד השופט זמיר בע"א 1581/92 ולנטין נ' ולנטין, מט(3) 441: "הלכה פסוקה היא, כי 'דין הסכם להסדר יחסי ממון בין בני זוג כדין חוזה רגיל. כך גם כאשר ההסכם נעשה ואושר על ידי בית המשפט המחוזי או על ידי בית הדין הדתי לפי סעיף 2 לחוק יחסי ממון בין בני זוג, התשל"ג-1973...מכאן שטעות או הטעיה, שיש בהן כדי לגרום לביטולו של חוזה רגיל, יש בהן גם כדי להביא לביטול ההסכם שבין המערער למשיבה".

43. במסגרת הנישואין קיבל על עצמו כל אחד מהצדדים את הזכות להיות נשוי לבן הזוג, ומנגד את חובת הנאמנות לבן הזוג. חיי הזוגיות של השניים התנהלו על מי מנוחות במשך כ- 20 שנה – כשרוחמה תורמת את מרצה בפרנסת הבית, בעוד שיששכר תורם את חלקו בניהול משק

הבית, בגידול פנחס ובתוספת לכך עבד במשרה בכדי לעזור בנטל הפרנסה. חיי משפחת אלעזרוב היו נורמטיביים, עד ליום בו הודיעה רוחמה שאיננה מעוניינת יותר בקשר, כיוון שפגשה ביונתן.

44. הסכם הגירושין בין הצדדים נוצר עקב רצונה של רוחמה להיפרד מיששכר. רוחמה חדלה מלאהוב את יששכר אף על פי שיששכר עדיין אוהב אותה בכל מאודו.

45. בהסכם הגירושין בין הצדדים החיובים ההדדיים הינם:

מצדו של יששכר:

א. ויתור על זכות הנישואין עם רוחמה – הזכות לנישואין הינה זכות יסוד של כל אדם ואף מוזכרת בסעיף 16 בהכרזה לכל באי העולם בדבר זכויות האדם מדצמבר 1948 (הצהרת זכויות האדם הבסיסיות של האו"ם), בו נקבע: "כל איש ואשה שהגיעו לפרקם רשאים לבוא בברית הנישואין ולהקים משפחה, ללא כל הגבלה מטעמי גזע, אזרחות או דת. הם זכאים לזכויות שוות במעשה הנישואין, בתקופת הנישואין ובשעת ביטולם"; ובסעיף 23 לאמנת האו"ם הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות מדצמבר 1966 הקובע כי "הזכות לשאת בן זוג ולכונן משפחה תהיה מוכרת לגבר ולאשה שבגיל הנישואין". יצוין, כי אמנם ישראל הסתייגה מסעיף זה לאמנה אשר נכנסה לתוקף בישראל ב-18 באוגוסט 1991, היות וענייני המעמד האישי נדונים בה על פי הדין האישי, אולם בענייננו, על פי הדין האישי מקל וחומר שנפגעה זכותו של יששכר לנישואין לרוחמה, כאמור לעיל. במרבית מדינות המערב הזכות להינשא מוכרת כזכות אדם בסיסית ובשנים האחרונות היא הוקנתה בכמה מדינות אף לזוגות חד-מיניים. אשר לישראל, בפסיקה נקבע כי הזכות למשפחה ולהורות היא בתחומיה של הזכות לכבוד האדם, המוקנית מתוקף חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו. בבג"ץ 2245/06 ח"כ נטע דוברין נ' שירות בתי-הסוהר, תק-על 2006 (2) 3564: "הזכות למשפחה הנה אחד היסודות המרכזיים של הקיום האנושי. היא נגזרת מההגנה על כבוד האדם, מן הזכות לפרטיות, ומן ההגשמה של עקרון האוטונומיה של רצון הפרט, המצויה בגרעינו המהותי של מושג כבוד האדם." כמו כן קבע בית-המשפט כי "במדרג זכויות האדם החוקתיות, לאחר ההגנה על הזכות לחיים ולשלמות הגוף, באה ההגנה החוקתית על הזכות להורות ולמשפחה. הזכות לשלמות הגוף נועדה להגן על החיים; הזכות למשפחה היא הנותנת משמעות וטעם לחיים". יודגש: הנישואין הקנו את זכות היסוד של יששכר. יששכר הסכים לוותר על זכותו זו במסגרת החיובים ההדדיים. אופן הוויתור על הזכות נעשה על ידי מתן הגט, ורק כך פוקעת זכות הנישואין.

ב. ויתור על הרכוש המשותף שנצבר – לרבות בית המגורים. על פי הדין האזרחי במצב של היעדר הסכם ממון בין בני זוג צריך לחול חוק יחסי ממון, המבצע איזון משאבים באופן שוויוני. הסכם הגירושין שנערך בין הצדדים ואושר בביד"ר קובע למעשה כי רוחמה מקבלת 100% מהרכוש המשותף, הכולל את דירת המגורים – היינו הנכס המרכזי שאדם צובר במשך חייו, וכן את כושר ההשתכרות האדיר שלה והמוניטין שלה שנצברו

תוך כדי הנישואין בסיועו של יששכר ורק בזכות ויתורו על פיתוח הקריירה שלו. יודגש: יששכר השקיע את כל מרצו בחינוך פנחס. כיום יששכר עומד במצב בו בקושי יכול הוא לפרנס את עצמו כיוון שבמשך הנישואין הסתמך על כך שרוחמה תשקיע בכלכלה ולכן נמנעה ממנו היכולת להתקדם בעבודה. לעומת זאת רוחמה בנתה לעצמה שם בזכות העובדה שידעה כי אין עליה עול הגידול של בנם. יששכר בעצם ויתר במשך הנישואין על המוניטין האישי שלו, וכיום עובר להסכם הגירושין ויתר על המוניטין של רוחמה ולא תבע ממנה את חלקו בהצלחתה. מכך יוצא שיששכר הפסיד פעמיים את היכולת להיבנות מהמוניטין האישי: פעם אחת במשך הנישואין, אז ויתר על המוניטין שלו, ופעם נוספת בשל הסכם הגירושין שבו ויתר על המוניטין וכושר ההשתכרות של בת זוגו.

מצדה של רוחמה:

א. ויתור על מזונותיו של פנחס – רוחמה התחייבה שבשל המשכורת הגבוהה אותה היא מרוויחה (בזכותו של יששכר שתמך בה לאורך השנים) ובשל הוויתור המשמעותי של יששכר (כל הרכוש שצבר במשותף נשאר אצל רוחמה) היא תישא בנטל ההוצאות. מה גם שהיה ברור כי יששכר לא יוכל לשאת בנטל, שכן אז לא יוכל לממן אפילו את עצמו בדוחק. פנחס הינו בן 13 כיום. חובת המזונות בגיל זה חלה מדין צדקה על שני ההורים. חיוב מדין צדקה צריך לשלושה תנאים מצטברים: (א) מדובר באדם אמיד; (ב) כלפי נצרך; וכן (ג) כדי כל מחסורו. במקרה הנ"ל היה ברור לצדדים כי הרציונאל העומד בבסיס תקנות חכמים לא מתקיים, כיוון שרוחמה היא בתפקיד המסורתי של הגבר ואילו יששכר תורם את חלקו בתפקידיה המסורתיים של האשה. לכן היה אך טבעי לדעת הצדדים להטיל את נטל המזונות על האם.

ב. כתובתה ותוספת הכתובה – ויתור זה למעשה היא על הנייר בלבד, היות ולכל הדעות לא הגיעו לרוחמה בנסיבות הללו כתובה ותוספת כתובה.

הסכמה הדדית:

א. הסמכות לדון בענייני פנחס – כל אחד מהצדדים התחייב לא לדון בענייניו של פנחס אלא בבדי"ר – משיקולי יעילות ומשיקולי טובת הילד.

ב. הסכמה על משמורת משותפת – טובת הילד מוכרת כיום כעקרון על. הצדדים (ובייחוד יששכר שקשור לילדו בעבותות עבות של אהבה והקרבה למען בנו במשך כל השנים), שלנגד עיניהם עמדה טובתו של פנחס, הכירו בכך כי טובת בנם מחייבת משמורת משותפת בכדי לא לגדוע ולא לפגוע בקשר המהותי והבסיסי ביותר שקיים לילד עם שני הוריו. לשם כך החליטו להמשיך ולגדל את פנחס יחדיו, ולהתגורר במרחק סביר כך שפנחס יוכל לנהל את אורח חייו אצל שני ההורים במקביל. זאת תוך שמירה על סביבתו הטבעית, וחיי החברה שפיתח באזור, וכדי לחסוך ממנו את המשבר שבניתוק מסביבת חייו המוכרת לו. כאמור, הנטל הכלכלי של שכירת הדירה בטווח סביר נפל על כתפיו של יששכר, שוויתר על דירת המגורים, ועובדה זו מהווה חלק מהקרבתו למען בנו.

פגמים בכריתה

46. במסגרת הסכם הגירושין, היה על כל אחד מן הצדדים לוותר על חלק מזכויותיו עד שנוצר חוזה המחייב את הצדדים, קל וחומר כאשר יששכר נענה לדרישותיה של רוחמה בעניין זה. רוחמה וויתרה על השתתפות יששכר במזונות פנחס, נטלה על עצמה לשאת במזונות אלו ואף התחייבה כי כל סכסוך עתידי בעניינו של פנחס יידון בבית הדין הרבני. אך ורק על סמך התחייבות זו הסכים יששכר לתת גט פיטורין ולוותר על הזכויות הרבות ברכוש. במידה שרוחמה התכוונה להוליך שולל את יששכר ולא לקיים את ההסכם, הרי שלפנינו פגמים מהותיים בכריתת החוזה הזועקים לבטלותו. אותה תוצאה הינה במקרה שרוחמה לא התכוונה להוליך שולל את יששכר, אולם יששכר סבר בטעות כי בכוונת רוחמה לקיים את התחייבותה וכי התחייבותה אכיפה משפטית.

47. **הטעיה**: לפי סעיף 15 לחוק החוזים יש מספר תנאים לעילת הטעיה אשר כולם מתקיימים בעניינו. ככל שרוחמה תכננה מראש שלא לכבד את ההסכם וכל דבריה היו מצג שווא שמטרתו להביא את יששכר לוותר על זכויותיו ולתת לה גט, הרי שיש בפנינו הטעיה מכוונת בגדר סעיף 15 לחוק החוזים. לראיה ניתן לראות כי רוחמה קיבלה יעוץ משפטי מקיף, מה גם שכל פעולותיה היו תוך כדי קיומו של הקשר הפסול עם יונתן והשניים תכננו את עתידם המשותף לאור הידיעה בדבר קידומו המתוכנן של יונתן להיות רופא בכיר בבי"ח פוריה בטבריה. על כן, בעניינו, כל הנסיבות מצביעות על חוסר תום לב שלה בעת כריתת ההסכם. זאת ועוד, אין ספק כי בעניינו קיים קשר סיבתי בין הטעות להתקשרות בהסכם – שהרי לכל הדעות לו ידע יששכר על כוונותיה של רוחמה לא היה נכנס מלכתחילה להסכם הנ"ל שכן מעמדו בהסכם זה נחות בהרבה ממה שיכול היה להשיג בנסיבות אחרות, מה גם שכלל לא היה מעוניין בגירושין ואף שאף לשקם את הקשר המשפחתי. יודגש: אין כאן טעות בכדאיות, מכיוון שיששכר העריך נכונה את מצבו הכלכלי והשלכות ההסכם עליו. הטעות מקורה בהטעיה זדונית שאינה רק בהיבט הכלכלי, אלא נועדה גם לקבל ממנו הסכמה לגירושין שלא בדרך הישר.

48. **טעות**: לפי סעיף 14 לחוק החוזים יש מספר תנאים לעילת הטעות אשר כולם מתקיימים בעניינו. אין ספק שהטעות בדבר כוונותיה של רוחמה או האפשרות שרוחמה תתבע ממנו מזונות ילדים (על אף המוסכם ביניהם) הינה טעות יסודית שכן על בסיס ויתורה על זכות זו בדיוק ויתר יששכר על חלקו ברכוש ובדירה. מדובר בויתור קשה בעל משמעות מרחיקת לכת.

49. **עושה וכפיה**: יששכר היה נתון במצב קשה הן מהבחינה הרגשית והן מהבחינה הכלכלית – ידע שאהבת נעוריו עומדת לעזוב אותו לטובת גבר זר וצעיר, ואם לא די בכך הוא עלול להתחייב במזונות גבוהים על אף ששכרו אינו מספיק אפילו לצרכיו הבסיסיים. תנאי חוק החוזים התקיימו אף לגבי עילות אלו. רוחמה ידעה על מצבו של יששכר וניצלה אותו עד תום לטובתה, ולא רק שניצלה מצב זה אלא שהייתה לה יד בהחמתו. היא הפעילה לחץ רגשי כבד על יששכר, השתמשה באיומים ולא בחלה באמצעים לרבות שימוש בבנם כקלף מיקוח.

רוחמה, שהייתה בעלת יכולת כלכלית, נעזרה בייעוץ משפטי וכך הובילה את יששכר להסכם גרוע הכולל ויתור על כל הזכויות הרכושיות והאישיות של יששכר, למרות נסיבות העניין.

50. **תום לב:** חובת תום לב מצויה הן בשלב ניהול המו"מ והן בשלב של קיום החוזה. אין ספק שחובה זו היא פנימית ומהותית עוד יותר ביחסים שבין בני זוג. עוד בשלב הכריתה ידעה רוחמה, ככל הנראה, שאין בליבה כל כוונה לעמוד בהתחייבויותיה (כפי שעשתה מאוחר יותר בהגשת תביעותיה – הן בעצם הגשת תביעות המזונות והן בכך שמדובר בבימ"ש לענייני משפחה, ואף ידעה על המעבר המתוכנן לטבריה עקב הקידום), אך חתמה עליו כדי לסחוט מיששכר את הגט. מה גם שכל הנסיבות שהובילו להסכם הנ"ל לוקות בפגמים משפטיים ומוסריים חמורים. בנוסף, רוחמה ידעה שההסכם הוא לרעת יששכר באופן מחפיר ושאיננו שיוויוני. עולה מכל האמור לעיל, כי רוחמה הפרה את חובת תום לב בשני השלבים – הן במהלך המו"מ והן בביצוע החוזה.

51. **הפרת ההסכם:** בהסכם הגירושין הגיעו הצדדים לפשרה, ואף לפשרה הנוטה בבירור לטובת רוחמה כאשר יששכר נאלץ להיענות לדרישותיה. הבסיס הרעיוני של הפשרה הוא להגיע אל דרך האמצע – פתרון הוגן וראוי לשני הצדדים. התובע והנתבעת הגיעו להסכם בו כל אחד מוותר על זכויותיו: בעוד יששכר מוותר על הזכויות הרכושיות – כולל דירת המגורים וכוסר ההשתכרות של רוחמה ועל הזכות להיות נשוי לרוחמה, ורוחמה מוותרת על מזונותיו של פנחס. כמו כן, הוסכם בין הצדדים כי דיונים עתידיים באשר לפנחס אמורים להידון בביד"ר. על רקע הבטחות אלו ניתן הגט. נוכח המציאות שבה רוחמה תבעה מזונות ומשמורת בבימ"ש לענייני משפחה, הרי שמדובר בהפרה מפורשת ואף כפולה ומכופלת של הסכם הגירושין ע"י רוחמה. יודגש: אף אם תעלה טענת הסיכול ע"י רוחמה הרי שאין כאן כל סיכול, כיוון שהסיכול מותנה בנסיבות שאותן לא ידע המפר מראש. לאור העובדות הנ"ל אנו רואים שאין כאן שינוי נסיבות בלתי צפוי. המצב שנוצר הוא בשל שינוי אותו יצרה הנתבעת עצמה. על שינוי נסיבות לקרות באופן בלתי תלוי בהתנהגותו של אחד מהצדדים. המקרה שבפנינו איננו כזה! רוחמה החליטה ללדת ילד נוסף, וכן החליטה לעבור לטבריה. כיוון שהדבר אינו תלוי אלא בה, הרי שאין כאן היעדר צפיות והסיבה איננה חיצונית.

52. **חוזה על תנאי:** ההסכם שנערך בין הצדדים הוא למעשה חוזה על תנאי: יששכר מוותר על זכותו להיות נשוי לרוחמה ועל זכויותיו הרכושיות כל עוד רוחמה מוותרת על מזונות פנחס ומסכימה לשיפוט לגבי סמכות בית הדין. ברגע בו רוחמה מפסיקה לקיים את חיוביה, הרי שגם יששכר אינו צריך לקיים את חיוביו, והם בטלים. מכאן שברגע בו גרמה רוחמה למימוש התנאי המפסיק, הרי שאין לה להלין אלא על עצמה, ותוקפו של הסכם הגירושין, ובכלל זה הגט, פוקע מאליו. לשון אחר, ברגע שרוחמה מפרה את התנאי ממילא חוזר מצבה האישי על כנו, ויש להצהיר על ביטולו של הגט שניתן לה.

53. **חוזה מתנה:** לחילופין ניתן לראות פה חוזה מתנה – יששכר ויתר על זכויותיו הרכושיות ועל הזכות להיות נשוי לרוחמה. היות והווייתור המהותי היחיד היה על ידי יששכר, נוצר כאן למעשה חוזה מתנה. ע"פ ס' 5 (ג) לחוק המתנה תשכ"ח-1968, הנותן רשאי לחזור בו ממתנתו כאשר ישנה התנהגות מחפירה של מקבל המתנה ביחס לנותן או כאשר יש הרעה כלכלית

בתנאיו של הנותן; במקרה שלנו בעצם עזות המצח לשקר ליששכר בדבר קיום החוזה יש התנהגות מחפירה, וכן בדרישת המזונות יש הרעה בתנאיו הכלכליים של יששכר. על כן רשאי הוא לחזור בו ממתנתו וזכאי לקבל את הזכויות הרכושיות ובכללן מחצית הדירה ומחצית מהמוניטין של רוחמה. אם נראה בגט שגם הוא ניתן כמתנה לרוחמה – כיוון שכידוע יששכר עדיין אוהב בכל מאודו את רוחמה, הרי שגם ע"פ הדין האזרחי ניתן לבטל את הגט – לאור התקיימות התנאים של סי' 5 (ג).

54. **חוזה פסול**: אם כבוד ביה"ד יקבע שהחוזה, מבחינת תוכנו, בלתי חוקי, בלתי מוסרי או נוגד את תקנת הציבור – הרי שהחוזה בטל. כיוון שהגט הינו חלק מהחוזה, הרי שהוא בטל.

סמכות כבוד בית הדין הרבני

55. כאמור לעיל, כבוד בית הדין הרבני מוסמך לדון בתביעה לפי מהותה ומקום מגורי הצדדים.

סעדים מבוקשים

56. לאור האמור לעיל מתבקש כבוד בית הדין הרבני:

- א. להורות על ביטול הסכם הגירושין בין הצדדים מחמת פגמים בכריתה או מחמת הפרתו על ידי הנתבעת ולחייב את הנתבעת בתשלום פיצויים.
- ב. להורות על ביטול הגט בהיותו גט על תנאי או גט מוטעה הן מבחינת הדין הדתי והן מבחינת הדין האזרחי.
- ג. לחייב את הנתבעת בהוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד בצירוף מע"מ כדין.

גורביץ' רובינזון אנה

ב"כ התובע

דיאמנדי ליאור

ב"כ התובע

תיק מס' 315/08

בבית הדין הרבני האזורי

תל-אביב

בפני כבוד הדיינים:

הדיין הרב שלמה דיכובסקי,
הדיין הרב יאיר בן מנחם,
הדיין הרב יוסף וסרמן

עוזרת משפטית לדיינים: רעות חזן

יששכר אלעזרוב

התובע:

ע"י ב"כ דיאמנדי ליאור ו/או גורביץ' רובינזון אנה
ו/או ראובני גלי ו/או זינגרמן יולי ו/או שמש קרן
ו/או שטרנברג אורית ו/או שלומאי אורי ו/או בן-יהודה יונית
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

- נגד -

רוחמה אלעזרוב

הנתבעת:

ע"י ב"כ חזני לילך ו/או סירי מיכל ו/או רודיך מירי
ו/או אליה נריה ו/או גלקופ לאה ו/או פרידמן רועי
ו/או הרמן שירלי ו/או כביר יפעת
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

כתב הגנה

כללי:

1. הנתבעת מתכבדת להגיש לבי"ד הנכבד את כתב הגנתה.
2. כבר בפתח הדברים, נדגיש כי הנתבעת **נופרת** בעצם סמכותו של בי"ד לדון בעצם התביעה, ועל כך יפורט בהמשך.
3. כמו כן, הנתבעת (להלן: "**רוחמה**") מעוניינת לציין את עצם השתלשלות העניינים לאשורם כפי שאירעו ולא כפי שנטען ע"י התובע (להלן: "**יששכר**").

רקע עובדתי

4. רוחמה ויששכר נישאו בשנת 1984. במשך 11 שנים ארוכות היו בני הזוג חשוכי ילדים.
5. לאחר 11 שנים, נולד פנחס, בן ראשון להוריו בשנת 1995. רוחמה שמחה מאד בלידתו של פנחס ואף רצתה להרחיב את המשפחה אך דבר זה לא התאפשר. חרף חוסר הרלוונטיות של עובדות אלו לענייננו, ולאור טענות יששכר בעניין זה, תפרט רוחמה מעט לגבי חיי הנישואין עם יששכר.
6. לצערה, הנישואין הללו הטיבו עם יששכר בלבד. יששכר ניצל ניצול ציני את המצב הנוח עבורו בעליל כי רוחמה עובדת והוא פטור מחובותיו כבעל.
7. רוחמה, נאלצה לעבוד קשה ע"מ לפרנס את המשפחה בכבוד, כעת, בהיותם משפחה בת שלוש נפשות, והוצאות גידולו של ילד אינן מעטות.
8. רוחמה מצאה את עצמה נאלצת לעבוד עד שעות מאוחרות, לוותר על ימי חופשה ושבתות ע"מ להחזיק את המשפחה.
9. יששכר העדיף להתעלם מאותן חובות עליהם חתם בכתובה: החובה לזון ולפרנס. הוא העדיף לעבוד בשעות נוחות, עבודה פשוטה שאינה הולמת את כישוריו ויכולותיו, אף שיכול וצריך היה לעזור בפרנסת הבית ע"מ להקל על רוחמה ולאפשר לה לגדל את בנם שנולד לאחר מאמצים רבים.
10. יודגש, כי רוחמה לא מנעה מעולם את התקדמותו המקצועית של יששכר ואף תמכה בכך, אלא שיששכר העדיף אחרת.
11. במר ליבה, נאלצה רוחמה לבקש מהוריה שיסייעו בגידולו של פנחס.
12. בשל זמנה המוגבל של רוחמה, החליטו בנה"ז להעסיק עוזרת לצורך ניקיון הבית, כך שעול הבית לא נפל כולו או רובו על יששכר. מכאן, שהכינוי שניתן ליששכר כ"עקר בית" חסר כל בסיס. הביקורת הסביבתית שהופנתה כלפיו נבעה בשל עצלותו ולא משום הכינוי שלכאורה דבק בו.
13. במהלך שנות הנישואין הרבות נאלצה רוחמה לעבוד שעות רבות, בעוד יששכר אינו מנסה ולו במעט להגדיל את חלקו בכלכלת המשפחה. יששכר ניצל את המצב באצטלה של מי שתורם לקידומה של אשתו. אך לא כך היו פני הדברים.
14. רוחמה, שכבר מקטנות שאפה לחיי משפחה, נאלצה לוותר על חלומה לטובת נוחותו של יששכר. יששכר, שהיה בעל כישורים רבים בעת בה הכירו בני הזוג, יכול היה להתקדם רבות ולפתח את הקריירה שלו, ובכך להקל על רוחמה ולאפשר לבנם, פנחס, חיי משפחה נורמאליים.
15. רוחמה, במשך 20 שנות נישואין אלו, סבלה את העול בשקט ובגבורה. אולם את התחושות הקשות התקשתה להחניק. העול הכביד על כתפיה כבר יותר מדי, הפסד תחושת האמהות המתמשך גרם לתחושת מרמור מעיקה שהלכה והתעצמה.

16. רצונה של רוחמה להתגרש לא עלה בשל שנתנה עינה באחר, אלא בשל הקשיים בחיי הנישואין עם יששכר. בשל התנהגותו של התובע נאלצה רוחמה למצוא מפלט אצל אחר. אין זו כי אם אשמתו של התובע שבהתנהגותו דחף אותה לזרועותיו של אחר.

17. רוחמה נאלצה להתגרש. התנהגותו של יששכר דחפה אותה לבקש גט. היא הבינה שאינה יכולה להתגורר עם אדם זה, המנצל אותה נפשית וכלכלית.

הסכם הגירושין בין הצדדים

18. רוחמה לא ויתרה על המזונות של פנחס תמורת הגט. לא היה כאן כל גט על תנאי (וכמובן גם אילו היה גט על תנאי הדבר אינו חוקי ומוסרי, כמפורט להלן). באותה עת אכן היה מצבה הכלכלי איתן ועל כן נענתה לבקשתו של יששכר לפטור אותו ממזונות פנחס, כאשר ברור היה כי אם יהיה שינוי נסיבות הוא יאלץ לשלם בעתיד מזונות עבור פנחס על פי כל דין.

19. אותם דברים אמורים לגבי ההתחייבות שענייני פנחס יידונו בבית הדין הרבני. המדובר בהסכמה שהייתה נכונה לשעתה וכפופה לשינוי נסיבות לטובת פנחס כיום, שהינה לאחד את כל הדיונים בעניינינו בבית המשפט לענייני משפחה.

20. גם לגבי הרכוש אין שחר לטענות יששכר כיום. הרכוש חולק ברוח ההלכה היהודית, כל אחד קיבל את חלקו במשק הבית המשותף. היה זה אך ראוי כי יששכר, שלא טרח ולא תרם, לא יקבל חלק ברכוש שרוחמה צברה.

21. טענותיו של יששכר לגבי כושר השתכרותה של רוחמה חסרות שחר. כושר השתכרות אינו נכס נפרד שיש לחלק וודאי שלא במקרה זה, וודאי שיששכר כלל לא הביא זאת בחשבון שיקוליו בעת הסכם הגירושין לפני שנים אחדות, כאשר ההלכה גם במשפט האזרחי הייתה כי כושר השתכרות או מוניטין אינם נכסים בני איזון.

22. נדגיש, טענתו של יששכר כי הסכם הגירושין מקפח אותו, במובן זה שהרכוש לא חולק מחצית ומחצית כמצוות חוק יחסי ממון כביכול, אינה מדויקת שכן גם לפי חוק יחסי ממון יכול היה בית הדין הרבני להביא בחשבון את נסיבות העניין כדי לשלול את זכותו לאיזון משאבים של יששכר מכוח סעיף 8 לחוק יחסי ממון, ואכן מן הראוי היה לעשות כן בעניינינו, היות ויששכר הפר את חובותיו כלפי רוחמה במהלך הנישואין כאמור לעיל. מכל מקום, טענתו של יששכר לקיפוח בהסכם הגירושין, אשר פטר אותו באותה תקופה ממזונות פנחס, היא טענה מקוממת.

שינוי הנסיבות כיום

23. כיום ברצונה של רוחמה להינשא לאדם אשר מוכן לקיים את חובותיו ההלכתיות כלפיה. יונתן, בעלה לעתיד של רוחמה, מעוניין לזון ולפרנס, כתפקידו של כל גבר יהודי. רוחמה חיכתה שנים לאפשרות שבה תוכל לא לעבוד ולהקדיש עצמה לחינוך ילדיה ולגידולם.

24. בנסיבות החדשות שנוצרו, טובת פנחס מחייבת דיון מאוחד במזונותיו ובמשמורתו בבית המשפט לענייני משפחה, וטובת המשפחה בכללותה מחייבת מעבר של רוחמה, יונתן ופנחס (וכן התינוק שברחמה של רוחמה) לטבריה, שם יכול יונתן לפרנס את המשפחה.

25. האם ביי"ד ימנע מאם יהודיה את הזכות והחובה שבגידול ילדיה? תביעה זו מנסה לשלול מאשה את חובתה הטבעית והמוסרית של גידול ילדיה.

26. במשך שנים מנע יששכר בהתנהגותו את זכותו הטבעית של בנו לאם פנויה רגשית ונפשית. האם, גם כעת משהתאפשר המצב, בו יכולה האם לגדל את ילדיה, יהיין ביי"ד הנכבד לתת את ידו לתביעה חסרת לב זו?

הטיעון המשפטי

העדר סמכותו של ביד"ר לדון בעניין

27. יששכר הגיש תביעה שכל כולה סחטנות וניסיון לכפות על רוחמה פגיעה בטובתו של פנחס, הן על ידי כפיית ויתורה על מזונותיו והן על ידי העברת הדיונים במשמורתו לבית הדין הרבני, והכול תוך איום בביטול הגט שניתן לרוחמה ותוך העמדת התינוק שברחמה בסכנת ממזרות קשה ביותר כדי להלך עליה אימים.

28. יודגש: רוחמה הגישה תביעה לבימי"ש לענייני משפחה בעניין המזונות והמשמורת, לרבות בשמו של פנחס, ע"י כך היא הקנתה סמכות לבימי"ש, ועל כן, לפי כלל הכיבוד ההדדי בין הערכאות השונות, על ביד"ר להימנע מלדון בנושאים אלו.

29. בניגוד לטענות יששכר, גם אם הסכם הגירושין הראשוני אושר ע"י ביד"ר, אין בכך כדי להקנות לו סמכות נמשכת. המדובר בהלכה מושרשת של בית המשפט העליון אשר נפסקה למשל בעניין **חליוה** (בג"ץ 8578/01 **חליוה נ' חליוה** פד' נו' (5) 634) גם בע"א 3868/95 **ורבר נ' ורבר** נב' (5) 817, נקבע כי ישנם מקרים בהם לא תוקנה סמכות לערכאה שאשרה את ההסכם:

א. **חלוף זמן רב** – במקרה זה, עברו שנתיים: זהו פרק זמן ממושך ולא תקופה קצרה, ועל כן הסמכות אינה נמשכת.

ב. **היווצרותה של מחלוקת חדשה** – במקרה שלפנינו השתנו הנסיבות עד כדי כך שהן מקימות מחלוקת חדשה. בעת בה נחתם ההסכם, עבדה רוחמה והשתכרה סכום נכבד. כמו כן, שניהם גרו באותה עיר. אולם כעת רוחמה מעוניינת לעזוב את עבודתה, היא עומדת להינשא לאחר ואף הרתה לבחיר ליבה. הריונה המתקדם של רוחמה, בגילה הלא צעיר, הצריך דאגה יתרה לעובר ולכן נדרש ממנה שינוי באורח חייה הלחוצים והעמוסים. כמו כן, התלוו לכך רצונותיה לכפר על כל השנים שבהן בקושי בילתה במחיצת בנה פנחס. על כן החליטה לעזוב את עבודתה למען הילדים שיגדלו במשפחה מאוחדת ומאושרת, ולהינשא ליונתן. בלית ברירה נאלצו בנה"ז לעבור לטבריה מאחר ומשכורת הבעל, עליה תישען כל המשפחה בסיוע המזונות שישולמו על ידי יששכר, תלויה במקום עבודתו – ביה"ח פוריה בטבריה. כל אלו הינן נסיבות חדשות אשר מקימות עילות תביעה חדשות לגמרי ומקימות סמכות לבימי"ש, מאחר שהן משנות לחלוטין את המצב שהיה קיים בעת בה נחתם ההסכם. **עולה מכך, שאין עוד סמכות נמשכת לביד"ר לדון בתביעה.**

ג. **בית הדין לא דן ופסק** – בבג"ץ 2893/03 **פלונית נ' ביד"ר הגדול**, נח' (2) 550 נאמר כי מאחר שביד"ר רק אישר הסכם בין ההורים, ולא דן לעומק בתובענות בין הצדדים, הרי שהאישור לבדו אינו מקנה לו סמכות נמשכת.

ד. הניסיון של יששכר לתבוע את נושא ביטול הגט הינו ניסיון נואל שלא נועד אלא לקיים דיון בבית הדין הרבני בעניינים שהסמכות לדון בהם הוקנתה לבית המשפט.

30. כפי שנאמר לעיל, לביד"ר לא הוקנתה סמכות לדון בתביעתו של יששכר לביטול הגט. אולם רק לצורך זהירות, הנתבעת תפרט את טיעוניה לגופו של עניין:

גט על תנאי

31. לא היה בעניינו כלל גט על תנאי בוודאי שלא במשמעות ההלכתית המצומצמת.

32. כבוד הרב איזירר בפסק הדין שצוטט בכתב התביעה קבע: "...יסדו הלכה שאם הבעל מוכן לגרש את אשתו ומתנה זאת בתנאי סביר שהאשה יכולה לקיימו בגט אי אפשר לכופו לגרש אלא בתנאי זה". לפי האמור לעיל בפסק זה, שהינו שנוי ביותר במחלוקת כשלעצמו כמפורט להלן, עולה כי הבעל יכול להתנות תנאים קודם מתן הגט, אך ורק לגבי האשה, תנאים התלויים בה לשם קיומם. במקרה זה, התנאי שהותנה הינו על הילד – דרישת מזונות עבור הילד. במקרה זה, מדובר בדיני נפשות: מזונות הילד. אלו מזונות בהם חייב האב מכוח הדין. אין הוא יכול להעביר חובה זו לאשתו.

33. ממשיך וכותב כבוד הרב איזירר בפסק הדין האמור: "בכל תנאי שהמחויב בגט מתנה הגט, יש צורך בקביעת בית דין מיוחדת, לאור המציאות בימינו, שתקבע אם יש סיכוי שהאשה תוכל לקיים את התנאי ולא להפר אותו פעם אחת. באם אין סיכוי – לא יאשר בית הדין את התנאי. בתנאים של קום ועשה, שקיומן נעשה על ידי פעולה חד פעמית – קל יותר לכל אשה לגייס את כחותיה פעם אחת, אפילו אם זה נעשה בהתרסה ובשנאה, ולכן יש מקום לקבל תנאי זה". במקרה זה, לא מצאנו דיון מיוחד שערך ביה"ד בתנאי. ביה"ד לא בדק אם התנאי סביר אם לאו. ביה"ד רק אישר את החלטת הצדדים. לו היה ביה"ד בודק את התנאי, היה עליו לבדוק אם יש סיכוי כי האשה תוכל להמשיך לפרנס את ילדיה במשך שנים ארוכות ללא סיועו של האב.

34. במקרה זה, אין מדובר היה בתנאי חד-פעמי. על פניו נראה כי זהו תנאי ארוך טווח, אולי אף לנצח. האם נפטור את האב לנצח מחובותיו הקוגנטיות כלפי בנו? לו היה ביה"ד בודק לעומקו של עניין את התנאי, כי אז לא מאשרו כלל. תנאי המחייב את האם לעבוד תמיד ופותר את האב מכל חובה כלכלית כלפי בנו הוא תנאי מקפח, בלתי מוסרי, המנוגד להלכה היהודית ונוגד את תקנ"צ, וזאת מעבר לעובדה כי הוא נוגד את הדין האזרחי.

35. דווקא קיום התנאי יוביל למצב הלא ראוי: הוא יאלץ את רוחמה להמשיך בעבודתה, ולמנוע ממנה לשהות בחברת בנה ולגדלו. האם ביה"ד יסכים למצב אבסורדי זה? מצב בו חובת המזונות שהיא מדין תורה (!) על האב בלבד, תיפול על שכם האם כך שלא תוכל לספק את צרכיו הרגשיים והרוחניים כפי שהמסורת מצווה עליה?

36. גט הוא כריתות בין הצדדים. מטרת הגט היא ליצור פירוד מוחלט וסופי בין הצדדים כך שלאחריו אין קשר בין הצדדים. ניסיונו של יששכר לגרום לגט על תנאי למעשה תפקיע את הגט רטרואקטיבית.

37. ביה"ד האזורי בנתניה, **בתיק רבני מס' 2-21-033090408** פסק כי כאשר ביי"ד מבצע גט, הוא אינו מסדר גט עם תנאים העלולים לפקוע למפרע. ביד"ר אף ציין את רש"י על הגמרא (פרק המגרש, פד): **שנוזפים במי שרוצה להזכיר תנאים בגט**.
38. ביי"ד אינו יכול לסדר גט שתנאיו יפקעו למפרע. אם נכונה טענתו של יששכר בדבר גט על תנאי, הרי שבגט זה נקבעו תנאים שבהכרח יפקעו למפרע: נקבעו תנאים המחייבים את רוחמה **תמיד** לפרנס בלי קשר למצבה המשפחתי המשתנה, לבריאותה או לנסיבות החיים המשתנות.
39. כוונתו של יששכר היא לבטל רטרואקטיבית את הגט. מעשה זה הינו בעל השלכות קשות ביותר שאין הדעת סובלתן. ראשית, להפוך את רוחמה כמי שחיה עם אדם אחר בעודה נשואה, ובכך היא אסורה לבעלה ולבועלה. שנית, יש כאן השלכות עתידיות קשות על חיי העובר שבדרך – להפוך אותו לממזר!
40. חזקה על ביד"ר כי אם הוא מוציא גט תחת ידו הגט הינו תקף וכשר. רוחמה הסתמכה על גט זה ובעקבותיו יצרה קשרים אישיים חדשים. אם ביד"ר יבטל את הגט, הרי שיש לכך השלכות מרחיקות לכת: כל אשה שקבלה גט תהיה כפופה לעד לגחמותיו של הבעל שיחליט לפתע לבטל את הגט הקיים לאחר שכבר החלה בחיים חדשים. **האם אין זו גזירה שהציבור אינו יכול לעמוד בה?** בצורה זו ירבה ביה"ד פריצות וממזרים בישראל.
41. לטענת יששכר בהסכם הגירושין היו שני תנאים שבהם התחייבה רוחמה כנגד הגט. הסכם השיפוט בבית הדין הרבני וכן ויתור על מזונות פנחס.
42. יודגש, כי לגבי הסכם השיפוט יש לפנחס אפשרות תביעה בפני עצמו ואין הוא כפוף להסכמת הוריו. בהיעדר הסכמתו המפורשת, תתנהל התביעה בבימ"ש לענייני משפחה וכך נפסק בבג"ץ 10109/02 **כץ נ' ביד"ר**, נז(2) 875. אכן, בענייננו הוגשה התביעה לבית המשפט על ידי רוחמה, אולם זאת משום שהייתה לנגד עיניה טובתו של פנחס לאחד את הדיונים בענייניו בבית המשפט לענייני משפחה.
43. לגבי ויתור על מזונות פנחס, זוהי תניה שאין בסמכותה של האם להתנות על בנה. זוהי תניה שאין האב יכול להתנער ממנה שכן היא קוגנטית כאמור לעיל.
44. תניות אלו אינן כפופות לגט מבחינה עובדתית ואינן יכולות להיות כפופות לגט מבחינה משפטית. אין סמכות להורים להתנות תניות מעין אלו מאחר שהן כפופות להסכמתו של הקטין. מתוך כך נראה כי הגט ניתן למעשה בלא תנאי.
45. יששכר לא יוכל לטעון כי הוטעה, מאחר שחובת המזונות היא חובתו הבלעדית כאב יהודי ואין לו יכולת להתחמק ממנה וחזקה כי הדבר היה ידוע לו היטב בעת כריתת הסכם הגירושין.
46. בפסק המוזכר בכתב התביעה שניתן בכ"ב טבת תשס"ו **בתיק מס' 1-24-7009** נאמר: "...דין על טעות בגט. הטעות נובעת מכך שלפי הצהרות ב"כ האשה הייתה כוונת האשה **מהרגע הראשון להסכם למראית עין ולא ע"מ לעמוד בהסכם**. ובנוסף לכך יש חשש שמא ההסכם לא היה לו מעמד בערכאות או מבחינה הלכתית".

47. הנדון אינו דומה לראיה. ההסכם, אף אם הוא נוגד את תקני"צ ומקפח, עמד בתוקפו במשך שנתיים. לרוחמה לא היו אי-אלו כוונות מלכתחילה שלא לקיימו. כל עוד נשאר המצב כשהיה, המשיכה לעבוד ולפרנס לבדה את פנחס. אולם בחלוף שנתיים השתנו הנסיבות: היא כעת מעוניינת להפסיק לעבוד, להינשא וללדת ילד נוסף. בזמן הגירושין לא ניתן היה לצפות זאת. לא היה כל ניסיון מצידה להוליך שולל או להטעות את יששכר. שינוי הנסיבות הוא זה שהוליד תביעה חדשה. חזקה על יששכר שידע כי שינוי נסיבות יאפשר את פתיחת ההסכם לגבי הסכם השיפוט ומזונות פנחס.

48. זאת ועוד, במקרה זה אין גילוי דעת מובהק המראה כי הייתה כוונה לרמות את יששכר. להפך: נהגו עם יששכר לפני משורת הדין במשך שנתיים. במשך שנתיים לא שילם ולו פרוטה שחוקה לחינוכו של בנו והתחמק מחובתו המוסרית והדתית כאחד. עתה, משהחויב חוזר לפתחו, הוא מנסה להתחמק מכך!

טענת פגמים בכריתה

49. בהסכם הגירושין שנכרת בין בני הזוג, הגיעו הצדדים להסכמות הדדיות שהיו תקפות לאותה שעה, לרבות ויתור על המזונות והסכם השיפוט לגבי פנחס. כמו כן, ויתרה רוחמה על כתובתה והתוספת לכתובה.

50. באשר למזונותיו של פנחס, רוחמה לא ראתה כל צורך לבוא בדרישות כלפי יששכר מאחר ורוב ההכנסה לחשבון המשותף נבע ממשכורתה היות ויששכר בקושי עבד. כך שבכל מקרה, רוב ההוצאות על גידול הילד ניטלו ממשכורתה של רוחמה. על כן, התניה זו של יששכר לא נראתה רלוונטית באותה עת.

51. התובע טוען להטעיה לפי ס' 15 לחוק החוזים (חלק כללי) תשל"ג-1973 (להלן: **חוק החוזים**). הכיצד נוכל לומר על אשה שבסה"כ רוצה את גטה כי היא זו שתכננה הטעיה מכוונת? הסכמתו של יששכר למתן הגט לאשתו רוחמה מהווה ראיה לכך כי אף הוא לא ראה כל סיבה להמשך הנישואין, שכן לולא כך, היה פועל למניעת הגירושין ודורש שלום בית. אולם, בתהליך זה "שכח" יששכר כי מעתה יאלץ לעבוד לפרנסתו, דבר שלצערנו לא היה רגיל בו לפני כן, ולכן טוען עכשיו לחלוקה לא צודקת של הרכוש בהסכם. יששכר ידע והבין את הפרטים לאשורם ולא הוטעה כלל. חזקה עליו שידע כי כאשר יהיה שינוי בנסיבות ייבחן ההסכם מחדש, כולל הוויתור על מזונות פנחס והסכם השיפוט, וזאת בהתאם לטובת הילד.

52. זאת ועוד, לא היה כל ויתור מצד יששכר בהסכם הגירושין. מעבר לכך שמבחינת חוק יחסי ממון וסעיף 8 לחוק זה – לא הגיע ליששכר חלק ברכוש, הרי שכמו כן בתמורה ויתרה רוחמה על הכתובה ותוספת הכתובה. כמו כן, ויתרה רוחמה באותה תקופה על שווי מזונות פנחס כפי שנראה היה באותה עת לבני הזוג כי סכום משוער זה יספיק לצרכיו הבסיסיים של ילדם, היות ורוחמה עבדה ומשכורתה הייתה גבוהה משל יששכר. אולם בשל שינוי הנסיבות כיום על יששכר להשתתף בפרנסת פנחס.

53. יש ליתן את הדעת על העובדה כי הבקשה שהוגשה לביהמ"ש לגבי מזונותיו של פנחס, בנם של בנה"ז, אינה תביעה רגילה של רוחמה אלא פעולה הכרחית מצידה כאפוטרופסית של פנחס,

החייבת לפעול לטובתו של פנחס. על כן, הטענה בדבר הפרת ההסכם חסרת כל בסיס גם מבחינה זו, שכן הסכם ניתן להפרה רק ע"י צד להסכם ולא ע"י צד ג' שלא היה מעורב בכריתתו.

54. טענת טעות הנטענת ע"י התובע, אין עימה ולא כלום לאחר שהוכח כי לא התקיימה הטעיה.

55. התובע טוען לעושה וכפייה. הכיצד יתכן שנאשים פלוני אם אלמוני לא יוצא לעבודה מחמת בטלנות ועצלות גרידא? אין לו להלין על מצבו הכלכלי אלא על עצמו. כך במקרה שלפנינו: רוחמה עבדה מבוקר עד ליל במשך 20 שנות נישואיהם. רוחמה היא זו שהביאה את ילדם לעולם, היא זו שעבדה קשה מאד ע"מ לפרנס את המשפחה. היא זו שצברה את הרכוש והזכויות. תנאי הסכם הגירושין מקפחים את רוחמה ולא את יששכר, וממילא הוסכמו על דעת שני הצדדים שלא היו במצב של מצוקה כלשהי והיה בידיהם מלוא המידע הרצוי להם. טענת הכפייה חסרת כל שחר ואין כל עובדה או נסיבה אשר אפילו מעלים רמז לדבר.

56. חשוב לציין כי רוחמה לא ביקשה דבר מעבר למגיע לה. הבקשה למזונות הינה עבור בנם המשותף ונובעת מהדין האישי של בנה"ז עקב שינוי הנסיבות.

57. לדידו של יששכר, התקיימה הפרה של ההסכם. אולם, לאחר הוכחת שינוי הנסיבות והשלכותיו ככתוב דלעיל, ברור כי אין כאן כל הפרה מצד רוחמה. כבוד בית הדין הרבני יתחשב בעובדה כי במשך שנתיים שבהן לא היה שינוי בנסיבות, לא באה רוחמה בשום דרישה כלפי יששכר ואולם כעת, חל שינוי בנסיבות שלא ניתן לחיזוי בעת עריכת ההסכם. רוחמה לא הייתה יכולה לשער, כפי שנרמז בתביעה, כי בגילה המתקדם עוד תהיה בהריון. ולכן, טענה זו של הפרת הסכם מכוון, של קונספירציה כנגד יששכר, הרי היא משוללת כל יסוד.

58. טענה נוספת של התובע היא כי ההסכם שנערך בין הצדדים הינו חוזה על תנאי. בנושאים כה רגישים בתחום חיי המשפחה, ראוי כי ביה"ד יפעל להגשמת התכלית לוודאות משפטית בכדי להימנע מכאוס חברתי זה. לפיכך, לא ניתן להשליך קונסטרוקציה זו מדיני החוזים על התחום הרגיש של דיני המשפחה, ועל כן טענת יששכר בדבר חוזה על תנאי בטלה מעקרה.

59. גם אם נסתכל על כך כעל חוזה מתנה, בל נשכח כי משכורתה של רוחמה היא זו שהיוותה את מרבית ההכנסה המשותפת של בנה"ז. לפיכך, אין כל הגיון להסתכלות על הקרבתו הרבה של יששכר למענה, קל וחומר, כמתנה שלו כלפיה. מכל מקום, לא ברור מה הרלבנטיות של טענות יששכר בדבר הסכם מתנה וממילא מתנה שהושלמה אינה התחייבות לתת מתנה הכפופה לסעיף 5 לחוק המתנה, ועל כן, טענות יששכר בעניין זה חסרות כל רלוונטיות.

60. תכלית החוק לא תאפשר הסתכלות על הזכות להיות נשוי לפלוני או אלמונית כעל דבר הניתן לתיתו כמתנה, שהרי אם כך, אז אולי גם נוכל לתת זכות זו לאחר – פלוני שאינו בן הזוג השני. מלבד זאת, בבסיסה של טענה זו יש טעות. יש להבדיל בין הזכות להיות נשוי – שאולי אכן קמה ליששכר – לבין הזכות להיות נשוי לפלונית ספציפית – שאינה קמה ליששכר היות והיא תלויה בזכותה וברצונה של אותה פלונית. לא ניתן לאפשר לאדם זכות על גופו או רצונו של אדם אחר, וכמובן שלא לראות זכות זו כאחת הניתנת במתנה.

61. עפ"י הנאמר בכתב התביעה, לו זכותו של יששכר להינשא תמומש, היא תפגע פגיעה אנושה ולא מידתית ברוחמה. פגיעה זו אינה עולה בקנה אחד עם רוח הדברים בחוק יסוד: כבוד

האדם וחירותו. היא תפגע בחרותה של רוחמה להיות לא נשואה (שכן הזכות להינשא טומנת בחובה את הזכות **שלא להינשא**) וכן את חרותה האישית וכבודה כאדם.

62. אם יש ממש בטענת יששכר כי היו תנאים בהסכם הגירושיין, הרי שאת הסכם הגירושיין ניתן לחלק לשני חלקים: (א) הגט – שהינו גט כריתות בין הצדדים; (ב) התנאים בהסכם שאינם מהווים חלק מהגט. עפ"י ס' 30 לחוק החוזים, חוזה פסול או חוזה שנוגד את תקני"צ צריך להתבטל, אך הדבר אינו מבטל את הגט שאושר על ידי בית הדין הרבני. אולם, בכל מקרה הסי' המתאים בעניין הוא **ס' 19 לחוק החוזים**, הקובע כי חוזה הניתן להפרדה לחלקים, ניתן לבטל את אותו חלק בלבד. במקרה זה, ניתן לפצל בין ההסכם שבו חילקו ההורים את המשמורת, המזונות וכן את הרכוש, לבין הגט. הגט עצמו סודר בביד"ר וניתן לו אישור של ביד"ר ואין לבטלו בכל מקרה, וגם לגבי שאר ההסדרים הרי שהיו כפופים לשינוי נסיבות כאמור לעיל.

63. נפסק בע"א 139/87 **סולימני נ' כץ**, מג(4) 705 כי במקרים בהם ניתן לחלק את החוזה לחלקים ולפסול רק את החלק הנגוע באי-חוקיות, וע"י כך החוזה בכללותו נשמר, יש לפסול רק את החלק הפסול ולא את החוזה כולו. בענייננו, הגט עצמו כשר. רק החלק בחוזה הפוטר את האב מכל חוב אפשרי כלפי בנו, רק הוא לבדו גובל באי-חוקיות ועל כן רק הוא צריך להתבטל או שממילא היה כפוף לאפשרות של שינוי הנסיבות.

64. זאת ועוד, בענייננו, ביטול מתן הגט רטרואקטיבית עלול לפגוע פגיעה אנושה בצדדים אחרים שלא היו צד לחוזה. במקרה זה, אנו חורצים את גורלו של עובר טרם נולד – בנם של בנה"ז רוחמה ויונתן עלול להיקרא ממזר, משום מצב של "אשת איש" שנגזר **בדיעבד** בגלל מחלוקת שבין הצדדים שאינה נוגעת לאותו עובר תמים. נפגע נוסף הוא יונתן, בן זוגה החדש של רוחמה. יונתן לא יוכל לשאת את רוחמה במצב שבו תיחשב כי עוד הייתה נשואה ליששכר בזמן שהרתה לו. זאת משום שייחשב כבועל אשת איש, וע"פ דין תורה, במצב זה רוחמה תהא אסורה על בעלה ובוועלה. מכאן, שרצונותיו להקים משפחה עם רוחמה ולתת ביטוי לרגשותיו העמוקים כלפיה, יעמדו מול תהום חסרת תחתית.

65. במצב מעין זה, על כבוד בית הדין הרבני הנכבד לאזן בין מכלול השיקולים ולהביא לתוצאה שתמנע פגיעה באינטרסים כה מהותיים של צד ג'.

66. זאת ועוד, קבלת התביעה של יששכר והמשמעות שהוא מבקש לתת להסכם הגירושיין בין הצדדים תפגע אנושות בתקנת הציבור. בג"ץ 693/91, **ד"ר מיכל אפרת נ' הממונה על מרשם האוכלוסין** פ"ד מז (1) 749, 777-778 הגדיר הנשיא ברק את תקנת הציבור כדלקמן: "תקנת הציבור" משמעותה הערכים, האינטרסים והעקרונות המרכזיים והחיוניים אשר חברה נתונה בזמן נתון מבקשת לקיים, לשמור ולפתח. ... תקנת הציבור הינה המכשיר המשפטי אשר באמצעותו החברה מבטאת את 'האני מאמין' שלה. באמצעותו היא יוצרת מסגרות נורמטיביות חדשות ומונעת חזירה של הסדרים נורמטיביים בלתי ראויים למסגרות הקיימות. אכן תקנת הציבור הינה כלי מרכזי אשר בעזרתו שיטת המשפט שומרת על עיקרי ערכיה כנגד מוקדי כוח שונים אשר מבקשים ליצור נורמות משפטיות או פעולות פיסיות הנוגדות ערכים אלה". חשיבותה הרבה של תקני"צ במשפט הישראלי היא בהנחלת הערכים

הנכונים והטובים למערכת המשפטית הקיימת אשר סטייה מהם תוביל לפגיעה בעקרונות יסוד של צדק ומוסר אשר הדעת לא תסכין להן.

67. החלק בהסכם המסיר את האחריות ממזונותיו של פנחס, נוגד את תקנ"צ. תקנ"צ מחייבת אב לדאוג למזונותיו של בנו. חובה זו היא חובתו ההלכתית והבלעדית של האב, וכן חובתו המוסרית והצודקת. כל התנאה בהסכם המסירה כל אחריות כזו הרי שהיא בטלה שכן היא מנוגדת לתקנ"צ. כך נפסק **בתמש (תא) 060173/97 ר.ח. נ' ר.ע. עמ' 1**: "... קיימות נסיבות בהן ניתן לבטל חלק מהסכם גירושין. כך, למשל, כאשר מתברר כי מדובר בחוזה למראית עין או בחוזה הנעשה בניגוד לתקנת הציבור, או בנסיבות בהן משליכה או עשויה להשליך ההוראה על זכויותיו של צד שלישי".

68. עולה מן האמור לעיל, כי ייתכנו נסיבות שבהן נבטל חלק מהסכם גירושין: כאשר ישנו סעיף בהסכם המנוגד לתקנ"צ – אותו סעיף בטל, בעוד המכלול נשאר על כנו. הסעיף נוגד את תקנ"צ משום שהוא נותן פטור גורף לאב שלא לשלם מזונות לבנו בעוד שהוא חייב בהם מן הדין היהודי וכן מן הדין האזרחי.

69. גם אם באותה עת שבה נכרת ההסכם הוא לא נגד את תקנ"צ, הרי שעכשיו עם שינוי הנסיבות הוא נוגד אותה: רוחמה שעד כה פרנסה את הבן, מתעתדת לעזוב את עבודתה, והתוצאה תהיה כי ייוותר קטין חסר ישע ללא "גב כלכלי" שיתמוך בו. מצב זה הוא בלתי נסבל ומנוגד לכל עיקרון צדק. אב חייב במזונות בנו הן דתית והן מוסרית, ועל כן, סעיף המסיר אחריות זו מן האב בעוד הקטין נשאר ללא דמי מחיה הרי שהוא **נוגד את תקנ"צ**.

עקרון טובת הילד

70. זאת ועוד, חובתו של בית הדין הרבני לפרש הסכמים ופסקי דין כאשר טובת הילד לנגד עיניו. טובת הילד קיבלה משמעות בבג"ץ 5227/97 **דויד נ' ביד"ר הגדול בירושלים**, פ"ד נה(1) 453: "המושג טובת הילד הינו מושג טעון, המושפע מערכים, רגשות ותפיסות עולם. לכל הדעות, כוללת טובת הילד את זכותו לשמירה על בריאותו הגופנית והנפשית, וכי צרכיו הגופניים, הנפשיים והחומריים יסופקו כראוי".

71. פנחס הינו בן 13, עדיין קטין, וככל ילד בגיל זה, זקוק הוא לאמו. לא יתכן כי נרחיק ילד ונפעל אפילו נגד תכלית החוק שמראה בברור עד כמה חשובה האם בחיי הילד.

72. במקרה שלפנינו, לא רק שהילד יגדל עם אמו, למעשה יגדל בסביבה יציבה של משפחה תומכת. רוחמה תתחתן בשנית וכפי שגמרה בליבה, תקדיש עצמה לגידול הילדים, תיוולד לו אחות קטנה, תהיה לו דמות אבהית קבועה במקביל ליששכר אביו הביולוגי. כמו כן, לא יחסר לילד דבר היות ובן זוגה החדש של רוחמה, שהינו המפרנס העיקרי, משתכר יפה בהיותו רופא בב"ח פוריה בטבריה. כל אלו חשובים ביותר להתפתחותו המנטאלית של פנחס ומהווים סביבה אידיאלית לגידולו.

73. על אף אי הנוחות משום המרחק הרב בין מגורי הורי הילד, יש לזכור כי טובת הילד אינה כוללת את זכויותיהם של הוריו או צדדים שלישיים אחרים, גם אם הם מעוניינים בפועל בטובתו של הילד (בג"ץ 5227/97 **דויד נ' ביד"ר הגדול בירושלים**, פ"ד נה(1) 453). מכאן, ששיקולי הנוחות של ההורים, פחות רלוונטיים כשדנים בהסדרים הנוגעים לילד.

סמכות בית הדין הרבני

74. כאמור לעיל תטען הנתבעת כי אין סמכות לכבוד בית הדין הרבני לדון בתביעה.

סיכום של דבר

75. לאור האמור לעיל יתבקש כבוד בית הדין הרבני לדחות את התביעה על הסף ולגופה ולחייב את התובע בהוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד בצירוף מע"מ כדין.

סירי מיכל
ב"כ הנתבעת

חזני לילך
ב"כ הנתבעת

בבית הדין הרבני האזורי
תל-אביב

תיק מס' 315/08

בפני כבוד הדיינים:

הדיין הרב שלמה דיכובסקי,
הדיין הרב יאיר בן מנחם,
הדיין הרב יוסף וסרמן

עוזרת משפטית לדיינים: רעות חזן

התובע:

יששכר אלעזרוב

ע"י ב"כ דיאמנדי ליאור ו/או גורביץ' רובינזון אנה
ו/או ראובני גלי ו/או זינגרמן יולי ו/או שמש קרן
ו/או שטרנברג אורית ו/או שלומאי אורי ו/או בן-יהודה יונת
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

- נגד -

הנתבעת:

רוחמה אלעזרוב

ע"י ב"כ חזני לילך ו/או סירי מיכל ו/או רודיך מירי
ו/או אליה נריה ו/או גלקופ לאה ו/או פרידמן רועי
ו/או הרמן שירלי ו/או כביר יפעת
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

סיכומי משפט אזרחי מטעם התובע

בהתאם להחלטת כבוד בית הדין הרבני מתכבד התובע להגיש את סיכומיו לגבי עמדת הדין האזרחי באשר לפלוגתאות המוסכמות. התובע יטען כי יש לקבל את התביעה ולחייב את הנתבעת בהוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד.

סמכות בית הדין לדון בנושא התביעה

1. על סמך סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953 (להלן: "החוק") קמה סמכות ייחודית וישירה לבית דין רבני לדון בביטול הגט שניתן על תנאי, וזאת משום שהנושא נכלל בגדר "ענייני גירושין". אין ספק כי שאר התנאים "יהודים", "בישראל"

- ו"אזרחי או תושבי ישראל" מתקיימים כדבעי בענייננו. על כן, לבית הדין הרבני סמכות ישירה ואף ייחודית לדון בתביעה.
2. זאת ועוד, הסכם הגירושין אושר לפני שנתיים בביה"ד, ועל כן קמה לבית הדין הרבני גם סמכות נמשכת לדון בענייני בני זוג אלו בסכסוך זה ובוודאי שבענייניהם הנובעים מהסכם הגירושין ומהגירושין עצמם.
3. תביעה לתיקון, שינוי או ביטול הסכם ממוני שאושר כפס"ד, ככלל תוגש לערכאה אשר אישרה את ההסכם. הדבר נובע משתי סיבות מצטברות: האחת, יעילות הדיון, היות ואותה ערכאה מודעת לרקע הסכסוך ולעמדות הצדדים לסכסוך. השנייה, כיבוד הדדי בין ערכאות, היות ולא ראוי שערכאה אחת תדון בתוקף פסק דין (לרבות אישור הסכם) שניתן על ידי זולתה. שיקולים אלו חלים על כל דיון בתוקפו של הסכם גירושין לרבות ביטול בשל פגמים בכריתה או כאשר אכיפת ההסכם הפכה לבלתי צודקת באורח קיצוני, עקב שינוי נסיבות (ראו בג"ץ 6103/93 סימה לוי נ' ביה"ד הרבני, מח(4) 591, וכן בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' ביה"ד הרבני הגדול).
4. זאת ועוד, דוקטרינת הסמכות הנמשכת קובעת כי הסמכות חלה על פי מהותה ותכליתה של התביעה, במצבים בהם ביה"ד דן ופסק מכוח סמכותו המקורית, לגופה של סוגיה בעלת אופי מתמשך, ועל כן מן הראוי שימשיך להחזיק בסמכותו, בהתדיינות נוספת, בין אותם בני זוג, באותה סוגיה (ר' בג"ץ 8578/01 חליוה נ' חליוה, נו(5) 634 (להלן: פס"ד חליוה)). לענייננו אנו, ביה"ד דן ופסק בתביעת הגירושין לפני שנתיים מכוח סמכותו הייחודית, ומדובר בסכסוך בין אותם צדדים ובאותה סוגיה. הסוגיה היא בעלת אופי מתמשך ועל כן כל השינויים שאירעו בחלוף השנתיים האחרונות מעידים על כך. אם אכן טוענת הנתבעת כי זכותה להפר את ההסכם לאור שינוי נסיבות, קל וחומר שהדבר בסמכותו של בית הדין הרבני.
5. יש להוסיף כי החריגים של ריחוק זמן והיווצרותה של מחלוקת חדשה אינם נוגעים לעניין, עקב אופייה המתמשך של הסוגיה (ראו ע"א 5385/95 ורבר נ' ורבר, נב(5) 817 (להלן: פס"ד ורבר)). שינוי נסיבות שאינו מהווה עילה לתביעה חדשה, לא ייחשב בגדר מחלוקת חדשה. זאת ועוד, הזמן שחלף ממועד ההסכם אינו מהווה פרק זמן ממושך דיו, כל עוד מדובר בהליך פירוד בין בני זוג החולקים ילד משותף.
6. כאשר קיים ספק בדבר אי קיום החריגים בפס"ד ורבר, כבוד הש' ביניש בפס"ד חליוה, קובעת כי האבחנה בדבר הסמכות הנמשכת איננה חדה. במקרה כזה, יש לבחון את התביעה ב"משקפיים מהותיים". לאור האמור, אין להוציא מידי ביה"ד את הסמכות לדון בתביעה דן, כי מהותית מדובר בתביעה בעלת סמכות נמשכת, קל וחומר, שעניינה בתוקפו הנמשך של הגט שניתן לנתבעת. כפי שקבע כבוד השופט זמיר בעניין ורבר הנ"ל, בית הדין הרבני הינו הערכאה היחידה בעולם המוסמכת לדון בתוקפו של הגט היהודי.
7. לחלופין, עומדת לתובע טענת ההסכמה מכוח סעיף 9 לחוק, אף אם לא קמה סמכות ייחודית לביד"ר. היא קמה על פי סעיף זה מכוח ההסכם בין הצדדים. במקרה דנן, הסמכות שייכת

לבית הדין הרבני על סמך תנאי הקובע כי כל העניינים הקשורים לפנחס יידונו בביד"ר. לענייננו, מדובר בתביעה לביטול הגט או לחלופין לאכיפת ההסכם, ומאחר והתקיימה הפרה בוטה של התנאי בהסכם מצד הנתבעת. מכך נובע, כי על התביעה להידון בביד"ר.

8. זאת ועוד, לבית הדין הרבני אף סמכות אגבית לדון בכל עניין הנדרש המשליך על תוקפו של הגט, לרבות עניינים שונים המצויים כשלעצמם בסמכות ערכאה אחרת, או שטענה כזו קיימת לגביהם. סעיף 76 לחוק בתי המשפט תשמ"ד-1984 חל על בית הדין הרבני לכל הפחות על דרך ההיקש אם לא במישרין.

9. סיכומו של דבר, לבית הדין הרבני סמכות להיזקק לתביעה הן משום שהסעד המבוקש הינו ביטול גט שהינו מענייני גירושין ועל כן בסמכות ייחודיות של בית הדין הרבני ובמסגרת זו הוא מוסמך לדון בכל טענה המשליכה על תוקפו של הגט, הן משום שיש לו סמכות נמשכת לדון בכל הסוגיות השונות מכוח הכלל של שינוי נסיבות ומכוח הכלל של ביטול פסק דין קודם, והן משום שיש לו סמכות אגבית לדון בתנאים השונים המשליכים על תוקפו של הגט.

לגופו של עניין

10. הנתבעת העלתה שורה של טענות לגבי ביטול הגט הן מבחינה הלכתית והן מבחינה אזרחית. בסיכומים אלו יידונו הטענות האזרחיות. התובע יוכיח בסיכומים אלו כי זכותו לדרוש את ביטול הגט מבחינה אזרחית.

המישור החוקתי

11. לטענת הנתבעת אין לבטל את הגט משום שהדבר יפגע בזכויותיה החוקתיות. כפי שיוכיח התובע להלן לא זכויותיה החוקתיות של הנתבעת נפגעות אלא דווקא זכויותיו שלו.

12. לכל אדם יש זכויות אדם בסיסיות ובינן הזכות למשפחה והזכות להורות. עם חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, הועלו זכויות אלו **למעמד החוקתי** והן ניצבות "במעלה נעלה במדרג זכויות האדם החוקתיות" (בג"ץ 2245/06 **דוברין נ' שב"ס**, ניתן ב-13.06.06 וכן ראו דנ"א 2401/95 **נחמני נ' נחמני**, נ(4) 661, 724).

13. בתוך הזכות למשפחה קמה הזכות לנישואין של התובע, הכוללת את זכותו החוקתית כי נישואיו לנתבעת יוגנו משפטית בהתאם לדין החל עליהם.

14. זכות הנישואין הוכרה גם במשפט הבינלאומי. בסעיף 16 Universal Declaration of Human Rights (הצהרת זכויות האדם הבסיסיות באו"ם משנת 1948) נקבע כי: "כל איש ואשה... זכאים לזכויות שוות במעשה הנישואין, בתקופת הנישואין ו**בשעת ביטולם**". וכן כי "המשפחה היא היחידה הטבעית והבסיסית של החברה ועל כן יש לשמרה".

15. בשעת הגירושין קופחו זכויותיו של התובע, מפאת רצונו בהמשך קיום התא המשפחתי הקיים, לאור החלטתה של הנתבעת לפרק את התא המשפחתי ובכך למנוע מהתובע את זכותו החוקתית למשפחה ולנישואין. התובע הסכים לפגיעה בזכותו לנישואין בכפוף לתנאים

- מסוימים אשר הופרו. הכשרת ההפרה כיום תביא על כן לפגיעה כפולה ומכופלת בזכות התובע לנישואין.
16. הזכות לנישואין מהווה זכות יסוד בסיסית של כל אדם לשם מימוש עצמי, וזכותו לחיות את חייו כרצונו. בנוסף, מסגרת הנישואין מהווה מכשיר ואמצעי לטובת המטרה המרכזית של הבאת ילדים, גידולם וחינוכם.
17. באמנה הבינלאומית בדבר זכויות כלכליות, חברתיות ותרבותיות 1966, נקבע בסעיף 10(א) כי: "יש להעניק הגנה וסיוע רחבים ככל האפשר למשפחה, שהיא יחידת היסוד הטבעית של החברה... כל הזמן שהיא נושאת באחריות לטיפול בילדים תלויים וחינוכם".
18. זאת ועוד באמנת האו"ם לזכויות הילד 1989, כרך א סעיף 18 (1) נקבע כי: " לשני ההורים אחריות משותפת לגידול והתפתחותו. להורים או לפי העניין לאפוטרופוסים החוקיים, אחריות ראשונה במעלה לגידול הילד והתפתחותו, דאגתם העיקרית תהא טובת הילד".
19. מחד גיסא, החקיקה משמרת ומקדשת את התא המשפחתי ושואפת לקדמו ולעודדו ומאידך גיסא, מרחיבה הפסיקה ומכירה במסגרות חלופיות לתא המשפחתי הקלאסי המבטא על ידי נישואי בני הזוג, למשל ידועים בציבור. לענייננו, הנתבעת ובן זוגה החדש יכולים לחיות את חייהם כידועים בציבור, ולא להינשא. בכל מקרה אין להכשיר פגיעה ביחסים שבין התובע לילדו, על מנת שלא לפגוע בטובת הילד לגדול עם אביו הביולוגי שדאג לו וטיפל בו כל חייו.
20. בבג"ץ דוברין (בג"ץ 2245/06 דוברין נ' שב"ס, ניתן ב 13.06.06) קבעה השופטת פרוקצ'יה כי הזכות להורות הינה זכות אדם חוקתית, העומדת באופן עצמאי לזכות למשפחה. הזכות להורות נגזרת מהזכות החוקתית לכבוד האדם, ועל כן על מנת לפגוע בה, יש לעמוד בתנאי פסקת ההגבלה שבסעיף 8 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. וזאת מאחר ומדובר בזכות המעניקה משמעות לחיים. באותה מידה פגיעה בזכות לנישואין מחייבת עמידה בתנאי פסקת ההגבלה.
21. על פי פסקת ההגבלה שבסעיף 8 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, מדובר על פגיעה בזכות לכבוד על ידי פגיעה בזכות לנישואין, להורות ולמשפחה לשם הקמת תא משפחתי אחר, כלומר לצורך הגשמת מימושה העצמי של הנתבעת. אמנם הנתבעת מבקשת להגשים אף היא זכויות חוקתיות, אולם להבדיל מהתובע שלו אין כל אלטרנטיבה אחרת, לנתבעת מגוון חלופות להגשמת זכויותיה החוקתיות לנישואין, להורות ולמשפחה. זאת ועוד, הפגיעה בזכויות התובע אינה לתכלית ראויה, מפני שהנתבעת מונעת משיקולי מדיניות של עלות ולא משיקולי טובתו של בנה. מהאמור נובע כי אין לפגוע בזכויות אלו מעבר לתוכן ההסכם בין הצדדים, מפני שזכויות אדם בסיסיות ממשיכות להתקיים גם כאשר נפגעות זכויות אחרות. מידתיות – אמנם זכותה של הנתבעת לחירות שלילית וכן לחירות חיובית, הנובעת מחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו – להמשיך את חייה לאחר הגירושין, ויש בשמירה על זכויותיו היסודיות של יששכר מן הפגיעה בזכויותיה, אך זוהי פגיעה מידתית בהן. זאת ועוד, הפגיעה בנתבעת הינה הכרחית. בהסכם נקבע כי המשמורת תהא משותפת ולא יהיו תביעות עתידיות בנוגע למשמורת ולהסדרי ראייה, אך הנתבעת הפרה תנאי זה בהסכם, ואף הקשתה על ביצוע

ההסכם על ידי התובע, בכך שהעתיקה את מקום מגורי בנם לטבריה. על כן הפגיעה בזכותה הינה מינימאלית בהשוואה לפגיעה הקשה בזכותו של התובע, פגיעה שביצעה במו ידה. לא זו בלבד, אף התועלת עבורה יותר נמוכה מהנזק שנגרם לתובע, מפני שהנתבעת יכולה לחיות עם בן זוגה החדש בתור ידועים בציבור ואין צורך להינשא, וכן הנתבעת מחזיקה בעבודה מכובדת, הקרובה גיאוגרפית הן לבית בו גדל פנחס והן לדירתו השכורה של התובע. כל זאת לעומת התובע אשר לא יוכל לשאת בעלויות הסדרי הראייה לנוכח המציאות החדשה של העתקת מגורי בנו.

22. אפילו אם הייתה נכונה טענתה של הנתבעת כי נפגעות זכויותיה החוקתיות על ידי התובע, הרי שחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (ס' 10) מחייב רק רשויות שלטון, ולא אנשים פרטיים.

23. יש הגורסים אמנם כי חוק היסוד חל גם בתחומי המשפט הפרטי, כעמדת השופט ברק, בכך שהחיל את המשפט הציבורי על כל זכויותיו וחובותיו על המשפט הפרטי, דרך מושגי שסתום (ראו ע"א 294/91 **חברת קדישא גחש"א "קהילת ירושלים" נ' קסטנבאום**, פ"ד מו(2) 464 להלן: **פס"ד קסטנבאום**). מונחי השסתום שדרכם ניתן להחיל את המשפט הציבורי על המשפט הפרטי, על פי שיטה זו, הינם תום לב ותקנת הציבור; אולם גם אם נכונה עמדה זו הרי שהיות ולתובע יש אינטרס ראוי עליו הוא מבקש להגן, לא ניתן לראות את פעולתו הפוגעת בזכויות חוקתיות של הנתבעת כחסרת תום לב (וכאמור בענייננו חוסר תום הלב הינו של הנתבעת).

24. על פי סעיף 39 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, יש לקיים את חיובי ההסכם **בדרך מקובלת ובתום לב**, וכן כל זכות הנובעת מהסכם זה. בענייננו, התובע נהג בתום לב ובדרך מקובלת בעת קיומו את ההסכם על כל תניותיו, וגם תביעתו, המושתתת על ההסכם, לבטל את הגט, כדי לקיים את זכויותיו היסודיות הנובעות מההסכם, אשר הן הזכות למשפחה והזכות להורות הנובעות אף הן מחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. מנגד, במעשי הנתבעת אין כל התחשבות בזכויות התובע. בכך אין התנהגותה מתיישבת עם חובתה לקיים את ההסכם וזכויות הנובעות ממנו, בדרך מקובלת ובתום לב.

25. בניגוד לטענתה של הנתבעת אין בהסכם גט על תנאי כדי פגיעה בתקנת הציבור אלא להיפך, חלק מתקנת הציבור היא שמירת ערך המשפחה והזוגיות על ידי הקפדה על תנאי גירושין ראויים וכמובן גם שמירת תחולתו של הדין הדתי בדיני נישואין וגירושין. ביטול תחולת הדין הדתי בדיני גירושין או הגבלתו עלולה לפגוע פגיעה קשה ביותר בתקנת הציבור במדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית. פגיעה בדיני הגירושין ובתנאי הגירושין עלולה לפגוע פגיעה קשה בערכה החברתי של המשפחה וביציבותה, וליצור קלות בלתי נסבלת של גירושין.

26. יש לזכור, כי אין בענייננו כל סחטנות כבמקרים אחרים וכי התובע ויתר על זכויות רכושיות רבות שהגיעו לו בדין. בענייננו לתובע קיים אינטרס לגיטימי (אם לא זכות חוקתית כאמור) הגובר על האינטרס של הנתבעת, ואשר מהותו כי ויתורו למען שמירה על התא המשפחתי וקיום ההסכם, לא יהיו לחינם, ויילקחו בחשבון.

המישור החוזי

התנאי בגט

27. בהסכם הגירושין הסכים התובע לכל דרישות הנתבעת ורק דרש תנאים צנועים ביותר, תוך שהוא משתמש בזכותו המקורית להתנות תנאים בגט, לפי ההלכה בפס"ד של ביה"ד בתיק 0027-21-1. בהלכה הזו פוסקים המהרשד"ם ובית יוסף כי לבעל נתונה הזכות להתנות תנאים בגט, וקל וחומר בגט שניתן מרצון חופשי ובלא חיוב וכפיה.

28. לדברי הגב' ורדית רוזנבלום, טוענת רבנית וחברה בארגון "יד לאשה", גישת הדיינים הרווחת בבתי הדין היא כי גם כשהבעל חויב בפסק-דין לתת גט והוא מסכים לתיתו אך מתנה תנאי בנתינתו, יש למלא את התנאי. קל וחומר בענייננו כאשר התובע ביצע ויתורים מפליגים לטובת הנתבעת ואף הסכים מרצונו החופשי וללא כל עילת גירושין ובוודאי שללא כל חיוב ליתן גט לנתבעת.

29. כבשת הרש שקיבל התובע בהסכם זה, הויתור על המזונות וההסכם על הסמכות, נלקחו ממנו על ידי הנתבעת, ועל כן נאלץ התובע לפנות בבקשה לבטל את הגט שסודר בינו לבין הנתבעת. אין ולא יכול להיות ספק בדבר תום ליבו וכוונותיו הטהורות של התובע בנסיבות העניין.

30. זאת ועוד, יש לצאת חוצץ כנגד פעולת הנתבעת, אשר נהנתה מטוב ליבו ומהגינותו של התובע במשך כל השנים. התובע לא דרש מאומה ולא חפץ כלל בגירושין אלא להיפך, חרף התנהגות אשתו הסכים למחול לה והיה מוכן לכל מאמץ כדי להביא לשלום בית בין הצדדים.

הפרת ההסכם

31. ההסכם בין הצדדים נחתם מרצון חופשי ובהסכמה הדדית. כל סעיפיו ותנאיו מעוגנים באופן נהיר בהסכם עצמו. אין ספק כי בנסיבות העניין פעלה הנתבעת בניגוד גמור להסכם ותבעה מזונות ומשמורת בבית המשפט ובכך הפרה את ההסכם.

32. טענת סיכול מצד הנתבעת, חסרת שחר, מפני שהסיכול לגיטימי רק כאשר מדובר בנסיבות שאותן לא ידע המפר מראש. לאור העובדות הנ"ל, ידוע וברי כי הנתבעת במעשיה הביאה להפרת ההסכם. הנתבעת היא זו שבחרה ללדת ילד, ולהעתיק את מרכז חייה לטבריה. אין כאן לא היעדר צפיות ולא סיבה חיצונית כנדרש.

33. כאשר מופר חוזה, נטייתו של ביה"ש לקבוע כי לא ניתן לפצל הסכם גירושין, אלא לבטלו כליל או לקיימו כליל (ר' אריאל רוזן-צבי, דיני המשפחה בישראל בין קודש לחול, תש"ן). בענייננו מן הראוי לחייב את הנתבעת לקיים את ההסכם או לבטל את ההסכם כליל, כולל הגט שניתן על פיו.

כוונת הצדדים

34. מטרת פרשנותו של חוזה הינה התחקות אחר כוונת הצדדים ואיתור אומד דעתם. בסעיף 25 (א) לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973 (להלן: חוק החוזים), נקבע כי: "חוזה יפורש לפי

אומד דעתם של הצדדים, כפי שהיא משתמעת מתוך החוזה ובמידה שאינה משתמעת ממנו – מתוך הנסיבות.”

35. התובע הוא שהסכים, בלית ברירה, לתנאיה של הנתבעת. הוא שוויתר על זכויותיו הכלכליות ברכוש ובנכסים שנצברו לבני הזוג במהלך הנישואין. בנסיבות אלו, בהן עוגנו כל התנאים בהסכם שנחתם בין הצדדים, היה עליהם לצפות תביעות או מחלוקות שעתידות לעלות בכל עניינים הקשורים לילד, ועל ההשלכות הנוגעות לכך. הצדדים הסכימו מפורשות כי הנתבעת תישא במזונות הילד וכי כל סכסוך עתידי יידון בבית הדין הרבני, וכי כנגד תנאים אלו ניתן לנתבעת הגט.

תום הלב – פירושו וקיומו של ההסכם

36. בע"א 391/80 **לסרסון נ' שיכון עובדים בע"מ**, פ"ד לח(2) 237, 2643. נאמרו ע"י כבוד השופט אלון הדברים דלהלן: "עקרון תום הלב שבסעיף 39 לחוק החוזים, בא להורות על קיומו וביצועו של חיוב מחיובי החוזה בדרך עשיית הישר והטוב ומתוך רצון לקיים את כוונתם של הצדדים לחוזה, לפי רוחו של החיוב ולא רק לפי אותיותיו הטכניות והפורמאליות, שבהן נוסח".

37. הנתבעת לוקה בחוסר תום לב, בכך שאופן התנהגותה מצביע על חוסר רצונה לקיים את החיוב שנטלה על עצמה, בדרך של עשיית הישר והטוב ומתוך רצון לקיים את כוונת הצדדים.

38. יסוד תום הלב נבחן באופן אובייקטיבי, התנהגות הצדדים נבדקת לפי סטנדרט "האדם הסביר", ובמסגרת הבדיקה נשאלת השאלה: האם מדובר בהתנהגות ההולמת שני צדדים לחוזה? כמו כן כוללת הבדיקה יסודות סובייקטיביים ובוחנת את שני הצדדים הספציפיים לחוזה.

טעות

39. סעיף 14(ב) לחוק החוזים קובע כי התנאי הראשון של **קיום חוזה**, אכן מתקיים שהרי נכרת בין הצדדים הסכם, אשר קיבל תוקף של פס"ד מביד"ר. וכן מתקיים התנאי של **קיום הטעות**, שכן התובע הסתמך על הסכם זה, עמד בו, נתן לנתבעת את הגט ואף וויתר על זכויותיו הרכושיות, מאחר וידע כי הנתבעת תעמוד בהתחייבותה גם היא. בנוסף מתקיים התנאי של **קשר סיבתי סובייקטיבי בין טעות להתקשרות**, שהרי אילו ידע התובע שמצפה לו הפרה בוטה שכזו מצד הנתבעת, אחרי כל מסכת הכאב והסבל שעבר עם תהליך הפירוד מאשתו, מבנו ומרכושו, לא היה מגיע מלכתחילה לכדי כריתת ההסכם. זאת ועוד, מדובר ב**טעות יסודית**, שכן הטעות בדבר כוונותיה של הנתבעת לתבוע מהתובע מזונות ילדים גרמה לתובע לוותר על חלקו ברכוש המשותף ובדירת המגורים המשותפת ולהסכים לגט. מדובר בויתור בעל השלכות כלכליות ואישיות מרחיקות לכת.

הטעיה

40. על פי סעיף 15 לחוק החוזים נובע מהנסיבות כי נוצר **הסכם תקף**, כפי שהוסכם ואושר בביד"ר. זאת ועוד **ההטעיה הינה מכוונת**, שכן הנתבעת חתמה על ההסכם ביודעה כי לא תכבד את התחייבויותיה בו. תניותיה בהסכם מהוות מצג שווא, כאשר המטרה שעמדה לנגד עיניה הייתה להביא את התובע להתקשר בהסכם, לוותר על זכויותיו למענה ולתת לה גט. יתרה מזאת, מתקיים **קשר סיבתי בין הטעות להתקשרות בהסכם**, הסכם זה הוא בבחינת ויתור מצידו של התובע למענה. פסגת שאיפותיו של התובע הייתה לשקם את מערכת היחסים, ולמנוע את הפירוד. לו ידע על כוונותיה של הנתבעת, לא היה מתקשר בהסכם זה, שהרי הוא נחות יותר ממה שיכל היה להשיג בנסיבות אחרות.

תנאי בגט

41. בתיק מספר 0027-21-1, ראה ביה"ד בתנאי של הבעל תנאי סביר, נוכח מצבו הכלכלי. ולפיכך, בנסיבות אלו, לא ראה ביה"ד מקום לדון בחיוב גט כאשר קיימת למעשה הסכמה מצד הבעל.

42. יש לראות בדרישת הנתבעת מבית המשפט לענייני משפחה לדון בעניין מזונות הקטין התערבות בפסיקתה ובסמכותה של ערכאה אחרת, קרי ביה"ד הרבני, שבמסגרתו כבר הוסדר הנושא של מזונות הילד, במסגרת הסכם הגירושין וכחלק מתנאיו.

43. יש להבחין הבחנה הלכתית ומשפטית כאחד, בין הפסיקה בחיוב מזונות לבין הפסיקה בתנאי גירושין. לענייננו, הוויתור על חיוב במזונות הילד הינו תנאי בגט. בתיק 0027-21-1 מובאים דברי המהרש"ם והשו"ע כיסוד הלכה, שאם הבעל מוכן לגרש את אשתו ומתנה זאת בתנאי סביר שהאשה יכולה לקיימו בגט אי אפשר לכופו לגרש אלא בתנאי זה.

44. אין עסקין בענייננו בהלכות מזונות אלא בתנאי גירושין ובחיוב גט. ועל כן הכללים והחייבים שנפעיל יהיו שונים מהלכות המזונות הרגילים.

45. תנאי בעניין המזונות, מפורש הוא. אך מן הפסיקה עולה שהתנאי יכול להיות גם משתמע. בפס"ד של בית הדין הרבני בתל אביב בפרשת אנג'ל, הורה ביה"ד הנכבד לבטל את הגט, והסיבה לביטולו הייתה הגשת תביעת מזונות קטינים לבית משפט לענייני משפחה. וכל זאת אף שלא היה תנאי מפורש לפני מתן הגט.

46. זאת ועוד, המקרים שצויינו ע"י ב"כ הנתבעת, בהם יש סמכות לדון במזונות הקטין למרות התנאי, אלו הם מקרים אשר מגינים על צד האשה החלשה כלכלית על פי רוב, ובאים להבטיח כי הילד שגדל במשמורתה יקבל את מלוא צרכיו מהאב, המפרנס הראשי.

47. במקרה דנן, מדובר **בהיפוך תפקידים**. חוסר השוויון מתבטא בכך שהאב נותר חסר כול, מטה לחמו דל ביותר, וכל רכושו ניטל ממנו בהסכם. מנגד עומדת אשה מצליחה, מתפתחת, בעלת רכוש רב (מאותו הסכם בין השניים), שהייתה כל השנים המפרנסת העיקרית, ועל כן יכולה לשאת בנטל ובכבוד, ולכלכל גם את בנה. כל ההשקעה של התובע בקשר, שהיה עמוד האש בבית, אינה ניתנת לכימות. אי לכך, התובע יוצא נפסד, ואל לנו ליתן לנתבעת גם את זכויותיו הבסיסיות המגיעות לו על פי חוק ועל פי שיקולי המדיניות.

עקרון טובת הילד

48. אין ספק ספיקא שטובת הילד מוכרת כעיקרון על במערכת דיני המשפחה. כך כאמור אפף עיקרון זה גם את כלל ההסכמות בין בני הזוג בנוגע לבנם המשותף. טובת הילד עולה בקנה אחד עם התנאי בהסכם למשמורת משותפת, ועל הנתבעת לכבד את התחייבויותיה באשר לכך, ובאותה מידה מחייבת את סמכות בית הדין הרבני כקבוע בהסכם הגירושין.

49. פסיכולוגים מזה דורות גורסים באופן חד משמעי כי ילד צריך לגדול עם דמות אב ודמות אם, וייטב לו אם יהיו אלה הוריו הביולוגיים.

50. בענייננו התנאי בגט נועד להבטיח גם את טובתו של הילד ועל כן גם מבחינה אזרחית זו יש להקפיד על קיומו.

סיכום

51. לאור האמור לעיל, אין ספק כי כבוד בית הדין הרבני מוסמך לדון בתביעה וכי הן לפי הדין הדתי והן לפי הדין האזרחי יש לקבל את התביעה ולחייב את הנתבעת בהוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד.

זינגרמן יולי
ב"כ התובע

ראובני גלי
ב"כ התובע

תיק מס' 315/08

בבית הדין הרבני האזורי

תל-אביב

בפני כבוד הדיינים:

הדיין הרב שלמה דיכובסקי,
הדיין הרב יאיר בן מנחם,
הדיין הרב יוסף וסרמן

עוזרת משפטית לדיינים: רעות חזן

יששכר אלעזרוב

התובע:

ע"י ב"כ דיאמנדי ליאור ו/או גורביץ' רובינזון אנה
ו/או ראובני גלי ו/או זינגרמן יולי ו/או שמש קרן
ו/או שטרנברג אורית ו/או שלומאי אורי ו/או בן-יהודה יונית
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

- נגד -

רוחמה אלעזרוב

הנתבעת:

ע"י ב"כ חזני לילך ו/או סירי מיכל ו/או רודיך מירי
ו/או אליה נריה ו/או גלקופ לאה ו/או פרידמן רועי
ו/או הרמן שירלי ו/או כביר יפעת
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

סיכומי משפט אזרחי מטעם הנתבעת

בהתאם להחלטת כבוד בית הדין הרבני מתכבדת הנתבעת להגיש את סיכומיה לגבי עמדת הדין האזרחי באשר לפלוגתאות המוסכמות. הנתבעת תטען כי יש לדחות את התביעה על הסף ו/או לגופה ולחייב את התובע בהוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד.

סמכות השיפוט של ביד"ר

1. לכבוד בית הדין הרבני, עם כל הכבוד, אין סמכות לדון בסוגית גט על תנאי וביטול גט. הכרה בתנאים בגט ובסמכות בית הדין לדון בהם פותחת פתח "כרוחבו של אולם" המאפשרת לבית הדין הרבני לדון בסוגיות שונות, במישרין ובעקיפין, בניגוד לכוונת המחוקק ובניגוד ללשון החוק.

2. בבג"ץ 6103/93 סימה לוי נ' בית הדין הרבני האזורי ירושלים מח(4) 591 (להלן: פס"ד סימה לוי) מציב בית המשפט העליון את חשיבותה של סמכות השיפוט ומקומה המרכזי של שאלת סמכות הערכאה לדון בסכסוך המובא בפניה: "שאלת סמכותו העניינית של גוף שיפוט להידרש לנושא המובא לפניו לדיון ולהכרעה, הינה שאלה-ראשה, ובתי המשפט מקפידים בה ביותר; שיטת המשפט רואה בחומרה פעילותו של גוף שיפוט אל מעבר לגדרים שהדין הציב לו. מכאן אף ההלכה שטענת חוסר סמכות עניינית זועקת כמו מעצמה, ובית המשפט יידרש לה בכל שלב של ההתדיינות" (בג"ץ 6103/93 סימה לוי נ. ביה"ד הרבני, פ"ד מח(4) 591).

3. בענייננו נעדר בית הדין הרבני סמכות ממספר סיבות מצטברות:

א. לא מדובר בענייני נישואין וגירושין – אין מחלוקת בין הצדדים כי לבית הדין הרבני **סמכות ייחודית** לדון ב"ענייני נישואין וגירושין" (סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) תשי"ג 1953, להלן: "חשבד"ר"). במקרה דנן, כאשר ביד"ר דן בהליך הגירושין של האיש והאשה וודאי שלא חרג מסמכותו. אולם הפרשנות הגורסת כי הגט ניתן על בסיס תנאי הינה לעניות דעתנו פרשנות מוטעית מיסודה וממילא אין סמכות לבית הדין לדון בה. הפרשנות הראויה היא כי הגט הינו נפרד מהסכם הגירושין.

בהסכם הגירושין מוסדרים תנאים שונים: חלקם מנויים ומוגדרים כענייני מעמד אישי כגון משמורת ילדים, וחלקם יכולים להיות תנאים חיצוניים לחלוטין שאין ביניהם ובין ענייני מעמד אישי ולא כלום, אשר בהם לא יכול ביד"ר לקנות סמכות – אף לא בהסכמה. בענייני המעמד האישי ובעניינים אחרים שאינם מענייני המעמד האישי קבע המחוקק כללי סמכות מסוימים אשר לא ניתן לעקוף אותם על ידי חיבור אותם עניינים כתנאים בגט.

יעויין למשל בפסיקתה של השופטת פרוק'צה בבג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול, (להלן: פרשת אמיר), הקובעת כי אין הצדדים יכולים להעניק סמכות אף בהסכמה בנושאים שהחוק לא העניק סמכות לדון בהם, וכך אמרה: "לכל ערכאת שיפוט ממלכתית, ובית הדין הדתי בכלל זה, אין אלא את אותן סמכויות שיפוט שחוק המדינה העניק לה; החוק הוא שהקימה, הוא שהגדיר את סמכויותיה, והוא שייחדן לה. בעשותו כן, הניח החוק, כחלק מתפיסת יסוד בממשל דמוקרטי, כי במתן סמכויות שיפוט טמונות, בה בעת, גם מגבלות כח השיפוט. כל אשר לא ניתן לערכאה השיפוטית, מצוי מחוץ ומעבר לכוחה, ואל לה לחרוג מגדרי פעולתה המוכרים על עבר תחומים שלא הופקדו בידיה, ובאחריותה. זהו עקרון החוקיות המאפיין את מבנה השלטון הדמוקרטי, עליו נשענת תפיסת מעמדן של רשויות השלטון, ומערכות השיפוט בכלל זה; על יסוד עקרון זה מתפרש מרחב הסמכויות הנתון לערכאות השיפוט הממלכתיות, שבתי הדין הרבניים נמנים עליהן".

גט על תנאי וביטול גט מחמת הפרת תנאי כביכול, אינם מענייני גירושין במשמעות הצרה אליה התכוון המחוקק בסעיף 1 לחשבד"ר.

ב. **הפרדה בין ההליכים**: האיש והאשה פנו לביד"ר לצורך אישור הסכם הגירושין. לאחר שהסכימו ביניהם על כל העניינים הממוניים והאישיים ונתנו להסכמה ביניהם תוקף של פסק דין, פנו לשלב השני של פרידתם והוא מתן הגט, שנעשה ונמסר בטקס נפרד ומאוחר יותר. אין שום קשר והשפעה בין השלבים השונים לגירושין, ועל כן אין לקשור בין ענייני הגט לענייני ההסכם באופן של התניית האחד באחר. אפילו יש קשר בין העניינים, אין כל הסכמה של בית הדין הרבני לדון בקשר זה שהינו קשר חוזי הנדון בבית המשפט האזרחי ועל פי הדין האזרחי.

לבית הדין במסגרת הדיון בתביעת גירושין גופא יש **סמכות לדון אך ורק בנושא של קיום עילת גירושין**, היינו במסכת עובדתית המצמיחה עילת גירושין לפי דין תורה. במקרה דנן לא היה שינוי בעילות הגירושין של האיש והאשה, והאיש אף אינו טוען כך.

ראוי כי בית הדין יבחן את התנאי הממוני והאישי לחוד, ואת כשרותו ותקפותו של הגט לחוד. בנושא הממוני והאישי צריכה לדון הערכאה המוסמכת לדון בעניינים אלו. ואף בהתקיים "תנאי" המצוי בתחום סמכותו של בית הדין הרבני, עדיין לא קמה לו סמכות לקשור בין שאלת תקפות הגט לבין ההסדר המהותי.

בענייננו, הגם שעובדת מזונות ומשמורת ילדים מצויים ושוהים תחת כיפת "ענייני המעמד האישי", ויכול בית הדין לדון בהם אם נקנתה סמכות דיון כדיון, עדיין אין בכך סמכות לקשור בין עניין כשרותו ותקפותו של גט, לבין קיום או הפרה של תנאי בהסכם. טענתו של האיש כנגד האשה תתקבל למצער כהפרת תניה חוזית של הסכם הגירושין, ואין בכך כדי להשפיע על ענייני הגט ותקפותו.

ג. **ענייני נישואין וגירושין**: הפסיקה צמצמה מאד את המושג של "ענייני נישואין" וקבעה שהמושג כולל רק את נושא תוקף הנישואין שנערכו על פי דין תורה. קל וחומר ש"ענייני גירושין", אשר מלכתחילה התפרשו בצמצום, אינם כוללים אלא את הפעולה החד-פעמית של הגירושין ולא מעבר לכך. פנחס שיפמן, (דיני המשפחה בישראל, כרך א, עמ' 36) אומר: "היקפו של המושג ענייני גירושין היה מצומצם ממילא, כי הגירושין אינם אלא פעולה חד-פעמית ואין לך עניין של גירושין חוץ מאלה הקשורים לגירושין עצמם..." [ההדגשה שלנו מ.ר., נ.א.]. במקרה המונח כעת לפתחו של בית הדין הנכבד, יש להפריד בין ההליך שבו אישר ביד"ר את הסכם הגירושין המסדיר את התנאים בין בני הזוג, לבין הליך מתן הגט. כאמור, לבית הדין אין סמכות לקשור בין שני ההליכים, ולהציב את האחד כתנאי לשני, ולכן אין בסמכותו לקבוע, לא מלכתחילה ולא בדיעבד, שהגט שניתן הינו על תנאי.

אם יפסוק בית הדין כי ניתן ואפשר במתכונת זו או אחרת לקשור בין תנאים בהסכם הגירושין לבין מתן או ביטול גט, תהא זו הרחבה מרחיקת לכת של נושאים המצויים בתחומי סמכותו של בית הדין. יוצא מכך שבני זוג בהסכמתם "יוכלו" לשתול תנאים בגט אשר את סבירותם, תקופתם או הכרעה בדבר הפרתם יכריע בית הדין, וזאת מבלי

שהוענקה לו סמכות בחוק לעשות כן. הרחבה כה מהותית בגדרי הסמכות ראוי שתיעשה בחקיקה ולא ביצירה שיפוטית. יפים דבריה של השופטת פרוקצ'יה בפרשת אמיר לעיל.

ד. **העדרו של דיון מהותי בתנאים**: גם לפי הפרשנות הגורסת (ואשר אינה מקובלת על ההגנה) כי בעניינים שהם ענייני מעמד אישי ניתן להתנות תנאים בגט, עדין לא קמה בענייננו סמכות לבית הדין לבצע בחינת התנאים, כיוון שבית הדין לא "דן ופסק" אלא רק אישר את הסכם הגירושין ולכן אין לו סמכות נמשכת לדון בנושאי הסכסוך. בבג"ץ 2898/03 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול נח(2) 550 נידון שינוי הסכם גירושין בנושא של אחזקת קטינות, וכך אמר ביהמ"ש: "דוקטרינת הסמכות הנמשכת חלה על-פי מהותה ותכליתה מקום בו בית-הדין דן ופסק מכוח סמכות מקורית בסוגיה בעלת אופי מתמשך" [הדגשה במקור].

דברים דומים נאמרו ע"י כבוד השופטת בייניש בבג"ץ 8578/01 חליוה נ' חליוה, פ"ד נו(5) 634 (להלן: בג"ץ חליוה): "ככלל, דוקטרינת הסמכות הנמשכת חלה על-פי מהותה ותכליתה במצבים שבהם בית-המשפט דן ופסק מכוח סמכות מקורית לגופה של סוגיה בעלת אופי מתמשך...".

על כל פנים, נקבע בפסקי דין אלו כי סמכות נמשכת תקום רק בתיקון, שינוי או ביטול ההסכם, ולא כאשר מדובר באכיפתו או פרשנותו בערכאה שדנה. בבג"ץ חליוה (לעיל) נאמר מפי השופטת בייניש: "ערכאה שאישרה הסכם ממוני בין בני-זוג כפסק-דין אינה רוכשת סמכות נמשכת בנוגע לפרשנות ההסכם או אכיפתו (להבדיל מתביעה לתיקון, לשינוי או לביטול הסכם ממוני שאושר כפסק-דין, אשר ככלל תוגש לערכאה שאישרה את ההסכם...)".

במקרה דנן, לא חלה סמכות נמשכת כיוון שבית הדין הרבני לא ביצע כל דיון מהותי בעניין ההסכם, ולא בדק לעומק את כוונות הצדדים ואת רצונם החופשי להיכנס להסכם.

בענייננו, לא הוברר כי הגט ניתן על תנאי של אי תביעה עתידית. דרישתו של האיש לאכוף הסכם הקובע תניות בדבר מזונות ומשמורת, מקום שבו לא היה דיון מהותי לגופו של עניין, תידון לעולם בערכאה המקבילה. לכן, אין לקשור משני טעמים בין הגט לבין התניות שלכאורה הופרו:

(1) כיוון שלא סוכם בין הצדדים (ראה דיון חוזי בהמשך להלן) כי תוקפו של הגט מותנה בדרישות ובתנאים אלו.

(2) מזונות ומשמורת – מעצם טיבן הן סוגיות בעלת אופי מתמשך, והדרישה לאכיפתן תתבצע בערכאה המוסמכת מקבילה.

למעשה טוען האיש להפרת התנאים – המובילים לביטול הגט שניתן לדעתו בתנאי. עם זאת, הלכה ברורה הראנו לעיל הקובעת כי טענת הפרת התנאים היא שתעביר את הדיון המהותי בסוגיות אלו לערכאה המקבילה.

ה. **התנאים להפעלת סמכות נגרת:** סעיף 76 לחוק בתי המשפט, תשמ"ד-1984 מסביר כי זוהי סמכות לדון במחלוקת שאינה בסמכותו של ביד"ר כחלק מהדיון הכללי בנושא המצוי בסמכותו, וזו לשון החוק: "**הובא עניין כדין לפני בית משפט והתעוררה בו דרך אגב שאלה שהכרעתה דרושה לבירור העניין, רשאי בית המשפט להכריע בה לצורך אותו עניין אף אם העניין שבשאלה הוא בסמכותו הייחודית של בית משפט אחר או של בית דין אחר**". בע"א 173/69 בכר נ' בכר-גולדברג כ"ג(1) 665, הוא דוגמא לשימוש בסמכות הזו ע"י ביד"ר. אלא שאין הדבר דומה בענייננו. במקרה דנן, עיקר הדיון אינו נוגע לתקפות גט או כשרותו, שכן אזי יכול היה בית הדין לדון בסוגיות נוספות הנלוות והטעונות הכרעה במסגרת דיון בדבר תקפות הגט. סלע המחלוקת העיקרי בין בני הזוג מצוי כולו בעניין מזונות בנם המשותף ומקום מגוריו לעתיד לבוא. הראינו לעיל כי מקום שהוסדרו תחומים אלו בהסכם שאושר ע"י בית הדין הרבני וניתן הגט, סמכות הדיון באשר לסוגיות אלו תהא לבית המשפט. זאת ועוד, סעיף 76 לחוק בתי המשפט (לעיל) עוסק בסמכותו של בית המשפט ולא בסמכותו של בית הדין הרבני ועל כן ברור כי אין סמכות נגרת לבית הדין הרבני מכוח סעיף זה. בנסיבות אלו כלל לא יכול לדון בית הדין הרבני בתביעה עד שלא ייקבע על ידי הערכאה המוסכמת כי היה הסכם גט על תנאי וכי הסכם זה הופר.

ו. **הגט כבר ניתן ולכן כבר תמה סמכותו של ביד"ר:** בפסיקה נקבע כי מהרגע שבו ניתן גט, תמה סמכותו של בית הדין הרבני, ולכן כל שאר הדיונים יהיו בביהמ"ש. בפרשת אמיר, בו בדומה למקרה דנן, התעורר הסכסוך בעקבות הפרה של תניית שיפוט שקבעה כי כל סכסוך עתידי בין הצדדים יידון בביד"ר, אומר ביהמ"ש העליון: "**ביד"ר לא קנה סמכות נלווית לדון בעילה החדשה שנוצרה בעקבות הסכם גירושין לצורך פירושן. משסיים ומיצה את סמכותו להכריע בעניין של גירושין, שוב לא נתונה לו סמכות נלווית לפרש את הסכם הגירושין או את פסק הגירושין**". (בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול).

גם בפס"ד סימה לוי אומר ביהמ"ש דברים דומים, בתביעה להגדלת מזונות ילדים בניגוד למה שהוסכם מראש בהסכם הגירושין, כפי שעשתה האשה בסכסוך הנוכחי: "**פסק הדין, כשהוא לעצמו, אינו מעניק עילת סמכות מקורית לבית הדין הרבני: דינו כדין כל פסק דין, אשר אינו מעניק – באשר הוא – סמכות לבית המשפט שנתנו לעניינם של אירועים מאוחרים ליום נתינתו**".

בנוסף, נקבע בפסק הדין כי מאחר ואין טענה לפגם בחתימת ההסכם העשויה להוביל לביטולו, אין סמכות ואין יכולת לבטל את פסק הדין, או את מתן הגט, המאוחר להליך הסכם הגירושין: "**פסק-דין המעניק תוקף להסכם שעשו בעלי דין הינו בבחינת יצור כלאיים: ראשו של היצור הוא פסק הדין וגופו הוא ההסכם. המבקש לבטל פסק-דין המושתת על הסכם, חייב להצביע על פגם מהותי שנפל בהסכם – פגם העשוי להביא לביטולו של הסכם על-פי משפט החוזים – כגון תרמית, טעות, הטעיה, כפייה וכיוצא באלה... בענייננו שלנו לא העלה האיש בתביעתו לבית הדין הרבני כל טענה על דבר**

פגם שנפל בהסכם הגירושין; אדרבא: האיש טען כי יש לאכוף את ההסכם כמות שהוא, ומכאן שעילת סמכות זו לא קמה".

במקרה דנן, בו מבקש האיש מבית הדין לבטל את הגט שניתן על סמך ההסכם, לא קמה סמכות לבית הדין הרבני. בענייננו, האיש העלה טענות לגבי פגם שנפל בכריתת ההסכם מבחינת הטענות הממוניות והאישיות שבו, ולכן אין מקומו של ביד"ר לדון בביטול הגט, אלא אולי על התובע להגיש תביעה לביטול ההסכם מבחינת הטענות הממוניות והאישיות שבו. האיש לא חפץ לבטל את הגט אלא רק להביא לאכיפת הסכם הגירושין והתניות המופיעות בו, ולכן אין מקום לפתוח את ההסכם לדיון בבית הדין הרבני. "משסיים בית הדין הרבני את מלאכתו ופסק בנושא הגירושין שנכרכו בו נושאי ממון אף הם, שוב אין הוא מחזיק בסמכות להידרש לתביעות בחילוקי דעות המתגלעים באותם נושאי ממון". "בנסיבות דנן, אין מדובר ב'עניני נישואין וגירושין' או בעניני 'הכרוך בתביעת הגירושין', כלשון חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), מן הטעם שהנישואין אינם עוד והגירושין נסתיימו ... התביעה לבית הדין עתה מייסדת עצמה על עילה חדשה, שנושאה אכיפת הסכם, או אכיפת פסק-דין-שבממון...". (בג"ץ 6103/93 סימה לוי נ' בית הדין הרבני האזורי ירושלים מח(4) 591, פסקה 29) [הדגשה שלנו, מ.ר., נ.א.].

כך גם במקרה דנן, הגירושין כבר הסתיימו והאיש והאשה פנו כל אחד לדרכו, הם חיים בנפרד מזה שנתיים, והאשה פתחה במערכת זוגית חדשה. למעשה כעת התעוררה מחלוקת חדשה ולכן היא תידון בערכאה אשר לה הסמכות העניינית לדון במחלוקות המתגלעות בין הצדדים.

סוגיית גט על תנאי – השפעה על צדדים שלישיים

4. בבג"ץ 212/74 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי כט(2) 433, וכן בג"ץ 295/72 בכר נ' בית הדין הרבני האזורי כז(1) 568, צמצם ביהמ"ש העליון את סמכותו של ביד"ר לתת הוראות המשפיעות על חירותה של האשה, ועל זכויותיו המהותיות של צד שלישי, לאחר הגירושין. בפס"ד בכר הוסיף הרב המסדר את הגירושין, לאחר שביד"ר כבר נתן פסק-גירושין, הוראה האומרת: "האשה אסורה לחזור לבעלה ובאם תרצה להינשא לפלוני בן פלוני ממקום פלוני, טעון בירור בבית הדין".

כבוד השופט ברנזון קבע כי יש בכך חריגה מסמכות ביד"ר כרשות מנהלית-רושמת (אחראית על רישום הנישואין והגירושין במדינת ישראל). יש במעשה זה "פגיעה חמורה בעותרת ללא צידוק חוקי ובניגוד לצדק הטבעי". לא זו אף זו, מוסיף השופט ברנזון וקובע, יש בכך גם משום פגיעה באותו פלוני שניתנה לגביו החלטה מחייבת מבלי שניתנה לו ההזדמנות להתגונן מפניה ולטעון כנגדה. וכך אומר כבוד השופט: "על אחת כמה וכמה כשבית-הדין עושה מעשה המגביל זכויותיו של צד בלי שנתבקש לכך, בלי שהודיע לו מראש שהוא מתכוון לעשותו ובלי שנתן לו אפשרות הוגנת להתגונן מפניו". כלומר, בפועל יש במקרה דנן פגיעה כפולה: פגיעה בחירותה ובכושרה של האשה להתחתן, כפי שיקרה אם יחליט בית המשפט שמדובר בגט על תנאי, ופגיעה בצד שלישי, בלא שהיה כלל צד להליך. כך, במקרה דנן, בן זוגה

של האשה השואף להקים עמה משפחה, עלול לפתע לגלות כי בת זוגו תיהפך לנשואה שוב, וילדם ייחשב לממזר.

5. בבג"ץ 212/74 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי כט(2) 443, הורה השופט זוסמן לביד"ר לבטל פסקה מגבילה בכתב הגירושין (הגט) של האשה, וזו לשונה: **"להוציא לכל צד... שאסורה לבעלה ולבועלה פלוני בן פלוני"**. ביהמ"ש אמר שהרב המבצע את הגט הינו רק בגדר מוציא לפועל של פסק הגירושין שנתן ביד"ר ואין בכוחו להוסיף לתעודת הגירושין, מאוחר יותר מהזמן שבו ניתנה, מגבלות הפוגעות בחירותה של האשה ובפרטיותה. בהיקש מפסק הדין ניתן ללמוד לענייננו, כי בפועל מבקש האיש להכניס הגבלות לגט האשה לאחר נתינתו, שאם לא תעמוד בהם יבוטל גטה וייחשב לגט שלא ניתן כלל. האיש חפץ להגביל את האשה ולהצר צעדיה באשר למקום מגוריה, מצבה המשפחתי והתעסוקתי ובכל עניין אחר שיש בו כדי להשפיע על שינוי סעיפי הסכם הגירושין שהותאמו לנסיבות הקיימות בעת הגירושין; נלמד אם כן מפס"ד, כי מקום שמדובר בהצרת צעדים מרחיקת לכת הפוגעת בחירותה של האשה ומהווה גם פגיעה בצדדים שלישיים, לא יהיה בכוחו של בית הדין לקבוע מגבלות אלו.

תביעת האיש

6. האיש פועל בחוסר תום לב, היות שאינו חפץ באמת לדון בתקפות הגט (עניין הנמצא בסמכות ביד"ר) אלא רק משתמש בטיעון זה כדי להפעיל לחץ בלתי הוגן על האשה במוקדי הסכסוך האמיתיים: המשמורת ואחזקת הילדים – נושאים שוודאי כבר יצאו מסמכות ביד"ר (כפי שהראינו לעיל). חזקה על בית הדין כי לא ישמש ערכאה לדיון בנסיבות אלו, שכן כל מטרתו של האיש היא הגבלת חירותה של האשה ולא הרצון לחזור לחיים משותפים יחד.

בחינה חוקתית של פגיעה בזכויות היסוד של האשה

7. בני הזוג הגיעו ביניהם להסכמה כי אין הם רוצים עוד לחיות יחד. הצדדים הביעו את הסכמתם זו בהסכם שנערך ונחתם בבית הדין הרבני. תביעתו של האיש, אם תתקבל, לבטל את הגט, תפגע פגיעה מהותית בזכויותיה של האשה.

8. על פי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (להלן: חוק היסוד), **עקרון החירות וכבוד האדם** הם העקרונות הבסיסיים של חוק היסוד כמו גם ערכיה של מדינה יהודית ודמוקרטית. סעיף 2 לחוק קובע כי **"אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם באשר הוא אדם"**. סעיף 5 לחוק מצווה להגן על חירותו של כל אדם ולהימנע מהגבלה של זכות זו באומרו: **"אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת"**.

בפ"ד 19270/03 קובע השופט מנחם הכהן כי אשה אשר נמצאת מחויבת לקשר נישואין בעל כורחה אין ספק כי חירותה ורצונה כאדם חופשי נפגעים אנושות, וזאת בתחום שהוא לב לבם של חיי הפרט, ובו אמורים להשתקף מאווייו, רצונותיו ויכולת הבחירה שלו באופן מלא ומוחלט (תמש 19270/03 כ.ש. נ' כ.פ. [פדאור (לא פורסם) 04 (15) 674], עמוד 8).

9. בענייננו, אם יבוטל הגט ייפגעו זכויותיה של האשה לחירות ולכבוד פגיעה מהותית, כיוון שתיהפך כבולה שוב בקשרי נישואין שאין היא חפצה בהם עוד. אין המדובר ביחסים שנסתיימו זה עתה בין שני בני זוג. בני הזוג חיים בפירוד מזה כשנתיים. האם ייתכן שלאחר תקופת פירוד כה ממושכת יבקש האיש לכבול אליו את האשה, למנוע את חירותה ורצונה החופשי לחיות ולקיים קשר זוגי עם בן זוג אחר זולתו? אין ספק כי ביטול הגט או הכרה בגט על תנאי הם בבחינת נטילת חירותה באופן המובהק ביותר.

10. הוראות חוק היסוד מחייבות הגנה על כבודה ועל חירותה האישית של האשה לחיות ולקיים חיים משותפים ומלאים עם בן זוג אחר. על אחת כמה וכמה לאור העובדה שסיימה כיאות וכדין את קשריה עם בן זוגה הקודם בבית הדין הרבני. ההליך נעשה בהסכמת שניהם ותוך שיתוף פעולה על מנת להביא לסיום הנישואין. על בית הדין להגן על חירותה של האשה שתיפגע כתוצאה מחידוש הנישואין.

11. עקרון החירות גוזר מתוכו את הזכות להתגרש – זכותה של כל אשה לחירות לא תהא מוגבלת עקב רצון ושרירות לב של אדם אחר. בבג"ץ 1371/96 מרים רפאלי נ' יוסף רפאלי נא (1) 198 (להלן: פס"ד רפאלי), מדגיש השופט חשין את זכויותיה של האשה לקבל גט כאשר אין היא חפצה עוד לחיות עם בן זוגה. בפסק הדין מודגש כי אין לכבול את האשה ולמנוע ממנה את חירותה כאשר אינה מעוניינת לקחת חלק באותה מערכת זוגית. השופט מרחיב ודן בעילת הגירושין – "מאיס עלי" – אשר מקימה זכות טבעית לאשה לסיים מערכת יחסים שאין היא רואה עוד סיכוי לשקמה, ומוסיף עוד כי אם לא תוכר זכות כזו בבית הדין הרבני יכול בג"ץ להתערב, משום שהופרה הוראת חוק או משום שנפגע עקרון יסוד של שיטתנו המשפטית. וכך הוא אומר: "אין להבחין בין הוראת חוק שנחרתה בספר החוקים – ואשר בה מדברת ההלכה – לבין עיקרון שהוא בליבה של תקנת הציבור, עיקרון בין עקרונות-תשתית שעליהם בנויה החברה במדינת ישראל דהאידינא. והרי כך יידרש משיווי זכויות האשה – שמה נאמר: שיווי זכויות האדם – וכך ייגזר מכבוד האדם. ולא תהא בת ישראל כשפחה חרופה תחת אישה או 'כשבויה שתיבעל לשנוא לה' (רמב"ם, אישות, יד, ח [א])." (בג"ץ 1371/96 מרים רפאלי נ' יוסף רפאלי נא (1) 198, עמוד 206).

בענייננו, נשים לב כי אין המדובר בצורך להכריח את האיש למסור לאשה גט פיטורין, אלא באינטרס של האשה המבקש בכל לשון למנוע את ביטולו של הגט אשר יביא להחזרת מערכת יחסים זוגית שאחד הצדדים מתנגד לה נחרצות.

12. הזכות לכבוד האדם והגנה על חירותו כפי שמופיעה בחוק היסוד כוללת בחובה הגנה על האוטונומיה של הרצון החופשי. בפס"ד דעקה קבע השופט אור כי: "זכותו של כל פרט להחליט על מעשיו ומאווייו בהתאם לבחירותיו ולפעול בהתאם לבחירות אלה... זכותו של אדם לעצב את חייו ואת גורלו חובקת את כל ההיבטים המרכזיים של חייו – היכן יחיה, במה יעסוק, עם מי יחיה, במה יאמין, היא מרכזית להווייתו של כל פרט ופרט בחברה. יש בה ביטוי להכרה בערכו של כל פרט ופרט כעולם בפני עצמו. היא חיונית להגדרתו העצמית של כל פרט במובן זה, שמכלול בחירותיו של כל פרט מגדירות את אישיותו ואת חייו של

הפרט... " (עא 2781/93 מיאסה עלי דעקה נ' בית החולים "כרמל", חיפה נג (4) 526, עמוד 526)

בעקבות פסק דין דעקה קבע השופט מנחם הכהן בפ"ד תמש 19270/03 כ.ש. נ' כ.פ. [פדאור (לא פורסם) 04 (15) 674], עמוד 18 : "כי זכויות היסוד המוענקות לאשה על פי חוק היסוד כבוד האדם וחירותו כוללות בחובן את זכותה של האשה לאוטונומיה ולחירות וכל פגיעה בזכות מהותית כזו תוך סירוב להעניק גט ותוך רצון לכבול את האשה למערכת יחסים שאינה חפצה בה – היא בת פיצוי לפי עוולת הרשלנות". בפסיקה המוזכרת לעיל נקבע כי אין למנוע מכל אדם באשר הוא את מימוש שאיפותיו בדרך שיבחר הוא לממשן.

וכפי שהדבר בא לידי ביטוי בענייננו: זכאית האשה מרגע סיום נישואיה עם האיש לקיים מערכת זוגית חדשה, מבלי לחשוש לכבילה מאוחרת הנתונה לכפייה שרירותית של הבעל הטוען לגט שניתן על פי תנאי. כמו כן זכאית האשה להעתיק את מקום מגוריה, להביא צאצאים נוספים ולקיים מערכת משפחתית נורמטיבית עם מי שתבחר, תוך הקדשת רוב זמנה לגידול בנה הנוכחי ובנה/בתה העתידיים להיוולד.

13. אין ספק, כי דרישתו של האיש לבטל את גטו היא בבחינת הגבלה של זכות חוקתית על-חוקית של חירות האשה לקיים את חייה היכן ובכל דרך שתחפוץ. קבלת בקשתו של האיש לבטל את הגט – תפגע פגיעה מהותית וניכרת בזכויות האשה:

א. האשה לא תוכל לקיים אורח חיים זוגי עם מי שבחרה לחיות איתו את חייה. דרישת האיש מגבילה את בחירת האשה ברמה האינטימית והאישית ביותר. לא זו בלבד, דרישתו אף הופכת את בחירתה למעשה אסור מדין תורה.

ב. פגיעה נוספת היא בבחירתה ובחירותה של האשה ללדת ילד נוסף ולגדלו בנחת יחד עם אביו כמשפחה נורמטיבית ראויה.

ג. דרישת האיש פוגעת בחירות האשה כאם לתקן עוול שנגרם לבנה. כיוון שנפלה עליה טרדת הפרנסה (בעוד בן זוגה בוחר בדרך בטלה ונוחות) נותר זמן מועט שבו יכלה לטפח את יחסיה עם בנה, וכעת כל מבוקשה הוא לשקם ולבנות יחסי אם ובן תקינים ובריאים.

ד. דרישת האיש פוגעת בחירות האשה כיוון שהוא מבקש לקבע את מקום מגוריה של האשה למקום מגוריו, כך שניטלת ממנה היכולת לקיים את חייה כפי שהיא חפצה לקיימם.

ראינו לעיל כי רצונו של אדם באשר לשאלות היכן לחיות, עם מי לחיות, וכיצד לחיות הוא בבסיס הזכות לחירות. עוד הראינו לעיל כי דרישת האיש לבטל את הגט פוגעת בכל אחד מהמישורים דנן.

14. זכות לאוטונומיה כלפי בן הזוג: זכות האשה להתגרש אינה בבחינת חסד המוענק לה מן האיש, וכאשר יחפוץ יכול הוא להדק את אחיזתו ב"חבל הנישואין" ולקשרו סביב צווארה.

בפ"ד פלונית שעסק בזכות של הגנת הפרטיות נאמר: "כשם שכל אחד מבני הזוג שומר על קניינו כלפי בן זוגו, כך זכאי כל אחד מבני הזוג לפרטיותו כלפי בן זוגו. האוטונומיה של הפרט היא גם אוטונומיה כלפי בן הזוג. הפרטיות של הפרט, היא גם פרטיותו כלפי בן זוגו. גם בחיי הנישואין שומר לעצמו כל אחד מהצדדים לקשר תחומים של פרטיות כלפי בן זוגו" (בג"ץ 6650/04 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בנתניה [פדאור (לא פורסם) 06 (10) 235], עמוד 1-13).

15. בפסק הדין נדחתה הגישה לפיה לצורך חירות או פרטיות ואוטונומיה נחשבים האיש והאשה לאחד, והודגש כי על אף החיבור בקשר הנישואין שומר כל אחד על חירותו ועל האוטונומיה של הרצון החופשי. כחלק מזכות זו, לא תהא האשה מחויבת להיות חלק ממערכת זוגית שאינה חפצה עוד לקחת בה חלק. לא זו אף זו, במקרה דנן אין האשה דורשת להעניק לה גט או לכפות את האיש שיעניק לה את גטה, אלא מבקשת היא שהערכאה השיפוטית לא תיאות להכיר באפשרות של ביטול גט שכבר מצוי בידה מזה כשנתיים.

16. הזכות לשוויון בין נשים לגברים, ובין המשטרים השונים לדיני גירושין בארץ: ד"ר שחר ליפשיץ במאמרו: "שוויון בנישואים, הזכות להתגרש ואוטונומיה קהילתית: הרהורים בעקבות תמורות במעמד האשה במשפט העברי תשס"ג" [עיוני משפט כו 139: עמוד 170], מראה אילו תמורות חללו בדיני הגירושין עקב תפיסות של ליברליזציה ושוויון שחדרו מבחינה תרבותית לחברות קדומות, כך שהשפיעו בדרכים רבות על עיצוב דיני הגירושין. במאמר נעשית אבחנה בין פמיניזם של זהות לבין פמיניזם תרבותי, כאשר האחד מבקש להשוות את מעמדן של נשים לזה של גברים ולאפשר להן לנתק את הקשר הזוגי לכשיחפצו, ולעומתו הפמיניזם התרבותי מבקש להגן על הנשים בדיני הגירושין – דווקא בגלל השונות המוטבעת בין המינים. עוד מוסיף המחבר ומוצא התפתחויות שוויוניות אף בדיני המשפט העברי (במסורת האשכנזית דווקא) תוך הדגשה ברורה שהדרך להגנה על נשים אם בשוויון פורמאלי ואם בשוויון מהותי – עודנה ארוכה. יש לשאוף במסגרת הדינים הקיימים לרווחתה ולזכויותיה של כל אשה המבקשת לסיים קשר זוגי.

17. בארץ, בעוד שאשה אשר נישאה בנישואין אזרחיים תוכל לבוא אל בית הדין ולטעון כי אינה חפצה עוד בחיים משותפים עם בן זוגה כיוון שחל ביניהם קרע בלתי ניתן לאיחוי – ותזכה לגט או להתרת נישואיה, אשה שנישאה בנישואין דתיים תיאלץ לחיות תחת החשש העצום של ביטול גט מצדו של האיש אליו הייתה נשואה. ניסח זאת היטב פרופסור רוזן-צבי בספרו: "למותר לציין כי הבעל הוא המקדש את האשה והוא גם המשלחה מביתו על ידי גט פיטורין... זה, אולי, הביטוי המשפטי המשמעותי ביותר למעמדה הנחות של האשה ביחס לבעל באשר למהותו של מוסד הנישואין, דהיינו, בשלב היצירה ולעת סיום". (אריאל רוזן-צבי, דיני המשפחה בישראל בין קודש לחול, תש"ן: עמ' 217-228). פרופסור רות הלפרין קדרי מוסיפה על דבריו לגבי ההשלכות המשפטיות של שליטת האיש בגט בהדגישה ששליטה זו "מקרינה על כל מערך הכוחות בין האיש לאשה מתחילת סכסוך הגירושין עצמו. נשים רבות מוותרות מראש על דרישות לגיטימיות שיש להן כדי להימנע מלהגיע למצב הקשה מנשוא של מסורבות גט או מעוכבות גט" (ר' הלפרין-קדרי "איש, אשה, קידושין ושביה:

הבניית המגדר בדיני נישואין וגירושין בהלכה" תלפיות – שנתון המכללה (תשנ"ט-תש"ס), 457.

לגבי זוג שנישא בנישואים אזרחיים קבע בית הדין הרבני הגדול ובעקבותיו ביהמ"ש העליון בבג"ץ 2223/03 כי: "כי כאשר קיימת התנגדות חריפה מצידו של האיש להמשך המצב הפורמאלי של נישואין, ואין טעם להשאיר את הצדדים במצב של קשר על גבי הנייר בלבד, העילה לקביעת פירוד בין הצדדים היא 'תום הנישואין'. הנישואין הגיעו לידי סיום והשלום מהם והלאה. במצב דברים זה, נוכח חוסר הסיכוי לשלום בית, נעשתה התרה של הנישואין על ידי פסק דין. בית הדין הוסיף וציין כי גם בנישואין כדת משה וישראל מהווה המצב של פירוד מוחלט וחוסר סיכוי לשינוי, עילה למתן פסק דין לגירושין ראוייה לטעמנו התפיסה כי לאחר קריסת מערכת היחסים הזוגית, יש לאפשר לבני הזוג להשתחרר מכבליה של מסגרת נישואין כושלת. יש לאפשר למי שחי זמן רב בנפרד מבן או בת זוגו, לאחר שיחסייהם התמוטטו, לצאת ממסגרת הנישואין".

18. אם כן, מעמדה של האשה במערכת המשפטית הדתית נחות מזה של הגבר באותה מערכת. לעומת זאת, מעמד כמעט זהה ניתן לנשים ולגברים כאחד בבית הדין הרבני אם בחרו להינשא בנישואין אזרחיים. בפרשנותו ובפסיקתו של ביהמ"ש העליון נקבע כי הזכויות לכבוד האדם וחירותו כוללות את הזכות לשוויון שהינה זכות בעלת מעמד חוקתי על-חוקי וכל אדם באשר הוא זכאי להגנה מפני פגיעה בזכות זו (ראה בג"ץ 6427/02 התנועה לאיכות השלטון נ' הכנסת (טרם פורסם)). בענייננו, בהשוואה בין מעמדן של שתי נשים – האחת שנישאה בנישואים אזרחיים והאחרת בנישואים דתיים – תהא חירותה של אשה שנישאה באופן אזרחי והותרו נישואיה נקייה מכל התחייבות או קשר זוגי ולא "תרחף מעל ראשה" האפשרות של הכרה חוזרת בתוקפו של קשר מחייב עם בן זוגה הקודם. לעומתה, אם תתקבל טענת גט על תנאי תהא אשה שנישאה בטכס הדתי כפופה לרצונות ומאוויים של איש שאינה חפצה עוד לחיות איתו, כך שחירותה תיפגע. יש להשוות עד כמה שניתן בין הדינים המוחלים על נשים המבקשות לפרק קשר זוגי אשר נוצר בו קרע בלתי ניתן לאיחוי. אפליה שכזו בין מעמדן המשפטי של נשים שנישאו כדמו"י לבין מעמדן וחירותן של נשים שנישאו בנישואים אזרחיים, עלולה להיווצר בעקבות פסיקה בבית הדין שתבטל גט באופן רטרואקטיבי. פסיקה זו תפגע קשות בעיקרון השוויון, ותוצאותיה מי ישרון – יתכן שאף תדחף נשים רבות להינשא דווקא בנישואין אזרחיים – דבר שבית הדין בוודאי מתנגד לו ולא ירצה לעודדו.

19. בעקבות פס"ד לב ובבלי (יובאו להלן) חלות זכויות היסוד של כל צד גם בבית הדין הרבני ואין בהפעלת דין דתי להביא לביטול זכויות אלה במקום שאין לכך הצדקה והכרח. בענייננו, מצב בו יתאפשר ביטול גט או קבלת המונח גט על תנאי יביא להרעת מצבה של אשה שנישאה כדמו"י באופן קיצוני לעומת אשה שנישאה בנישואים אזרחיים. ראוי כי בית הדין הרבני ישאף להקטנת הפערים בין נשים המבקשות לשים קץ למערכת יחסים שאינה קיימת עוד, במיוחד לאור העובדה שבני הזוג חיים בפירוד, וכי האשה נושאת ברחמה ילדו של אחר.

הזכות לחירות העובד

20. אם יבוטל הגט תהא זו פגיעה מהותית בזכותו של הוולד שטרם נולד: חירותו של הילד/ה תיפגע מהותית, שכן מי שמזוהה כממזר במוסדות הרישום הרבניים במדינת ישראל לא יוכל להינשא כדת משה וישראל עם מי שיחפוץ. בכך יש פגיעה ניכרת ומהותית בזכותו לחירות ולכבוד, שכן לא יוכל / לא תוכל הילד/ה להינשא ליהודי תושב הארץ כדת משה וישראל.

איסור הפגיעה בזכויות היסוד של האשה על ידי האיש

21. לאחר הדיון עד כה בדבר הפגיעה המהותית בחירותה של האשה, אין אנו בני חורין לסיים את הדיון מבלי להסביר ולפרט כיצד קמה חובה של האיש לכבד את חירותה של האשה על אף שלכאורה חלים ומכוונים חוקי היסוד – שכל תכליתם הגנה על זכויות יסוד – על רשויות שלטוניות ולא מתייחסים לכאורה באופן מפורש ליחידים ולגופים פרטיים. יפים וברורים דבריו של הנשיא (בדימוס) ברק בעניין קסטנבאום: "עקרונות היסוד הם עקרונות של השיטה כולה, ולא של המשפט הציבורי בלבד. זכויות היסוד של האדם אינן מכוונות רק כנגד השלטון. הן מתפרסות גם ביחסים ההדדיים שבין הפרטים לבין עצמם. כלום יעלה על הדעת כי ניתן לערוך חוזה בישראל בין שני פרטים, ולפיו האחד הופך להיות עבד של האחר? אכן, השאלה האמיתית אינה, אם עקרונות היסוד של המשפט הציבורי חלים בתחומי המשפט הפרטי. התשובה על שאלה זו פשוטה היא וברורה – כן. השאלות האמיתיות הינן, כיצד מוזרמים עקרונות היסוד של המשפט הציבורי אל תחומי המשפט הפרטי, ומהם הצינורות דרכם מועברים עקרונות אלה אל ההתנהגות של הפרט ביחסיו עם פרטים אחרים אף כאן דומה שאין מחלוקת על כך שכללי המשפט הציבורי מוצאים את ביטויים בתחומי המשפט הפרטי בדמות עקרונות פרשנות שונים, המופעלים על פעולות משפטיות במשפט הפרטי" (עא 294/91 חברת קדישא גחש"א "קהילת ירושלים" נ' ליונל אריה קסטנבאום מו (2) 464, עמוד 530). עוד מוסיף הוא ואומר: "כל פרט חייב בכיבוד זכויות היסוד של הפרט האחר. אכן, חובתו של הפרט לקיים את זכויות היסוד של זולתו נגזרת מאותו מקור עצמו ממנו נגזרת חובת השלטון – אלה הם תפיסות היסוד החברתיות ועקרונות היסוד המשפטיים עליהם בנויה שיטת המשפט". (שם, עמוד 531).

22. יוצא אם כן, כי לפי עקרונות פרשניים כגון עקרון תום הלב ותקנת הציבור מחויב האיש בשמירת או באי הפרה של זכויות היסוד של האשה. סברה הטוענת כי הגט ניתן כחלק מהסכם חוזי ובהפרת אי אלו מתנאיו יכול הבעל ליטול את חירותה של האשה תהיה פרשנות הנוגדת בתכלית את עקרון תקנת הציבור. עקרון זה מזרים את נורמות המשפט הציבורי אל תוכו של המשפט הפרטי ומאפשר לבחון את התחייבותו והתנהגותו של כל פרט בחברה מול כל פרט אחר. כפי שקבע הנשיא שמגר בפ"ד פלמונית נ' אלמוני: "הבסיס העיוני המונח ביסוד הכללים, שעל-פיהם בוחנים תקפותן של התקשרויות לפי אמת-המידה של תקנת הציבור, טמון בהשקפה, כי ההימנות על קבוצה חברתית, או על סוג אנשים מוגדר, גורר עמו, לעתים, התחייבויות בעלות משקל כה מכריע וכה קובע מבחינה חברתית וציבורית, עד כי אין להסכים לכך שפלוגי הנמנה על הקבוצה או סוג האנשים יפרוק מעל עצמו,

באמצעותה על התקשרות חוזית גרידא, את עולה של התחייבות כגון זו". (עא 614/76 פלמונית נ' אלמוני לא (3) 85, עמוד 85).

23. בענייננו, מן הראוי לקבוע כי דרישה לביטול גט וטענת גט על תנאי מנוגדת בתכלית לזכויותיה של האשה, וקבלתה תאפשר פגיעה מהותית בזכויות החירות הבסיסיות של האשה. עקרון תקנת הציבור מאפשר לנו לבחון את דרישתו של האיש ואת טענותיו החוזיות והמשפטיות לאור וביחס לזכויות היסוד שהוקנו לכל אדם ולומר כי אין לאפשר פגיעה של האיש בזכויות החירות של האשה. כפי שהוכח לעיל, צפויה פגיעה מהותית בזכויותיה של האשה אם יבוטל הגט שניתן לה או אם יאפשר בית הדין הרבני להחיל דין של גט על תנאי – ובביטול התנאי יבוטל חלילה הגט.

חובתו של בית הדין הרבני – בהגנה על חוקי היסוד ובשמירתם

24. חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, המחייב לשמור על כבודו של אדם ולהגן על חירותו, קובע את חובתן של הרשויות לשמור מפני הפרת הזכויות ולדאוג להגנה על זכויות אלו. לפי ס' 11 לחוק היסוד, מחויבת כל רשות שלטונית באשר היא לכבד את הזכויות המצויות בחוק, כך נקבע בבג"ץ לב: "כל רשות מרשויות השלטון חייבת לכבד את הזכויות שלפי חוק יסוד זה. בתי המשפט ובתי הדין הם 'רשויות שלטון' על פי הוראה זו. על רקע זה נקבע כי חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו חל גם בבתי הדין הרבניים" (בג"ץ 3914/92 לב נ' בית הדין הרבני, פ"ד מח(2) 491) (להלן: בג"ץ לב).

25. בית הדין נתפס אם כן, כרשות שלטונית לכל דבר ועניין. יתרה מכך, יש חשיבות גדולה לאחידות בדבר זכויות היסוד בין ערכאות השיפוט השונות הקיימות במדינה. וראו גם בג"ץ וזגיאלי: "נוכח חשיבותה של הזכות לפרטיות והמעמד החוקתי שניתן לה בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ונוכח תכליתו של חוק האזנת סתר להגן על הזכות לפרטיות, נראה כי הכלל בדבר אי-קבילותן של ראיות שהושגו בהאזנת סתר, למעט סייגים מצומצמים שהמחוקק הורה עליהם מפורשות, ראוי שיחולו גם בהליכים בבתי-הדין הדתיים באופן שיוביל לאחידות נורמטיבית בעניין זה בערכאות המדינה" (בג"ץ 1135/02 וזגיאלי נ' בית-הדין הרבני הגדול בירושלים, נו(6) 14, 22; להלן: פרשת וזגיאלי).

26. בית הדין הרבני הוא ללא כל ספק אחת מרשויות השלטון וממנו שואב בית הדין הרבני את סמכותו לדון בענייני מעמד אישי.

27. הסמכות המוקנית לבית הדין הרבני היא לדון ולפסוק ע"פ חוק ובהתאם לחוק. לכן, מחויב בית הדין בדומה לכל רשות שלטונית אחרת לכבד ולהגן על זכויותיה של האשה, זאת על אף שהדין הנוהג בבית הדין בענייני גירושין דין דתי הוא, ובוודאי בעניינים אזרחיים. ניסח זאת השופט ברק בפס"ד בבלי: "כל אדם המתדיין בבתי הדין הרבניים מתייצב לפנייהם כשהוא נושא בכליו את מלוא זכויות האדם שמהן נהנה כל אדם בישראל. שיטת המשפט בישראל מבטיחה לכל אדם זכויות אדם. זכויות אלה עומדות לו בפני כל ערכאה שיפוטית. המעבר מערכאה שיפוטית 'אזרחית' ל'דתית' אין בכוחו להביא לאובדן או לשלילה של זכויות אדם

בסיסיות. אין זה עולה בקנה אחד עם תפישות יסוד אלה, כי המעבר מבית-משפט אזרחי לבית-דין דתי יביא לאובדן של זכויות בסיסיות אלה או לפגיעה בהן. אין לאפשר 'הפקעת' הזכויות האזרחיות הללו, בלא הוראת חוק מפורשת המקיימת את הדרישות הקבועות במבנה החוקתי שלנו" (בג"ץ בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים, מח(2) 221).

28. בהמשך לדיון שנעשה לעיל בדבר מהותה האמיתית של תביעת האיש, ברי כי לא נמצא פגם במתן הגט עצמו אלא כל מטרתו של האיש היא למנוע דיון מחודש בנושאים ממוניים שאינם נכנסים לגדר התחום המובהק של ענייני מעמד אישי. לכן, לא ראוי שיבחן בית הדין באספקלריא דתית גרידא את סוגית "גט על תנאי" שלכאורה עליו חתמו הצדדים. אלא מדובר בדיון בנושאי מזונות ומשמורת שיש לשקול אל מולם את הפגיעה בזכויות והאינטרסים של האשה.

29. על כן, כפי שנקבע בבג"ץ לב: "על בית הדין הרבני כמו כל ערכאת שיפוט אחרת, לערוך איזון ראוי בין מלוא הערכים, העקרונות והאינטרסים המתנגשים בכל סוגיה וסוגיה. איזון זה מוטל על הסמכות הטבועה 'מבחוץ', מכוח מכלול ערכיה של שיטת המשפט הישראלית. הוא משקף את מהותה ועקרונותיה של שיטת המשפט הישראלית" (בג"ץ 3914/92 לאה לב נ' בית הדין הרבני האזורי בתל-אביב-יפו מח (2) 491, עמוד 505).

30. בענייננו, בית הדין לא דן ופסק בשאלת ההסכם – כהסכם המעניק גט על תנאי, כפי שנטען על ידי האיש, תנאיו לא הובררו דיים לאשה. בנוסף, המחלוקות שמתעוררות הן בגדר אכיפת ההסכם שהיה בין הצדדים כשכל מטרתו של האיש היא "לאנוס" את האשה לתנאיו באשר למזונות ולמשמורת ילדם המשותף. על כן יהיה זה מן הראוי לאפשר לערכאה שיפוטית אזרחית לדון בסוגיות המזונות והמשמורת ולא לאפשר דיון בסוגית הגט או גט על תנאי בבית הדין הרבני. יש לאפשר את הדיון העיקרי בדבר מזונות ומשמורת בביהמ"ש לענייני משפחה כפי שתבעה האשה.

זכויות ואינטרסים של האיש ופוטנציאל הפגיעה בהם

31. בבחינת מכלול האינטרסים אשר נדרש בית הדין לבצע בבואו לקיים דיון בסוגיה משפטית דתית ונדרש הוא לתת פסק דתי העלול לפגוע בזכויות יסוד של האשה, נדרש בית הדין לשקול את הזכויות והאינטרסים של האיש ולבחון אם צפויה פגיעה בזכויות, ואם אכן צפויה פגיעה יש לבחון כמה מהותית תהיה הפגיעה באיש אם תתקבלנה טענות האשה.

32. מן המקרה עולה כי לעומת פגיעה מהותית בזכויותיה של האשה לא צפויה להיפגע זכותו של הבעל, שכן אינו יכול להיות באמת חפץ בהחזרת אשתו, אלא בפסיקה שתמנע ממנו את תשלום מזונותיו של בנו (שהם בגדר חובה דתית ואזרחית כאחד) ותמנע מגרושתו לקיים חיים ליד בן זוגה הנוכחי. ספק אם דרישתו לבטל את הגט או להעמידו על תנאי נתבעים על ידו בתום לב.

33. כיוון שכל תביעתו דה פקטו היא בתחום המזונות והמשמורת של בנם המשותף, ראוי להעביר את הדיון לערכאה אזרחית. ובכל זאת, אם יקוים הדיון בביהמ"ד, כיוון שאין המדובר בסוגיה

משפטית דתית שתאפשר פגיעה בזכויות יסוד של האשה, לא יוכל בית הדין על נקלה לאפשר פגיעה כה קשה בזכויותיה.

34. בענייננו, לא קמה מחלוקת אמיתית בדבר כשרותו של הגט. האיש תובע את האשה לטענתו עקב הפרת תנאי משמורת ומזונות שהיו מוסכמים בהסכם הגירושין, ולא בסוגיית הגט כשלעצמה. הראינו כי לא צפויה פגיעה מהותית בזכויות היסוד של האיש, לעומת פגיעה קשה ומהותית בזכויות היסוד של האשה. לכן, גם אם יבקש בית הדין לקיים דיון בסוגיית דתית משפטית, יהיה עליו לשקול את זכויות היסוד של הצדדים ולעשות כל אשר לאל ידו על מנת להגיע להחלטה שתאזן כראי בין זכויות אלה.

בחינה חוקתית – תנאי פסקת ההגבלה

35. פגיעה בזכויותיה החוקתיות של האשה תתאפשר רק תוך ביצוע איזון ראוי בין זכויותיה לזכויות האיש. נוסחת האיזון לצורך כך קבועה בסעיף 8 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. כלומר, פגיעה בזכויות יסוד של האשה ניתנות להגבלה על ידי זכויות יסוד אחרות. זכות היסוד היא יחסית וניתן לפגוע בה בחוק "רגיל" ובלבד שמתקיימת פסקת ההגבלה המצויה בסעיף 8 לחוק היסוד: "אין פוגעים בזכויות שלפי חוק-יסוד זה אלא בחוק ההולם את ערכיה של מדינת ישראל, שנועד לתכלית ראויה, ובמידה שאינה עולה על הנדרש או לפי חוק כאמור מכוח הסמכה מפורשת בו".

א. בחוק או לפיו: כאמור לעיל גט על תנאי או ביטול אינם מענייני גירושין ועל כן בית הדין אינו מוסמך לדון בכך, וממילא אין הוראת חוק המתירה ביטול גט או התנייתו בתנאים.

ב. הולם את ערכי המדינה: אין ספק כי גט על תנאי או ביטול מנוגדים לערכי מדינה יהודית ודמוקרטית. בענייננו, הכרה בסוגיה של ביטול גט או בהעמדת תנאים ממוניים לקניית חירותה של האשה, נוגדים בתכלית את הערכים המובאים בחוק היסוד. האיש מבקש להסיר מעצמו כל אחריות כלכלית ולהשאיר את ההסדר הכלכלי הקשור לגורל בנו, ומבקש ליטול בעבור זה את חירותה של האשה להינשא, להביא צאצאים ולבחור את מקום מושבה יחד עם בן זוגה מזה שנתיים. הכרה בערך החירות, בייחוד לאור פרידה של שנתיים, מחייבת את סילוק תביעתו של האיש מבלי להכיר בגט כגט התלוי בתנאי זה או אחר, או ככזה הניתן לביטול. ערכיה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית מחייב שמירה על מושג הגט ככזה המאפשר לאיש ולאשה להיפרד זה מזו אם נוצר ביניהם קרע שאינו ניתן לאיחוי, כך שכל אחד מהם יוכל לפתוח "דף חדש" ולהמשיך בחייו כאדם פרטי שאינו קשור עוד למערכת יחסים שאין האשה או האיש חפצים בה. "וכך ייגזר מכבוד האדם. ולא תהא בת ישראל כשפחה חרופה תחת אישה או כשבוייה שתיבעל לשנוא לה" (רמב"ם, אישות, יד, ח [א] כפי שמצוטט בפס"ד רפאלי).

ג. **לתכלית ראויה**: פורש בפסיקה: תכלית היא ראויה אם היא משרתת מטרה חברתית חשובה הרגישה לזכויות אדם. הענקת הזכות לבטל גט או להעמידו בתנאים היא האנטיתזה לתכלית הראויה, שכן במקום להגן על זכויותיה של האשה, היא פוגעת בהן בצורה עמוקה ביותר. אין בסוגיית גט על תנאי משום מטרה חברתית חשובה, ההפך הוא הנכון. תכלית חברתית תבקש לבטל מכל וכל טענות מסוג זה, שכן ביטול גט או העמדתו בתנאים מרחיבים את הכוח העצום בידי של האיש, ועשויים לשלול חירויות בסיסיות ביותר של כל אשה המבקשת להתגרש. לענייננו, אין נפקא מינא אם היה כוחה הכלכלי של האשה גבוה יותר משל האיש. בכל הקשור לסוגיית הגירושין נאמר בצורה ברורה כי מעמדה נחות אל מול זה של האיש מעצם היותה אשה המקבלת גט ואינה בעלת כוח או זכות להעניק אותו. רגישות לזכויות אדם תחייב את בית הדין הנכבד לתת מלוא התוקף לגט שניתן בעבר, ולהעביר את הסוגיות בדבר המזונות והמשמורת לביהמ"ש לענייני משפחה.

ד. **מידתיות**: דרישת פיסקת ההגבלה היא כי הפגיעה תהיה במידה שאינה עולה על הנדרש. דרישה זו כוללת שלושה מבחנים, הראשון: התאמה בין הוראת החוק לבין המטרה החברתית אותה מבקש החוק להגשים; השני: אמצעי שפגיעתו פחותה; והשלישי: היחס הראוי בין האמצעי למטרה – כלומר, בחינת הנזק לפרט מול התועלת לכלל. בענייננו, ברור כי אמצעי של ביטול גט או העמדתו בתנאים פוגע באשה פגיעה ניכרת ומהותית. דיני הגיטין שמטרתם לשחרר את בני הזוג מעול הנישואין כאשר הם חפצים בכך, לא ראוי שיצרו צעדיהם, וודאי לא כאשר תנאי ממוני כזה או אחר לא יהיה לרוחו של אחד הצדדים. הגם שהתופעה אינה ראויה בכל מצב, עולה כאן במיוחד וזועקת האפליה הטבועה בין האיש לבין האשה שברצותו יוכל האיש לטעון שהופרו תנאי הגט והוא בטל – והאשה מנועה מלעשות כן. זאת ועוד, מהי התועלת הצומחת לאיש אל מול הנזק העצום והפגיעה המהותית באשה, בוולד שברחמה ובבן זוגה מזה כשנתיים? האיש – אם תתקבל טענתו – ייחנה מפטור לשאת בהוצאות גידול של ילדו, שמעולם לא נשא בהן בפועל. לאיש אין זכות משפטית אשר נפגעת אם לא יבוטל הגט. לעומת זאת, אם יבוטל הגט תהיה פגיעה ניכרת באשה – שהוולד ברחמה יוכרז כמזמר, בן זוגה מזה שנתיים יאלץ לבחור בין עבודתו לבין גידול ילדו המשותף עם בת זוגו, והפגיעה החמורה מכול – האשה תיהפך להיות שוב נשואה לאדם שאינה רוצה עוד בשום פנים לחיות איתו. מבחן הנזק מול התועלת – זועק לדחות את תביעתו של האיש לבטל את הגט.

36. בסופה של הבחינה החוקתית מצווה בית הדין בשמירה על זכויות היסוד של הנתבעת ולכן, לאחר שפרשנו יריעה נרחבת בדבר הפגיעה הצפויה לה אם יבוטל הגט, ראוי כי בית הדין ידחה את תביעתו של הבעל לבטל את הגט או להעמידו בתנאים ממוניים. לא ראוי כי שיקולים זרים כגון ממון יביאו לידי פגיעה כה כבדה בזכויותיה, מה עוד שסילוק התביעה ודחייתה אינם פוגעים פגיעה מהותית בזכויות האיש. התוצאה הראויה היא שסוגיות הממון והמשמורת, שהם לב ליבה של התביעה, לא נדחים אלא יידונו ויישקלו בערכאה אזרחית שחזקה כי זכויות היסוד המונחות משני צידי המתרס ייפגעו בהחלטתה כמה שפחות.

דיני החוזים

37. בני זוג המסדירים ביניהם הסכם גירושין מעוניינים להתיר בו את כל מה שהיה קשור ביניהם – למעשה כורתים חוזה. אלא שהניסיון לטעון כי החוזה כולל תנאי מכללא שמא אם יופר מי מהתנאים – יופר גם הגט, הוא טענה מופרכת. גם אם תתקבל טענת גט על תנאי, לא ראוי שבית הדין יאכוף את קיומו של התנאי או יבחן את מידת סבירותו.

38. בין חופש החוזים למעורבות משפטית: אריאל רוזן-צבי, בספרו דיני המשפחה בישראל, בין קודש לחול, עמ' 362, כותב כך: "הקושי להתיר נישואין ללא הסכמה [של שני בני הזוג, ובעיקר של האישה] מטילה על השיטה המשפטית את החובה לעודד הסדרים בין בני הזוג. לשם כך יש להניח לצדדים חופש חוזים במינון גבוה. מעורבות רבה מידי של בית המשפט או פיקוח הדוק מידי עלולים להערים מכשולים מיותרים בפני בני הזוג ולהקשות עליהם את הדרך להסדר הגירושין. מאידך גיסא, חוסר השוויון בכוח המיקוח מזה, והצורך לשלם את מחיר הגט ולרכוש את החירות בממון וברכוש מזה, מחייבים פיקוח שיפוטי הדוק. רק כך ניתן להבטיח את השימוש הנאות בזכויות, את ההגנה על אינטרס הציבור ועל טובת הילדים, את שלומם של בני הזוג, את אפשרויות השיקום שלהם בעתיד ואת האיזון המינימאלי ביניהם".

הגישה הקלאסית בדיני החוזים דגלה בחופש החוזים, אולם מזה שנים רבות נוקטת השיטה הישראלית גישה כי ישנם עקרונות מוסריים וחברתיים הגוברים על עקרון חופש החוזים ומתירים התערבות שיפוטית, מטילים חובות שונות על הצדדים, ואף יש בכוחם לשנות ולבטל סעיפים בחוזה עליו הסכימו הצדדים מלכתחילה.

במקרה דנן, על אף שלכאורה נעשה ההסכם תוך מתן חופש גמור לבני הזוג לקבוע בו הסכמות כפי שירצו ויראו לנכון, אין כך הדבר. אכיפת הסכם הגירושין כפי שהראנו לעיל כחוזה הכולל גט על תנאי לא ראוי שתיעשה בבית הדין כיוון שנקודות המחלוקת אינן נוגעות לענייני הגט, כל מטרתן היא בבחינת הסדרת תנאים ממונים בין הצדדים, ובנוסף הראנו לעיל כי צפויה פגיעה מהותית בזכויות יסוד של האשה אם ייתפס החוזה כחוזה גט על תנאי.

לעניות דעתנו, הסכמת הצדדים המובעת בהסכם הגירושין ורצונו של מי מהצדדים להיחלץ ממנו צריכים להיבחן בערכאה אזרחית מוסמכת, אשר תתערב במקרה הצורך ותבחן באופן מהותי עד כמה נותן ההסכם ביטוי לרצונם החופשי האמיתי והכן של הצדדים.

39. הסכם הגירושין כפוף לדיני החוזים: בכל הנוגע להתערבות מאוחרת בשל פגמים ברצון ובסוגיות שונות הנוגעות להפרת ההסכם. לדוגמא, בע"א 757/70 אורבך נ' אורבך, כה(2) 104, ביהמ"ש דן בהסכם גירושין לאחר שהאשה החליטה כי אינה רוצה להתגרש ולכן אין תוקף להסכם. ביהמ"ש ערך את הדיון המשפטי במסגרת דיני החוזים (הפרה יסודית, העיקרון כי "חוזים יש לקיים", ויתור על זכות ממונית ועוד). אשר על כן, גם אנו נבחן את מערכת היחסים בין האישה לאשה בראי דיני החוזים הישראלים והעקרונות החוזיים כפי שהתפתחו בדין ובפסיקה. פס"ד בבלי הרחיב את תחולת הדין האזרחי גם לתחום שיפוטי של ביד"ר, כאשר מדובר בעניינים שאינם "ענייני נישואין וגירושין". אי לכך, גם אם יוחלט

שהנושא המצוי במחלוקת אכן נמצא בסמכותו של ביד"ר, יהיה ביד"ר מחויב לדון בו לפי עקרונות המשפט האזרחי ככלל, ובמיוחד לפי דיני החוזים, שכן המדובר הוא בהסכם גירושין, בהתאם לטענות אשר יובאו להלן.

40. עמידה על קיום חוזה בחוסר תום לב: סעיף 39 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973 (להלן: חוה"ח כללי) קובע כי "בקיום של חיוב הנובע מחוזה יש לנהוג בדרך מקובלת ובתום לב". במקרה דנן נוהג האיש בחוסר תום לב כאשר הוא דורש את אכיפת החוזה וביטול הגט. האיש משתמש באפשרות לביטול הגט כאמצעי לסחיטתה של האשה, ולא משום שבאופן כן ואמיתי הוא מעוניין בביטול הגירושין ובחזרה לשלום בית. הוא לא רוצה וגם אינו יכול כבר (מבחינה הלכתית: היא כבר קיימה יחסי אישות עם אדם אחר ועל כן אסורה על אישה) לחזור ולהיות נשוי לאשה, אשר הראתה באופן מובהק וגלוי כי אינו רואה את עצמה עוד קשורה לאיש, כאשר התחילה מערכת יחסים חדשה ואף הרתה לאחר שבכוונתה להתחתן עימו ולעבור איתו למקום מגורים חדש. בבג"ץ 59/80 שירותי תחבורה ציבוריים נ' בית הדין הארצי לעבודה, לה(1) 828, קובע השופט ברק שסעיף 39 לחוה"ח כללי מחייב לא רק להפעיל את החוזה בתום לב, אלא יש בכוחו גם לקבוע חובות נוספות מכוח עקרון תום הלב, אשר אינן כתובות בחוזה עצמו: "סעיף 39 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, עלול להטיל על בעלי חוזה חובות נוספות, שזכרן אינו בא בחוזה עצמו, אך הן מתבקשות מהצורך להביא להגשמת החוזה בדרך מקובלת ובתום-לב".

במקרה דנן, החובה הנוצרת היא חובתו של האיש לנהוג בתום לב כלפי האשה ולא לגרום לה לסבל וייסורים נוספים. חובתו היא לשחרר אותה לדרכה מבלי לאיים עליה בביטול הגט ובחידוש קשר הנישואין ביניהם, קשר בו אינה חפצה עוד. לאשה עומדת הזכות לחירות אישית ולאוטונומיה על חייה ועל ההחלטות שתקבל, כפי שהוסבר בדיון החוקתי לעיל.

41. תקנת הציבור (סעיף 30 לחוה"ח כללי): נקבע בפסיקה כי התחייבות לגבי ויתור, הפחתה או הקפאה של מזונות ילדים הינה נוגדת את תקנת הציבור: בע"א 614/76 פלמונית נ' אלמוני, לא(3) 85, אומר השופט שמגר: "המכנה המשותף לכל ההכרעות השיפוטיות, על יסודן ולאורן יש להתעלם מהסכם הנוגד את תקנת הציבור, הוא בכך שבתי-המשפט לא יתנו ידם לחוזה אשר לדעתם פוגע בערכי החברה. חוזה בין הורים, הפוטר הורה מכל אחריות כלפי ילדו בכל הנסיבות על שינוייהן האפשריים, ואשר תוצאתו המסתברת היא פגיעה משמעותית בקטין ובזכויותיו, יכול שייפסל מטעמים שבתקנת הציבור". לא יתכן שביד"ר יקבע בטלותו של גט בשל הפרת תנאי שכזה (הנוגע למזונות הילדים) בהסכם הגירושין. גירושין הם עניין הקשור לחירות אישית ולמעמד משפטי. בחברה מתוקנת לא ראוי שעניינים אלו יהיו נתונים לתנאים ממוניים או אחרים כלשהם. אם כך לגבי מזונות ילדים, קל וחומר לגבי ביטול גט או תנאים בגט.

אמנם במקרה דנן ה"תנאים" המדוברים הינם ממוניים ולכאורה אין להם נגיעה לאישיות האשה עצמה. אולם מאחר שמי שקובע את סבירות התנאים הינו ביד"ר, איננו רוצים לאפשר מצב שבו ביד"ר, או כל ערכאה שיפוטית שהיא, יוכלו להכריע גם לגבי תנאים אישיים, שיובילו לשעבודה של האשה לאיש ונוגדים לחלוטין את תקנת הציבור (ראה סעיף 3(3) לחוק

החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה) תשלי"א 1970, להלן: **חוה"ח תרופות**). יודגש: ביד"ר מתבקש לתת ידו לקביעה כי האיש רשאי היה להתנות הסכמתו בתנאים הקשורים למזונות ולמשמורת הילד. בין שהאשה תסכים לתנאים אלו מתוך כוונה להפר אותם בעתיד, ובין שהתנאים יופרו בעתיד ללא כוונה מראש, הרי שהסכמת האיש לגט תהיה ניתנת לביטול בכל רגע נתון. התוצאה תהיה שהאשה עצמה תחשוש כל הזמן שהגט הניתן לה יבוטל, על כל המשתמע מכך, ומראש תכפה על עצמה לקיים את התנאים שנטלה על עצמה בלית ברירה לצורך קבלת הגט. יש בזה שעבוד של האשה לגבר ולכן קביעה שתאשר את היות הגט "על תנאי" סותרת את תקנת הציבור.

במקרה דנן, למעשה מבקש האיש לשעבד את האשה לתנאי החיים שהיו לה בעת שהתגרשו: מקום עבודה תובעני שלא מאפשר לה להקדיש את זמנה לגידול הילד, מקום מגורים הקרוב אליו (שמא כדי שיוכל לפקח עליה?...), הכנסה גבוהה שפוטרת אותו מתשלום מזונות לילד, וכו'. אולם אין לאיש שום זכות לשעבד את האשה לרצונו, והחוק אף יבטל הסכם שזוהי משמעותו. אם יקבל בית הדין את טענת התביעה שמדובר בגט על תנאי, משמעותו הינה לשעבד את האשה להסכם הגירושין לכל ימי חייה, מעשה אשר נוגד בבירור את תקנת הציבור ואף נקבע כמקרה שבו לא תיתכן אכיפת החוזה (ע"פ סעיף 3(3) לחוה"ח תרופות).

עצם העובדה שביד"ר בודק את קיומו של הסכם הגירושין לאחר הגט, ולמעשה בודק את התנאים המצויים בו שאינם בגדר סמכותו העניינית, מהווה פגיעה בחלוקת הסמכויות הענייניות במדינה מתוקנת, ונוגדת את תקנת הציבור ואת עקרונות היסוד של שיטת המשפט הישראלית המכירה בפיצול בין הערכאות הדתיות לבין בתי המשפט האזרחיים.

עצם החסימה של צד לסכסוך מלכת לבימ"ש ולהביא בפניו את הסכסוך, עצם המניעה של זכות העמידה מאדם כלשהו מהווה פגיעה בתקנת הציבור. בע"א לוינ' נ' לוינ, מח(2) 862, אומר ביהמ"ש: **"תקנת הציבור דורשת שהדרך אל בית המשפט תהיה פתוחה, כדי שבית המשפט יוכל לדון ולהכריע בסכסוכים משפטיים למיניהם... גישה חופשית ויעילה אל בית המשפט היא זכות יסוד, אף אם עדיין אינה כתובה עלי חוק יסוד, ובית המשפט אמור להגן עליה כמו על זכויות יסוד אחרות"**.

לסיכום, במקרה דנן כוללת תקנת הציבור את האינטרס הפרטי של האשה לחירות ולכבוד, אך גם את האינטרס הציבורי של אי קיום יחסי "זנות" מחוץ לנישואין מה שעלול להביא לילדים ממזרים, אי קיום נישואין שאינם נישואין (שכן אחד הצדדים יחשב פתאום לנשוי), וקיום דיונים משפטיים המכבדים את חלוקת הסמכויות בין הערכאות ואת הזכויות המהותיות של הצדדים.

42. **אכיפה בלתי צודקת**: סעיף 3(4) לחוה"ח תרופות קובע חריג לאכיפה של חוזה אם: **"אכיפת החוזה היא בלתי צודקת בנסיבות העניין"**. סייג זה מאפשר שיקול דעת נרחב לערכאה השיפוטית הנקראת לאכוף הסכם. במקרה שלנו יהיה זה בלתי צודק בעליל לאכוף את ביטול הגט על האשה, שכן כבר הסתמכה עליו, נכנסה למערכת יחסים חדשה ועלולה לסכן את מעמדו ההלכתי של העובר אשר ברחמה, וכן משום שהתעורר צורך כן ואמיתי בפתיחה מחדש

של עניין מזונותיו של הקטין בשל שינוי נסיבות אצל האשה. עצם הגשת התביעה, והגשתה לבית המשפט לענייני משפחה דווקא ולא לביד"ר, על אף שהם נוגדים את מה שסוכם בין הצדדים, אינם מהווים הצדקה מספקת לביטול הגט שמשמעו פגיעה בחירות הפרטית והאישית של האשה, כפי שהוכח לעיל.

בע"א 3833/93 לוינ' לוינ' (לעיל) נקבע כי ניתן לשקול שיקולים של טובת הציבור: "התשובה לשאלה אם בית המשפט רשאי לתת דעתו על שיקולים של טובת הציבור, שעה שהוא שוקל אם לצוות על אכיפת חוזה, נובעת מפרשנות החוק, לפי לשונו ולפי תכליתו גם יחד. סעיף 3(4) לחוק התרופות מסמיך... לשקול אם האכיפה 'בלתי צודקת בנסיבות העניין'. לפי לשונו, אין הסעיף מחייב תפיסה צרה של צדק, המוגבלת ליחסים שבין הצדדים לחוזה, להבדיל מתפיסה רחבה של הצדק, הכוללת גם שיקולים של טובת הציבור. כמו כן, לשון החוק אינה מחייבת היקף צר של נסיבות העניין, המשתרע רק על המצב וההתנהגות של הצדדים לחוזה. נסיבות העניין עשויות לכלול, לפי לשון הסעיף, גם נסיבות חיצוניות, ובכלל זה גם נסיבות הנוגעות לטובת הציבור. לשון הסעיף אינה מונעת בעד בית המשפט מלשאל אם אכיפת החוזה תהיה בלתי צודקת בהתחשב בהשפעה של האכיפה, בנסיבות העניין, על טובת הציבור, לרבות ערכי היסוד של החברה".

במקרה דנן, יהיה זה בניגוד לטובת הציבור לקבוע שניתן לבטל למפרע גט שניתן בבית הדין הרבני משום שהדבר יפגע בוודאות הגיטין ובהסתמכות עליהם. יש בכך פגיעה חמורה לא רק בזוג שבפנינו, אלא בכל איש או אשה גרושים באשר הם – אשר לא יוכלו לשקם את עצמם לאחר הליך הגירושין (הכרוך במשברים נפשיים ורגשיים קשים בכל מקרה) ולהיכנס למערכות יחסים חדשות, משום שיתקשו למצוא מי אשר יסכים להתקשר עימם בידעו שהוא עלול לפתע למצוא את עצמו בקשר עם אדם נשוי, שהרי זה טאבו בחברה המודרנית האסור גם לפי חוקי התורה. בנוסף, אם יקבל ביד"ר את התביעה לביטול הגט, תהיה בזה פגיעה חמורה בצדדים שלישיים, היינו ביונתן אשר עומד לשאת את האשה ואשר מקיים עימה מערכת זוגית מזה שנתיים, ואף קיווה וציפה להקמת משפחה משותפת.

לגבי עצם התנאים שבגט, הרי שטובת הציבור מחייבת שלא לחסום דרכם של תובעים לביהמ"ש על-ידי הסכם המחייב להגיש תביעות עתידיות רק לביד"ר, ללא קשר לשאלה אם נושא התביעה נמצא בסמכותו העניינית של ביד"ר. ביהמ"ש העליון רואה בכך עיקרון כה חשוב עד שהוא מכניס אותו לקטגוריה של "תקנת הציבור", כפי שהראינו לעיל (פס"ד לוינ' לוינ' לוינ'). כמו כן מחייבת טובת הציבור שקטינים יקבלו מזונות מהוריהם, גם אם סוכם בין ההורים בזמן מוקדם יותר שצד אחד לא יתבע מהצד השני מזונות.

43. סיכול החוזה: לעיתים ישנו מאורע כלשהו המסכל את קיום החוזה אך אינו תלוי באחד הצדדים לחוזה. במקרה כזה רשאי ביהמ"ש שלא לצוות על אכיפת החוזה ולא להעניש את הצד המפר. סעיף 18(א) לחוק החו"ח (תרופות על הפרת חוזה) פוטר את המפר מחבות בהתמלא תנאי הסעיף, וזוהי לשונו: "היתה הפרת החוזה תוצאה מנסיבות שהמפר, בעת כריתת החוזה, לא ידע ולא היה עליו לדעת עליהן או שלא ראה ולא היה עליו לראותן מראש, ולא יכול היה למנען, וקיום החוזה באותן נסיבות הוא בלתי-אפשרי או שונה באופן יסודי

ממה שהוסכם עליו בין הצדדים, לא תהיה ההפרה עילה לאכיפת החוזה שהופר או לפיצויים". בפס"ד נחמני נ' נחמני, קובעת השופטת שטרסברג-כהן שטענת סיכול תתאפשר בדיני משפחה גם כשמדובר בפעולה רצונית: "בעניין דן מדובר בהסכם מיוחד, ולא מתחייב ואף לא ראוי להחיל עליו את דוקטרינת הסיכול בצורתה הדווקנית. בקטגוריה כזו של הסכמים יש לראות בשינוי ביחסו הנפשי של המערער לאשתו ובאי-נכונותו להביא לעולם ילד משותף עמה כשהם אינם חיים עוד ביחד ולאחר שהקים משפחה חדשה, מאורע מסכל" (ע"א 5587/93 נחמני נ' נחמני מט (1) 485).

אם נשליך למקרה דנן, בהסכמים בדיני משפחה ובין בני זוג – גם אם האשה ביוזמתה ובמעשיה גורמת להפרת החוזה, כאשר נעשה הדבר באופן ובנסיבות שהיה בלתי אפשרי לצפות מראש או מוצדקות חברתית, תתקבל טענת סיכול והיא לא תהיה בעלת חבות. כפי שכבר הראנו לעיל, אין זה מן הצדק לאכוף כעת את קיום החוזה, שכן בנסיבות החדשות כבר בלתי אפשרי מצד האשה לקיים את החוזה כפי שהיה עד כה, והיה בלתי אפשרי לצפות מצידה בעת הגירושין שתצצה לעזוב את עבודתה ואת עירה על מנת לפתוח בחיים חדשים במקום רחוק יותר. המסקנה המתבקשת היא שלא יהיה זה צודק לפסוק ביטול של הגט למפרע.

44. זכויות צדדים שלישיים: על אף שהגישה הקלאסית סוברת ששיקולי צדק באכיפה יש לשקול רק בין הצדדים לחוזה, במספר מקומות בפסיקה נקבע כבר אחרת (למשל בפס"ד לוינ' לוינ' הנ"ל). בענייננו, על ביהמ"ש להכניס במסגרת מערכת השיקולים שלו גם את הפגיעה הצפויה לצדדים שלישיים נוספים, שכן אם יבוטל חלילה הגט, לא יוכל הבעל העתידי לשאת את האשה, והיילוד העתידי להיוולד עלול חלילה להפוך לממזר.

45. גמירות דעת: גמירות דעת היא התנאי הבסיסי ביותר ליצירת חוזה. דרישה זו כוללת בתוכה את הדרישה למפגש רצונות הצדדים ולהסכמתם להתקשר בחוזה. סעיף 2 לחוה"ח דורש גמירת דעת של מציע ההצעה, וסעיף 5 דורש את גמירת הדעת של הניצע להתקשרות. גם מבחינה אובייקטיבית וגם מבחינה סובייקטיבית נראה שלא הייתה גמירת דעת מצד הצדדים, להיותו של החוזה חוזה גט-על-תנאי. הפסיקה קבעה את המבחן האובייקטיבי כמבחן המכריע לצורך קביעת גמירות דעת: "המבחן לקיומה של גמירת-הדעת יהיה בדרך-כלל מבחן אובייקטיבי, היינו השאלה תהיה אם בנסיבות כגון אלה היה אדם סביר לומד מן ההצעה שהופנתה אליו על כוונה ליצור יחסים משפטיים" (ע"א 440/75 זנדבק נ' דנציגר, פ"ד ל (2) 260 פסקה 5).

בע"א 5652/90 עברון ואח' נ' לופט ואח', מו(5) 380, נקבע שהתנהגות הצדדים לפני, בשעת ולאחר הכריתה מעידה על גמירת דעת, וכך נבחן את המקרה דנן. מהסתכלות בטקס הגירושין ובחתימת ההסכם נראה בבירור כי שני הצדדים, גם האיש וגם האשה, רואים אותו כסופי, ולא חושבים עוד על עצמם כזוג נשוי. בשעת טקס מתן הגט אמר האיש, "הרי את אסורה עלי לעולם ומותרת לכל אדם אחרי", ובוודאי שכאשר אמר מילים אלו התכוון להן ולא חשב בליבו על האפשרות שמילים אלו אינן נכונות ותקפות לגביו (ובמקרה שיבוטל הגט יחזרו

להיות זוג נשוי). כך היו רשומים בכל רשויות המדינה, וכך כיוונו את התנהגותם לאחר הגירושין: שניהם התארגנו לקראת גידול משותף של ילדם על-ידי הורים גרושים, ובמיוחד האיש, ששכר דירת מגורים נפרדת בקרבת מקום למקום מגוריו של הילד. האשה התחילה במערכת יחסים חדשה ואף הרתה לבן זוגה החדש, דבר שבוודאי לא הייתה מעזה לעשותו אילו חשבה שישנו סיכוי שהיא עדיין נשואה, בשל החשש שהילד שיוולד לה יהיה ממזר האסור לבוא בקהל ישראל. אילו היו רואים את המצב כהפיך ודאי שהיו לכך עדויות על פני השטח, אולם מהיעדרן של אלו ניתן להסיק בבירור ששני הצדדים לא ראו את החוזה כחוזה על תנאי, אלא כחוזה סופי שלא יתכן כי יבוטל, ולכן בהיעדר הוכחה של גמירות דעת הצדדים, חסרה הדרישה הבסיסית להוכחת קיומו של חוזה.

אפשרות נוספת לבחינת גמירות הדעת, כלומר כדי לדעת אם הצדדים התכוונו ליצור יחסים משפטיים, היא לשאול אם ההסכם יצר אצל כל אחד מהצדדים הסתמכות על הבטחת חברו, שבעקבותיה שינה את מצבו לרעה (דנ"א 2401/95 נחמני נ' נחמני, פ"ד נ (4) 661). במקרה דנן אין ספק שהאשה שינתה את מצבה לרעה בהסתמך על הגט ולא ראתה אותו כניתן לביטול: היא ויתרה על זכויותיה הממוניות למזונות ילדים והסכימה להגביל עצמה לערכאה שיפוטית מסוימת. אילו חשבה שמדובר בגט על תנאי, כמובן שלא הייתה מסכימה לכך. כלומר, חסרה כאן הכוונה ליצור יחסים משפטיים המבוססים על תנאי. האשה ראתה ודאי את חוזה הגירושין כחוזה סופי ומוגמר ולא כזה התלוי בתנאי מאוחר כלשהו.

אנו נטען שלא הייתה גמירת דעת לגבי עצם כריתת החוזה כחוזה על תנאי, שכן אין ספק שהאשה לא הייתה מסכימה לכריתת הסכם שמגביל את יכולתה לתבוע מזונות עבור ילדם למקרה שישתנו הנסיבות (למשל אם תפוטר מעבודתה וכו'), וודאי לא הייתה מסכימה לכך שההסכם יהווה תנאי לעצם קבלת הגט.

סיכומו של דבר

46. לאחר היריעה הרחבה שפרשנו בדבר היעדר סמכות של בית הדין לדון בסוגיה, הפגיעה המהותית והקשה בזכויות היסוד של האשה וההגנות החוזיות שהראינו לעיל, נבקש מבית הדין הנכבד כי ידחה את תביעתו של הבעל להכיר בגט כגט על תנאי ויעביר את הדיון במזונות ובמשמורת בנם המשותף של בני הזוג לערכאה האזרחית המוסכמת לדון בסוגיות אלו.

אליה נריה
ב"כ הנתבעת

רודיך מירי
ב"כ הנתבעת

תיק מס' 315/08

בבית הדין הרבני האזורי

תל-אביב

בפני כבוד הדיינים:

הדיין הרב שלמה דיכובסקי,
הדיין הרב יאיר בן מנחם,
הדיין הרב יוסף וסרמן

עוזרת משפטית לדיינים: רעות חזן

יששכר אלעזרוב

התובע:

ע"י ב"כ דיאמנדי ליאור ו/או גורביץ' רובינזון אנה
ו/או ראובני גלי ו/או זינגרמן יולי ו/או שמש קרן
ו/או שטרנברג אורית ו/או שלומאי אורי ו/או בן-יהודה יונית
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

- נגד -

רוחמה אלעזרוב

הנתבעת:

ע"י ב"כ חזני לילך ו/או סירי מיכל ו/או רודיך מירי
ו/או אליה נריה ו/או גלקופ לאה ו/או פרידמן רועי
ו/או הרמן שירלי ו/או כביר יפעת
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

סיכומי משפט עברי מטעם התובע

בהתאם להחלטת כבוד בית הדין הרבני מתכבד התובע להגיש את סיכומיו לגבי עמדת הדין העברי באשר לפלוגתאות המוסכמות. התובע יטען כי יש לקבל את התביעה ולחייב את הנתבעת בהוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד.

בנוגע לטענת חוסר הסמכות

1. בכתב התביעה שהוגש ע"י בא כוחה של הנתבעת הועלתה טענת חוסר סמכות לביד"ר לדון במקרה הנדון. טענה זו תידון בסיכומי המשפט האזרחי. בקליפת אגוז, סמכות בית הדין הרבני לדון במקרה זה אינה נובעת מסמכותו הנמשכת לדון בשל אישור ההסכם בין בנה"ז, אלא בשל התנאי שהוצב במתן הגט. בשל כך, טענות הנתבעת אין בהן ולא כלום במקרה דנן.

2. הסוגיה של ביטול הגט הינה כמובן חלק מנושא הנישואין והגירושין, הנמצא בסמכותו הייחודית והבלעדית של ביד"ר, ע"פ ס' 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) התשי"ג-1993. מכאן שאין מקום לדון בהעברת הסמכות לביהמ"ש, שהרי הנושא אינו מצוי כלל וכלל בתחום סמכותו.

3. עפ"י המשפט העברי ככלל, אין להתדיין בבתי דין שאינו שופט עפ"י ההלכה וזאת משום האיסור של "ערכאות של גויים". אולם, בשל המציאות שנוצרה, כיום עניינים רבים של אנשים שומרי מצוות אכן נידונים בבתי המשפט. למרות זאת המחוקק הבין את הרגישות ההלכתית בתחום הנישואין והגירושין ולכן ראה לנכון להשאיר נושא זה בסמכותו הייחודית של ביד"ר. לכן פשיטא שביה"ד הוא בעל הסמכות היחידה המתאימה לדון בנושא.

4. **בבואו של ביה"ד הנכבד לדון בבקשתו של תובע לביטול גט עליו לבחון מספר שאלות עיקריות:**

א. מהו תוקפו ההלכתי של הסכם גירושין שאושר וקיבל תוקף של פסק דין?

ב. האם מותר להתנות תנאים בגט?

ג. האם ניתן לבטל גט לאחר שניתן?

ד. האם במקרה דנן הגט שניתן הוא גט על תנאי?

ה. האם במקרה דנן הגט שניתן הוא גט מוטעה?

נבחן את השאלות הנ"ל בבחינה הלכתית תוך התייחסות למחלוקת הראשונים בעניין ועד להכרעות בנות זמננו.

תוקפו ההלכתי של הסכם גירושין שאושר כפס"ד

5. אין להתעלם מהנוהג הקיים בימינו שרובם המוחץ של הסכמי הגירושין מקבלים תוקף של פס"ד בביה"ד הרבני או בביהמ"ש לבקשת הצדדים, ובהתאם לכך יש לברר האם יש להסכם גירושין זה תוקף הלכתי מדין קנין סיטומתא.

דהיינו, בענייננו יש לשאול מה התוקף ההלכתי של ההסכם שנערך בין התובע והנתבעת?

6. והנה מקור דין זה מופיע במסכת ב"מ (דף ע"ד ע"א):

"אמר רב פפי משמיה דרבא, האי סיטומתא קניא, למאי הלכתא? רב חביבא אמר למקניא ממש. רבנן אמרי לקבולי עליה מי שפרע, והלכתא לקבולי עליה מי שפרע. ובאתרא דנהיגי למקני ממש קנו" ע"כ. וברש"י ביאר "סיטומתא, חותם שרושמים החנוונים על החביות של יין שלוקחין".

7. אלא שעדיין יש לברר האם דין סיטומתא נאמר רק בקניין כפשוטו, או גם בהתחייבויות או הסכמים שנהגו לעשות בצורה מסוימת? בכדי ללבן שאלה יעוין בפס"ד מספר 1-64-9965 שניתן בביה"ד בחיפה, מפי הדיינים שחור, נהרי ומרוה. פסה"ד עסק בשאלה זו בהרחבה

וקבע כי לאור ההתייחסות ההלכתית של הפדרי"ם להסכמי גירושין – במציאות בת ימינו בה קיים נוהג זה שכל הסכם גירושין טעון אישור בי"ד או ביהמ"ש, וללא מתן אישור זה אין אפשרות מעשית להפעיל את ההסכם במוסדות המוסמכים לשם כך, המסקנה ההלכתית מהנוהג הקיים היא שיש להסכם גירושין זה תוקף הלכתי מדין סיטומתא. לכן, כמסמך בעל תוקף יש לו חשיבות רבה לא רק מהפן האזרחי-חוזי, אלא גם מהפן הדתי-הלכתי.

8. ביה"ד הוסיף והדגיש את חשיבות הסכמי גירושין וכן את חשיבות קיום המוסכם בהם:

"לסיכום דברינו ברור הדבר, שבתקופתנו מחובת ביה"ד היה להתקין תקנה זו ולהנהיג שכל הסכם גירושין יבוא לאישורו, ולעמוד על כך שהצדדים ימלאו אחר התחייבויותיהם בהסכם גם לולא היה קיים נוהג זה, ואין לו לביה"ד אלא לברך על המוגמר שהמנהג השתרש ואף קיבל מעמד משפטי המחייב את הצדדים לפעול בהתאם לכך. ויש לראות זאת גם תקף מדינא דמלכותא דינא לסוברים שדין זה שייך גם במלכי ישראל".

9. אולם, גם אם לא נקבל את השיטה הרואה בהסכם גירושין כקניין מדין סיטומתא, ישנה דרך נוספת לבחון את הסכם הגירושין מההיבט ההלכתי – מדין שטר שנחתם ע"י הצדדים ואף קיים בביה"ד גם אם לא קיבל תוקף של פס"ד והמבואר דינו בטוש"ע חו"מ סימן מ"ב.

10. בכדי להראות שהדיון הוא אינו דיון תיאורטי, אלא מופעל הלכה למעשה להלן מסי ציטוטים ממספר פסד"ים שניתנו בבתי דין רבניים:

א. כרך ג' (עמודים 363-368, הרה"ג, הדא"א, אלישיב, וז'ולטי) **"הסכם גירושין ללא קנין, יש לקיים את ההסכם מדין סיטומתא".**

ב. כרך ד' (עמודים 193-195 הרה"ג הדס, אלישיב, וז'ולטי) **"מי שחותם על התחייבות כמוהו כקנין ומועיל מדין סיטומתא".**

ג. כרך ו' (עמודים 316-323 הרה"ג שלזינגר וילנסקי וסורוצקין) **"אולם נראה שלכל הדעות יהיה תוקף להתחייבות זו ויחול שיעבוד על נכסי החברה מטעם סיטומתא, שלפי החוק והמנהג היא מחייבת".**

11. לענייננו, ההסכם שנחתם בין הנתבעת לתובע בבית הדין הרבני הינו הסכם בעל חשיבות קריטית המשפיע השפעה ישירה על מתן הגט עצמו. התובע סמך בלב שלם על הנתבעת ועל כך שהתייחסות להסכם תהיה רצינית ואמינה, שהרי אם לא כך לא היה מסכים תובע למתן הגט. הנתבעת הביעה זלזול מוחלט בכל המוסד המבורך של הסכמי הגירושין והתעלמה לחלוטין מההסכמות שהושגו לאחר דיונים ומאמצים רבים. צורת התנהגות שכזו, אם תעבור בצורה חלקה בביה"ד, עלולה ליצור תקדים לנשים מניפולטיביות על חשבון הגברים שסומכים על הנאמר בהסכם, הילדים שטובתם היא לנגד עינינו תמיד וכמובן זמנו היקר של בית הדין.

12. לאור העובדה כי ההסכם נערך ואושר ע"י בית הדין הרבני הנכבד, מן הראוי כי ביה"ד הוא זה שידון בתוצאות ובהשלכות של הפרתו ע"י אחד מהצדדים (במקרה הנדון הנתבעת).
אין ספק כי צעד של ביטול הגט הוא צעד קיצוני, אולם אל לבית הדין לחשוש ממנו במקרה בו הדבר נדרש וראוי עפ"י ההלכה, שהרי התעלמות מהנאמר בהסכם הופכת אותו – למרות התוקף ההלכתי שבו – לאות מתה וריקה מתוכן, חלילה.

הצבת תנאים בגט

13. הפוסקים הראשונים קבעו כי כאשר מדובר בחייב גט (דהיינו, כפיית גט) לא ניתן להתנות תנאים, הלכה המובאת בדבריהם של הרשב"ש, הרשב"א ושלמה דוראן האחרון. אולם במקרה שלפנינו אין מקום לכפיית גט על התובע, שכן אין עילה לכפות עליו ולכן אנו למדים מקל וחומר כי בענייננו אין כל מניעה להתנות. ניתן ללמוד זאת מדבריו של הרב איזירר בפס"ד פלונית נ' פלוני (תיק מס': 1-21-0027) שניתן בביה"ד הרבני הגדול:

"אמנם כיום לא נוהגים לסדר גט בתנאי, אולם לא פקעה זכותו של הבעל להתנות תנאי ולכן כיוון שזכותו המקורית היא להתנות תנאי והוא מציב את כדרישה מקדמית עובר לגט, יש לדרישה תוקף מכח זכותו להתנות זאת בגט".

14. כמן כן גם על פי דיני התנאים כפי שהוכרו כבר במשנה, רשאי הבעל להתנות תנאים למתן הגט לאישה:

"הרי זה גטך על מנת שתתני לי מאתים זוז הרי זו מגורשת ותתן על מנת שתתני לי מכאן ועד שלשים יום אם נתנה לו בתוך שלשים יום מגורשת ואם לאו אינה מגורשת אמר רבן שמעון בן גמליאל מעשה בצידן באחד שאמר לאשתו הרי זה גטך על מנת שתתני לי אצטליתי ואבדה אצטליתו ואמרו חכמים תתן לו את דמיה (משנה גיטין פ"ז מ"ה)"

15. עפ"י התלמוד (בבלי גיטין פג ע"ב) תנאים יהיו תקפים בגט רק אם הם קצובים ואפשר – ולו תיאורטית – לראות מציאות שבה בעתיד המוגדר תהא כבר קיימת כריתות מלאה בין בני הזוג. ודוק, ניתן לקבוע תנאי בגט שחל כל ימי חייו של האיש, אך לא ניתן לקבוע תנאי בגט שחל כל ימי האישה שאז לעולם היא איננה יכולה לצאת לחופשי. לענייננו, התנאים שהציב התובע למתן הגט אינם פוגעים בכריתות היחסים בינו לבין נתבעת, אלא רק נועדו בכדי להגן על יחסיו של התובע עם בנו יקירו אותו הוא מגדל לתורה ומעשים טובים ולמניעת התדרדרות כלכלית של התובע.

16. גם בהלכה המאוחרת נקבע שמותר להתנות תנאים בגט שאי קיומם פוסל את הגט בדיעבד – ובלבד שהתנאים הם סבירים וניתן לקיימם.

זאת ניתן ללמוד מדברי המהרשד"ם (שו"ת מהרשד"ם חלק אה"ע סימן מא) :

"אני בליבי שאין ספק שאפילו שאותם שאמרו חכמים במשנה בפ' המדיר ואילו שכופין מוכה שחין וכו' – לא אמרו שכופין לגרש, אלא אם אינו רוצה לגרש כלל. אבל אם ירצה לגרש אלא שרוצה להטיל איזה תנאי בגט בזה ודאי לא אמרו שכופין לגרש בלא תנאי... מצאתי בס"ה דינים שכתב בסוף ספר חזה התנופה אעפ"י שנותן גט לאשתו על מנת שלא תלכי לבית אביך שהגט כשר והתנאי קיים אין לשום אדם שישתדל בגט שיתן בתנאי כזה כי אין ספק שלא יתקיים התנאי הזה שאי אפשר שתעמוד על נפשה מלכת לבית אביה "

אין ספק שהתנאים שהציב התובע נכנסים בגדר תנאי סביר, שכן לא ביקש להגביל את חירותה או זכויותיה ולא מדובר בהתנאת תנאי בגט שנראה לכתחילה כבלתי אפשרי או שלא סביר לקיימו, אלא בסך הכל ביקש להגן על זכותו כאב ועל זכותו לפרנס עצמו בכבוד.

17. כאמור, הפשיטא של דברי המהרשד"ם קובעת כי ניתן להתנות כל תנאי בגט, אך חכמים בני דורנו צמצמו הלכה זו וקבעו תנאים נוספים בכדי שהתנאי יהיה תקף. אולם גם אם נבחן את התנאים בצורה המחמירה ביותר נראה כי אכן התנאים שהתנה התובע, שניים במתן הגט ואחד נוסף בהסכם, תקפים הם :

א. כל ענייניו של הילד ידונו בבית הדין הרבני.

ב. הנתבעת לא תתבע מהתובע מזונות עבור הילד.

הפרתם של שני תנאים והתעלמותה הבוטה של הנתבעת מההסכמות הביאה לבסוף את התובע למצב של חוסר ברירה ולכן פנה לבית הדין הנכבד ע"י הגשת התביעה. שני התנאים הנ"ל הם אלו שבמרכז התייחסותנו בסיכומים אלה.

18. להלן המבחנים המפרשים בצורה מצמצמת את קביעת המהרשד"ם ונועדו בכדי לבחון האם

התנאים שהותנו בגט תקפים הם:

א. מהרשד"ם – (אה"ע סימן מ"א) (על פי הבי"י [בית יוסף] סימן קמ"ג ושו"ע שם) :

"ודאי דוקא תנאי שכמעט נמנע מלהתקים, הוא דקאמר שכופין לגרש בלא זה; הא תנאי אחר שנקל לקיים, אין ספק שהכופה לגרש בלא תנאי מרבה ממזרים".

ניתן להתנות רק תנאים שניתן לקיימם בנקל. מבחן זה אינו חד משמעי זאת משום שהגבול אינו ברור (על הקושי בקביעת הגבול עמד גם יהודה ליב לנדסמן במאמרו "בעל המחוייב לתת גט, האם יכול להציב תנאים").

חשוב לציין כי גם הפוסקים המחמירים ביותר סוברים כי יש לבחון כל תנאי בנסיבות העניין, ע"פ המבחן הסובייקטיבי של האישה הנידונה, האם היא מסוגלת לעמוד בתנאים.

- ב. הרא"ש – ניתן להתנות תנאים רק אם הוגן ומוצדק בנסיבות העניין.
- ג. שרמן – בכפיית גט לא ניתן להתנות תנאי שהאישה לא יכולה לקיים.
- ד. מהרש"ם – הכוונה היא רק לתנאים שבדין יסודם.
- ה. הרב איזירר – ניתן להתנות כל תנאי גם אם אינו בדין, זאת כל עוד לא שולל כתובתה ונדונייתה, זאת גם אם תחייה בדוחק.
19. במקרה דנן כאמור לא מדובר בכפיית גט, לכן תוקף התנאים צריך להיבחן בצורה מקלה שכן התובע כלל לא היה מחויב הלכתית לגרש את אשתו אולם נענה לדרישתה ליתן לה גיטה. ניתן לראות כי עפ"י שלל המבחנים שהוצגו בהלכה אין ספק כי תנאיו של התובע כשרים ועומדים, שהרי דרישותיו לא היו שרירותיות, בלתי הוגנות או לא ניתנות למימוש ע"י הנתבעת. בהמשך נעמוד על קיומו של כל מבחן משמעותי שהצגנו לעיל.
20. בכדי להוכיח עמדתנו זו נבחן כל תנאי בנפרד:

א. התנאי הראשון: הקניית הסמכות לביד"ר בכל הנוגע לענייני הילד

התובע בהיותו אדם דתי מעוניין כי ענייניו של הילד ידונו בביד"ר, והדבר אף מתחייב מטובתו של הילד. העובדה שמצבו הכלכלי רעוע ואינו יכול לשלם עבור ייצוג משפטי מחזקת את רצונו להתדיין בפני בית דין זה, משום שלא יכול להופיע בביהמ"ש כאשר אינו מיוצג. מתקדים זה בו מדובר בנסיבות חמורות יותר, כשהתערבות ביה"ד תקפה גם למפרע וניתן להתנות על הסמכות לביה"ד, ניתן ללמוד מקל וחומר בנוגע להתנייתו של התובע במקרה דנן.

ב. התנאי השני: אי תשלום מזונות עבור הילד

בפס"ד 1-21-022290027 שניתן בבית דין הרבני קבע הרב איזירר כי ניתן להתנות תנאים של הקטנת סכום מזונות וגם תנאים שאינם קבועים בדין. כמו כן נקבע, כי ביה"ד רשאי לפתוח שוב את נושא המזונות ולבחון האם התנאי היה מוצדק בנסיבות העניין. כמו כן, הרב איזירר סובר כי ניתן להתנות כל עוד לא פוגעים בכתובתה ונדונייתה, בפסה"ד נקבע כי התניה על מזונות הילדים אינו תנאי שפוגע באלה (ע"פ הלכות חז"ל "יוציא ויתן כתובה"). יוצא מכאן שהתניית התובע על מזונות בנו תקפה היא, ואפשרית עפ"י ההלכה.

21. מבחנו של הרא"ש – "צודק והוגן בנסיבות העניין"

התובע ויתר על כל הרכוש המשותף, נכנע לסחטנות של הנתבעת וזאת למרות אהבתו אליה ורצונו להמשיך את חייהם המשותפים בשלום בית.

התובע לא רכש מקצוע מכובד כפי שיעדו לו כולם, המשיך בחייו הפשוטים ועבודתו הזוטרה והכול בכדי שהנתבעת תוכל להשביח את חייה ולמצות אותם, וזאת באהבתו אותה.

בשל העובדה שהשקיע את רוב זמנו בטיפול בילדם המשותף ומשק הבית, משכורתו הינה נמוכה בהרבה ממשכורתה של הנתבעת.

לא למותר לציין כי הסכומים הגבוהים אותם מרוויחה הנתבעת, הם גם בשל תרומתו הרבה של התובע, העובדה שאפשר לה לעבוד, ללמוד ולטפח קריירה משגשגת.

גם לאחר הגירושין, השקיע התובע את כל כספו כדי להמשיך לגור בסביבת בנו ובשל כך סובל מהתדרדרות כלכלית. הבית והרכוש ששייך היה לשניהם – שייך כיום לנתבעת בלבד.

לכן, גם בבחינה עפ"י שיטתו של הרא"ש נראה כי ויתור על תשלום המזונות הינו תנאי סביר בנסיבות העניין. בנוסף, ברור לכל, לפי הנאמר לעיל, כי אין כל מניעה לקיימו – במיוחד לאור מצבה הכלכלי של הנתבעת והרכוש עימו יצאה מהגירושין. קיומו אינו כרוך בקושי בלתי נסבל, אלא מדובר בתנאי צודק והוגן.

22. מבחנו של המהרש"ם – "רק תנאים שבדין יסודם"

ע"פ הדין לגבי מזונות ילדים – "קטני קטנים" – עד גיל 6: צרכים הכרחיים – החיוב אבסולוטי על האב, מכוח הדין. מעבר לכך: חיוב על האם והאב מכוח דין צדקה בלבד. דין הצדקה הוא חיוב לאו דווקא בר כפייה, ויש דעה האומרת שדין צדקה במזונות ילדים נוקשה יותר מדין צדקה רגיל, אך הוא וודאי קל יותר מהחיוב האבסולוטי על ה"קטני קטנים".

תקנת אושא (מימי התלמוד) משכו את הגיל שעד אליו האב חייב במזונות הילדים מגיל 6 עד גיל 12/13 כשאין הבחנה בין צרכים הכרחיים לבין מה שמעבר לזה.

אמנם תקנות הרחיבו את הדין בשלב מאוחר יותר, אך אנו רואים שע"פ הדין, התובע חב במזונות עד גיל 13, וגם זאת מדין צדקה.

מכאן, היות והילד נולד בשנת 1995 הרי שמלאו לו 13 שנים – ומכן שאין התובע חב במזונותיו עפ"י המשפט העברי וודאי שהנתבעת יכולה היתה לקחת על עצמה את חיוב המזונות של הילד.

לדעת פוסקים רבים, ביניהם גם הרב איזירר, אין חובה שהתנאה תהיה על דבר שבדין, אך אם לדעת ביה"ד יש חובה כזו, הרי שהיא מתקיימת ממילא במקרה דנן.

שיטתו של כבוד הרב דיכובסקי

23. כבוד הרב דיכובסקי מתנגד לשיטת ביה"ד המאפשרת הצבת תנאים בגט, אך גם הוא ככלל הפוסקים מחויב לדין תורה. גם כבוד הרב דיכובסקי מכיר בחשיבות ההתדיינות בבית דין רבני ואף מציין במאמרו "בעל המתנה את מתן הגט בביטול חיוביו הקודמים" (פורסם בתחומין כ"ו) כי החובה להתדיין בבית דין רבני גוברת על הכל. קל וחומר במקרה דנן כאשר התובע הינו אדם שומר מצוות, וההסכמה להפרת התנאים תגרום לילד לגדול עם דמות אב שיהדותו מוטלת בספק או במקרה "הטוב ביותר" אוכל טריפה ואינו שומר שבת.

24. לשיטתו של כבוד הרב דיכובסקי, גם עפ"י המהרשד"ם הבעל אינו יכול להתנות תנאים הקשורים לצד ג'. אולם דברי המהרשד"ם המצוטטים ע"י כל גדולי ההלכה בבואם לדון בעניין התניית הגט, מקורם בפס"ד שעיקר דיונו הוא תנאי הנוגע לצד ג'. האם דודה של

הנערה בדוגמא שמציג המהרשד"ם אינו צד שלישי? האם התנאי בדבר שלא תינשא לו אינו תנאי הנוגע לצד זה?

כבוד הרב דיכובסקי מסתמך על מקורות אלה וקובע שלא ניתן להתנות תנאים שאינם ראויים והגונים, לא תנאים הנוגעים לילדים או תנאים שיש קושי לקיימם.

אך לא ניתן להסיק מדברים אלה לנסיבות המקרה שלנו וזאת בשל מספר סיבות:

א. כפי שכבר צוין לעיל, בבחינת הנסיבות המיוחדות בענייננו, התנאים הינם ראויים והגונים.

ב. לאור משכורתה של הנתבעת ומצבה הכלכלי לאור חלוקת הרכוש, לא מדובר בתנאים אשר יש לנתבעת קושי לקיימם, ההפך הוא הנכון – חיוב התובע במזונות למרות ההסכמה ולגרום לו להתרסקות כלכלית – זהו מעשה שבלתי אפשרי ובוודאי בלתי ראוי לבצע.

ג. רוב הציטוטים והפוסקים המתנגדים להתניית גט מייחסים התנגדותם למקרה בו מדובר בבעל סרבן וכשהייתה כפיית גט. זהו לחלוטין אינו המקרה, שכן בענייננו לא דבק כל רבב בהתנהגות התובע אשר ניאות לפניו משורת הדין ליתן גט לנתבעת על פי דרישתה!

25. באשר להתנייתו של התובע שכל ענייני הילד ידונו בביד"ר, יש לבחון את דברי כבוד הרב דיכובסקי במאמר שאוזכר לעיל, אשר נאמרו גם כן בסוגיה שבה דרש הבעל להתדיין רק בבית דין רבני:

"טענת הבעל במקרה זה היא כטענתו של בעל כלפי אישתו שהיא עוברת על הדת. אבל כבר כתבו קודמינו בפסקי הדין הרבניים, שבעל אינו יכול לטעון על אישתו שהיא עוברת על הדת, אא"כ הוא שומר מצוות. בעל שעושה כל תועבה אינו יכול להתעטף בצדקנות, ולדרוש שאישתו תדקדק במצוות ולא תעבור על דת. מדובר כמובן, בדברים שאינם אוסרים אותם זה על זה. כמו כן, לא יכול בעל לטעון על אישתו שהיא עוברת על דת בדברים שעברו להיות נורמה חברתית, שאם לא כן, יוכל כל בעל להפוך לצדיק לעת מצוא, ולעשות את אישתו הנוהגת לפי הנורמה החברתית ששניהם מורגלים בה, לעוברת על הדת."

"בתיק הנדון מדובר בהאשמות כבדות מצד האישה על אלימות ואונס מצד הבעל, כולל עבירות בחיי האישות. אם נכונות טענות אלו, הרי מדובר בבעל שעובר עבירות חמורות, שאינו יכול לדרוש שדווקא אישתו תהיה צדקת ותמנע מהליכה לבית משפט."

אם נתעמק בדבריו של כבוד הרב דיכובסקי, נראה כי במקרה שלפנינו מתקיימות הנסיבות ההפוכות בדיוק לאלה שנשללו בפסק הדין. התובע הוא אדם שומר מצוות, ולעומתו יונתן, מה שעתידי להפוך לדמות משמעותית בחיי הילד, אינו שומר מצוות כלל וכלל. אין כל זכר לטענות אלימות או מעשי תועבה מצד תובע כלפי אשתו הנתבעת, חלילה. התובע עשה כל שיכל עבור

הנתבעת במהלך כל חייהם, טיפל בילד, במשק הבית והיה בעל לתפארת, וגם כיום הינו מוכן להחזיר עטרה ליושנה.

פוסקים רבים בביד"ר מנסים לבחון את התכלית האמיתית להעברת הדין אליו. בענייננו הסיבה האמיתית שבגינה רוצה התובע להתדיין בביד"ר היא משום שהוא אדם דתי, אשר ההתדיינות בביד"ר חשובה לו עד מאוד.

26. נושא נוסף שמפריע לכבוד הרב דיכובסקי, הוא המקרה בו הבעל התדיין בבימ"ש אחר – במקרה זה יש לקבל את פסה"ד ומרוץ הסמכויות נפסק. כאשר הוא אינו מסכים להתדיין בביהמ"ש צריך לומר זאת מראש, אחרת ביהמ"ש קנה סמכות. במקרה דנן, עשה התובע את המעשה אותו דורש כבוד הרב דיכובסקי, לא הגיע לשום דיון בביהמ"ש אלא חזר וביקש להתדיין בפני בית דין נכבד זה.

27. בשל מכלול הנסיבות במקרה דנן, נראה לנו כי על אף דעתו של כבוד הרב דיכובסקי, נראה כי במקרה הנדון ישנן פרצות ונסיבות מיוחדות ורגישות שבגינן יש לקבל את התנאים. נראה לנו שהמקרה שלפנינו מקיים את כל התנאים שהיה דורש בכדי שניתן יהיה להתנות על הגט, והיה מתיר זאת במקרה זה בכדי להגן על התובע.

28. לאחר שהגענו למסקנה כי מבחינה הלכתית אין מניעה לקבוע תנאים הגיוניים וסבירים בגט, כפי שקבע התובע, עולה השאלה: כיצד הדבר מסתדר עם כך שבעת מסירת הגט מתנים עם הבעל שהגט ניתן ללא תנאי שהרי זה מבטל כל מודעה בעניין? עפ"י הרב חיים שלמה שאן במאמרו שפורסם בסדרת תחומין כ"א 340-342, ביטול המודעות יפה רק לדבר שיכול להיות בו ספק לצדדים אם הדבר יתקיים או לא. ז"א אין באמירה זו של הבעל המגרש בכדי לבטל את התנאים שהציב, במיוחד כשמדובר בתנאים שבכוחה של האישה וביכולתה להביא למימושם.

29. במקרה הנדון ברור שלולא היה בטוח התובע כי תנאיו ימולאו ע"י הנתבעת, לא היה מסכים ליתן הגט.

ביטול גט – כיצד ומתי?

30. השאלה העיקרית שעולה היא האם ניתן לבטל גט או שמא בנתינתו יש מעשה גמור שאין להחזירו לאחור? לאחר הגיענו למסקנה כי ניתן להתנות תנאים בגט וביד"ר מאפשר זאת, אזי בוודאי רשאי ביד"ר לדון בשאלה האם יש לבטלו בצורה רטרואקטיבית באם הופר התנאי. מקרה בו ביד"ר יתעלם מהתנאים ומאי קיומם ע"י הצד השני יהפוך למעשה את התנאים שהותנו בגט לאות מתה. כל מטרת ההסכם היא לגרום לכריתות מלאה בין בני הזוג ע"י הגעה לעמק השווה, ברגע שאחד מבני הזוג מפר את ההסכמה הוא למעשה פוגם בכשרות הגט ועלול להיווצר מצב בו יהיה צורך בגט נוסף.

31. להלן מספק מקרים בהם הגיע בית הדין למסקנה כי יש לבטל את הגט בצורה רטרואקטיבית בשל הפרת התנאים במתן הגט:

א. **בפס"ד אנגל** שניתן בביד"ר ת"א ביום 20.02.02 – בוטל הגט בשל הגשת תביעה למזונות קטינים בביהמ"ש לענייני משפחה, זאת למרות שלא היה תנאי מפורש לפני מתן הגט הנוגע לעניין המזונות ממנו התעלמה האישה כליל.

ב. **בתיק מספר 56006448** שניתן בביד"ר אשדוד ביום 02.01.97 – ביה"ד אסר על האישה להינשא לאחר, וזאת ביוזמת ביה"ד למרות שלא היה תנאי מפורש לפני מתן הגט.

ג. **בפס"ד אברהם** שניתן בבית הדין הרבני הגדול ביום 30.04.00 – בעקבות חזרת האישה מהסכמתה לתנאים במתן הגט הורה בית הדין הרבני הגדול כי הגט מעוכב. ישנם, כמובן, מקרים רבים נוספים.

32. בכל מקרה בו האשה לא עמדה בהתחייבותה שבהסכם הגירושין יש לבחון כל מקרה לגופו – האם אכן קיימת "אומדנא דמוכח" שאילו היה יודע מראש לא היה מגרשה. ז"א עלינו לצאת מהשאלה האם גילה את כוונתו והתנייתו מראש? ברגע שקיים "אומדנא דמוכח" להתנייתו של הבעל הרי שניתן לבטל את הגט בדיעבד במקרה של אי קיום התנאי.

33. ע"פ תקדימיו של ביד"ר ניתן לראות כי הוא עצמו לעיתים מציע את ביטול הגט, זאת גם כאשר לא היה תנאי מפורש לפני מתן הגט. מכאן שקל וחומר שבמקרה עסקינן יש מקום לביטול הגט, היות והתנאים שהציב התובע היו קיימים ומפורשים – הן בשיחות לפני ההסכם והן בשעת סידור הגט. לכן, בנסיבות העניין משהפרה הנתבעת את התנאים יש לבטל את הגט לאלתר.

34. לפני ההחלטה של ביטול הגט יש לבדוק את נסיבות המקרה שהובילו לבקשת הביטול:

א. חשש בכשרות הגט הנובע מכך שלאחר מתן הגט התברר שהאישה לא עמדה בהסכם.

ב. חמור אף יותר – מקרה בו הבעל הוטעה מלכתחילה ולו ידע מההטעה לא היה מגרש.

במקרה הנדון נטען חלופית לשתי האפשרויות.

גט על תנאי

35. בבסיס הסכמתו של התובע לגרש את הנתבעת, על אף רצונו לשיקום היחסים, עומדים התנאים שגולמו בהסכם. השאלה שעולה היא האם גילה התובע את כוונתו ההחלטית בדבר התנאים לגט בשעת הגט? ז"א, האם היה "גילוי מראש" בשעת הגט?

36. מהי אם כן ההגדרה לשעת הגט בה נדרש הגילוי? עפ"י **שו"ת הב"ח החדשות** סי' צ' המובא במאמרו של הרב אוריאל לביא (שורת הדין כרך ב', קמ"ו-ק"צ) שעת הגט היא הזמן בו "עסוקין באותו עניין". דהיינו, הב"ח סבור שאף אותו פרק זמן שלפני סידור הגט שעסוקים בבירור הסוגיות הקשורות לעניין נחשבת כשעת הגט. דהיינו, אם הבעל הבהיר בזמן שהיו

עסוקים בסידור הגט כי הוא תולה את הגירושין בקיום ההסכם יש לחוש שהגט הינו גט על תנאי.

37. התובע, החל מהרגע בו נפתחו הדיונים הנוגעים לגירושין, ציין, הבהיר ואף חזר והדגיש כי אוהב את הנתבעת בכל ליבו ומאודו, אך מסכים לבקשתה להתגרש ממנו, ואף מסכים לוותר על זכויותיו ברכוש הרב שצברה הנתבעת, לרבות בית המגורים המשותף, בתנאי שלא תתבע ממנו מזונות עבור הילד ושכל ענייניו של הילד יידונו בבית הדין הרבני. לכן היות והתובע אמר בזמן שהיו עסוקים בסידור ענייני הגט כי הוא תולה את הגירושין בקיום הסכם, יש לחוש כי הגט הינו גט על תנאי.

38. מהו אם כן דינו של גט על תנאי? כך נכתב גם בשו"ת משכנות יעקב חלק אה"ע סימן ל"ד:

"גם אם ביטל הבעל את התנאים לפני סידור הגט כמקובל, לעולם הוא עומד בדעתו הראשונה. וסומך שיקיימו את מה שהבטיחו לו, ואם אינם מקיימים אח"כ, יכול לומר, אילו ידעתי שלא יקיימו לא הייתי מגרשה והגט בטל למפרע".

39. המסקנה מכאן היא כי במקרה הנדון בו התנאים נאמרו בצורה ברורה שבלעדיהם לא יינתן הגט, והיתה הבטחה של הנתבעת לקיימם בצורה מלאה ומוחלטת – הרי שגם במקרה זה יש לבטל את הגט למפרע.

40. בענייננו, גם אם תטען ההגנה כי התנאים שהציב התובע בגט לא נכתבו בו במפורש, הרי שעפ"י דעת הב"ח משתמע כי גם אם התנאי לא נכתב בצורה מפורשת אך נאמר בצורה ברורה שלא משמעת לשתי פעמים ע"י הצד המתנה – הרי שזהו תנאי תקף. התובע חזר והדגיש הן בשעת סידור הגט והן בשיחות שקדמו לו כי הגט יינתן רק בהתקיימות שתי התנאים, והנתבעת הביעה הסכמתה המלאה אליהן, מכאן כי אין שום מניעה לקבל את תנאים אלה ולראות בגט הנ"ל כגט על תנאי.

גט מוטעה

41. כמו בדיני הממונות כך גם בדיני קידושין וגירושין – אם הנישואין או מתן הגט נעשו בשל טעות הרי הקידושין בטלים או הגט בטל. זאת אומרת, אם טעה הבעל לחשוב דבר מה כלשהו ועל יסוד הטעות נתן גט לאשתו הגט פסול ומבוטל למפרע.

42. טענתנו היא, כי גם אם תטען ההגנה כי הגט המדובר אינו גט על תנאי בשל חוסר בהירות כוונתו של התובע לכאורה באשר לתנאים (טענה המתעלמת מהעובדות הברורות לכשעצמן), הרי שברור כי בכל מקרה הגט המדובר הוא גט מוטעה. מהי ההטעה? הנתבעת ידעה כי עבודתו של יונתן תובענית היא ולבטח ידעה על תוכניותיו וכוונתו לעבור לעבוד בעיר רחוקה עם הגיעו לסטאטוס של רופא מן המניין, מכאן שכל מטרתה בהסכמתה לתנאיו של התובע הייתה להשיג גט גם במחיר הטעייתו בצורה כ"כ נלוזה.

43. דין הטעות בגירושין אינו זהה לדין הטעות הכללי בדיני ממונות שכן הוא נבחן בכלים סובייקטיביים ולא אובייקטיביים. משמעות הדבר היא שגם אם הבעל יראה עניין כלשהו בטעות משמעותית ואילו אדם סתם יראה בה טעות שולית, עמדתו של הבעל היא הקובעת. אין ספק כי במקרה דנן התובע היה בטוח כי תנאיו יתקיימו והבהיר שרק קיום תנאיו יגרמו לו לתת את הגט, לכן לאור נקי מבטו הברורה של התובע ובטחונו בכך שהנתבעת תעמוד בהסכמות – הרי אין ספק כי מדובר בגט מוטעה והנתבעת הולכה אותו שולל מתוך מודעות ברורה לכך שאין בכוונתה לקיים את התנאים לאחר שתקבל את הגט.

44. אם כך מה הדין במקרה של גט מוטעה עפ"י חכמי ההלכה? עפ"י דעת המהר"ם מלובלין הגט בטל כדין מקח טעות ולא מהני מה שהבעל אומר שניתן הגט בלי תנאים. כלומר, האמירה בשעת מסירת הגט כי הוא ניתן ללא תנאים אינה רלוונטית, כל עוד אין ספק באשר לרצונו ויש "אומדנא דמוכח" לכוונתו.

45. דעה מחזקת נוספת היא דעת חלקת יואב אה"ע סימן כ"ה:

"אם בשעת סידור הגט כבר היה בדעת האישה שלא לקיים את מה שהבטיחה לו, הרי זהו גט מוטעה. כי אם היה יודע הבעל את הדבר במתן הגט לא היה מגרשה, ואם כן הוא מוטעה בעיקר המעשה, ואין אמירת הבעל שמגרשה בלא תנאי מועיל כלל והגט בטל".

46. בכדי לחזק את עמדתנו נציג מספר תקדימים מפסקי דין שניתנו בבתי דין רבניים לאחרונה בהם נקבע כי הגט מוטעה: בית הדין הרבני האזורי בתל אביב בפסק דין מס' 0428-21-1-01 מקרה בו האישה חזרה בה לאחר חתימה על הסכם גירושין והגישה תביעה להגדלת מזונות למרות ההסכמה, קבע ביה"ד כי הגט הינו גט מוטעה שאינו תקף עפ"י ההלכה.

47. פס"ד נוסף העוסק בגט מוטעה וניתן ע"י הדיינים הנכבדים דיינפלד, ריגר ודומב, קבע כי כאשר הסכם כרוך בסידור גט הרי שהפרתו חמורה כפליים, וזאת בשל ההשלכות על כשרות הגט. מהבחינה ההלכתית כאשר אישה מפרה את הסכם הגירושין שעל בסיסו ניתן הגט, עולות שאלות חמורות ביותר באשר לכשרות הגט.

לסיום דברינו

48. באשר לטענת הסמכות שעלתה ע"י ההגנה, מן הטעמים שהצגנו לעיל מסקנתנו היא כי לבית דין נכבד זה הסמכות הבלעדית לדון במקרה דנן.

49. כמובן, אין להתעלם מהילד שנושאת הנתבעת ברחמה. הנתבעת העלתה את הטענה כי ביטול הגט אינו בר ביצוע בשל העובדה שהסתמכה על הגט ובעקבותיו יצרה קשרים חדשים והיא אף בהריון מגבר אחר והביטול עלול להפוך את הילד לממזר.

לענין זה נביא ציטוט שמקורו בפסק דין **נתנאל נגד נתנאל**, תיק מס' 612 נ"ה, שניתן בבידור"ג, :

"שהוכחנו מהפוסקים, כי היות וכל חיוב הגט נובע מזה שזכותה של האשה לא להיות מעוגנת, ולכן במקום שהבעל טוען שמוכן לתת גט ע"פ דין תורה והאשה מסרבת אין נחשב הבעל כמעגן את האשה וטענתו צודקת, אלא אדרבא היא זאת שמעגנת את עצמה, בסרבה לדון על פי דין תורה, וברצונה להחזיק כספים שאינם מגיעים לה, וכתוצאה מכך אין לחייבו בגט".

50. בענייננו, אין זה כלל הגיוני כי הנתבעת תבוא בטענה שביטול בגט ממזר את הילד, שכן היא זו שגרמה במעשיה שלה לחשש ממזרותו. בעצם סירובה של הנתבעת לתנאים הפשוטים של התובע להם הסכימה מלכתחילה – התדיינות בבידור"ר ואי הגשת תביעת מזונות – היא זו שגרמה לסכנת ביטול הגט ע"י הפרתה הבוטה של התנאים בהסכם. ברור כי אין מדובר כאן בגחמה של התובע או ברצון לעכב אותה מלהמשיך בחייה החדשים, אלא רצון למלא אחר תנאים שהובטחו לו, כדי שגם הוא יוכל להמשיך ולהתקדם בחייו.

51. בנוסף, לאור יהדותו המוטלת בספק של יונתן יש להדגיש כי עפ"י ההלכה גוי שבא על בת ישראל נשואה והיא מתעברת ממנו – התוצאה היא שהילד אינו ממזר!!! כך היא ההלכה בגמרא מסכת יבמות דף מז עמוד א' וכן בשולחן ערוך אבן העזר סימן ד':

"ומי שאינו יהודי שבא על בת ישראל, הולד כשר לקהל, אלא שפגום לכהונה... עובדי כוכבים ועבד שבאו... על בת ישראל, בין פנויה בין אשת איש, הולד כשר, ופגום לכהונה".

52. גט מוטעה: לטענתה של הנתבעת לא היו לה אי אילו כוונות מלכתחילה שלא לקיים את ההסכמות, וכל עוד המצב נשאר כשהיה הייתה ממשיכה בקיום התנאים.

באמירה זו שתי בעיות מרכזיות – האחת, אין מדובר במקרה דנן בהסכם לזמן קצוב, לא נכתבה בו תניה שבשל שינוי נסיבות תוכל לחזור ולתבוע את התובע בניגוד לתנאים שהוכתבו בהסכם. עצם העובדה שהגישה תביעה לביהמ"ש לענייני משפחה באשר למזונותיו של הילד בניגוד להסכם, מוכיחה כי לא היה בכוונתה מעולם להמשיך ולקיים את ההסכם, אלא חשבה להמשיך ולעשות כן כל עוד הקיום לא יפריע למהלך חייה.

הבעיה השנייה, כפי שהוצגה לעיל, הנתבעת עבדה עם יונתן זמן רב והכירה אותו עוד לפני הגירושין, משכך מן ההיגיון כי ידעה על אופי עבודתו ומה צופה להם העתיד. מכאן שמלכתחילה הטעתה את התובע בכוונת זדון בחתימתה על ההסכם ובקבלת תנאיו.

53. לטענת הנתבעת ניסה התובע לרמות אותה, ניצל את חולשתה ברצונה לגט, ובכך כרך את כל חובותיו לגט. אין בטענה זו אמת ולא במאום, אבל היא מלמדת כי גם לשיטתה של הנתבעת היא ידעה היטב על כך שהמדובר בגט על תנאי בענייננו. לגוף הטענה, יוזכר כי התובע ויתר על כל הרכוש המשותף שיכל לקבל ממנו נתח נכבד ביותר, נענה לבקשתה לגט וזאת למרות חוסר רצונו להתגרש ואהבתו הגדולה אליה. מצבו הכלכלי לאחר הגירושין לא השתפר אלא ההיפך

הגמור הוא הנכון – הוא עומד כעת בפני התרסקות כלכלית. בשל השקעתו לאורך שנות הנישואין במשק הבית ובחינוך הילד, משכורתו נמוכה בהרבה ממשכורתה. ניתן אף לומר כי בבקשתה למזונות לאחר זמן יש אף מאפיינים של עושק ומרמה.

54. כשם שהסתמכה הנתבעת על הגט, הסתמך התובע על ההסכם שנלווה לו שכן הם מקשה אחת, לא ניתן להפריד בין מרכיביה בשל העובדה שהנתבעת שינתה את דעתה. התובע אינו מתכחש לבנו אלא אוהב אותו בכל מאודו, עושה כל שביכולתו כדי להיות קרוב אליו ומשקיע בו את הכספים הנחוצים, אמנם לא באמצעות תשלומי מזונות אלא במהלך פגישותיו עמו והשקעת משאבים בכדי לדאוג לו – זוהי עובדה אשר ביה"ד הנכבד אינו יכול להתעלם ממנה.

55. באשר לטענת הנתבעת כי "נכנעה ללחציו" של התובע – הנתבעת לא נכנעה לתביעותיו של התובע, אלא ההפך הוא הנכון – התובע הוא זה שנכנע לתביעותיה שלה. הנתבעת הפעילה כלפיו לחצים ממשיים ולא בחלה בשום אמצעי בכדי להשיג את מטרתה.

56. במבט על איזון המשאבים בין בנה"ז נראה, כי הסכום שעליו ויתר התובע – מחצית הדירה, הנמצאת באזור יוקרתי ולכן שוויה רב – עולה בעשרות מונים על סכום תשלומי המזונות אם היה צריך לשלם. מכאן, כי גם אם היה חוב של התובע כלפי הנתבעת, חוב זה בוודאי נפרע באמצעות הוויתור על מחצית הדירה שהייתה ללא ספק מגיעה לו לולא וויתור, והתובע שומר לעצמו את כל הטענות בעניין זה.

57. הנתבעת טוענת כי התביעה למזונות שהוגשה בביהמ"ש הוגשה כאפורטרופסותו של הילד ולכן הטענה בדבר הפרת ההסכם היא חסרת בסיס. אין בטענה זו ממש שכן לא צוין כי התביעה הוגשה בצורה שכזו, וגם אם נכון הדבר יש בכך חוסר תום לב מובהק!! נראה כי משלא יכלה הנתבעת להיכנס דרך הדלת, טיפסה מהחלון. כאשר יש תנאי מפורש שכל ענייניו של הילד ידונו בביד"ר, לא יכולה האישה אשר חתמה על ההסכם להתעלם ממנו ולחפש דרכים חלופיות בכדי להפר הבטחתה.

58. בס' 44 לכתב ההגנה, מציינת הנתבעת כי "לא ביקשה דבר מעבר למגיע לה. הבקשה למזונות הינם עבור בנם המשותף והם נובעים מהדין האישי של בנה"ז". כיצד יכולה לטעון כי מדובר בחובות הנובעות מהדין האישי, ולהגיש תביעתה בביהמ"ש? אם נלך ע"פ דבריה ישנה סיבה כפולה שבשלה התביעה צריכה לדון בביד"ר – הן בשל הדין האישי והן בשל התנאי שהוצב קודם לכן.

59. גט על תנאי – במקרה שלפנינו מדובר בגט על תנאי אשר תנאים כשרים ותקפים ע"פ מכלול הנסיבות כפי שהוצג לעיל. הנתבעת טוענת כי לא יאה להשליכו על הדין האישי, אך היא זו אשר הסכימה לתנאים שנקבעו בהסכם זה. היא אינה יכולה אחרי שנתיים ימים להחליט כי הסכם זה אינו תקף או אפשרי. במקרה דנן, באם רצתה להעלות טענה זו הייתה צריכה לעשות זאת תחילה ולא לאחר זמן רב משהתברר לה כי אינו חפצה בהסכם זה עוד. עפ"י המקורות שאוזכרו, ניתן לבטל גט בשל הפרת התנאים בו.

60. טובת הילד – אין חולק כי טובת הילד היא שיגדל עם שני הוריו, אך באין אפשרות לתנאים אידיאליים אלה יש לחפש אחר אפשרות אחרת שתיטיב עמו בצורה המרבית. בענייננו, המשך מגורים בקרבת אביו אשר גידל אותו והקנה לו ערכים עוד מהיותו תינוק היא קריטית להמשך התפתחותו של הילד. לתובע בן יחיד אשר ישא את שמו, בו השקיע את כל כולו במשך השנים והוא זה שיהווה את דור ההמשך שלו ויסעד אותו לעת זקנה – אין שום סיבה למנוע מהתובע ובנו את הקשר המיוחד הזה.

61. התובע הוא אב לבן יחיד, זאת משום שהנתבעת לא רצתה להביא עמו לעולם צאצאים נוספים. התובע השלים עם גורלו משום אהבתו אליה ומשום שרצה בטובתה שלה וכן בשמירה על שלום הבית, אך כיום היא גוזלת ממנו גם את פרי זרעו היחיד בכך שמרחיקה אותו ממנו.

62. מכאן, מאחר והוכחו כל הטענות לעיל, מתבקש ביה"ד הנכבד לבטל את הגט ולפסוק הוצאות לטובת התובע.

שטרנברג אורית
ב"כ התובע

שמש קרן
ב"כ התובע

תיק מס' 315/08

בבית הדין הרבני האזורי

תל-אביב

בפני כבוד הדיינים:

הדיין הרב שלמה דיכובסקי,
הדיין הרב יאיר בן מנחם,
הדיין הרב יוסף וסרמן

עוזרת משפטית לדיינים: רעות חזן

יששכר אלעזרוב

התובע:

ע"י ב"כ דיאמנדי ליאור ו/או גורביץ' רובינזון אנה
ו/או ראובני גלי ו/או זינגרמן יולי ו/או שמש קרן
ו/או שטרנברג אורית ו/או שלומאי אורי ו/או בן-יהודה יונית
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

- נגד -

רוחמה אלעזרוב

הנתבעת:

ע"י ב"כ חזני לילך ו/או סירי מיכל ו/או רודיך מירי
ו/או אליה נריה ו/או גלקופ לאה ו/או פרידמן רועי
ו/או הרמן שירלי ו/או כביר יפעת
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

סיכומי משפט עברי מטעם הנתבעת

בהתאם להחלטת כבוד בית הדין הרבני מתכבדת הנתבעת להגיש את סיכומיה לגבי עמדת הדין העברי באשר לפלוגתאות המוסכמות. הנתבעת תטען כי יש לדחות את התביעה על הסף ו/או לגופה ולחייב את התובע בהוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד.

סיכומים אלו יעסקו **בסוגיית תוקף הגט** שניתן לתובעת על בסיס הסכמות הצדדים בישיבת קדם משפט מבחינת העובדות והפלוגתאות.

הסוגיות הנוספות שהועלו בתיק זה יידונו בסיכומים האזרחיים בנפרד. יודגש: מבחינה אזרחית כלל אין סמכות לכבוד בית הדין לדון בתביעה, שכן כפי שנקבע זה מכבר, מרגע שניתן הגט תמה סמכות בית הדין ולפיכך יידונו הסוגיות האחרות בבית המשפט.

1. יעויין בבג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ. בית הדין הרבני הגדול (טרם פורסם):

"בית הדין הרבני לא קנה סמכות נלווית לדון בעילה החדשה שנוצרה בעקבות הסכם גירושין לצורך פירושו של הסכם גירושין. ראשית, משסיים בית הדין ומיצה את סמכותו להכריע בעניין של גירושין, שוב לא נתונה לו סמכות נלווית לפרש את הסכם הגירושין או את פסק הגירושין".

לטענת התובע יש לבטל את הגט משתי סיבות: האחת, כי המדובר בגט מוטעה, והשניה, כי המדובר בגט על תנאי שהופר. להלן, נראה כי טענות אלו חסרות שחר הן מבחינה עובדתית והן מבחינה הלכתית.

סוגיית גט מוטעה

2. הנתבעת תטען כי אין לטעון חלילה כי המדובר בגט מוטעה, ואף אם לצערה התובע סובר כי טעה אין זו סיבה מספקת לבטל את הגט למפרע. נדרש על התובע להוכיח הטעיה ולא די בטעות מצידו וגם בהטעיה מצד הנתבעת לא די (הטעיה שכמובן כלל אינה קיימת בענייננו).

3. להלן יוצגו שיטות הפוסקים אשר סוברים כי אין לבטל גט אף אם קיים חשש להיותו גט מוטעה (בענייננו כל שיש הוא טענה בעלמא של הבעל כי טעה):

4. במאמרו המאלף של הרה"ג אוריאל לביא שליט"א אבי"ד צפת "האם יש חשש בכשרות הגט כשהבעל הוטעה בהסכם הגירושין" (נדפס בקובץ שורת הדין, חלק ב', עמ' קמ"ו-ק"צ), מצינו שתי סוגיות המתעוררות לעניין סוגיית הגט המוטעה. ואלו הן:

א. סוגיית גט מוטעה שהבעל הוטעה עוד לפני סידור הגט.

ב. סוגיית גט מוטעה כשהבעל הוטעה לחשוב שהסכם הגירושין מבטיח אותו מתביעות ממון עתידיות.

5. נפתח בסוגיה הראשונה, לעניין ההטעיה טרם סידור הגט.

שלוש דעות לעניין זה: דעת המשאת בנימין, דעת הנודע ביהודה, ודעת מהר"ם מלובלין. על דעת שלושת דעות אלו מבקשת התובעת להכריע כי אין המדובר במקרה זה ב'גט מוטעה':

א. דעת המשאת בנימין (שו"ת משאת בנימין סי' עו) - אף במקרה בו הבעל אכן הוטעה (מה שאינו קיים כמובן בענייננו) הגט אינו נפסל:

"אף אם הבעל לא אמר שהגט ניתן ללא תנאים, כל עוד לא התנה תנאי כפול בעת מסירת הגט, הרי שהגט בתקפו ללא כל תנאי אף כשהבעל הוטעה ואף שקיימת אומדנא דמוכח וגילוי דעתו של הבעל שאילו ידע האמת לא היה מגרשה" (הדגשה לא במקור).

ב. **דעת הנודע ביהודה-** בגין 'סדר הגט' בו הבעל מצדין כי הגט ניתן ללא תנאים אין לטעון טענת הטעיה ובשל כך טענה לביטול הגט:

"שבמקום בו הבעל הוטעה וקיימת אומדנא דמוכח שאילו ידע את האמת לא היה מגרש הגט בטל מעיקרו **אך מכיוון שלמעשה נוהגים בהתאם לסדר גט, והבעל אומר שנותן הגט ללא תנאים אין לחוש לכשרות הגט**".

ג. **דעת המהר"ם מלובלין-** דעה זו מחמירה לעניין כשרות הגט, בין כשהבעל הוטעה עוד בטרם סידור הגט ובין שהגט ניתן רק ע"ס התחייבות של האשה ולבסוף האשה לא עמדה בהתחייבות, אבל כמוזכר במאמר דלעיל, רבים הם הפוסקים אשר חלקו על דעת המהר"ם מלובלין **ופסקו לחומרא רק באם הבעל הוטעה בעת מסירת הגט ממש, ור' שם:**

"אך מצינו הרבה אחרונים בתשובותיהם שכתבו לחלק בזה והחמירו (רק) במקרה בו בעת מסירת הגט הבעל מוטעה".

נציין את המובן מאליו, כי הנתבעת לא הטעתה את התובע באף אחד משלבי מתן הגט, לא בעת הדיונים, לא בעת עריכת הגט ולבטח שלא בעת מסירתו לידיה.

6. לפיכך, על פי שלוש הדעות אשר הוצגו לעניין כשרותו של הגט בעת העלאת סוגיית 'גט מוטעה' או לכל הפחות לפי השתיים הראשונות, ברור כי אין לבטל את גטה של התובעת בגין טענה זו.

פוסקים נוספים אשר לפי גישותיהם אין כל מקום לבטל את הגט:

7. בשו"ת מהריא"ז עניזיל נשאלו בבעל שהקפיד שלא לתת הגט עד שיקבל חפצים מסויימים ולבסוף התברר שהוטעה וחסר ממה שסוכם. במקרה זה נקבע מפורשות **שההטעיה אינה בעצם הגירושין אלא בענייני הממון הנלווים לגירושין**. וכתב מהריא"ז עניזיל – "חלילה להוציא לעז על גט כשר כזה... עיקר מטרת חפצו לגירושין לכך אין כאן טעות כלל בגירושין ואין לו עליה כי אם תביעת החפצים". הוא הדבר בענייננו. ככל שיש לבעל טענות יתכבד ויגיש תביעות לבית המשפט למשפחה בענייני הממון או המזונות או יטען טענותיו לגבי סמכות בית המשפט לדון בענייני המשמורת של הילד.

8. שיטת הדברי חיים להקל במקום שבו הבעל הוטעה כיוון שהבעל לא התנה תנאי כמשפטי התנאים ולפיכך הקל בשני סוגי הטעיה – גם בהטעיה בהשלשת מעות וגם בהטעיה בעצם הצורך בגירושין, כנאמר שם: "מכיוון שגמר וגירש בלא להטיל תנאי בחלות הגט, הגט חל באופן מוחלט, אלא שסבר שתהיה לו תועלת ממונית מהגירושין **ובזה נכזבה תוחלתו**, אך אין העניין פוגע למפרע בגמירות הדעת לגרש". אכן, כך בענייננו שכן למעשה הבעל טוען כי סבר שתצמח לו תועלת בעניין מזונות הילד ומשמורתו אלא שתקוותו נכזבה.

9. העונג יו"ט מצודד להקל – דמכיוון שהבעל לא אמר דבר בעת הגירושין אנו תולין שנותן הגט מטעמים אחרים ולא רק מפני העובדות המוטעות שנאמרו לו. כנאמר שם: "אבל בגירושין

עצמן אפשר שלא הייתה טעות כלל. ואף שבתחילה היה מסרב מלגרשה, מ"מ אח"כ שנתרצה לגרשה נתרצה". וכך בענייננו, שהרי חזקה שהיה מגרש גם ללא קשר לתנאים עצמם ובמיוחד כשטען טענות כנגד האשה שנתנה עינה באחר, אם לא בעת הגירושין אז בוודאי במועד כלשהו לאחר מכן כאשר היה נואש מסירובה של האשה לחיות עימו.

לפי שיטה זו כאשר, כבמקרה שלנו, הסכים התובע **לגירושין עצמם** אין לטעון לטענת ביטול הגט בגין טעות ואו הטעיה בעניינים הנלווים לגירושין כגון עניינים ממוניים.

10. **המהר"ם אלשיך** הקל בהטעיה מכיוון שהבעל גרש בסתמא ובמעמד סידור הגט לא הזכיר מהעובדות המוטעות. נכתב בדבריו כי "החשש קיים רק אם אמר לה במעמד סידור הגט שמשום כך מגרשה **אבל בלא"ה אין לחוש**". היות ובמקרה שלפנינו לא הזכיר התובע במעמד סידור הגט עצמו כי רק בגין תנאיו הוא מגרש את הנתבעת – אין לחוש לכשרות הגט גם במקרה שלפנינו, אף אם קודם לסידור גט הסכימו הצדדים אחרת.

11. **אף מסיכום חלק ב' במאמרו של הרה"ג אוריאל לביא שליט"א ניתן לראות כי אין מקום להחליט כי המדובר כאן ב'גט מוטעה': "גם לדעת המחמירים במקום שהבעל הוטעה, יש להקל בשני המקרים, או במקום שהבעל יכל לבדוק אם מטעים אותו ולא בירר... ויש אומרים שבכל מקום שניתן לתלות שהיה מגרש גם בלא"ה, אין לפסול הגט מחמת הטעיה".** כך בענייננו, אין ספק כי הבעל יכול היה לבדוק את מידת האכיפה של התחייבות האשה לפטור אותו ממזונות הילד ולהסכים על סמכות בית הדין הרבני בענייני הילד לפני הגט (ואף אין ספק שהלכה למעשה עשה כן), ואין ספק כי חזקה שהיה מגרש גם אלמלא התנאים האמורים שהרי אין אדם ממשיך לכפות את עצמו על זוגתו בניגוד לרצונה ובפרט כאשר הינו טוען כלפיה שנתנה עינה באחר.

בהמשך המאמר מצוין מקרה מעט שונה, אשר עובדותיו דומות עד מאד לעובדות המקרה שלפנינו והוא כשהבעל הוטעה לחשוב שהסכם הגירושין מבטיח אותו מתביעת ממון עתידית. גם במקרה כגון זה סוברים הפוסקים כי אין לחוש לביטול הגט:

12. **לפי המנחת פתים, אם במסגרת הסכם הגירושין הבעל אינו משלם כלל מזונות או משלם סכום מאד נמוך, נראה שמלכתחילה ניתן לראות בהסכם זה כהסכם שלא יועיל לפטרו כלל מתביעה בערכאות.**

במקרה זה אכן מדובר בהסכם שלכתחילה היה על התובע לדעת כי לאור העובדה שאינו משלם מזונות כלל וכלל יגיע היום ובו ייתבע לכך, קל וחומר כאשר מחובתו לזון את ילדו.

13. מיותר לציין כי החוק ידוע לכול וחזקה כי עורך דינו של התובע עדכן אותו באפשרות הסבירה עד מאד לכך שייטבע בדמי מזונות של ילדו על אף ההסכם, ולבטח שלא הנתבעת הטעתה אותו בכך שכן החוק ידוע ומפורסם בפני כול.

14. והוסיף האג"מ דן על כך כי: "...יש לדון שלא יוכל לטעון כן ולבטל את הגט, דהרי דיני המדינה ודאי היו ידועים גם לו...". אנו תולים שהבעל יודע את המצב המשפטי הנוהג בארץ, ואם אעפ"כ לא התנה זאת בתנאי כפול הרי שלא חשש לכך. כאמור, ברי כי התובע היה מודע

לחוק הקיים ולפיכך – והיות ולא התנה בתנאי כפול כאמור לעיל – הוא לא יוכל לטעון להטעיה ולביטול הגט.

15. הערף שי: "במידה והבעל יכל לעמוד על כך שהוטעה ולא הקפיד לבדוק הרי שאינו יכול לטעון טענת הטעיה".

16. אף מהפסיקה דהיום אשר נתנה בבית הדין הרבני בשנים האחרונות ניתן ללמוד כי אין לפסוק כי המדובר בגט מוטעה:

17. בתיק שמספרו 1903 (כבוד הדיינים הרב דיכובסקי; הרב נדב והרב לאו), אשר פורסם בכתב העת הדין והדיין מס' 16 פס"ד מס' 4, נקבע כי:

"...במקרים רבים מופרים סעיפים בהסכמי גירושין ואוי לנו אם נחליט שכל הפרה ואפילו יסודית מעוררת בעיית כשרות הגט. אנו מבהירים לבני הזוג שהגט אינו מותנה בשום אופן בהסכם וכך כבר פסקנו בעבר במקרים דומים. פניית האשה לביהמ"ש נעשתה על סמך הפרקטיקה המשפטית המקובלת המבחינה בין האם ובין הילד שאינו כפוף להסכם שבין הוריו. לדעתנו זו הפרדה מלאכותית אולם אין ביכולתנו לשנות זאת, והמערער ודאי הכיר פרקטיקה זאת. המערער גם ידע שההסכם ניתן לעקיפה באמצעים משפטיים ולכן אינו יכול לטעון להטעיה".

18. אפילו נכונות טענות התובע, חזקה שידע שההסכם ניתן לאכיפה באמצעים משפטיים הברורים וידועים לכול. בענייננו, ההסכם מלכתחילה היה כפוף לשינוי נסיבות בהתאם לטובת הילד אולם אפילו אם לאו, כאמור, חזקה שהתובע ידע מראש כי ההסכם אינו ניתן לאכיפה. אי לכך גם במקרה זה אין לטעון לטענת הטעיה.

19. יש להבחין בין ענייננו לבין מקרים שבהם התקבלו טענות הטעיה (יודגש: הדיון שלהלן הינו תיאורטי בלבד היות ולעניות דעתנו גם במקרים אלו שהתקבלה טענת הטעיה על ידי כבוד בית הדין הרבני לא ראוי היה בכל הכבוד הראוי לפסול את הגט וזאת הן מסיבות הלכתיות והן מסיבות אזרחיות, אולם מכל מקום ענייננו שונה בתכלית שינוי מעניינים אלו):

20. בתיק שמספרו 5951 (כבוד הדיינים הרב דיכובסקי; הרב בוארון והרב עמאר) ושפורסם בכתב העת הדין והדיין מס' 16 פס"ד מס' 5, שם נטען כי יש לחשוש לכשרות הגט בגין הטעיה, שכן, כנאמר שם: "...אך כאן מדובר בגט מוטעה ונראה שביה"ד האזורי צדק בקביעתו שהפרת ההסכם תוך מספר ימים לאחר מתן הגט מעלה שאלות קשות...". נראה כי שם התכוונה האשה עוד בשעת המסירה להפר את ההסכם, אותו אכן הפרה כעבור מספר ימים מיום המסירה. אם כן נראה כי במקרה זה האשה תכננה מבעוד מועד את ההפרה בזדון מה שכלל אינו קיים בענייננו, וזאת מעבר לשאר הנסיבות השונות בתכלית מענייננו.

21. להבדיל, במקרה שלפנינו התובעת לא התכוונה לכתחילה להפר ההסכם, להיפך, כל כוונתה הייתה לשמור על יחסים תקינים עם התובע לטובת ילדם המשותף ורק בגין שינוי נסיבות, בחלוף זמן רב – כשנתיים! – מיום חתימת ההסכם, נאלצת כעת הנתבעת, בעל כורחה, לפנות לבית המשפט בתביעות מה שכלל אינו הפרה של ההסכם לאור שינוי הנסיבות שארע. בהתאם לאמור לעיל, בהבהרות ביה"ד האזורי לפסק דין זה (תיק מס' 5951, פורסם בכתב העת הדין והדיין מס' 16) מצוינת האבחנה בין הטעיה מכוונת להפרה בתום לב: **"...יש להבחין בין חילוקי דעות המתעוררים זמן רב לאחר חתימת ההסכם מכח שינוי נסיבות ובין הפרת ההסכם בסמוך מאד לחתימתו שאין לה כל הצדקה והיא בבחינת הטעיה"**.

22. יש לאבחן את ענייננו אף מפסק הדין שניתן בביד"ר בתיק מס' 7009 (כבוד הדיינים עמאר, שרמן ואיזירר) שפורסם באתר האינטרנט של בתי הדין הרבניים (www.rbc.gov.il). אשר שם, אף לדעת בג"ץ (בג"ץ 5548/00 רחל אברהם (כהן) נ' בית הדין הרבני הגדול, תק-על 2001(2), 1488) **מדובר היה בהטעיה לכתחילה של האשה את בעלה:**

"ב"כ האשה הודה בפני הבג"ץ שהסכמת האשה בפני ביה"ד הגדול היתה שקרית מעיקרא והיא התכוונה רק להשיג גט ע"י ההסכם ומיד אח"כ לפנות לערכאות לפסול את ההסכם. כאן מתעוררת שאלה קשה יותר האם הבעל נתן את הגט על יסוד הסכם רעוע שהצד השני מתכוון לפסלו כבר מרגע חתימתו וההסכם עצמו איננו עמיד בפני ערכאות..."

ובהמשך:

"..השאלה השניה, היא החמורה, כי יש בה דיון על טעות בגט. הטעות נובעת מכך שלפי הצהרות ב"כ האשה היתה כוונת האשה מהרגע הראשון להסכם למראית עין ולא ע"מ לעמוד בהסכם..."

שונה המקרה שם מהמקרה שלפנינו, בו לא נתכוונה הנתבעת חלילה להטעות את התובע באף שלב משלבי הגירושין וכיום תביעתה מבוצעת בגין שינוי נסיבות בלבד.

23. יש לציין כי למרות הטעייתה של האשה במקרה דלעיל, בסופו של דבר הוכרע כי לא היה מדובר בהטעיה, וכדברי הדיינים שם:

"...לפיכך בשעה שהבעל נתן הגט הוא נתן גט על יסוד הסכם שיש לו בסיס משפטי תקין. הכוונות של האשה להשתמש בהסכם כתרמית, אינן הופכות ההסכם להיות הסכם חסר תוכן ולא הסכם מוטעה..."

וכן:

"עבר זמן רב עד שהאשה עתרה לבטול ההסכם, וזו סיבה נוספת לראות את הריעותא כריעותא מתחדשת שנוצרה לאחר מתן הגט. בשעת מתן הגט היה לפני הבעל הסכם תקף ולכן לא היה כאן גט מוטעה ולכן גם אמירתו "בלי תנאי" היא משמעותית..."

ה"זמן הרב" אשר מצויין במקרה זה הינו 8 חודשים בלבד, קל וחומר להניח כי שנתיים ימים יהיו אף הם זמן מספק לשם ראות העניין כיריעותא מתחדשת' ולא כזו שנוצרה בעת מתן הגט ולפיכך אין לראות בהפרת התנאי כסיבה להיות הגט יגט מוטעה'.

"...עיקרו של ההסכם הוא דיון בבית הדין רבני בכל הנושאים והסכם זה תקף והסכם זה נתקיים ולכן אין כאן גט מוטעה. כתולדה מן ההסכם יש התחייבות שלא יהיו הוצאות משפט אבל פגם בפרט זה אינו טעות לגבי "לשעבר" אלא אי קיום התחייבות ממון שלאחר הגט ודבר זה יש בו אמנם גילוי דעת ואומדנא, אבל אמירת הבעל בשעת הגט שנתנו "ללא תנאי" פוגעת ומבטלת אומדנא זו.."

24. אף בפסק דין שמספרו 0428 פסק בית הדין הרבני הגדול (בפני כבוד הדיינים דיכובסקי, שרמן ובן שמעון) כי קיים חשש כי הגט שסודר בין הצדדים הינו גט מוטעה, ולמרות שטענו כי לא ניתן למנוע מן הצדדים להינשא, על מנת להסיר לזות שפתיים ועל מנת למנוע סיבוכים הלכתיים בעתיד, הורו על הצדדים לפנות לסידור גט נוסף. אולם יש לציין כי גם שם התברר כי האשה תכננה את חתימת ההסכם על מנת להטעות את הבעל לחשוב שכל העניינים ביניהם הסתיימו, בעוד שבפועל הגישה האשה תביעה להגדלת מזונות כשבוע לאחר סידור הגט וכפי שצויין לעיל, אנו מבקשים לאבחן תיקים אלו בהם ברי כי מדובר היה בהטעה לכתחילה מעובדות המקרה שלפנינו, בו לא נתכוונה חלילה הנתבעת להטעות את התובע באף שלב משלבי הגירושין.

25. לסיכום סוגיה זו, מצינו כי אף במקומות בהם נראה היה כי קיים חשש 'אמיתי' להטעה בגט רבים הם הפוסקים אשר סברו כי אין לחוש לביטולו.

קל וחומר שבמקרה דלהלן, בו הגישה התובעת תביעות לבית המשפט רק כשנתיים לאחר הגירושין לאור שינוי נסיבות, דבר המוכיח את כוונתה וחפצה לקיים את ההסכם וכי לא הייתה ככוונתה להטעות את התובע, קל וחומר, שאין לחוש לביטול הגט בגין טענה זו.

סוגיית גט על תנאי

להלן תציג הנתבעת עמדתה לפיה אין לחוש לביטול הגט אף לאור טענתו של התובע כי בגין אי קיום התנאי הגט אינו תקף, שכן אין הפרת תנאי בהסכם הנישואין מהווה סיבה מספקת לביטולו של הגט.

26. גדולי הפוסקים סברו כי אין לחוש לביטול הגט בגין הפרת תנאי בהסכם הגירושין: להלן יוצגו סברות הפוסקים אשר הובאו במאמרו של הרה"ג אוריאל לביא הנ"ל.

27. שיטת מהר"ם אלשיך ומהרש"ל:

"אין להתחשב בגילוי דעת או באומדנא אלא רק בתנאי מפורש שנאמר בעת מתן הגט... אין לחוש לכשרות הגט במקרה שאחר מתן הגט האשה

לא מלאה אחר התחייבויותיה שבהסכם הגירושין מכיוון שהגט ניתן
בסתמא וללא כל תנאי”..

היות ובמקרה שלפנינו התובע לא שב וציין את תנאיו באופן מפורש בשעת מתן הגט – הגט ניתן ‘בסתמא’ ולפיכך אין לחוש לכשרות הגט. ודוק, לעניות דעתנו גם אילו היה התובע חוזר מפורשות על התנאי בעת הגט לא היה בכך כדי לשנות את התוצאה ואסור היה לבטל את הגט הן מסיבות הלכתיות והן מסיבות אזרחיות, אך קל וחומר בענייננו, כאשר התובע כלל לא חזר על התנאי בעל הגט.

28. אין לבטל את הגט מטעם נוסף והוא “מפני שבעת סידור הגט הבעל לא גילה דעתו שרק מפני כך מגרשה ואדרבה לפי הנהוג בסדר גט הבעל מבטל כל תנאי ואומר שהגט ניתן ללא תנאים”. כך עולה מדעתם של המהר”ם חלאוה והרדב”ז.

במקרה שלנו לא גירש התובע את הנתבעת רק בגין תנאים אלו, אלא הם תוצר לוואי של מעמד הגירושין בלבד, בהם חפצו שני באי הדין.

29. בהמשך דבריהם של המהר”ם חלאוה והרדב”ז מצויין כי:

“כל זמן שלא פירש עת מעמד סידור הגט שהגט ניתן על דעת כך שהאשה תקיים את ההסכם הרי שהגט הינו גט מוחלט ללא כל תנאי ואף אם בזמן קודם אמר שנותן הגט על דעת כן, אנו אומרים שחזר בו.. ואף אם יאמר אח”כ שלא חזר בו וכך היתה דעתו בעת מתן הגט הוי דברים שבלב אינם דברים”.

ולפיכך:

“במקרה בו נערך הסכם גירושין והבעל מודיע שאינו נותן את הגט אלא על דעת כך שהאשה תמלא אחר ההסכם, אם לא מסר דבריו כמסירת מודעה לשני עדים כשרים ולא אמר כן בעת מעמד סידור הגט... הרי שמכיון שבעת מסירת הגט לא הזכיר דבריו הקודמים הגט תקף ללא כל תנאי”.

30. כמצוין לעיל, היות והתובע לא חזר וציין בעת מעמד מתן הגט כי הגט תלוי בתנאיו שציין לפני כן, בעת עריכת ההסכם, ניתן לומר כי התובע חזר בו, וכפי שצוין לעיל, גם אם לא נתכוון לכך ובליבו התכוון שהתנאים עדיין יחולו – היות ומדובר בדברים שבלב לא ניתן להחילם כעת ולטעון כי תנאיו תקפים ולפיכך לביטול הגט!

31. המנהג שהבעל אומר במעמד סידור הגט שהגט ניתן ללא תנאים: מזה שנים רבות שבעת מעמד הגירושין וסידור הגט מציין הבעל, במסגרת הנוסח הנוהג, כי הגירושין אינם תלויים בתנאים כלשהם. אף מסוגיית ‘הגט מווינה’ ניתן ללמוד כי דבריו האחרונים של הבעל יבטלו את דבריו הראשונים (=התנאי לגט):

32. סוגיית הגט מוינא – המשאת בנימין כתב:

”נראה שאפילו אם התנה המגרש בתנאי כפול קודם הכתיבה... לפי מנהגינו שהמסדר את הגט קודם הנתנה מבטל כל תנאי כתקנת ר”י.. א”כ דבריו האחרונים הם עיקר ומבטלין דבריו האחרונים לדבריו הראשונים.”

לפיכך היות ובשעת מתן הגט בטל התנאים שהתנה קודם שניתן הרי שבשעת סידור הגט, לאור הנוסח המוכר גם היום, תנאי התובע לגט בטלים ואין לבטל בגין הפרתם את הגט.

33. שו”ת צמח צדק:

”אמנם דעת מהר”ם דלובלין דאף שאמר שנותן הגט ללא תנאי לא מהני, דעכ”פ דעתו ליתן הגט רק בתנאי שתחזרו אליו אם יעמוד מחוליו.. אלא שבאמת על זה חלקו כל חכמי דורו (של המהר”ל מלובלין), שאמר בפירוש שיתן בלי שום תנאי, א”כ דבריו אלו מבטלים התנאי שהיה תחילה...”

34. כלומר הפוסקים חולקים על דעת המהר”ם מלובלין שנודע כמחמיר, וסוברים כי דבריו האחרונים של הבעל בשעת מתן וסידור הגט אכן מבטלים את התנאים שהתנה טרם סידורו. וכפי שציין הרב לביא במאמרו:

”כשנערך הסכם גירושין ולאחר הגט מתברר שהאשה לאחר הגט לא קיימה את חלקה בהסכם אין לחוש לביטול הגט עקב כך גם אם לפני סידור הגט הבעל אמר שהגט ניתן רק על דעת כן שהאשה תעמוד בהתחייבויותיה שבהסכם.

לשיטת התוספות והתוספות הרא”ש אין לחוש כלל כל זמן שהגט ניתן בסתמא. ואף לשיטת החלוקים על התוספות אין לחוש אלא אם הבעל אמר דבריו במעמד סידור הגט או בזמן הסמוך לו ומאז שהונהג סדר הגט שלפנינו שהבעל אומר שהגט ניתן ללא תנאים הרי אין לחוש לכל דיבור אחר שנאמר קודם לכן מכיוון דאתי דיבור אחרון ומבטל דיבור קודם, וזו דעת רוב האחרונים.”

35. המשכנות יעקב נדרש אף לסוגיה שעלולה לעלות בשל הפסקים שניתנו דלעיל לפיהם התנאים לא מחייבים לאור הנוסח הידוע שמבטל כל תנאי בגט והיא סוגיית גט מעושה, פן יטען הבעל כי חייבוהו ליתן גט זה שכן הוא התכוון לתת גט על תנאי, ומסביר המשכנות יעקב: ”שהעניין נוטה לגט מעושה אינו מובן שהרי מעולם לא חייבוהו לגט וממילא כל סדר הגט, כולל מה שאומר שנותן הגט ללא תנאים – נאמר מרצונו”. ולפיכך לא יוכל כעת להיעזר התובע אף לא בטענה זו שכן הנוסח הינו נוסח מקובל ונפוץ בקרב מסדרי הגיטין ולא הכריחו הבעל לעשות כן בשום שלב.

תנאי שלא ניתן לקיימו

36. מרבית המקרים בהם נפסק כי הבעל יכול לתלות את הגט בתנאים ובאם אין האשה מקיימת את אותם התנאים היא נחשבת כמעגנת עצמה נתלים בתשובת המהרשד"ם המפורסמת (אהע"ז סוף תשובה מ"א) שחידש:

"גם במקום שכופין את הבעל לגרש, אם הבעל תלה זאת בתנאי שנקל לקיימו ע"י האשה אזי אין לביה"ד לכופו לגרש ללא התנאי – והעושה כן "הרי זה מרבה ממזרים" – מאחר והגט בטל – דגט מעושה הוא".

37. מעבר לכך שרבים הם הפוסקים אשר חולקים על המהרשד"ם, אשר פסיקתו הובאה בגין מקרה ספציפי ולפיכך אין לאמצה בכל מקרה ומקרה, אף המהרשד"ם עצמו סבר כי אין ליתן גט בתנאי שקשה יהא על האשה לקיימו:

38. המהרשד"ם יסד את חידושו מדברי תשובת "חזה התנופה" שהובא בבית יוסף סימן קמ"ג שכתב:

"הנותן גט לאשתו על מנת שלא תלכי לבית אביך הגט כשר והתנאי קיים אך אין לשום אדם להשתדל בגט שניתן בתנאי שכזה כי אין ספק שלא יתקיים התנאי הזה, שאי אפשר שתעמוד על נפשה מלכת אל בית אביה ונמצא הגט בטל ובניה ממזרים למפרע, ואם המגרש הוא מאלו שכופין לגרש ולא רצה לגרש רק בתנאי זה אין שומעין לו, וכופין לגרש בלא תנאי זה...".

וכתב המהרשד"ם שמדקדוק לשונו שכתב "בתנאי זה" ולא כתב ב"תנאי" בסתם, מבורר שדווקא בתנאי שכזה אשר מן הנמנע לקיימו אזי כופין לגרש בלא תנאי אולם בתנאי רגיל שנקל לקיימו רשאי הבעל להתנות ואין לכופו לגרש ללא תנאי.

39. על דברי המהרשד"ם הללו נשתברו קולמוסין הרבה והם נידונו בהרחבה לראשונה בביה"ד הרבני האזורי בת"א בראשות הגר"נ פרובר (תיק מס' 5082 נתפרסם בקובץ שורת הדין ח"ב עמ' קמ"ו-ק"צ). פס"ד זה הגיע לערעור בביה"ד הגדול בהרכב מורחב של חמישה דיינים בראשות כבוד הראש"ל הרב בקשי דורון (פורסם באתר האינטרנט של בתי הדין הרבניים – <http://www.rbc.gov.il/judgements/docs/86.doc>), שם נדון בהרחבה פסק זה של המהרשד"ם:

"...מעיון בדברי המהרי"ק המהרשד"ם השו"ת שיבת ציון המהרש"ם והאג"מ נראה ברור, שפסיקתם בנדון שהיה בפניהם, אינה יכולה להיות בסיס לפסוק את אותה פסיקה בנדון שבפנינו, ולענ"ד גם לא היו פוסקים שכל עוד שהאשה מעכבת כספים ולא מסכימה לדון עליהם על פי דין תורה, שהיא נחשבת שמעגנת עצמה, ולא הבעל בסרובו לבצע הגט כל עוד לא תמלא האשה את התנאים שלו להסכמתו לבצע את הגט".

“לדעת הרבינו פרץ יש צורך שליבמה יש את היכולת לקיים לבצע ולתת את ממון וכאשר אין הוא ביכולתה לקיים את הדין שוב חוזר המצב שבפועל, לא היא המעגנת את עצמה”.

“על פי דברים אלו ניתן לקבוע דהרבינו פרץ והמהרי”ק פסקו שאין כופין את היבם לחלוץ רק כאשר טענת הממון שלו מבוססת על הדין בלבד. אלא בעיקר כאשר היבמה יכולה לפועל לבצע את שנקבע בדין בתביעת הממון והיא כהיא עשירה כלשון הרבינו פרץ. לא עצם תביעת ממון צודקת בדין, מהוה עילה ליבם שלא לחלוץ ליבמה, ולשחררה מעגינותה, רק יכולתה של היבמה לקיים את שהדין מצוה אותה והיא נמנעת מזה הופכת אותה למעגנת את עצמה”.

כלומר, רק יכולתה של האשה לקיים את התנאי שנדרש על ידי הדין ממש מהווה בסיס מספק לטענה שאי קיום התנאי מהווה סיבה לכך שהאשה מעגנת את עצמה. ואילו במקרה שלפנינו אין האשה יכולה לקיים את התנאי, וממילא אינו נדרש על ידי הדין, היות ואם תקיימו לא תוכל להמשיך ולפרנס את ילדם המשותף של בני הזוג ותיאלץ לחסוך מפתו של הילד המשותף, דבר שלבטח אף התובע לא יחפוץ בו.

40. בהמשך פסק הדין צוין כי לא ניתן להחיל את דברי המהרשד”ם בכל מקרה ועל כל תנאי:

“...המהרש”ם כותב מפורש בנדון שבפניו, שרק כאשר ביזה של האשה לקיים את תנאי החזרת החפצים, שאין בידינו לכופו, אבל כיון שכפי עדות הרב, שהאב לא רצה לקבל את החפצים בשום אופן, ואין ביזה לקיים התנאי, שבידינו לכופו ובסוף דבריו הנ”ל כתב שאף שהיה אביו מרוצה לקבל החפצים אבל הבעל מבקש שתתן לו סך רב דאינה חייבת דבזה ג”כ הוי כאנוסה. הרי דהמהרש”ם פוסק ברור כפי שהוכחנו מדברי הרבינו פרץ והמהרי”ק, דכאשר אין ביד האשה לבצע את התנאי שהעלה הבעל, ע”מ ליתן את הגט, אין לראות בה כמעכבת את הגט, אלא חוזר הדין שבמקום חיוב וכפיה דאז כופין אותו לגרש, במקום חיוב וכפיה”.

לפיכך נקבע כי לא רק צדקת תביעתו של התובע מכוח הדין ממש קובעת שאין לכופו לגרש את האשה, אלא ובעיקר יכולתה של האשה בפועל לקיים תביעתו כפי שהובאו לעיל דברי המהרש”ם עצמו. והיות ואף במקרה שלפנינו אין ביכולתה של הנתבעת לקיים התנאי – אין לטעון כי היא כמו אשה ה”מעגנת” את עצמה ובגין הפרת התנאי יש להפר הגירושים חלילה.

41. בהמשך פסק הדין צוינו שני תנאים עיקריים שאין ביכולתו של הבעל לאוכפם על האשה והם **חוסר יכולת מבחינה מעשית-ממונית** להתחייב לתנאי שמשמעו הפסד זכויות ממוניות וכן **בחוסר יכולת הכרתית ורגשית** להפסיד ממון שעל פי דעתה והכרתה זכתה בו כאזרחית ביושר ע”פ חוק, ולהכפיף עצמה לסמכותו של בית דין שדן ע”פ דין תורה אע”פ שע”פ העיקרון של משפטי התורה כל אדם ישראל כפוף להלכה ומשפט התורה.

42. טענה זו מבוססת על גדולי הפוסקים כגון הרמב"ם ומרן החזון איש (ראו בפה"ד) ועל כך צוין כי:

"אין ספק דהמהרשד"ם לא יחלוק על דברי המהרי"ק, כפי שדייקנו בדבריו, שגם בחיוב שכבר חל על האשה ע"פ דין אם אין היא יכולה לקיימו בפועל לא מתקבל התנאי שמעלה הבעל, שיתן את הגט שהוא חייב ליתן לאשתו כל עוד שלא מקיימת אותו, ק"ו שתנאי נוסף שמעלה הבעל, שבזה דיבר המהרשד"ם שאין לקבלו כאשר אין התנאי ניתן לבצוע ע"י האשה וממילא אין לראות באשה כמעגנת עצמה אלא שהבעל הוא שמעגנה שאינו נותן לה גט שחויב בו. התנאים שנדונים בפנינו ניתן לדמותם לתנאי שהובא בספר "חזה התנופה" על מנת שלא תלכי לבית אביך, שאין ספק שלא יתקיים שאי אפשר שתעמוד על נפשה מלכת לבית אביה".

43. גם במקרה שלנו מדובר בתנאי שלא ניתן לכפותו על הנתבעת, שכן גם במקרה זה, התנאי הינו תנאי שלא ניתן לביצוע הן מבחינה ממונית, שהרי גם אם תרצה אין הנתבעת זכאית להסכים להפחית ממזונות ילדם המשותף של באי הדין. מה עוד שאנו מניחים כי גם הנתבע מעוניין בטובתו של הקטין ולפיכך לא יהא מעוניין להחסיר דבר-מה ממנו, דבר הצפוי לקרות אם לא תתבע התובעת מזונות ילדה מהתובע, וחזקה שהתובע לא יתבע מהנתבעת דבר האסור על פי דין והפוגע בילדו.

44. גם העיקרון של חוסר יכולת הכרתית ורגשית מתקיים במקרה דנן, היות והנתבעת נמצאת במסגרת חברתית אזרחית שקובעת את התנהגותה המשפטית והכרתה שמערכת זו, האזרחית, היא שקובעת ונותנת לה (ולילד עצמו) זכויות בכל הנוגע להיותה אשה נשואה, זכויות למזונותיה ומזונות הילדים מבעלה ואין לצפות ממנה להיות מסוגלת למלא אחר תנאי כגון זה שהציב התובע של אי נגישות לערכאות האזרחיות, כנא' שם:

"הרי שרקע של מסגרת חברתית וחינוך קובעים בליבו של אדם הכרה והרגשה שכמעט שלא ניתן בידו לשנותם.. על כן אין ספק שתנאי זה של הבעל אינו יכול להתקיים על ידה והיא אנוסה בסרובה".

ומכאן שאף לפי שיטתו של המהרשד"ם (שהינה דעת מיעוט כשלעצמה והינה מנוגדת לעמדת הראשונים בעניין זה), אשר סבר כי עקרונית ניתן להתנות תנאים לשם מתן הגט ובאם האשה לא תבצעם הרי היא כמעגנת את עצמה, במקרה דלהלן אין לראות את הנתבעת כאשה הדומה לאשה ה"מעגנת" את עצמה היות וכלל אינה יכולה, טכנית והכרתית-רגשית לבצע את התנאים שנכפו עליה בגט ואף לדעת המהרשד"ם (וכמובן לדעת שאר הפוסקים) לפיכך אין לטעון כי היא מעגנת את עצמה וכי לאור הפרת התנאי (שכלל אינה הפרה כאמור לעיל) הגט מבוטל.

45. ניתן לראות בבירור כי פסיקתו של המהרשד"ם אכן אינה עולה בקנה אחד עם שאר גדולי הפוסקים, כפי שניתן לראות אף במאמרו של דוד בס "הצבת תנאים ע"י בעל המחוייב בגט", **תחומין כ"ה (תשס"ה) עמ' 149 :**

א. דעת **הרשב"ץ** : "ואחר אשר האיש הזה חייב להוציאה לאשה הזאת מצד הדין... אינו יכול להתנות עליה בגירושיה בשום תנאי, אלא ברצונה. דכיון שהדין נותן לגרש, למה יכריחה להתנות עליה בשום תנאי? יקוב הדין את ההר ויגרש כפי הדין!"

ב. דעת **הרשב"א** – "כל מי שכופין לגרש את אשתו מן הדין, אינו רשאי לאסור את אשתו שלא תנשא לכל מי שתרצה, לא בשיוור ולא בתנאי... וכל מי שגירש כן, כופין אותו שיחזור ויגרש בגט גמור ובלא תנאי";

בהמשך המאמר מצוין כי "נמצא שאין הבעל יכול לדרוש מהאשה תנאי קשה לביצוע כמו לעבור דירה לעיר אחרת; ומסתבר שעל התנאי לעמוד בקריטריון נוסף – אין הבעל יכול להציב אלא תנאי שיסודו בדין, כלומר להעלות דרישה מוצדקת לכשעצמה..".

46. אף בתיק מס' 0027 (בפני כב' הדיין הרב איזירר) אשר פורסם בכתב העת **הדין והדיין** 9, פס"ד מס' 4, צוין כי יש החולקים על המהרשד"ם:

"...אם התנאים הם כאלה שברור לבית הדין שהאשה לא תוכל לעמוד בהם אם כן ברור לנו שכתוצאה מהתנאים יתבטל הגט ונמצא שדין החיוב בגט או הכפיה שהוטלו על הבעל היו לריק, לפיכך לא יוכל הבעל.. להתנות תנאים כאלה. רק ב"ד הדין במקרה לגופו יכול לקבוע בכל מקרה לפי הכרת האנשים אם התנאי הוא בר קיום":

"...לכן בכל תנאי שהמחוייב בגט מתנה הגט יש צורך לקביעת ב"ד מיוחדת לאור המציאות בימינו, שתקבע אם יש סיכוי שהאשה תוכל לקיים את התנאי ולא להפר אותו...".

47. יצוין, כי פסק דין זה מצוי במחלוקת הלכתית רבה ואף נמצא תלוי ועומד בפני בג"ץ, משמע אינו נקי מספקות הן מבחינה הלכתית והן מבחינה אזרחית, אולם בענייננו קל וחומר שאין לבטל את הגט, אפילו היה פסק דין זה נוהג.

אבחנה בין הגירושיין עצמם לבין ההסכם שקדם להם

48. כפי שציין כבוד הרב דיכובסקי בתיק מס' 5951 (בפני הדיינים עמאר, דיכובסקי ובוארון), פורסם **בהדין והדיין** 16, פס"ד מס' 5, "יש לצור הפרדה מוחלטת בין הגט ובין הסכם הגירושיין. שימוש באפשרות של גט מוטעה או ביטול גט עלולה ליצור ממזרות. וכי נעלה על הדעת שהפרת הסכם 10 שנים לאחר הסכם הגירושיין תביא לממזרות?!". כלומר, אין להשליך מהפרת ההסכם על תקינותם וכשרותם של הגירושיין עצמם שכן לא יתכן כי הפרת ההסכם כעבור זמן רב מעת ביצוע הסכם הגירושיין תביא לידי ביטול הגט!

49. לסיכום הנושא נציין את הנאמר בדעת הרוב בתיק מס' 1903 (בפני כב' הדיינים הרב לאו, הרב דיכובסקי והרב נדב), פורסם בדין ודיין 16, פס"ד מס' 4 :

א. דעת הרב דיכובסקי:

"...במקרים רבים מופרים סעיפים בהסכמי גירושין ואוי לנו אם נחליט שכל הפרה ואפילו יסודית מעוררת בעיית כשרות הגט. אנו מבהירים לבני הזוג שהגט אינו מותנה בשום אופן בהסכם וכך כבר פסקנו בעבר במקרים דומים. פניית האשה לביהמ"ש נעשתה על סמך הפרקטיקה המשפטית המקובלת המבחינה בין האם ובין הילד שאינו כפוף להסכם שבין הוריו. לדעתנו זו הפרדה מלאכותית אולם אין ביכולתנו לשנות זאת, והמערער ודאי הכיר פרקטיקה זאת. המערער גם ידע שההסכם ניתן לעקיפה באמצעים משפטיים ולכן אינו יכול לטעון להטעיה."

ב. דעת הרב לאו:

"כדי למנוע ערעור על כשרות הגט קבעה ההלכה כי הוא יינתן ללא תנאי. לכן יש להפריד בין הסכם הגירושין ובין הגט ולא יתכן להשאיר את הגט שניתן כתלוי בקיום ההסכם... ואכן, בכל סדרי גיטין מפורש נאמר שאין לגרש על תנאי... כיום נהוג שכמעט כל מתן גט מלווה בהסכם גירושין ולא יעלה על הדעת שנתנית הגט תהיה תלויה בביצוע ההסכם שבמקרים רבים מופר ע"י בן הזוג."

50. לסיכום, מציינו בדעות הפוסקים דלעיל כי ראשית, הפרת תנאי בגט אין משמעה פסלות הגט. אין ספק כי התובע ידע שבמוקדם או במאוחר הנתבעת לא תוכל לעמוד בתנאים אשר הוצבו לה לעניין גידול ילדם המשותף ואף ההסכם מלכתחילה היה כפוף לשינוי נסיבות.

אין לצפות מהנתבעת להסכים ולוותר על זכותה ועל זכות הילד להתדיין בפני ערכאות אזרחיות או לקבל מזונות מאביו, ובאם מתנה זאת התובע הרי שהוא כ"מעגנה" ולא היא כ"מעגנת" עצמה, וזאת אף לדעת המחמירים שבפוסקים. לפיכך, הפרת התנאי אינה מהווה ביטול הגט.

בייחוד היום, לאור הנוסח האחיד המצוי בעת סידור הגט קבעו רוב הפוסקים כי דבריו האחרונים של הבעל, התובע, גוברים על דבריו הראשונים, קרי תנאי הגט, ולפיכך כל תנאו אשר התנה בטלים, בייחוד במקרה זה שלנו שלא ציין הבעל תנאו אלה שנית לאחר סידור הגט או במהלכו.

אי לכך ועל אף הפרת התנאי מבקשת התובעת לפסוק כי הגט שניתן לה כשר לכל דבר ועניין.

סוגיית ביטול גט

51. הנתבעת מבקשת מבית המשפט שלא לעשות שימוש בכלי קיצוני זה של ביטול הגט.
52. כפי שצויין לעיל, אין כל סיבה לחוש לביטולו של הגט כפי שהוכח לעיל, לא בשל אי קיום 'תנאי בגט' ולא בשל החשש מ'גט מוטעה'.
53. כפי שצויין הרב דיכובסקי בתיק מס' 5951 הנ"ל:

"...ביטול גט הוא דבר קשה. אין להשתמש בכלי זה משום שבמקרים רבים מתעוררים ויכוחים, אפילו שנים רבות אחר מתן הגט ואף לאחר שהצדדים כבר נישאו בשנית ואם תעלה שאלת כשרות הגט הרי שתוצר בעיה קשה עד לכדי ממזרות!"

סיכום

- מרבית הפוסקים הגדולים, מימים ועברו ועד היום, סוברים כי אין לחוש לביטול הגט באופן כללי היות ומדובר בצעד חמור ביותר.
- על בסיס פסיקת גדולי החכמים שהוצגה לעיל ובייחוד במקרה דנן, כל הנסיבות הספציפיות מעידות על כך שלא ניתן לקבוע כי הגט בטל למפרע.
- אין לבטל את הגט בגין טענת 'גט מוטעה' שהעלה התובע, ולא בגין סוגיית הפרת התנאי שהתנה התובע בגין מתן הגט – כפי שהוכח דלעיל על דעת רוב הפוסקים, בין השאר בגין הזמן הרב אשר חלף והנסיבות אשר השתנו מיום מתן הגט ועד ליום הפרת ההסכם.
54. היות והגט עודנו תקף, כשר ונקי מכל רבב, מבקשת הנתבעת:

- א. לדחות את התביעה.
- ב. לחייב את הנתבע בהוצאות משפט ובשכ"ט עו"ד, בצירוף מע"מ כדין.

פרידמן רועי
ב"כ הנתבעת

גלקופ לאה
ב"כ הנתבעת

תיק מס' 315/08

בבית הדין הרבני האזורי

תל-אביב

בפני כבוד הדיינים:

הדיין הרב שלמה דיכובסקי,
הדיין הרב יאיר בן מנחם,
הדיין הרב יוסף וסרמן

עוזרת משפטית לדיינים: רעות חזן

יששכר אלעזרוב

התובע:

ע"י ב"כ דיאמנדי ליאור ו/או גורביץ' רובינזון אנה
ו/או ראובני גלי ו/או זינגרמן יולי ו/או שמש קרן
ו/או שטרנברג אורית ו/או שלומאי אורי ו/או בן-יהודה יונית
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

- נגד -

רוחמה אלעזרוב

הנתבעת:

ע"י ב"כ חזני לילך ו/או סירי מיכל ו/או רודיך מירי
ו/או אליה נריה ו/או גלקופ לאה ו/או פרידמן רועי
ו/או הרמן שירלי ו/או כביר יפעת
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

עיקרי טיעון מטעם התביעה

כללי

1. מוסכם על הצדדים, כי התובע והנתבעת היו נשואים זל"ז במשך כ- 20 שנים והסכימו להתגרש זמ"ז ביוזמת הנתבעת למרות היעדר עילת גירושין כנגד התובע. לתובע היו זכויות רכושיות ברכוש שצברה הנתבעת לפי החוק האזרחי בבית המגורים ובמוניטין של האשה. התובע הסכים להתגרש מהנתבעת והסכים לוותר על זכויותיו הרכושיות. התובע והנתבעת הסכימו כי כנגד מתן הגט והוויתור על הזכויות הרכושיות תסכים הנתבעת לממן את מזונות הילד וכי כל סכסוך עתידי בעניינו של הילד יידון בית הדין הרבני. הנתבעת פנתה לבית

המשפט לענייני משפחה בתביעה למשמורת על הילד ובתביעה לחייב את התובע במזונות הילד.

2. מאחר והנתבעת לא עמדה בתנאי הגט שקבעו עובר לסידורו, התובע דורש את ביטול ואינו מוכן להסתפק בהגשת תביעות מטעמו לגבי ביטול הוויתור על הזכויות הרכושיות. בד בבד, התובע מוכן לחזור לשלום בית עם הנתבעת אם יבוטל הגט שניתן לנתבעת על ידו.

3. סמכות בית המשפט

לטענת הנתבעת אין לכבוד בית הדין סמכות לדון בעניינים אלו של תנאי בגט וביטול הגט (להלן: העניינים הנידונים) מאחר (ולכאורה) לא מדובר בענייני נישואין וגירושין כדרישת ס' 1 לחשבד"ר.

טענה זו משוללת כל הגיון ושכל ישר מאחר ונהיר לכולי עלמא, כי העניינים הנידונים בבי"ד נכבד זה, אלו גופי הלכות פְּשׁוֹת הגט, המהווים חלק בלתי נפרד מענייני נישואין וגירושין שיידונו בביד"ר מכוח ס' 1 לחשבד"ר, ולכן הינם בסמכות ביד"ר בלבד. נתכבד להפנות את כבוד בי"ד לפס"ד של הרב איזירר מיום י"ב באלול תשס"ד (1-21-222290027) בהבחינו בין פסיקה הלכתית הנתונה לביד"ר ופסיקה משפטית בנושא.

כמו כן נטען כי ע"פ דוקטרינת הסמכות הנמשכת, במצבים בהם ביד"ר דן ופסק מכוח סמכותו המקורית, הרי שמוקנה לביד"ר הסמכות לדון בהתדיינות נוספת באותו נושא. לענייננו, לביד"ר סמכות נמשכת לדון בענייני כשרות הגט, שהם עניינים הנמשכים בסוגייה זו, מאחר וקנה סמכות מקורית להסדרתו ולדון בכשרותו ובתוקפו (בג"ץ 8578/01 חליוה נ' חליוה, נו(5) 634).

לאחר שנוכחנו כי לביד"ר סמכות דיון בנושא, הרי שמוענקת לו אף סמכות לדון בעניינים אגביים במידה ויתעורר הצורך, מכוח סמכותו הנגזרת של ביה"ד לאור ס' 76 לחוק בתי המשפט, תשמ"ד-1984 ולחילופין מכוח דוקטרינת "הילך טפל אחר העיקר" (בג"ץ 359/66 גיטייה נ' הרבנות הראשית, כב(1) 290). נטען, כי יש להחיל את הוראת ס' 76 הנ"ל אף לענייני סמכות ביד"ר לאור פרשנותו התכליתית ומדיניות המשפטית הנדרשת (בג"ץ 51/69 רודניצקי נ' בית הדין הרבני הגדול, כד(1) 608).

הננו סוברים כי הדין החל בעניינים הנידונים הינו הדין הדתי (העברי). אולם, בד בבד, יש מקום לטענה, כי בסמכותו של בית הדין הנכבד לפצל את הדין החל בין עניין כשרות הגט לעניינים האגביים כלפיו.

4. סוגיית גט על תנאי

א. על אף העובדה שהתובע המשיך לאהוב את אשתו ורצה להישאר נשוי לה בבחינת "והיו לאיש אחד", נאות לתת לאשה ג"פ כדמו"י בשל רצונה בכך כי נתנה עינה באיש אחר. גט זה ניתן בכפוף לתנאים שסוכמו בין הצדדים בהסכם הגירושין, לפיהם הבעל יהיה פטור ממזונות ילדו וכן כל תביעה בין הצדדים תידון בביד"ר.

ב. אנו דוחים כל טענה בדבר פגיעה בתקנת הציבור בשל מתן גט מותנה בשל העיגונים ההלכתיים המבססים אפשרות זו (ראה להלן). כן מהפך האזרחי נטען, כי ענייני גירושין שונים בתכלית מכל הסכם מסחרי אחר מאחר והצבת תנאים למתן גט הכרחית למניעת גירושין קלים ולהסדרת יחסי בני הזוג באופן אופטימלי.

ג. בהסתמך על דברי המהרשד"ם בעה"ז מא, ע"פ הב"י שם, בסימן קמ"ג, וכן על סמך פס"ד של כבוד הרב איזירר נטען כי לבעל יש זכות מלאה להתנות תנאים (סבירים) למתן הגט ואין ב"ד המסדר גירושין יכול לכופף את הבעל לתת גט לאשתו ללא הסדרת תנאים. קל וחומר במקרה פשוט זה, בו הבעל גירש את אשתו ברצונה והתנה תנאים סבירים שהאשה יכולה לעמוד בהם בנקל, כדלהלן: (א) לעניין מזונות הילד: האשה מרוויחה היטב, פי ארבעה מבעלה, ויכולה לעמוד בהוצאות הילד; (ב) לעניין הסכמת מקום דיון עתידי: מדובר בבני זוג שומרי תו"מ אשר רצונם לדון כדין תורה ואין בכך משום תנאי בלתי סביר.

ד. במקרה דנן התנה הבעל את מתן הגט בקיום ההסכם, ואף אם לא נעשתה התנאה מפורשת בעת מתן הגט, הרי שנטען, כי אין צורך בתנאי מפורש כי אם די ב"גילוי מילתא" ו"אומדנא דמוכח" כדיני ממונות. (מחנה אפרים בהלכות גירושין, פ"ט הלכה לה) במקרה דנן ברור לכל בר דעת כי הבעל הסתמך באופן מלא על הסכם הגירושין המהווה אומדנא דמוכח שלא היה מגרש ללא קיום ההסכם זה.

ה. זאת ועוד, נראה כי ע"פ המצב הנוהג היום, כל גט המלווה בהסכם גירושין תלוי זה בזה ואין להפריד בין הדבקים. אי לכך, דין ההסכם כדין תנאי שניתן במעמד הגט ואין כל אומדנא שהבעל חזר בו מתנאי זה. לשם ביסוס טענה זו נסתמך על פסק דינו של כבוד הרב נדב מיום ט"ו בכסלו תשס"א (תיק 1-53-024651903) אשר העלה סברא לדינא לפיה קיום ההסכם הוא תנאי נדרש ונצרך עבור הבעל לשם מתן הגט ובלעדיו אין אומדנא למסירת הגט מרצונו.

ו. אף אם הבעל אמר בלא משים את נוסח ביה"ד לפיו הגט ניתן ללא תנאים, הרי שיש לחוש לדעתו של המהר"ם מלובלין (סי' קכב) בעניין, ויש לאמוד את התנאי שהתנה הבעל בראשונה כתנאי קביל לעניין סידור הגט למרות שאמר כי מבטל את התנאים שהתנה בעבר.

ז. הסכם הגירושין שנחתם בין הצדדים הינו התנאי המרכזי שהתנה התובע כדי שייאות לתת ג"פ מאשתו. נציין בפני ביה"ד, כי על פי הדין הכללי יש לראות בתובעת כמפרה את ההסכם הגירושין הפרה בוטה.

(1) מעשיה של הנתבעת עלו כדי חוסר תום לב, הן בשלב המשא ומתן והן בשלב קיום החוזה. חובה זו היא אינהרנטית וכאשר מדובר במערכת יחסים בין בני זוג, היא מהותית עוד יותר. ברור הדבר, כי לא הייתה בכוונתה של הנתבעת לקיים את

התחייבויותיה, וחתירתה על ההסכם היתה לשם קבלת הגט ותו לא. תוצאת חוסר תום הלב מביאה לכדי הפרת החוזה וביטולו (ס' 39 לחוה"ח כללי).

2) התביעה דוחה כל טענה מצד הנתבעת הקשורה בשינוי הנסיבות או בסיכול שהובילו לשינוי תנאי ההסכם. טענה זו לא רלוונטית בענייננו לאחר שמדובר בהסכם חד פעמי בין בני הזוג המבטיח מתן גט תמורת מנגנון להבטחת טובת הילד. מעת מתן הגט על האשה מוטלת החובה להבטיח טובת הילד, כולל המשך עבודתה לשם פרנסת ילדה.

ח. אי עמידה בתנאים בין בני זוג גרושים הינה תופעה בלתי נסבלת הגורמת לאי יציבותם של הסדרי גירושין ראויים, לחוסר אמון בין בני הזוג ולחששות הלכתיים כבדים המטילים ספק ניכר בכשרותו של הגט. לאור הפרת התנאים מצד האשה נשמטה ההבטחה לטובת הילד ומשכך דעתו של הבעל למתן הגט בטלה.

5. סוגיית גט מוטעה

א. לחילופין נטען כי הבעל הוטעה ע"י האשה בעת מתן הגט במצב הדברים ולא שיער כי כוונת האשה להטעותו ולרמותו, לא לעמוד בתנאי ההסכם ע"י פתיחתו מחדש בבימ"ש ולשנות בו הסדרי המשמורת והמזונות. בשל הטעיה זו נטען כי דין הגט כדין "גט מוטעה" ודינו להתבטל לאלתר ובדיעבד.

ב. לשם הבהרת טענתנו בהסבר יסודות הטעות שבהסכם טעות נבקש לעמוד על הנושא החוזי מנקודת מבט הדין האזרחי שיבהיר את חומרת מעשי הנתבעת ותוצאת המעשים:

1) **טעות:** על פי ס' 14(א) לחוק החוזים (כללי) כאשר צד לחוזה טועה והצד שכנגד יודע על הטעות, רשאי הצד הטועה לבטל את החוזה. לסעיף זה שני תנאים מרכזיים להחלתו: **קיום הטעות** – התובע הסתמך על הסכם זה, עמד בו וויתר על זכויותיו הרכושיות, מאחר וידע כי הנתבעת תעמוד בהתחייבותה גם כן. כיוון שחשב כך, חתם על הסכם הגירושין ונוצר **קשר סיבתי** בין הטעות לבין ההתקשרות בחוזה (בג"ץ 221/86 **כנפי נ' בית הדין הארצי לעבודה**, מא(1) 469). אין ספק כי התובע חתם על ההסכם ביודעו כי יהיה נקי מתביעות עתידיות וענייני ילדו יידונו בביד"ר בלבד. **יסודיות הטעות** (ע"א 838/75 **ספקטור נ' צרפתי**, לב(1) 231) – הטעות בדבר כוונותיה של הנתבעת לתבוע מהתובע מזונות ילדים, גרמה לתובע לוותר על חלקו ברכוש המשותף ובדירת המגורים המשותפת. מדובר בויתור בעל השלכות כלכליות מרחיקות לכת, ולולא הטעות לא היה התובע מתחייב בהסכם על ויתורים אלה.

2) התביעה דוחה כל נסיון להציג מצג בו הטעות הינה **בכדאיות העסקה** מאחר והמדובר בענייננו בטעות במצב הדברים בו התובע שהיה צד חלש לחוזה חשב לתומו שהוא מקבל בטוחה טובה להסכמתו להתגרש מאשתו שאהב. כמו כן יש להטיל ספק האם המקרה דנן יכול להיכנס לגדר "טעות בכדאיות העסקה" מאחר

ומדובר בטובתו של צד ג' (הבן) ולא בטובתו האישית של התובע (ע"א 715/78 כץ נ' ניצחוני, לג(3) 639).

ג. ביטול הגט מעיקרו מכוח הטעית האשה את הבעל יכולה לעמוד בשני טעמים: **מכוח אומדנא** של הבעל שלולא חוסר ידיעתו לא היה מתגרש (**הנבוי**, מהדו"ק, אה"ע סי' יא)) או לחילופין **מכוח דין מקח טעות (מהר"ם, סי' קכב)**. נראה, כי קיימת אומדנא ברורה במקרה דנן שהבעל התובע לא היה מגרש את אשתו אילו ידע את כוונתה האמיתית.

ד. נוסף ונבהיר, כי הסכם הגירושין איננו הבטחה בעלמא. אנו סבורים כי **דין ההסכם כדין הבטחה ממונית** לשם מתן הגט (בשל ההתחייבות האשה לא לדרוש מזונות הילד) ומשכך הרי שיש לחוש לדעת ר' יצחק אלחנן (עין יצחק סי' מ') ולפסול הגט מאחר שהאשה לא עמדה בתשלום מחיר הגט.

ה. זאת ועוד, בבי"ד האזורי בת"א וכן בדעת הרוב בבי"ד הגדול נפסק כי תביעה להגדלת סכום מזונות חרף הסכם הגירושין מביא לביטול הגט (1-29-9322), והדברים ק"ו לענייננו, בו התביעה אינה להגדלת המזונות אלא לקיומם למרות הסכם הפוטר את הבעל. כן פסק במפורש בעל **העמק שאלה** (אה"ע סי' קט"ז) ובעל **דברי יוסף** (יח, ז).

ו. אף אם ייטען כי ההטעיה המדוברת הינה בהסכם הנלווה לגט ולא בגט עצמו (בהסתמך על דעת מהרי"א ענזיל) נפנה את כבוד בי"ד לטענתנו בס' 4.5 לעיקרי הטיעון, לפיו אין טענה זו יכולה להחזיק היום, בעידן בו נהיר לכל צד לגירושין כי הסכם הגירושין הינו חלק אינטגרלי ובלתי נפרד מהגט עצמו ועל כן יש לחוש לאומדנת הבעל לפיה הגט כרוך כריכה אמיצה בתנאי הסכם הגירושין.

ז. למרות שידוע הדבר כי ענייניהם של הילדים אינם מחייבים בהסכם בין בני הזוג, **ולכאורה** נהגה האשה כדין הישראלי וכמנהג העולם כשתבעה את צרכי הילד בערכאה אחרת, נטען כי הבעל **הוטעה במתכוון** ע"י האשה שהסתירה ממנו פרט חשוב זה בכסות של הסכם גירושין משפטי.

ח. לצורך הבנת יסודות ההטעיה והעושה נפנה שוב את בי"ד ליסודות אלו ע"פ המשפט האזרחי ונוכיח כי הם חלים בענייננו:

(1) **הטעיה**: על פי הגדרת סי' 15 לחוה"מ, הטעיה הינה הצהרה טרום חוזית כוזבת שגרמה לצד בחוזה לטעות ובעקבות הטעות התקשר בחוזה. תניותיה של הנתבעת בהסכם יוצרות מצג שווא, כאשר המטרה שעמדה לנגד עיניה הייתה להביא את התובע להתקשר בהסכם, לוותר על זכויותיו למענה ולתת לה גט. כמו כן מתקיים **קשר סיבתי** בין הטעות להתקשרות בהסכם: לו ידע התובע על כוונותיה של הנתבעת, לא היה מתקשר בהסכם זה.

(2) על אף כי טענה זו לא מוזכרת בפוסקים, נטען **לעושה** של האשה את הבעל שהביא לחתימה על ההסכם ולמתן הגט. לעניין טענות עושה וכפייה נקט כבוד השופט

שמגר רטוריקה חוזית מובהקת, והלביש את מעי דיני החוזים על דיני המשפחה (ראו ע"א 5490/92 פגס נ' פגס, תקדין עליון 94 (4) 516). בענייננו, מתקיים קשר סיבתי בין העושה לכריתת החוזה: הנתבעת הייתה מודעת למצבו הכלכלי והנפשי הרעוע של התובע, וכן ליחסיו הקרובים עם בנו וניצלה זאת על מנת לקבל את הגט. התובע, שאוהב את הנתבעת ורצה בטובתה ובטובת בנו, נאלץ להסכים לדרישתה ולחתום על ההסכם.

ט. במקרה הנדון התובע היה חסר אמצעים ולא יכול היה לשכור עו"ד לייצוגו במו"מ בינו לבין אשתו. כתוצאה מכך יצא הבעל נקי מנכסים וכשידו על התחתונה מבחינה משפטית. האשה ידעה היטב, כי הבעל לא ידע ולא יכול לדעת שהסכם הגירושין לא מחייב את ילדם המשותף (בג"ץ 78/03 כץ נ' בית הדין הרבני הגדול, נז(2) 875). בעניין זה נסתמך על דעת האג"מ (אה"ע ח"ג, ס"י לז) אשר פסק כי אם ברור לכול שהבעל לא מכיר את הדין הנוהג, הרי שיש לחוש ולבטל הגט.

י. אנו דוחים מכל וכל טענת "אפסיד איהו נפשיה" במקרה דנן לאחר שהוכח כי לבעל לא הייתה כל אפשרות לשכור עו"ד שיביא לידיעתו את הנוהג המשפטי שלא ברור לכל.

יא. לאחר שנוכחנו לדעת כי הגט הינו גט מוטעה, דין גט זה להתבטל לאלתר ולמפרע. אנו דוחים כל טענה בדבר איסור ביטול הגט בשל כפייה על חוזה עבודה אישי (ס' 3 (2) לחוה"ח תרופות) מאחר ואין בכוונתנו לבקש הוראה מכבוד ב"ד שהאשה תשוב לחיק בעלה בפועל, כי אם ביטול הגט בלבד.

6. סוגיות חוקתיות

א. טוענת ההגנה כי בקשתו של התובע לביטול הגט פוגעת בזכויותיה החוקתיות של הנתבעת.

ב. על פי סעיף 11 לחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, החלת המישור החוקתי נעשית רק במערכת יחסים בין הפרט לרשות שלטונית ולא בין פרטים.

ג. אף אם תתקבל דעתו של השופט ברק בע"א 294/91 חברה קדישא נ' קסטנבאום, מו(2) 464, שזכויות חוקתיות יחולו במישור הפרטי ע"י מושגי השסתום כגון תום לב ותקנת הציבור, נוכיח כי אין מניעה חוקתית בביטול הגט.

ד. ברור וידוע שהתובע תם לב לאורך כל הדרך. אם מי מהצדדים לוקה בחוסר תום לב הרי שזוהי הנתבעת שהפרה את התנאים.

ה. תקנת הציבור: ביטול הגט אינו נוגד את תקנת הציבור. אדרבה, זוהי מטרה חברתית חשובה שידינו לא תהיה קלה על ההדק ושלא נרוץ חלילה לגירושין בכל עת ועל כל בעיה קטנה. בנוסף, עלינו כציבור לשאוף לכך שאנשים יקיימו הסכמים ולא תהיה להם הלגיטימציה להפר התחייבויות כל אימת שירצו בכך.

- ו. תחולת חוקי היסוד במישור הפרטי שונה מהתחולה במישור הציבורי. במישור הפרטי אנו מחילים זאת ע"י איזון זכויות ואינטרסים.
- ז. האינטרס של התובע לכל הפחות שקול לאינטרס של הנתבעת, ואולי אף עולה בחשיבותו.
- ח. לתובע יש אינטרסים לגיטימיים: טובת הילד, אהבתו לאשתו, זכות הקניין ונראה כי אם הוא פוגע בזכויותיה של הנתבעת, מכל מקום, הפגיעה תהיה מידתית.
- ט. הנתבעת עצמה התחייבה בתנאים והפרה אותם, והתוצאה **הטבעית** של מעשיה היא ביטול הגט. יש באפשרותה למנוע זאת אם תבחר בדרך אחרת שהיא לא הפרת התנאים: ביטול הגט מתבקש כתוצאה מבחירתה ובאפשרותה לשנות את מעשיה. עליה לשאת באחריות למעשיה.
- י. ביטול הגט נועד להשיג מטרות חשובות, הן במישור הפרטי והן בציבורי, לכן זהו צעד סביר ומידתי.
- יא. הדבר נעשה לשם תכלית ראויה, כאמור לעיל: שמירה על מוסד הנישואים ורצון לחברה שמכבדת הסכמים.
- יב. לנתבעת יש היכולת לנקוט אמצעי פחות, כיוון שאם תמתן את השינויים בחייה ולא תפר את התנאים, לא יהיה כל צורך בביטול הגט.
- יג. כפי שצינו, יש אינטרס ציבורי והוא השמירה על ערכיה היהודיים והדמוקרטיים של המדינה: לא רק שמוסד הנישואים יישאר איתן, אלא יש כאן גם מימד של שמירה על נשים וילדים, שלא תהיה אפשרות לגרשם ללא כל סיבה.
- יד. בנוסף, יש כאן שמירת דינים וחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו לא גובר על סעיף 2 לחשבד"ר שעל פיו בענייני גירושין ידונו אך ורק עפ"י הדין הדתי.
- טו. אין כאן רלוונטיות לפגיעה של ביה"ד בזכויות הנתבעת, כיוון שתפקידו הוא רק להצהיר על המצב הקיים ולהזהיר את האשה מפני הדברים האסורים לה.
- טז. במצב הקיים, בו נפגעו זכויותיו של התובע ונעשה לו עוול, אין מנוס מלהכריז על הגט כבטל.

תיק מס' 315/08

בבית הדין הרבני האזורי

תל-אביב

בפני כבוד הדיינים:

הדיין הרב שלמה דיכובסקי,
הדיין הרב יאיר בן מנחם,
הדיין הרב יוסף וסרמן

עוזרת משפטית לדיינים: רעות חזן

יששכר אלעזרוב

התובע:

ע"י ב"כ דיאמנדי ליאור ו/או גורביץ' רובינזון אנה
ו/או ראובני גלי ו/או זינגרמן יולי ו/או שמש קר
ו/או שטרנברג אורית ו/או שלומאי אורי ו/או בן-יהודה יונית
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

- נגד -

רוחמה אלעזרוב

הנתבעת:

ע"י ב"כ חזני לילך ו/או סירי מיכל ו/או רודיך מירי
ו/או אליה נריה ו/או גלקופ לאה ו/או פרידמן רועי
ו/או הרמן שירלי ו/או כביר יפעת
מהתכנית לסיוע משפטי לנשים בענייני משפחה,
הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן
טל': 03-5318895; פקס': 03-7360499

עיקרי טיעון מטעם ההגנה

בהתאם להחלטת כבוד בית הדין הרבני מתכבדת הנתבעת להגיש את עיקרי טיעונה לעניין בקשתה שלא לבטל את הגט שניתן לה כדת וכדין ע"י התובע. הנתבעת טוען כי יש לדחות את התביעה על הסף ו/או לגופה ולחייב את התובע בהוצאות משפט ושכר טרחת עו"ד.

סמכות השיפוט של ביה"ד – הסכם הגירושין

1. עם כל הכבוד כלפי בית הדין הרבני, הוא משולל סמכות לדון בהסכם הגירושין, וזאת בשל מספר סיבות מצטברות:

א. לא מדובר בענייני "נישואין וגירושין". על כן, יש להפריד בין ההליכים: האיש והאשה פנו לביה"ד הן לצורך אישור הסכם הגירושין, והן לצורך סידור הגט. אולם אין לבלבל את היוצרות, וחשוב להבין כי הגט הינו נפרד מהסכם הגירושין, ולא הא בהא תליא.

ב. היעדרו של דיון מהותי בתנאים – הואיל וביה"ד לא "דן ופסק" אלא רק אישר את הסכם הגירושין, אין לו סמכות נמשכת (בג"ץ חליווה לעיל). ע"א 3868/95 ורבר נ' ורבר, נ"ב (5) 817 קבע מקרים נוספים בהם לא תינתן סמכות נמשכת: (א) חלוף זמן רב; (ב) היוצרותה של מחלוקת חדשה (נקבע כי מרגע שאושר הסכם הוא מבסס עילת תביעה חדשה).

ג. אין סמכות מכוח "סמכות נגרות" – שכן, ס' 76 לחוק בתיהמ"ש תשמ"ד-1984 עוסק בסמכותו של ביהמ"ש ולא בסמכותו של ביה"ד. ובמידה ויחליט ביה"ד לנכס לעצמו סמכות זו שאינה מיועדת לו, עדיין לא יוכל לדון בהסכם, מאחר שעיקר הדיון אינו נוגע לתקפות הגט, אלא לסוגיות שהוסדרו בהסכם, שכאמור, נתונות לסמכותה של הערכאה האזרחית.

סמכות השיפוט של ביה"ד – סוגיית מזונות ומשמורת

2. בענייניו של קטין קימת סמכות מקבילה: לביה"ד – מכוח ס' 9, ולביהמ"ש לענייני משפחה – מכוח ס' 3(א) לחוק ביהמ"ש לענייני משפחה תשנ"ה-1995. הסכמת בנה"ז להקנות סמכות לביה"ד לדון בענייניו של בנם פנחס ניתנה על רקע המאמצים לסיום הקשר ולסידור הגט. בתנאים אלה, אין לראות את פנחס כמי שהסכים והצטרף להסכם זה. לכן ס' 9 לא חל בענייננו, הואיל וס' זה דורש הסכמת כל הצדדים הרלוונטיים. מכאן, שדיון בענייניו ייערך בביהמ"ש.

3. לפיכך, רשאי פנחס כעת לפנות באמצעות אפוטרופסו הטבעי, הנתבעת, לבית המשפט לענייני משפחה, שהוא המוסמך על פי החוק לדון ולהכריע במכלול ענייניו (פס"ד כץ).

מדוע אין לתת יד לביטול גט – טעמים אזרחיים

דיני החוזים:

4. הטענה כי החוזה כולל תנאי מכללא, שהפרתו מבטלת את הגט – הינה מופרכת. בנוסף, בחינת התנאים בחוזה או סבירותם היא בסמכותו של ביהמ"ש האזרחי ולא של ביה"ד.

5. במידה וביה"ד יחליט בכל זאת לדון בהסכם, שכפי שהובהר לעיל אינו מ"ענייני נישואין וגירושין", שומה עליו להחיל את הדין האזרחי (פס"ד בבלי לעיל).

6. הסכם הגירושין כפוף לדיני החוזים – ע"א 757/70 אורבוך נ' אורבוך, כה(2) 104.

7. גמירות דעת: פס"ד זנדבק נ' דנציגר (לעיל) – המבחן לקיומה של גמירת דעת הוא מבחן אובייקטיבי. מבחינה אובייקטיבית לא הייתה גמירת דעת מצד הצדדים, שהחוזה יוצר גט על תנאי.

8. **תנאי שאינו תלוי בצד לחוזה** – התנאי נוגע לצרכיו של פנחס, על כן לא ניתן לצפות שהנתבעת תהיה מחויבת לתנאי שלא תלוי בה, וייחשב הפרה מצידה.

9. **תקנת הציבור** (סעיף 30 לחוה"ח כללי) –

א. **מזונותיו של פנחס**: התחייבות לגבי ויתור, הפחתה או הקפאה של מזונות ילדים נוגדת את תקנת הציבור (ע"א 614/76 פלמונית נ' אלמוני, לא(3) 85, דברי השופט שמגר).

ב. **גט על תנאי**: היעלה על הדעת שהנתבעת, לאחר גירושיה ולאחר שתקים משפחה חדשה, תהיה משועבדת ותלויה בתנאי שאם תפר אותו עלולים לכפות עליה לשוב לבעלה גם לאחר שנים רבות? ברי כי תוצאה זו עומדת בניגוד מוחלט לתקנת הציבור.

ג. **חוסר האפשרות של האשה לפנות לביהמ"ש**: עצם החסימה של צד לסכסוך מלכת בלימ"ש ולהביא בפניו את הסכסוך, מהווה פגיעה בתקנת הציבור (פס"ד לויין).

10. **אכיפה בלתי צודקת**: זהו אחד החריגים לאכיפת חוזה שקובע סעיף 3(4) לחוה"ח (תרופות).

11. **בחוזה לעבודה אישית או שירות אישי לא תינתן אכיפה**: סי' 4(2) לחוה"ח (תרופות).

12. ניתן לשקול **שיקולים של טובת הציבור**, כאשר בוחן ביהמ"ש אם יש להורות על אכיפת החוזה (פס"ד לויין לעיל).

13. באכיפה יש גם לשקול את הפגיעה בצדדים שלישיים (פס"ד לויין) – פנחס, יונתן, והתינוק שטרם נולד.

14. **עמידה על קיום חוזה בחוסר תום לב**: סעיף 39 לחוה"ח כללי – התובע נוהג בחוסר תום לב בדרישתו לאכיפת החוזה ולביטול הגט. הוא משתמש באיום של ביטול הגט רק כאמצעי להשגת מבוקשו בכל הנוגע להסדר בין הצדדים, ולא מתוך רצון לחזור לחיי נישואין עם הנתבעת.

15. **עושק וכפייה**: טענה זו מופרכת. בני הזוג החליטו להתגרש מתוך הסכמה של שניהם.

16. **חוזה פסול**: מעניין שהתובע משנה כעת חזית וטוען כי החוזה פסול. הרי הוא רוצה אכיפה, ועד שהנתבעת תבעה בביהמ"ש שינוי החוזה, לא התנגד לתוקפו.

17. **סיכול החוזה**: סעיף 18 לחוה"ח כללי – מאורע כלשהו המסכל את קיום החוזה אך אינו תלוי באחד הצדדים לחוזה – ביהמ"ש רשאי שלא לצוות על אכיפה ולא להעניש את הצד המפר. דנ"א 2401/95 נחמני נ' נחמני, (4) 661 – טענת סיכול תתאפשר בדיני משפחה גם כשמדובר בפעולה רצונית.

בחינה חוקתית של פגיעה בזכויות היסוד של האשה:

18. עפ"י חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (להלן: חוק היסוד) עקרון החירות וכבוד האדם הם העקרונות הבסיסיים של חוק היסוד.

19. **ביטול הגט יפגע פגיעה מהותית בזכויותיה של הנתבעת לחירות ולכבוד**, כיוון שתיפחך כבולה שוב בקשר נישואין שאין היא חפצה בו עוד. הלכה למעשה, התובע דורש כי הנתבעת תוכל להיות בקשר רק איתו גם לאחר הגירושי. מדובר בנטילת החירויות באופן המובהק ביותר.

20. **הזכות לכבוד האדם והגנה על חירותו** כפי שמופיעה בחוק היסוד כוללת הגנה על האוטונומיה של הרצון החופשי (ע"א 2781/93 דעקה נ' בי"ח כרמל, נג(4) 526).

21. **על התובע קמה חובה לכבד את חירותה של הנתבעת ולא לפגוע בה**, שכן החובה לשמור על זכויות היסוד מתפרסת גם ביחסים בין הפרטים לבין עצמם – ע"א 294/91 חברה קדישא נ' קסטנבאום, מו(2) 464. אכן, חובה זו חלה על שני הצדדים, ולכן יש לעשות איזון אינטרסים.

22. **לאחר איזון אינטרסים**, הצלחנו להוכיח כי הפגיעה אינה מידתית.

23. **גם על בית הדין הרבני קמה החובה לכבד את הזכויות המעוגנות בחוק היסוד** וזאת מכוח סי' 11 לחוק היסוד (בג"ץ לב לעיל).

24. **חשש מפני חיזוק מעמדם של הנישואים האזרחיים בארץ**: אשה שנישאה כדמו"י תיאלץ לחיות בחשש שמא יבוטל הגט, בעוד אין הדבר כך בנישואין אזרחיים. פסיקה שתתיר ביטול גט עלולה להוביל לעלייה משמעותית בשיעור הנישואין האזרחיים בישראל, בשל החשש הנ"ל.

25. השוני בין 2 סוגי הנשים הנ"ל יגרור פגיעה בשוויון, הנכלל בזכויות בחוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (בג"ץ התנועה לאיכות השלטון).

סוגיית גט על תנאי – השפעה על צדדים שלישיים:

26. בבג"ץ בכר, צמצם ביהמ"ש העליון את סמכותו של ביה"ד לתת הוראות המשפיעות על זכויותיו המהותיות של צד שלישי, כאשר הרב שסידר את הגט הורה "האשה אסורה לחזור לבעלה ובאם תרצה להינשא לפלוני בן פלוני ממקום פלוני, טעון בירור בביה"ד". השופט ברנזון קבע כי זו חריגה מסמכות ביה"ד כרשות מנהלית-רושמת וכי קביעה זו פוגעת באותו פלוני שניתנה לגביו החלטה מחייבת מבלי שניתנה לו ההזדמנות להתגונן מפניה.

מדוע אין לתת יד לביטול גט – טעמים הלכתיים

גט מוטעה:

27. אף אם התובע סובר כי טעה, אין זו סיבה מספקת לבטל את הגט, הואיל ודרושה הטעיה מצד האשה. נדגיש כי הנתבעת לא נתכוונה חלילה להטעות את התובע בכל אחד משלבי הגט.

גט מוטעה כשהטעיה היא טרם סידור הגט:

28. כל עוד לא התנה תנאי כפול בעת מסירת הגט, הרי שהגט תקף ללא כל תנאי אף אם הבעל הוטעה ואף שקיימת אומדנא דמוכח וגילוי דעתו של הבעל שאילו ידע האמת לא היה מגרשה (המשאת בנימין).

29. בנוסף, בעת סידור הגט מציין הבעל כי הגט ניתן ללא תנאים ולכן אין לטעון טענת הטעיה וביטול הגט (הנודע ביהודה). פוסקים רבים חולקים על המהר"ם מלובלין ופסקו לחומרה רק כאשר הבעל הוטעה בעת מסירת הגט ממש.

30. אם הייתה הטעיה, הרי שאינה בעצם הגירושין אלא בענייני הממון הנלווים לגירושין וחלילה להוציא לעז על גט כשר זה (הריא"ז עניזל).

גט מוטעה לגבי תביעות ממון עתידיות

31. התובע אינו משלם מזונות כלל, וזאת – בניגוד לחוק ולחובתו ההלכתית, ואי ידיעת החוק אינה פוטרת (האג"ם דן). על-כן, אינו יכול לטעון להטעיה שלא ייתבע בעתיד (הערך שי), וספק אם בכלל טעה בכך.

32. התובעת לא התכוונה מראש להפר ההסכם ורק בגין שינוי נסיבות ובחלוף זמן רב (שנתיים!) ולכן ניתן לראות זאת "כריעותא מתחדשת" מיום חתימת ההסכם נאלצה להגיש את התביעות לבימ"ש. לפיכך אין לראות בהפרת התנאי כסיבה להיות הגט גט מוטעה.

גט על תנאי

33. לא קיים גט על תנאי! גט יינתן ללא כל תנאי. גט אינו סחורה. בכל סדרי גיטין נאמר במפורש שאין לגרש על תנאי.

34. בעת מעמד הגירושין וסידור הגט מציין הבעל במסגרת הנוסח הנוהג כי הגירושין אינם תלויים בתנאים כלשהם. לפיכך, בשעת מתן הגט ביטל את התנאים שהתנה קודם.

35. גם לפי המיעוט הסוברים כי ניתן להתנות על הגט – חייב כי יהיה תנאי מפורש בעת מתן הגט (מהר"ם אלשיך), על מנת שהגט יחשב על תנאי. אין הדבר מתקיים במקרה זה.

36. גם אם מסתמכים על דעת מיעוט זו וקובעים כי היה מדובר בגט על תנאי, אין הפרת תנאי בהסכם הנישואין (ובפרט תנאי שהוא ממוני) מהווה סיבה מספקת לביטולו של הגט.

37. נדגיש שוב כי אין לסדר גט על תנאי, אך גם המיעוט המאפשר תנאי בגט מסייג זאת בכך שאין ליתן גט בתנאי שיהיה קשה על האשה לקיימו – במקרה דנן, אין הנתבעת יכולה לבצע את התנאי כי אם תקיימו לא תוכל לפרנס את פנחס בנה. גם מבחינה רגשית, אין היא יכולה להשלים עם מצבו של פנחס כעת, ולכן נאלצה לפנות לאב שיסייע בפרנסתו.

38. מלכתחילה אסור היה לתובע להתנות תנאים אלה – התנאי קשור לצד שלישי (פנחס) ולא לאשה. בנוסף, תנאי זה עומד בסתירה לחובת האב למזונות בנו.

39. אפילו ניתן להתנות תנאי בגט – התנאי חייב להיות כפוף לשינוי נסיבות – מזונות ילדים תמיד כפופים לשינוי נסיבות.

40. הבחנה בין הגט לבין ההסכם – ההסכם נפרד מן הגט, ולכן גם אם הופר התנאי שבהסכם, דבר זה לא ישליך כהוא זה על תקפות הגט.

ביטול הגט

41. הנתבעת מבקשת לא לעשות שימוש בכלי הקיצוני של ביטול גט.

42. לביטול גט השלכות קשות והוא עלול להביא לפריצות ולממזרות בעמ"י. במקרה דנן הנתבעת נושאת ברחמה את העובר של מי שהיא חפצה להינשא לו – ובמידה ויבוטל הגט הרי שזה יגרום לילד שיבוא לעולם להיות ממזר, והרי כעת היא אסורה לבעלה, לאחר שהייתה עם אחר. "אם תעלה שאלת כשרות הגט הרי שתיווצר בעיה קשה עד לכדי ממזרות" (הרב דיכובסקי בתיק מס' 5951).

43. אם יחליט בית הדין שכל הפרה של הסכם הגירושין מעוררת בעיה בכשרות הגט – הדבר יערער את כל מעמד הגירושין בישראל ויוביל לתוצאות הרות אסון.

סיכומו של דבר

44. הראנו כי כבוד ביה"ד משולל סמכות מלדון בהסכם הגירושין.

45. במידה וביה"ד יחליט בכל זאת לדון בהסכם, הרי שהראנו כי לא מדובר בחוזה על תנאי וכי לא הייתה הפרה.

46. גם במידה ויוחלט כי היה מדובר בחוזה על תנאי וכי הייתה הפרה – הרי שלא ניתן להורות על אכיפת החוזה, בשל שינוי נסיבות, התעקשות על קיום חוזה שלא בתום לב, וחוסר יכולת לאכוף את החוזה מאחר שהאכיפה אינה צודקת בנסיבות העניין.

47. מכל מקום, אין להורות בשום אופן על ביטול הגט, הן מהבחינה ההלכתית והן מהבחינה האזרחית, כפי שהראינו לעיל.

48. היות והגט עודנו תקף, כשר ונקי מכל רבב מבקשת הנתבעת:

א. לדחות את התביעה.

ב. לחייב את הנתבע בהוצאות משפט ובשכ"ט עו"ד, בצירוף מע"מ כדין.

מדינת ישראל

בית הדין הרבני האזורי בר-אילן

תיק מספר: 315-2008	ב"ה
	בפני כבוד הדיינים:
תאריך: ז' תמוז תשס"ח (10/07/2008)	הרב שלמה דייכובסקי- אב"ד הרב יאיר בן מנחם- דיין הרב יוסף וסרמן- דיין
יששכר אלעזרוב	התובע:
ת.ז.: 398028480	
רוחמה אלעזרוב	הנתבעת:
ת.ז.: 609393930	
גירושין	הנדון:

פסק - דין

המסמך שלהלן נכתב ע"י הסטודנטית רעות חזן בהנחיית עו"ד רוברט ליכט-פטרן כפסק דין מומלץ עבור הרכב הדיינים שישבו במשפט המבויס, בהתאם להחלטתם שניתנה במועד המשפט.

(-) הרב שלמה דיכובסקי

תיאור התביעה:

1. מונחת בפנינו תביעת הבעל מיום 1/05/08 לביטול גט שניתן על ידו לפני כשנתיים ימים בעילה כפולה ומתחלפת של גט שניתן בתנאי והתנאי לא קוים או של גט שהבעל הוטעה לתיתו ובשל כך יש לבטלו.

תיאור העובדות:

2. התובע והנתבעת, יהודים אזרחים ותושבי ישראל, נישאו זה לזו כדמו"י בשנת 1984. מנישואין אלו נולד בנם היחיד (להלן: "הילד") בשנת 1995. במהלך השנים הקדישו בני הזוג את מלוא הכנסתם למשק הבית המשותף; הנתבעת את משכורתה בסכום של 15,000 ₪ בממוצע לחודש והתובע את משכורתו בסכום של 5,000 ₪ בממוצע לחודש. לאחר 20 שנות

נישואין ביקשה הנתבעת להתגרש מהתובע, היות והכירה מתמחה צעיר בבית החולים (להלן: "בן זוגה"), ובאין עוד אהבה בליבה לתובע.

באין עילת גירושין הסכים התובע לבקשתה להתגרש ממנו, ואף הסכים לוותר על זכויותיו ברכוש הרב שצברה הנתבעת, לרבות בית המגורים המשותף, בתנאי שלא תתבע ממנו מזונות עבור הילד וכי כל ענייניו של הילד יידונו בבית הדין הרבני. הנתבעת הסכימה לדרישותיו וביום 25/03/06 חתמו הצדדים על הסכם גירושין בבית הדין הרבני (להלן: "ההסכם") במסגרתו ויתרה הנתבעת על מזונות הילד, כתובתה ותוספת הכתובה. הילד נשאר במשמורת משותפת של הצדדים והצדדים התגרשו זמ"ז. לאור ההסדר, עבר התובע להתגורר בדירה שכורה בסמוך לבית בו נותרה הנתבעת לגור, ושימש עבור הילד כהורה עיקרי ביחד עם הנתבעת.

כעבור שנתיים ימים מיום חתימת ההסכם החליטו הנתבעת ובן זוגה להינשא זל"ז, בהיות הנתבעת בחודש החמישי להריונה, ולעבור להתגורר בטבריה עקב מקום עבודתו החדש של בן זוגה.

הליכים משפטיים:

3. כאמור לעיל לאור סכסוך הגירושין בין הצדדים בשנת 2006, פנו הצדדים ביום 01/04/06 לבית הדין בבקשה לסדר ביניהם גט כריתות ולהכריע בענייני המשמורת, הרכוש המשותף ומזונות הילד. כאמור, בהיעדר עילת גירושין ולאחר קיום דיון מעמיק, קיבלו הצדדים את המלצת בית הדין ופנו לחתום על הסכם גירושין ובו נקבעו הסדרי הרכוש, המשמורת ומזונות בנם.
4. ביום 16/04/06 קיבל ההסכם קיבל תוקף של פסק דין בבית הדין הרבני בהתאם להסכמת הצדדים.
5. כאמור לעיל, לאור המציאות, כעבור כשנתיים ימים, ביום 25/04/08 הגישה הנתבעת תביעת משמורת לבית המשפט לענייני משפחה לאור המעבר של התובעת ובן זוגה להתגורר בטבריה וכן תביעה לחיובו של התובע במזונות הילד, תוך שהיא טוענת לחוסר סמכות בית הדין הרבני.
6. בתגובה לכך הוגשה התביעה נשואת הדיון שלפנינו אשר במסגרתה מבקש הבעל לבטל את הגט שניתן לאשה. כנגד טענה זו טענה האשה בראשונה להיעדר סמכות בית הדין להיזקק לתביעה זו.
7. ביום 1/06/08 נערך קדם-משפט בפני בית הדין אשר בו נקבעו ההסכמות בין הצדדים ונקודות המחלוקת וביניהן טענו הצדדים אף לגבי שאלת סמכות בית הדין. כן נקבע כי הצדדים יגישו סיכומים הדדיים בנושא עמדת המשפט האזרחי ובנושא עמדת המשפט העברי עד ליום 3/6/08. יצוין, כי ב"כ שני הצדדים טענו את טענותיהם בטוב טעם ובהעמקה רבה לכל אורך ההליכים שבפנינו, ועל כך סייעו בידיו בהחלטתנו זו.

טענות הצדדים:

8. הבעל טוען להיות הגט שנתן לאשה גט מותנה, היינו, שנתן את הגט מרצונו בהסתמך על תנאי מסויים המצוי בהסכם הגירושין שנסמך לגט, ומשבטל התנאי, באי-קיומו על ידי האשה, בטלה הסכמתו ודין הגט להתבטל עם פקיעת התנאי. לטענת הבעל הפרה האשה את ההסכם בעצם הגשת התביעה מצידה לבימ"ש לענייני משפחה וזאת חרף הסכמת הצדדים ובפרט התחייבות האשה לסמכות בית הדין הרבני בכל סוגיה עתידית שתתעורר כפי שנקבע בהסכם הגירושין במפורש. כמו כן, האשה אינה מקיימת חיוביה לפי ההסכם שלא לתבוע את הבעל במזונות הילד וכן מבקשת להפר את הסדר המשמורת המשותפת, בניגוד לטובת הילד. הבעל טוען כי הפרת ההסכם, אשר הגט מותנה בקיומו, אינה בשל שינוי נסיבות, שכן המדובר בפעולות יזומות ומכוונות על ידה, וממילא היות והמדובר בתנאי שבגט אין כל נפקא מינה לטענות אודות שינוי נסיבות. זאת ועוד, אפילו במקרה רגיל לא הייתה רלבנטיות לשינוי נסיבות. כמו כן, לדידו, לא ניתן להכפיף ההסכם לשינוי נסיבות כלל לאור ויתוריו המפליגים על זכויותיו ברכוש המשותף, לרבות דירת המגורים, ולאור הסכמתו למתן הגט באין עילת גירושין, המחייבים את האשה להימנע מפעולותיה ולכבד את התחייבותה בהסכם הגירושין, אפילו היה בענייננו שינוי נסיבות.

9. לחילופין, טוען הבעל להיות הגט גט מוטעה בשל פגם מהותי שנפל בהסכמה בין הצדדים ובשל חוסר תום הלב של הנתבעת בכל שלבי ההסכם. בפרט טוען הבעל לטעות בכריתת ההסכם ובמתן הגט ובהטעיה מכוונת מצד הנתבעת. עוד הוא טוען כי הנתבעת, בהיותה מודעת להיתכנות השינויים העתידיים, ואף ניתן לומר כי היא שתכננה התפתחותם כטוב בעיניה, כעת מבקשת הגנה במסווה של השתנות הנסיבות ואף נסמכת על כך בכדי לקצץ סמכותו של בית הדין הרבני, דבר שלא ייעשה במיוחד לאור היותם של הצדדים שומרי תורה ומצוות. לטענת התובע, לו ידע את המצב לאשורו לא היה נותן את הגט, ומשכך הגט שישודו בהטעיה דינו בטלות. בנוסף, נסיבות ההסכם אפופות בחוסר סבירות חמורה ובפגמים בכריתתו וממילא לאור הפרתו על ידי הנתבעת, מבקש הבעל להכריז על בטלות הסכם הגירושין עצמו ובמיוחד ביטול הגט שניתן על ידו לאשה.

10. בתגובתה המונחת בפנינו מתנגדת הנתבעת לסמכותו של בית הדין הרבני לדון בנושאים הכרוכים לעניין הגירושין בטענה שבית הדין לא דן ולא פסק בעניין, ומכל מקום טוענת לחלוף זמן רב ולהיווצרותה של מחלוקת חדשה, המנתקים את הסמכות הנמשכת לה טוען האיש. בפרט טוענת האשה להיעדר סמכות בית הדין הרבני לדון בעניין ביטול הגט לכשעצמו, טענה שהבענו לא מעט תמיהות לגביה כאשר הועלתה בפנינו. לגופו של עניין, שוללת הנתבעת את הטענה כי גטה הותנה לה שכן התנאים שבו פסולים מהיות תנאים בגט. זאת בשל אי סבירותם בהיותם מכוונים גם כלפי מי שאינו קשור בגט (קרי, הילד) ולא רק כלפיה בלבד. בין כה וכה, טוענת היא שהתנאים אינם חד פעמיים כי אם מתמשכים, ואינם גזירה שהאשה יכולה וצריכה לעמוד בה. מכל מקום, בית הדין לא ערך דיון מיוחד בתנאי הגט, הללו לא אושרו על ידי בית הדין והלה לא פירש כי עניינו של ההסכם להיות תנאי בגט, והרי שאינם יכולים להסתבר כתנאי משתמע בגט. טוענת האשה כי אף בהתקיים "תנאי" המצוי בתחום

סמכותו של בית הדין הרבני, עדיין לא קמה לו סמכות לקשור בין שאלת תקפות הגט לבין ההסדר המהותי והיא הנותנת שהדברים אמורים במקום שהתנאי אינו בסמכותו של בית הדין הרבני כמו במקרה שלפנינו והן במקום בו התנאי כשלעצמו נמצא בסמכות בית הדין, היות וההתנאה כשלעצמה אינה בסמכות בית הדין. עוד היא טוענת כי אפילו יש אמת בטענות התובע אודות גט על תנאי, הרי שההסכם היה כפוף לשינוי נסיבות שאירע, קרי, נישואיה והריונה כמו גם מעבר הדירה הכרוך באילוצי הפרנסה של משפחתה החדשה, ומכאן שלא בהפרת ההסכם עסקינן אלא באילוצי דיומא כנגזרת של קיום ההסכם בהתאם לצרכים החדשים.

11. לטענתה, ביטול הגט כפי שמבקש האיש מבית הדין לעשות, עשוי לפגוע בצדדים שלישיים שאינם קשורים להסכם, משמע בן זוגה החדש וילדם המשותף שעתיד להיוולד, וכן כי גם משום תקנת הציבור אין לבטל גיטין. בנוסף, הנתבעת מתנגדת לטענה כי היא הטעתה את הנתבע, שהרי חובת מזונות ילדים היא חובה של האב שאינה ניתנת להתנאה ולפיכך הסתמכותו על ההסכם, ככל שיש בה אמת, יסודה בטעותו שלו ותו לא. כן היא שוללת את טענות התובע לפגמים בכריתה מחמת טעות, הטעיה, כפייה ועושק, וטוענת לחופשיות הסכמת התובע אשר משתמעת מרצונו שיקיים ההסכם. מכל מקום, בניגוד לסברת האיש, לטענתה הגט הינו בלתי תלוי בהסכם הגירושין, מסתמא יש להפריד בין הסכם המשמורת, המזונות והרכוש לבין הגט, ולדון בעניינם בנפרד בערכאות השונות ומכל מקום אין לכרוך את שני העניינים השונים מבחינה מהותית.

דיון:

בחינת סמכות עניינית – כללי:

12. והנה עוד קודם שניגש לדון בתשתית ההלכתית והמשפטית של הסוגיה שהובאה לפתחנו, ועובר לכך ביישומה בנידון שלפנינו, תוך שימת לב לכל פרט ופרט שבו, נדגיש ונאמר כי כשרות הגט הוא עניין הלכתי הנתון בסמכותו הבלעדית של ביה"ד ומחובתו של ביה"ד להיזקק לו. כך מצינו גם במשפט הישראלי בסעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953 (להלן: "החוק") לפיו, קמה סמכות ייחודית וישירה לבית דין רבני, לדון בשאלת ביטול גט וזאת משום שהנושא נכלל בגדר "ענייני גירושין". אין ספק כי התנאים "יהודים", "בישראל" ו-"אזרחי או תושבי ישראל" מתקיימים כדבעי בענייננו. כן הדברים מסודרים גם בתקנות הדיון בביה"ד הרבניים בישראל-התשנ"ג פרק י"ד פסקה קכח: "חושש ביה"ד שטעה בפסק דינו, יזמין את הצדדים לבירור נוסף וכו'" ובפסקה קכט: "בעל דין זכאי בכל זמן לבקש דיון מחודש מביה"ד שדן בענייניו וכו'".

13. סמכותו השיפוטית הבלעדית של ביד"ר היא גם משום האיסור להידון ב"ערכאות של גויים", לרבות ערכאה שאינה לפי דין תורה. למרות המציאות השיפוטית-אזרחית שנוצרה היום (למורת רוחו של בית הדין), בשל הרגישות ההלכתית בתחום הנישואין והגירושין ראה לנכון המחוקק הישראלי (להלן: "המחוקק") והשאר נושא זה בסמכותו הייחודית של ביד"ר; לכן פשיטא שביה"ד הוא בעל הסמכות היחידה המתאימה לדון בנושא.

בחינת סמכות עניינית – תנאי בגט:

14. טענת האשה כי ראוי לבחון את התנאי הממוני והאישי לחוד, ואת כשרותו ותקפותו של הגט לחוד היא הכרעה המצויה בסמכותו של בית הדין הרבני. לאמור, הסכם הגירושין והגט משליכים זה על תוקפו של זה, ולא יעלה על דעתנו שהערכאה האזרחית היא שתכריע בהיות ההסכם תנאי בגט או אי היותו תנאי. בכך יושלך במישרין על תוצאת תקפות הגט שהיא ודאי וודאי שאינה בסמכותו של בית הדין האזרחי, לא כל שכן מקום שההכרעה עשויה להטות את הכף בעניין ממזרות הוולד העתידי. דברי פנחס שיפמן [דיני המשפחה בישראל, כרך א, עמ' 36] שהובאו בדברי האשה ולפיהם, "הגירושין אינם אלא פעולה חד פעמית" אינם משנים לעניין זה, שכן פעולת הגירושין חד פעמית היא ובמקרה זה כבר נעשתה, אך יש מצבים בהם אף לאחר ביצוע פעולת הגירושין עצמה מתעוררת שאלת תקפותם, כמו שעשוי להתרחש אף במעשה הנישואין אשר נגמר בפעולה יחידה אך בחינה מאוחרת שלו עשויה לגלות אי תקפות, והסמכות לבחון את תוקפם או אי תוקפם של אלה מצויה אך בידי בית הדין הרבני.

15. בנידן שלפנינו קמה לבית הדין הרבני אף הסמכות לדון בתקפות התנאים שבהסכם הגירושין גופו מכוח סמכות שבגררא וסמכותו האגבית, כפי שיפורט להלן ובפרט בהיות ענייני המשמורת ומזונות הילדים תחת כיפת ענייני "המעמד האישי", ומכאן שאין בית הדין מכריע אלא בעניינים שהם תחת סמכותו. על כל פנים, מכוח המציאות ההלכתית המכירה באפשרות של התנאות תנאים בגט ויש שהינם **אקט מכוון בגט**, ברי כי ההכרעה בשאלת היותם או אי היותם תנאים בגט כמו גם ההכרעה בתקפות הגט לאורם מצויה בסמכותו של ביד"ר. ודוק, אין בכך כדי לקבוע כי תנאים בגט הינם רצויים או קיימים אלא כי השאלה בדבר קיומם או רציותם הינה שאלה המסורה לסמכותו הבלעדית של בית הדין. אף אם טענת האשה כי אין להכיר בתנאים בגט מסיבות שונות נכונה היא, הסמכות לדון ולקבוע כך אינה נתונה לכל ערכאה אחרת זולת בית הדין.

16. אף שמצינו מקרה בו בימ"ש האזרחי נדרש לבחינת קיומו של תנאי בגט, וכזאת ראינו למשל בתא (ת"א) 31351/05 **נתנאל דוד נגד אוליביה דולב** (ניתן ביום 2.6.08), (להלן: "**פס"ד דולב**"), יש להבחין את הנעשה שם מהמקרה שלפנינו. ראשית כול, בימ"ש לענייני משפחה רכש שם סמכות עניינית לדון, מה שאין כן בעניינינו, שהסמכות הנמשכת נתונה לבית הדין הרבני ולו בלבד (יפורט להלן). שנית, ויודגש, על אף ששם כמו גם במקרה שלפנינו בית המשפט עסק בבחינה פורמאלית של כוונת הצדדים בחתימת ההסכם, ההבדל המרכזי נעוץ בעובדה שהסעד המבוקש אינו זהה בשני המקרים. רוצה לומר, שם נדרש בית המשפט להכריע בסעד ממוני-נזיקי אולם בעניינינו נדרש בית הדין להכריע בשאלת תוקפו של הגט היהודי וההשלכות הבלתי נמנעות מכך, ובפרט ההשלכה הישירה על מעמדו של הוולד שברחמה של האשה, דהיינו היותו יהודי כשר או ממזר שלא יבוא בקהל ה'. הפער בסעד המבוקש הוא שמבחין בשאלת הסמכות. מכל מקום, מבקש בית הדין להדגיש כי גם בדונו של בית משפט אזרחי בעניינים אלו שהם מענייני נפשות, לא מן הנמנע כי בית הדין הרבני יידרש לסוגיית התנאי בגט ויפעיל את סמכותו אם קיים צל של ספק בנוגע לתוקפו של הגט היהודי. על כל פנים, נראה לבית הדין כי על המחוקק לומר את דברו בעניין ולהקנות

סמכות מפורשת לבית הדין לדון בשאלת גט על תנאי כחלק בלתי נפרד ומהותי מ"ענייני גירושין" או פשיטא שאף ללא אמירה מפורשת בעניין נתפס עניין כשרות הגט לרבות תנאים בגט על ידי המונח ענייני גירושין בסעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953.

סמכות בית הדין לדון גם באין עילת גירושין:

17. סמכות בית הדין תעמוד בעינה גם באין העיסוק בעילת גירושין ע"פ דין תורה, שכן לא מצינו צמצום סמכות שכזה ולא כן משתמע מרצון המחוקק, קל וחומר שלא בעניינינו מקום שלבת המחלוקת נסבה סביב שאלת תוקפו של גט. נהפוך הוא, מצינו מפורשות בחוק הקניית סמכות לביה"ד לדון בכל ענייני גירושין ולא רק בעילות גירושין דייקא. עוד יצוין כי אמירתו של פנחס שיפמן, [דיני המשפחה בישראל, כרך א, עמ' 36] שהובאה בדבריה של האשה אינה משנה בכח זה לעניין הסמכות שלפנינו, שהרי מהתבוננות בסיפא של דבריו: "...ואין לך עניין של גירושין חוץ מאלה הקשורים לגירושין עצמם..." מתחזקת סמכות בית הדין לדון במקרה שלפנינו שכל ענייני בגירושין עצמם, שכן טענתו של הבעל הינה לבטלותו של הגט עקב תנאים שהופרו ועקב הטעיה. מכל מקום אין מוצא בית הדין צורך להיסמך על דבריו של שיפמן מקום שהמחוקק העניק לו מפורשות סמכות ייחודית, כאמור לעיל. בית הדין מוסמך לדון בסוגיית תוקפו של הגט כפי שנקבע גם בפסיקה הישראלית מפיו של כבוד השופט זמיר בע"א 5385/95 ורבר נ' ורבר, נב(5) 817 (להלן: "פס"ד ורבר"): "בית הדין הרבני הינו הערכאה היחידה בעולם המוסמכת לדון בתוקפו של הגט היהודי".

סמכות אגבית:

18. במקרה שלפנינו סוגיית תוקפו של הגט כרוכה בשאלת מעמדו של הסכם הגירושין לעניין הגט. בשאלה זו ובשאר עניינים המשליכים על תוקפו של הגט והדרושים להכרעה, לרבות התנאים השונים המשליכים על תוקפו של הגט ולרבות עניינים שונים המצויים כשלעצמם בסמכות ערכאה אחרת, יידרש בית הדין לדוקטרינת הסמכות האגבית מכוח ס' 76 לחוק בתי המשפט (נוסח משולב), התשמ"ד-1984. וכבר עשה בית הדין שימוש דומה בתיק 1-5156-64 פלונית נגד פלוני 08 (34) 80 וכנאמר שם: "לית מאן דפליג כי אף כאשר אין לבית הדין הרבני סמכות ראשית לדון... קיימת לו סמכות אגבית". אין לאבחן פסיקה זו מהמקרה דעסקינן בו כעת בשל מהות התביעה שלפנינו, כפי שהדגיש הבעל מפורשות בפרוטוקול הדיון מיום 01/06/08 כי התביעה היא בדבר תוקפו של הגט ולא בענייני המשמורת או המזונות. מכאן כי לבית הדין הסמכות הייחודית לדון בשאלת תוקפו של הגט. סוגיית המשמורת ומזונות הילד אינן השאלות העיקריות העומדות להכרעה ולפיכך, אם ייזקק לכך בית הדין, ידון בהן מכוח סמכותו האגבית. טענת האשה כי חוק בתי המשפט אינו חל על בתי דין הרבניים, אף שהיא נכונה, אינה מונעת את סמכותו האגבית של בית הדין הרבני מכוח המדיניות השיפוטית הראויה, המחייבת כל ערכאה שיפוטית לדון בכל עניין הדרוש לה מבלי לעכב את הדיונים ולהעבירם לערכאה המוסמכת, כפי שהיה המצב המשפטי עובר לחקיקתו של סעיף 76 לחוק בתי המשפט. השפעתו של סעיף 76 האמור הינה בהצהרה ברורה של המחוקק כי המדיניות

השיפוטיות מחייבת ערכאה להפעיל סמכות אגבית כדי לדון בסוגיה העולה תוך כדי הדיון בעניין שבסמכותה ועל כן טענת האשה כי סעיף זה אינו חל על בית הדין אינה רלבנטית.

סמכות נמשכת:

19. בשל מהות התביעה מעריך בית הדין כי אין הוא נזקק לדון בתוקפו של הסכם הגירושין כשלעצמו (שהרי די לו בשימוש בסמכותו האגבית). עם זאת, יודגש כי בית הדין קנה גם סמכות נמשכת לדון בענייני בני הזוג הנובעים מהסכם הגירושין ומהגירושין עצמם. כפי שנקבע בבג"ץ 8578/01 חליווה נ' חליווה, (נו(5) 634 (להלן: "פס"ד חליווה")) **"תביעה לתיקון, שינוי או ביטול הסכם ממוני שאושר כפס"ד, ככלל תוגש לערכאה אשר אישרה את ההסכם"**. זאת לאור עקרונות יעילות הדיון והכיבוד ההדדי בין הערכאות. שיקולים אלו חלים על כל דיון בתוקפו של הסכם גירושין, לרבות ביטול בשל פגמים בכריתה או כאשר אכיפת ההסכם הפכה לבלתי צודקת באורח קיצוני, עקב שינוי נסיבות" (ראו בג"ץ 6103/93 סימה לוי נ' ביה"ד הרבני, מח (4) 591, וכן בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' ביה"ד הרבני הגדול תקדין עליון 2006(2) 98 (להלן: "בג"ץ סימה אמיר"). ודוק, אין עסקינן בענייננו בשינוי הסדר המשמורת או המזונות כשלעצמו, שאז אולי הייתה מוצדקת טענת האשה כאילו אין הקניית סמכות נמשכת באישור הסכם בלבד (הלכת חליווה), טענה שגם עמה אין בית הדין מסכים.

20. דוקטרינת הסמכות הנמשכת קובעת כי הסמכות חלה על פי מהותה ותכליתה של התביעה, במצבים שבהם ביה"ד דן ופסק מכוח סמכותו המקורית, לגופה של סוגיה בעלת אופי מתמשך, ועל כן מן הראוי שימשיך להחזיק בסמכותו, בהתדיינות נוספת, בין אותם בני זוג, באותה סוגיה (ראה פס"ד חליווה, לעיל). לענייננו אנו, מלבד אישור ההסכם על ידי בית הדין הרבני, לפני כשנתיים נערך כאמור דיון בין הצדדים בביה"ד אשר רק בעקבותיו ובהמלצת בית הדין, לאחר שקבע כי אין עילת גירושין, פנו הצדדים לערוך את ההסכם שביניהם. לפיכך בענייננו, ראשית יצוין כי חזקה על בית הדין שבדק את טובת הילד ושנית התקיים תנאי "דן ופסק", והרי כעת מדובר בסכסוך בין אותם צדדים ובאותה סוגיה. הסוגיה היא בעלת אופי מתמשך וכל השינויים שאירעו בחלוף השנתיים האחרונות מעידים על כך. לאור פס"ד חליווה הנ"ל עולה כי הסמכות לדון גם בשאלת מזונות הקטין והמשמורת, ככל שהיא עולה במישרין בענייננו, נתונים לבית הדין הרבני גם מכוח העובדה שכבר דן ופסק בהם בעבר.

21. ולגופו של ביטול הסכם, או ביטול חלק מהסכם כגון דא, בתמ"ש 43890/05 א.צ. נגד א.ג. 137(20) 07 נקבע כי "סמכות נמשכת בנושא ביטול הסכם קיימת במקום בו יש תביעה לביטול ההסכם מחמת טעות בכריתתו..." (הדגשה לא במקור), והרי שזו אחת הטענות שהובאו בפנינו מצד הבעל. עוד נקבע שם כי "סמכות נמשכת קיימת רק במקום בו יש יתרון מעשי לערכאה הראשונה על הערכאה השנייה וכאשר יש שינוי נסיבות לעומת הסכסוך הקודם, ולא במקום בו למעשה קיים סכסוך חדש לחלוטין בין הצדדים" –הנתבעת עצמה טוענת לשינוי נסיבות בלבד ולא לסכסוך שונה, ומשכך, חלה סמכותו הנמשכת של בית הדין לדון גם בתוקפו של הסכם הגירושין.

22. אי בחינת "כוונת הצדדים" אינה מהווה ראייה להיעדר דיון מהותי ושליטת התקיימות תנאי "דן ופסק" בענייננו. כך גם מצינו במשפט הישראלי לעניין כינון חוזה בסעיפים 2 ו-5 חוק החוזים (חלק כללי) תשל"ג-1973 בדבר הצעה וקיבול, כי הדרישה היא להעדה על גמירת דעת ולא על גמירת הדעת גופא שכן אף המחוקק מכיר במוגבלות האנושית לבחון את המתרחש בתוכו של אדם. לענייננו, די בהעדה שבאה לידי ביטוי בחתימת הצדדים על ההסכם בהיותם בריאים בנפשם ובגופם, בהגעתם לדיון נשוא ההסכם ובהצהרתם בפני בית הדין כי ההסכם נתקבל מרצונם החופשי ובהסכמתם המלאה. זאת עוד, גם במהלך הדיון של אישור ההסכם יכול בית הדין להתרשם לגופו של עניין אם ההסדרים עצמם הינם לטובת הילד, וזאת אף חובתו של בית הדין מכוח סעיף 25 לחוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, התשכ"ב-1962.

23. יש להוסיף כי החריגים של ריחוק זמן והיווצרותה של מחלוקת חדשה אינם נוגעים לעניין, עקב אופייה המתמשך של הסוגיה (ראו פס"ד ורבר לעיל). כמו כן שינוי נסיבות שאינו מהווה עילה לתביעה חדשה, לא ייחשב בגדר מחלוקת חדשה ולפיכך שינוי הנסיבות בענייננו אינו שולל את סמכות בית הדין לדון. זאת ועוד, בענייננו קיימת הסכמה מפורשת לסמכותו של בית הדין הרבני מכוח סעיף 9 לחוק השיפוט המקנה סמכות לביתה דין הרבני לדון בכל סכסוך עתידי.

24. על כן, בית הדין מבקש לציין כי לא רק ההסכמה בין הצדדים לדיון בביד"ר היא עילה רישא להקניית הסמכות. ההסכמה יפה היא ובייחוד לעניין ההכרעה בסוגיית המשמורת כפי שקבעה כבוד השי' ביניש בבג"ץ 8543/03 פלונית נ' פלונית (2)806:07: "...הדרך השנייה בה עשוי בית הדין הרבני לרכוש סמכות שיפוט בענייני החזקת ילדים היא מכוח הסכמת הצדדים לפי סעיף 9 לחוק השיפוט. הסכמת הצדדים לעניין זה עשוי להיות מפורשת או משתמעת". אולם בתביעה שלפנינו יש בהסכמה רק כדי להוסיף על **הסמכות הייחודית והבלעדית שקנויה בין כה וכה לביד"ר בעניין הנידון**. ידועה לבית הדין ההלכה בבג"ץ סימה אמיר (לעיל) כי "ביד"ר לא קנה סמכות נלווית לדון בעילה החדשה שנוצרה בעקבות הסכם גירושין לצורך פירוש". אכן, ויובהר באותיות קידוש לבנה, כי סלע המחלוקת אינו בפרשנות ההסכם אלא **בשאלת תוקפו של הגט וכשירות הגירושין**; סמכות המצויה ממילא בסמכותו הייחודית של ביד"ר ומשכך אין הוא נדרש בענייננו להסכמת הצדדים לשם קניית הסמכות. זאת ועוד, גם שאלת הסמכות של בית הדין הרבני להידרש לשאלת פרשנות ההסכם לא הוכרעה כטענת האשה לשליטת סמכות בית הדין אולם היות ולא בכך עסקינן אין הדבר צריך להרחבה.

הפרדת הדיון לחלקים אינה שוללת סמכות בית הדין:

25. הנחת הנתבעת, לפיה אין המדובר בגט על תנאי וכי יש להפריד סידור הגט מהסכם הגירושין אינה שוללת את סמכותו של בית הדין, שהרי ההכרעה בשאלה השנויה במחלוקת רבתי – אם לפנינו "גט על תנאי שתנאו הסכם הגירושין"? הינה מ"ענייני גירושין". עולה כי ההכרעה בכך אינה משום הרחבה של סמכות בית הדין מכל וכל, שהסמכות העניינית נתונה לו לפי דין.

26. סיכומו של דבר, לבית הדין הרבני סמכות להיזקק לתביעה הן משום שהסעד המבוקש הינו ביטול גט שהינו מענייני גירושין ועל כן בסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני, ובמסגרת זו

הוא מוסמך לדון בכל טענה המשליכה על תוקפו של הגט, הן משום שיש לו סמכות נמשכת לדון בכל הסוגיות השונות מכוח הכלל של שינוי נסיבות ומכוח הכלל של ביטול פסק דין קודם, הן משום שיש לו סמכות אגבית לדון בתנאים השונים המשליכים על תוקפו של הגט והן לאור הסכמת הצדדים כאמור לעיל.

לגופו של עניין:

תנאי בגט :

27. מרבית המקרים בהם נפסק כי הבעל יכול לתלות את הגט בתנאים אוחזים בדעת המיעוט של המהרשד"ם (אהע"ז סוף תשובה מ"א) שחידש :

"גם במקום שכופין את הבעל לגרש, אם הבעל תלה זאת בתנאי שנקל לקיימו ע"י האשה אזי אין לביה"ד לכופו לגרש ללא התנאי – והעושה כן "הרי זה מרבה ממזרים" – מאחר והגט בטל – דגט מעושה הוא".

רבים הם הפוסקים אשר חולקים על דעת המהרשד"ם, אשר הובאה בגין מקרה ספציפי ולפיכך אין לאמצה בכל מקרה ומקרה, ומ"מ גם המהרשד"ם עצמו סבר כי **אין ליתן גט בתנאי שקשה יהא על האשה לקיימו**. בערעור על תיק מס' 5082 נתפרסם בקובץ "שורת הדין" ח"ב עמ' קמ"ו-ק"צ, בראשות כב' הראש"ל הרב בקשי דורון (פורסם באתר האינטרנט של בתי הדין הרבניים – <http://www.rbc.gov.il/judgements/docs/86.doc>), נדון בהרחבה פסק זה של המהרשד"ם. בהמשך פסק הדין צוינו שני תנאים עיקריים שאין ביכולתו של הבעל לאוכפם על האשה ואחד מהם הוא חוסר יכולת מבחינה מעשית-ממונית להתחייב לתנאי שמשמעו הפסד זכויות ממוניות.

28. בתיק מס' 1-21-27 (בפני כב' הדין הרב איזירר) אשר פורסם ב"הדין והדין" 9, פס"ד מס' 4, צוין כי :

"...רק ב"ד הדין במקרה לגופו יכול לקבוע בכל מקרה לפי הכרת האנשים אם התנאי הוא בר קיום ... לכן בכל תנאי שהמחויב בגט מתנה הגט יש צורך לקביעת ב"ד מיוחדת לאור המציאות בימינו, שתקבע אם יש סיכוי שהאישה תוכל לקיים את התנאי ולא להפר אותו..."

הנראה לנכון בעיני בית הדין במקרה שלנו הוא כי מדובר בתנאי שלא ניתן לכפותו על הנתבעת מהטעם שהתנאי אינו ניתן לביצוע מבחינה ממונית, שהרי גם אם תרצה אין הנתבעת זכאית להסכים להפחית ממזונות ילדם המשותף של באי הדין. כן סביר היה להניח בעת כריתת ההסכם כי ביום מן הימים תרצה להקים משפחה חדשה ולא תוכל לשאת בנטל כולו, לא כל שכן בהינתן הנסיבות של הפסקת עבודתה. מה עוד שגם הנתבע, כפי שציין בטיעונו, מעוניין בטובתו של הקטין ולפיכך לא יהא מעוניין להחסיר דבר מה ממנו, דבר הצפוי לקרות אם לא תתבע התובעת מזונות ילדה מהתובע, וחזקה שהתובע לא יתבע מהנתבעת דבר האסור על פי דין והפוגע בילדו. מכאן שאף לפי שיטתו של המהרשד"ם אשר סבר כי עקרונית ניתן להתנות תנאים לשם מתן הגט ובאם האשה לא תבצעם הרי היא כמעגנת את עצמה, במקרה דלהלן

אין לראות הנתבעת כאשה ה"מעגנת" עצמה היות ואינה יכולה לבצע את התנאים שנכפו עליה בגט.

29. כמו כן, אף פוסקים בני זמננו, המחזיקים בדעת המהרשד"ם אבחנו את התנאים לעניין הגט וכפי שנפסק בתיק 1-21-022290027 לא ניתן להתנות תנאי הכרוך בכתובתה ונדונייתה, ומשכך הרי שוויתור האשה על כתובתה ותוספת כתובתה כפי שמצינו בהסכם לא יכול להוות תנאי לעניין הגט, ובכל אופן סובר בית הדין כי לא בכך תלה הבעל את מתן הגט.

30. מ"מ רבים הם החולקים על דעת המהרשד"ם וכן ראינו למשל בשו"ת התשב"ץ חלק רביעי בחוט המשולש טור ראשון שאלה ו' אות ב'-ג': "ואחר אשר האיש הזה הוא חייב להוציאה לאשה הזאת מצד הדין, מכל הטעמים הנזכרים, אינו יכול להתנות עליה בגירושיה בשום תנאי אלא ברצונה. כיוון שהדין נותן לגרש למה יכריחה להתנות עליה בשום תנאי, יקוב הדין את ההר ויגרש כפי הדין" (הדגשה לא במקור).

גילוי התנאה מפורש:

31. בית הדין לא מצא כי בעת חתימת ההסכם ניכרה כוונת הצדדים ובפרט כוונתו של הבעל להיות ההסכם תנאי בגט. הבעל לא הביע ולו פעם אחת התנגדות לגט או רצון לתת בהתנאה, ונראה לבית הדין כי כעת הוא מנסה להשתמש בכלי זה למען ישיג זכויותיו הרכושיות, עליהן אמנם ויתר במעמד הסכם הגירושין, אם מנדיבות ליבו ואם מטעות, אך לא מצינו כי עשה כן בתנאי מפורש וברור שהאשה הייתה מודעת לו.

32. וכבר קבע התוספות מסמרות בחשיבות העניין באומרו כי "אע"ג דבכמה דוכתי מהני גילוי דעת וכו' הכא ליכא למימר הכי, מדבעי לר"מ תנאי כפול". וכפי שביאר זאת המהרש"ל (בתשובה סי' כה): "דדוקא בממון אזלינן בתר אומדנא דמוכח משא"כ בגיטין וקידושין, שמפאת חומרתם הרבה אין אנו נסמכים בהם על אומדן דעתם של הצדדים אלא רק על תנאים מפורשים." וכפי שהקצין זאת הסמ"ע בתשובתו בעניין הגט מווינא (הובאה בשו"ת גאוני בתראי סי' נב) משמע דווקא בגט העשוי בתנאי מפורש בכדי לפגוע בכשרות הגט, ודי באומדנא דמוכח שעל דעת כן ניתן הגט בכדי לתלות באותו הדבר את מעמד הגט ותקפותו.

33. אף אם נלך לחומרא ונאמר דדי באומדנא דמוכח, וממילא אף שברור ומוסכם, ואף לא נטען, שבנד"ד לא הייתה התנאה מפורשת בשעת מתן הגט, עדיין יש לבחון אם לא צודקת תביעת הבעל לביטול הגט על פי אותם פוסקים הסוברים שדי באומדנא דמוכח בכדי ליצור או לגלות שהיה תנאי בגט. אך עוד קודם שניגש לברר את פרטי המקרה שבפנינו ולהכריע אם עונה הוא על הגדרת אומדנא דמוכח, נדרשים אנו להתמודד עם שאלה נוספת, שכן כלל ידוע הוא שדברים שבלב אינם דברים לא במקח וממכר וכל שכן שלא בגיטין וקידושין החמורים, וא"כ נדרשים אנו לברר אימתי יוצאים דברים שלא הותנו במפורש מגדר דברים שבלב אינם דברים, ונכנסים תחת ההגדרה שהם דברים שבלבו ובלב כל אדם, ויש בהם אומדנא דמוכח היוצרת התנאה לדעת אותם פוסקים.

34. והנה מצאנו מסמרות קבועים בדבר זה בלשון ברורה אצל התוס' רי"ד הנמנה על אותם פוסקים, שכתב באותה סוגיא שרק אם "אמר לה בעת הגירושין משום שם רע אני מוציאך

כבר גילה דעתו שאינו מגרשה אלא בעבור הלעז שיצא" אך אם "נתן לה גיטה בסתם ולא אמר לה דבר [באותה שעה] בודאי דגמר ויהיב בכל לב". ושפתיו ברור מיללו שרק אם גילה את דעתו בשעת מתן הגט שבשל דבר פלוני הוא נותן את הגט, ישנה כאן אומדנא דמוכח המגלה או יוצרת תנאי בגט.

35. ונראה שבנד"ד גם אם נקבל במלואם את דברי הבעל ובאי כוחו המלומדים ונאמר שאכן היה כאן גילוי דעת מפורש שרק על דעת אותם דברים שסוכמו עם הבעל ניתן הגט, הרי שאחרי שהתבררה לנו חשיבותו המכרעת של העיתוי בו נאמרו הדברים מוטל עלינו לבדוק אם הם אכן נאמרו עובר לעשייתן קרי למתן הגט, ודבר זה לא מצאנו לו זכר בדברי התובע ובאי כוחו המלומדים.

36. והאמת תורה דרכה שאף אם אכן נאמרו הדברים סמוך ונראה לסידור הגט, מ"מ בזה"ז בו נוהגים כל בתי הדינים לסדר את הגיטין הבאים לפניהם על פי סדר הגט המובא באה"ע בסו"ס קנו, ועל פיו מבטל הבעל קודם ציוויו לסופר וקודם נתינת הגט כל תנאי כתקנת ר"י מפריש, אתי דיבורו האחרון ומבטל את דבריו הקודמים. לפיכך, היות ובשעת מתן הגט בטל התנאים שהתנה קודם שניתן, הרי שבשעת סידור הגט, לאור הנוסח המוכר גם היום, תנאי התובע לגט בטלים ואין לבטל בגין הפרתם את הגט. וכן הכריעו להלכה בנידון הגט מווינא המשאת בנימין (סי' עו), הב"ח בתשובותיו החדשות (סי' צ-צא) ועוד פוסקים. כך גם לשיטת התוספות והתוספות הרא"ש אין לחוש כלל כל זמן שהגט ניתן בסתמא. ואף לשיטת החלוקים על התוספות אין לחוש אלא אם הבעל אמר דבריו במעמד סידור הגט או בזמן הסמוך לו ומאז שהונהג סדר הגט שלפנינו שהבעל אומר שהגט ניתן ללא תנאים הרי אין לחוש לכל דיבור אחר שנאמר קודם לכן **מכיוון דאתי דיבור אחרון ומבטל דיבור קודם, וזו דעת רוב האחרונים...** ואף שהמהר"ם מלובלין בנידון זה רוח אחרת עימו, ולשיטתו אף שביטל את התנאים אמרינן ש"לעולם בדעתו הראשונה היה עומד וסמך על מה שהבטיחו אותו וכו", מ"מ אנו אל המקום אשר יהיה שמה הרוח רוח אלהי"ן קדישין ללכת נלך כי אל הדעות אשר יטו רובן כן נפסוק הלכה כפי שהורנו מר"ן הב"י בהקדמתו, והיות ורוב מניין ורוב בניין של הפוסקים חלקו על עליו והכריעו לקולא גם אנו לא נירא ולא נחת ונלך בדרכם, וכמו שכבר הכריע בשו"ת צמח צדק החדש (אה"ע סי' רצ"א סק"א).

גט מוטעה :

37. ואולם יש לציין שכל הדברים הנ"ל אינם אלא במקום שישנו חשש להתנאה בגט, אך לא כך הם פני הדברים במקום שישנו חשש להטעיה בגט, וכפי שכבר חילק הפת"ש (סי' קלד סעי' א) בטוב בדבר שרק בתנאי דלהבא שייך לומר שכיוון שנתן הבעל אח"כ את הגט בפירוש בלי תנאי אמרינן שביטל את תנאו הראשון, משא"כ במקום שאמרו לו שכבר עשו את רצונו שאז י"ל שאמירתו שמבטל עתה כל תנאי אינה מתייחסת לדברים שלדעתו כבר קיבלם וכאילו מונחים בקופסא. ובדברים כעין אלו אם אכן יתברר בסופו של דבר שהטעוהו נקל לומר שעל דעת כן לא נתן את הגט, והגט בטל.

38. ואכן למרות שלגבי תנאי דלהבא בו דננו בחלקם הראשון של דברינו, רוב מניין ורוב בניין של הפוסקים נוטים מדבריו של המהר"ם מלובלין שאומר כי הגט בטל כדין מקח טעות ולא מהני מה שהבעל אומר שניתן הגט ללא תנאים. לא כך הם פני הדברים בנוגע למקום בו היה בטוח הבעל שכבר התמלאו תנאיו ובקשותיו, ובו למרות שהוא אומר קודם הגט שהוא מבטל תנאיו רבים מהפוסקים [ומהם בשו"ת חסד לאברהם (מהדו"ק אה"ע מב) וערך שי על סי' קלד ושו"ת ברכת יוסף (אה"ע סי' צ) ועוד] סוברים שצדקו דבריו של המהר"ם מלובלין, ואם בסופו של דבר יתברר שהבעל הוטעה, בטל הגט מן הדין. דברים לחיזוק מצינו בדעת החלקת יואב, אה"ע סימן כ"ה שאומר: "אם בשעת סידור הגט כבר היה בדעת האשה שלא לקיים את מה שהבטיחה לו, הרי זהו גט מוטעה. כי אם היה יודע הבעל את הדבר במתן הגט לא היה מגרשה, ואם כן הוא מוטעה בעיקר המעשה, ואין אמירת הבעל שמגרשה בלא תנאי מועיל כלל והגט בטל". וכבר ראינו מקרה דומה בבית הדין הרבני האזורי בתל אביב בתיק מספר 0428-21-1 שם חזרה בה האשה לאחר חתימה על הסכם גירושין, והגישה תביעה להגדלת מזונות למרות ההסכמה וביה"ד קבע כי הגט הינו גט מוטעה שאינו תקף עפ"י ההלכה, וחשובים דברים אלה שבדברי האשה ולא יוכל בית הדין להתעלם מהם.

39. ואף שבאי כוחה של האשה הביאו בחכמתם את דבריו של המהרי"א ענזיל (סי' פא) תלמידו המובהק של הקצות החושן ושל עוד פוסקים הסוברים לקולא גם בכה"ג, ולהכשיר את הגט. מ"מ מאחר והדבר אינו מוכרע בין הפוסקים ומידי ספק הלכה כמאן לא יצאנו, מי זה יכניס את ראשו בין אלה ההרים הגדולים ויעשה מעשה לקולא להכשיר את הגט אם לא במקום עיגון גדול.

40. ואולם כלל גדול לימדנו המגיד משנה בהלכות מכירה (טו,ג) דכל אימת שיכול היה הקונה להבחין בכך שהטעוהו מיד בעת שקיבל את החפצים ולא הקפיד לבודקם ולעמוד על טיבם והמוכר מכר לו בסתם, אין המקח חוזר (וזאת בהנחה שהבטחת האשה דנא אין לראותה כדבר שלהבא אל שדבר קיים לעת הסכם הגירושין). ומכך למד הערך שי שנמנה על המחמירים שבפוסקים שהבאנו את דבריהם בדין זה לעיל, שגם בהטעיה במתן הגט איננו מחמירים ומבטלים את הגט אא"כ לא יכול היה הבעל לעמוד על הטעות קודם מתן הגט, אך במקום שיכול היה לעמוד על הטעיה עוד קודם מתן הגט, ורק הוא לא בדק ולא טרח אמרינן דאיהו הוא דאפסדיה אנפשיה, אדרבא זה שלא טרח ובדק רק מלמד שלא הייתה לבעל קפידה גמורה בדברים. מענייננו עולה כי יכול הבעל לברר הטעות בנקל והיא הנותנת שהיה עליו לעשות כן מקום שטעותו סובייקטיבית והאמת ידועה לכל. חובת המזונות על האב והעובדה כי הסדר המזונות לעולם ניתן לשינוי עתידי עם שינוי הנסיבות במצב המשפטי במדינת ישראל היא מן המפורסמות. אי ידיעת הבעל כמו גם פיזיותו בחתימת ההסכם בסערת לבו עולים כדי טעותו בלבד. בנידן זה לא תעמוד לו טענת מקח טעות ואין לו להלין אלא על עצמו. עצם העובדה שלא נטל לעצמו ייצוג משפטי או שיש לו טענות לייצוג זה אינה מעלה ואינה מורידה.

41. וכן עשו מעשה שלשה מגדולי הדור בשנת תקצ"ח בעובדא שהערימו על הבעל שיחשוד באשתו מאיש אחר ומפני כך גרשה, ואח"כ כשהתבררה הרמאות, ערער הבעל על הגט, ודרש את

ביטולו. ופסק החתם סופר (אה"ע ח"א סי' כה) דהאשה מותרת לכולי עלמא בלי פקפוק, והחזיק אחריו הג"ר נחום טרייביש (בשו"ת סי' לא) דלא חיישנן לטעות דאיהו הוא דאטעיה אנפשיה. וכפי שביאר זאת השלישי בקדש בעל האמרי אש (אה"ע סי' פב) דלא היה לו לסמוך עליהם, ולחפש ולחקור הדבר אם היה מגרש מפני כך.

42. יש לאבחן את ענייננו מפסק הדין שניתן בביד"ר בתיק מס' 7009 (כבוד הדיינים עמאר, שרמן ואיזירר) שפורסם באתר האינטרנט של בתי הדין הרבניים (www.rbc.gov.il), אשר שם, אף לדעת בג"ץ (בג"ץ 5548/00 רחל אברהם (כהן) נ' בית הדין הרבני הגדול, תק-על 2001(2)), (1488) מדובר היה בהטעיה לכתחילה של האשה את בעלה. אלא שכאן מתקבלת עלינו טענתה של האשה, לפיה לכתחילה לא כיוונה להפר את החוזה וכי הגישה תביעותיה רק בשל שינוי הנסיבות: הריונה ואילוץ העתקת מקום המגורים בשל צרכי הפרנסה, והראיה לכך היא חלוף שנתיים ימים עד להגשת תביעותיה. לפיכך לא ניכר כי הייתה הטעיה מכוונת מצדה מראש. מנגד יצוין כי בנסיבות בעניין לא ראינו טעם וסיבה מדוע פנתה האשה בתביעותיה החדשות לבית המשפט האזרחי דווקא ולא קיימה הבטחתה להתדיין בבית הדין. מכל מקום היה על הבעל לדעת בחותמו על ההסכם כי ההסכם אינו מחייב את הילד אלא רק את הצדדים עצמם, וזאת לפי טובת הילד. כי לא יוכל הבעל להתנות זכויותיו הרכושיות ולהמירן בזכויות הילד ודייקא חובת המזונות שהיא חובה של אב לבנו מדין תורה. כן מצאנו שנקבע גם במשפט האזרחי מפי כבוד הש' בן ציון גרינברגר בתמ"ש 2490/01 וע' א' נגד יע וע' 04(26) 37 כי "חובת האב במזונותיהם ההכרחיים של ילדיו הקטינים עד גיל 15 היא חובה אבסולוטית ובלעדית, כדי כיסוי צרכיהם ההכרחיים".

43. והנראה לבית הדין כי אין חשש להיות הגט מוטעה. המדובר הוא אך בשינוי נסיבות. מכל מקום, גם באם היה חושש בית דין זה להטעיית האיש על ידי האשה, מוטב היה לו להיסמך על הפוסקים לקולא ולהכשיר את הגט וזאת מהטעם המבקש להימנע מלהרבות ממזרים בישראל. יצוין כי אין בכך כדי להכריע כי צודקת האשה בדרישתה מהבעל לקבל מזונות נוספים עבור הילד לאחר שקיבלה את כל רכושו של הבעל בהסכם הגירושין ובוודאי להצדיקה על שפנתה לערכאות אחרות ולא לבית הדין בתביעותיה בניגוד להתחייבותה, אלא רק לומר כי על הבעל היה לחשוש מראש מאפשרות זו במצב המשפטי הקיים במדינת ישראל, שאף כי אין דעת בית הדין נוחה הימנו, זו המציאות הידועה וכל מי שפועל בניגוד לה דינו כדין טומן ראשו בחול.

סוגיית ביטול גט:

44. לעניין ביטול גט יש לנהוג משנה זהירות כפול ומכופל כפי שצינתי בתיק מס' 5951 (בפני הדיינים עמאר, דיכובסקי ובוארון), פורסם בהדין והדיין 16, פס"ד מס' 5):

"...ביטול גט הוא דבר קשה. אין להשתמש בכלי זה משום שבמקרים רבים מתעוררים ויכוחים, אפילו שנים רבות אחר מתן הגט ואף לאחר שהצדדים כבר נישאו בשנית ואם תעלה שאלת כשרות הגט הרי שתיווצר בעיה קשה עד לכדי ממזרות!"

אבחנה בין הגט להסכם הגירושין לעניין ההכרעה בתקפות הגט:

45. כפי שכבר נאמר בתיק מס' 5951 הנ"ל יש לצור הפרדה מוחלטת בין הגט ובין הסכם הגירושין. שימוש באפשרות של גט מוטעה או ביטול גט עלולה ליצור ממזרות. וכי נעלה על הדעת שהפרת הסכם 10 שנים לאחר הסכם הגירושין תביא לממזרות?! יוצא שאין להשליך מהפרת ההסכם על תקינותם וכשרותם של הגירושין עצמם, שכן לא יתכן כי הפרת ההסכם כעבור זמן רב מעת ביצוע הסכם הגירושין תביא לידי ביטול הגט!

46. ועוד נביא דעתו של הרב לאו לעניין זה בתיק מס' 1903 (בפני כב' הדיינים הרב לאו, הרב דיכובסקי והרב נדב), פורסם בהדין והדיין 16, פס"ד מס' 4: "כדי למנוע ערעור על כשרות הגט קבעה ההלכה כי הוא יינתן ללא תנאי. לכן יש להפריד בין הסכם הגירושין ובין הגט ולא יתכן להשאיר את הגט שניתן כתלוי בקיום ההסכם... ואכן, בכל סדרי גיטין מפורש נאמר שאין לגרש על תנאי... כיום נהוג שכמעט כל מתן גט מלווה בהסכם גירושין ולא יעלה על הדעת שנתנית הגט תהיה תלויה בביצוע ההסכם שבמקרים רבים מופר ע"י בן הזוג...". מכאן שגם מבחינה ציבורית כללית אין זה ראוי כי יבוטל גט שנים לאחר היתנו וגם לשיטת המחמירים יש לפסוק כך רק במקרים חריגים ונדירים שאין מקרה זה בא בשעריהם.

47. על אף שענייני גירושין ייבחנו אך ורק באור דין תורה יידרש בית הדין לסוגיות נוספות שהעלתה האשה ובית הדין מצא להם סימוכין במשפט האזרחי וברצון בית הדין לשטוח את עמדתו לגביהן, כדי לסייע למתדיינים במקרים אחרים שלא לשגות בטענות שמקומן לא יכירן בבית הדין. הדברים בחלקם תואמים את הכרעת בית הדין בענייננו ובחלקם סותרים הכרעה זו ועל אף שבית הדין אינו כפוף להם כאמור בעניינים שבסמכותו הייחודית הוא מוצא לנכון להביאם, היות והועלו על ידי הצדדים כולם ובמסגרת ההדדיות שבין הערכאות.

עמדת המשפט הישראלי לעניין ביטול גט:

48. על אף שסוגיית ביטול גט הינה מענייני גירושין נמצא כי גם לפי גישת המשפט הישראלי יש לדקדק ולצמצם בהפעלת סמכות זו כפי שמצינו מפי השופט ברנזון בג"ץ 295/72 **בכר נ' בית הדין הרבני האזורי**, כז(1) 568. כבוד השופט ברנזון קובע שבמתן הוראות המשפיעות על זכויותיו המהותיות של צד שלישי יש משום פגיעה באותו פלוני שניתנה לגביו החלטה מחייבת מבלי שניתנה לו ההזדמנות להתגונן מפניה ולטעון כנגדה. וכך אומר כבוד השופט: **"על אחת כמה וכמה כשבית-הדין עושה מעשה המגביל זכויותיו של צד בלי שנתבקש לכך, בלי שהודיע לו מראש שהוא מתכוון לעשותו ובלי שנתן לו אפשרות הוגנת להתגונן מפניו"**. כלומר בפועל יש במקרה דנן פגיעה כפולה: פגיעה בחירותה ובכושרה של האשה להתחתן, כפי שיקרה באם יוחלט שמדובר בגט על תנאי, ופגיעה בצד שלישי, בלא שהיה כלל צד להליך. כך, במקרה דנן, בן זוגה של האשה השואף להקים עמה משפחה. עלול הוא פתע לגלות כי בת זוגו תיהפך לנשואה שוב, וילדם ייחשב לממזר. מנגד, יש לזכור כי סמכות של בית הדין הרבני לדון בכשרות הגט וחובתו ההלכתית לדון גם בהשלכות על מעמדו של צד שלישי כגון דא. הבעייתיות הנובעת מקיום דיון נסתר בענייננו של הצד השלישי המשפיעה בוודאי על מצבו

המשפטי וההלכתי תיפטר בהקניית זכות טיעון לצד השלישי, זכות טיעון שהינה אף מעיקרי ההלכה היהודית.

49. טענה האשה כי דחיית התביעה תגשים אף את זכויותיה החוקתיות של האשה לחירות וכבוד האדם על פי חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו (להלן "חוק היסוד") באשר סעיף 2 לחוק קובע כי "אין פוגעים בחייו, בגופו, או בכבודו של אדם באשר הוא אדם". סעיף 5 לחוק מצווה להגן על חירותו של כל אדם ולהימנע מהגבלה של זכות זו באומרו: "אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם במאסר, במעצר, בהסגרה או בכל דרך אחרת". בפ"ד 19270/03 קובע השופט מנחם הכהן כי אשה אשר נמצאת מחויבת לקשר נישואין בעל כורחה אין ספק כי חירותה ורצונה כאדם חופשי נפגעים אנושות, וזאת בתחום שהוא לב לבם של חיי הפרט, ובו אמורים להשתקף מאווייו, רצונותיו ויכולת הבחירה שלו באופן מלא ומוחלט (תמש 03 / 19270 כ.ש. נ' כ.פ. [פדאור (לא פורסם) 04 (15) 674], עמוד 8). ידועות לבית הדין גם זכויותיו החוקתיות של התובע למשפחה ולהורות אולם כפי שנקבע בע"מ 1125/99 ד.ל. נגד כ.ז. 263 (5) 00: "הזכות להינשא היא זכות יסוד, כמוה גם הזכות להינשא בשנית לאחר גירושין..." בענייננו, טענה האשה כי אם יבוטל הגט זכויותיה של האשה לחירות ולכבוד ייפגעו פגיעה מהותית כיוון שתיהפך כבולה שוב בקשרי נישואין שאין היא חפצה בהם עוד. אין המדובר ביחסים שנסתיימו זה עתה בין שני בני זוג. בני הזוג חיים בפירוד מזה כשנתיים ולא יתכן כי לאחר תקופת פירוד כה ממושכת יבקש האיש לכבול אליו את האשה, למנוע את חירותה ורצונה החופשי לחיות ולקיים קשר זוגי עם בן זוג אחר זולתו. אין ספק כי ביטול הגט או הכרה בגט על תנאי היא בבחינת נטילת חירותה באופן המובהק ביותר. טענות אלו הנשמעות כיום תדיר בבתי הדין הרבניים אינן יכולות בשום אופן לשנות מחובתו של בית הדין לפסוק על פי דין תורה כהלכתו, וגם חוקי היסוד אינם יכולים לפגוע בהלכה היהודית מדורי דורות, וכך אף נקבע מפורשות בחוק היסוד עצמו. מכל מקום, אין לקבל כי ההלכה היהודית פוגעת בזכויות אלו ויש להתבונן גם באינטרסים של הצד השני שבדאי נפגעים לא פחות מהאינטרסים של האשה. אין בדברים אלו כל התייחסות לגופן של עובדות אלא התייחסות עקרונית בלבד לסוגיות השונות העולות תדיר באולמות בית הדין בימינו.

50. והנראה לענ"ד דגם בנד"ד לא ניכרת כלל וכלל רמאות או הטעיה בגט זה, שכן ההסכם שסודר בין הצדדים עובר לגירושיהם הינו הסכם תקף כפי שמעיד אישורו ע"י ביה"ד שדן בדבר, ולא השתכנענו כי הייתה בו הטעיה לא בתוכנו ולא בכוונת צד האשה לגבי קיומו כפי שמעיד על כך פרק הזמן של כשנתיים שחלף בהקפדתו. ואף אם יש והיו בו פרצות שניתן לנצלן בערכאות אחרות, סו"ס הרי אם הייתה לבעל קפידה גמורה בדבר הוא יכול היה לבררו בקלות, ובכך שלא בררו איהו הוא דאפסיד אנפשיה, ובדעתו עשה, הסתפק בכך, וגירש בלב שלם גם אם לא בנפש חפצה. סיכומו של דבר, אף שיש בענייננו פנים לכאן ולכאן סברנו כי הבעל לא הרים את הנטל המוטל עליו לשכנע אותנו כי יש לבטל את הגט שניתן לאשה, דבר שאין להורות עליו אלא במקרים חריגים ביותר.

(-) הרב יאיר בן מנחם

51. בנידן דנן נראה כי לא פורש שהסכם הגירושין היווה תנאי בגט ואף נראה כי לא היה זה בדעתו של האיש להתנות תנאי זה בגט. אולם בהערת אגב יש להוסיף כי מקום בו יפורשו תנאים בגט שהם סבירים ויתקבלו מדעתו של בית הדין לא ניתן יהיה לומר כי התנאים יבוטלו בעצם מתן הגט. כך סובר **המשכנות יעקב** (חלק אה"ע סימן ל"ד) כי "גם אם ביטל הבעל את התנאים לפני סידור הגט כמקובל, לעולם הוא עומד בדעתו הראשונה. וסומך שיקיימו את מה שהבטיחו לו, ואם אינם מקיימים אח"כ, יכול לומר, אילו ידעתי שלא יקיימו לא הייתי מגרשה והגט בטל למפרע". לאמור, לו היו הדברים אמורים בתנאים שאישר בית הדין וקיבלם כתנאי בגט, לא מן הנמנע שהתנאים היו עומדים בתוקפם ואי קיומם עשוי היה לבטל את הגט למפרע. ומי האיש אשר יוכל לחוש לאי תוקפו של הגט ולהתיר את קשר הנישואין מחמת הספק? וכבר ראינו כי בפס"ד 1-21-022290027 שניתן בבית דין הרבני שם קבע הרב איזירר כי ניתן להתנות תנאי בגט כל עוד לא פוגעים בכתובתה ונדונייתה, בפרט נקבע כי התניה על מזונות הילדים אינו תנאי שפוגע באלה (ע"פ הלכות חז"ל "יוציא ויתן כתובה"). יוצא מכך שישנם תנאים אשר יכול ומפקיעים את הגט למפרע ובמקרים אלו יש לחייב בני הזוג בגט לחומרא ולא לפטרם לקולא. מכל מקום בתביעה שלפנינו לא פירש הבעל התנאים וממילא הם לא עמדו לבחינת בית הדין ובין כה וכה מדובר בפגיעה בכתובתה ובחובת מזונות ילדים שאין להקל בה ראש כאמור ומכאן שמסקנת אב"ד מקובלת עלי. אני מסכים.

(-) הרב יוסף וסרמן - מצטרף למסקנה

52. קם דינא דהגט הזה חזק וברי כראי מוצק, ובני הזוג הינם גרושים זה מזה.

ניתן ביום ז' תמוז תשס"ח (10/07/2008)

(-) הרב שלמה דייכובסקי, אב"ד (-) הרב יאיר בן מנחם, דיין (-) הרב יוסף וסרמן, דיין

רעות חזן

עוזרת משפטית לדיינים